

Project Acronym: CO-CREATE

**Project title: Setting up a network of COmpetitive MED Clusters with the
contribution of CREATIVE industries**

Grant Agreement number: 1med151.1m23113

D.3.6.1

10 Feasibility Studies

for the implementation of Financial Instruments to support the Cross- Industry Clusters and Cross-innovation actions

WP n°:	3 TESTING
Task n°:	3.6.1
Author(s):	Veneto Region
Contributors:	All project partners
Type:	R
Dissemination level:	CO = confidential
Revision:	Final
Due Date:	April-June 2018 - deadline in the Application Form
Date of submission:	31 October 2018

CO-CREATE – 3.6.1 - 10 Feasibility Studies

Executive Summary

The deliverable is part of the CO-CREATE project whose main objective is to support cross-fertilization processes between creative and traditional industries and to test cooperation and co-design exercises and creativity application to entrepreneurs and clusters managers.

The Co-Create partners have elaborate, in the framework of task 3.6 a Pilot Action addressed to Policy Makers, n.10 Feasibility Studies for the implementation of Financial Instruments to support the Cross-Industry Clusters and Cross-innovation actions.

Contents

1.	Introduction	4
2.	Annexes	6

1. Introduction

The Pilot Action addressed to Policy Makers, coordinated by Veneto Region, is focused on the elaboration of n.10 feasibility studies, one for pilot area in Mediterranean regions, necessary for the development of the financial instruments' concepts to be proposed to Local Regional Authorities for a possible implementation in the framework of local development plans for Cross-Industry Clusters and Cross-innovation actions.

As first step each partner has selected and indicated to Veneto Region (filling a questionnaire and the form namely Local Pilot Sheet), a financial instrument and a financial body/managing authority to be involved in the pilot activity.

Based on this information, Veneto Region has drafted a methodology to provide a practical guidance for the elaboration of the feasibility study. For the elaboration of the Feasibility Studies, Co- Create partners agreed to follow an approach similar to the one adopted by the European Structural and Investment funds (ESI funds) in 2014-2020 Programming period in which the ex-ante assessment is a compulsory requirement before establishing a financial instrument. This requirement is established under the Article 37(2) of the Common Provisions Regulation (CPR).

Taking into account that an ex-ante assessment is necessary for setting up a Financial Instrument, as required by Article 37 (2) of the CPR, the partners draft the feasibility studies as a document able to help the financial body/managing authority in the elaboration of a complete ex-ante assessment.

The proposed methodology describes also the main contents to be developed by each partner for the elaboration of the feasibility study.

The feasibility study in each area will be proposed to the respective regional / national authorities or financial body in order to show the need for a financial instrument addressed to the cross-industry clusters and the cross-innovation actions.

2. Pilot areas, financial instruments and bodies

	Pilot Area	Co Create Partners	Financial instrument / Programme	Financial body
1	Italia-Veneto	LP+P1	ROP ERDF (POR FESR) Veneto	Veneto Region
2	Italia-Lombardia	P8	ROP ERDF (POR FESR) 2014-2020	Lombardy Region <i>Potential synergies: Unioncamere Lombardia, Fondazione Cariplo</i>
3	France-PACA	P4	Ad-hoc instrument for supporting cross – industries clusters and cross innovation actions with a strong focus on digital activities	Toulon Var Technologie Innovation
4	Spain-Cataluna	P2+P15	ERDF OP 2014-2020 Catalonia Region	ACC10
5	Spain-Andalusia	P2	Program of incentives for the promotion of industrial research, experimental development and business innovation	Agencia Idea
6	Portugal-Lisboa	P6	Portugal2020 - (Regional Program Lisboa2020 - ERDF)	Autoridade de Gestão do Programa Operacional Regional de Lisboa 2014-2020
7	Greece-South Aegean	PP16	ROP ERDF of South Aegean	Managing Authority of South Aegean Region
8	Greece-Centre Macedonia	PP7	ROP ERDF of Central Macedonia	Region of Central Macedonia, as Managing Authority for the ROP Central Macedonia and /or other bodies having the responsibility of applying the RIS3 and the ROP
9	Croatia-Zagreb	PP14	Croatian Operational Program for Competitiveness and Cohesion 2014-2020	Ministry of Regional Development and EU fund
10	Slovenia	PP5	Proof-of-concept (PoC) financial instrument	SID – Slovenska izvozna in razvojna banka

3. Annexes

Annex 1 – Feasibility study - Veneto Region

Annex 2 – Feasibility study – Andalucia

Annex 3 – Feasibility study – Catalonia

Annex 4 – Feasibility study – Toulon Metropole - France

Annex 5 - Feasibility study – Slovenia

Annex 6 - Feasibility study – Lisboa

Annex 7 - Feasibility study – Region of Central Macedonia

Annex 8 – Feasibility study – Lombardy Region

Annex 9 – Feasibility study – Zagreb Croatia

Annex 10 - Feasibility study – South Aegean Region

INTERREG MED Programme

CO-CREATE

**“Setting up a network of COmpetitive MED Clusters with the
contribution of CREATive industriEs”**

***Feasibility Studies for the implementation of Financial
Instruments to support the Cross-Industry Clusters and
Cross-innovation actions***

Pilot Action 3.6

FINAL VERSION

Partner number: PP1
Partner name: Veneto Region
Country / Region: Italy / Veneto Region

Introduction

Objective and content of the Feasibility Study (FS)

The study is part of the CO-CREATE project whose main objective is to support cross-fertilization processes between creative and traditional industries and to test cooperation and co-design exercises and creativity application to entrepreneurs and clusters managers.

This feasibility study is one of the annexes to the deliverables 3.6.1 of Co-Create under work package 3 – act. 3.6. This activity is aimed to support Local Regional Authorities and Managing Authorities in defining innovative financial schemes and frames for call for proposals within ROP ERDF 2014-2020 (SO1 and SO3) or post 2020 Programming period or local development plans in the partner areas. Co-Create project elaborates ten feasibility studies in the MED area which would serve as the basis for proving the market failures in current policy instruments related to cross-industry clusters, and cross innovation actions between SMEs and CCIs.

The other deliverable of task 3.6 is *D.3.6.2 – model of call for proposal / financial scheme* which is composed by a set of suggested financial schemes elaborated in each pilot MED area aimed to support the cooperation between traditional clusters and SMEs with Creative Industries.

In general the Co-Create feasibility studies are aimed to address certain market failures and/or suboptimal investment opportunities, proposing to regional policy makers new models of support through financial instruments.

The feasibility study would like to be a support for the Veneto Region Managing Authority of ESI fund in taking decision to promote a financial instruments for Cross-Industry Clusters and Cross-innovation. The inputs of the study can be taken into account by the Managing Authority for programming future Operational Programme or to adopt new financial schemes during the current period 2014 – 2020.

This feasibility study has been conducted on the basis principles set by the European Commission and European Investment Bank guideline, “*Ex ante Assessment methodology for Financial Instruments in the 2014-2020 Programming period*”, following a scheme proposed by the guideline. It does not pretend to be a complete ex-ante analysis but the study could be consider as a preparatory document for the elaboration of an ex ante assessment based on the EU requirements and guidelines.

This feasibility study is aimed to describe the current market of financial instruments, especially addressing public sectors instrument: vouchers and grant schemes within the regional operational programme Regional Operational Programme ERDF of Veneto Region 2014 – 2020, namely Thematic Objective 1: Strengthening research, technological development and innovation, and Thematic Objective 3: Enhancing the competitiveness of small and medium-sized enterprises.

Additionally, the study will prove that current suboptimal market conditions exist when it comes to the support the development of cluster initiatives to support collaboration among the traditional and CCI sectors. The market needs or what would be the investment opportunities for collaboration of clusters and CCI will also be presented.

This document will be presented as a basic ex-ante assessment for the establishment of a regional grant scheme for supporting the cooperation between traditional and CCI sector in the Region.

1. Demand Analysis

1.1 Territorial context

The Veneto Region is located in the north east of Italy and extend its territory in an area equal to 6.1% of Italy. The territory of 18,398.9 km² has different climate and morphological characteristics such as alpine high mountain, hilly areas, a wide plain, an extensive coastal lagoons and over 150 km of beaches. There are 4,881,756 inhabitants. The Region is one of the richest region in Italy in terms of total GDP. Veneto ranks third among Italian regions for contribution to national GDP (9%) after Lazio (11%) and Lombardy (20%). GDP PPS per capita amounted to €32,300 in 2016, which is equal to app. 114% of the Italian average and to 111% of the one for EU.

Veneto is one of the best region in Italy for number of companies. The industrial sector has a highly specialized and competitive manufacturing base, mostly comprised of SMEs. According to Unioncamere Veneto data, in the 2nd quarter of 2018 the region had almost 486,000 registered companies: 12% in industry, 14% in construction and 56% in the service sector. In 2017, the employment rate is higher (66%) than the national average (58%) although still below the European level (67.6%). The employment rate increased between 2016 and 2017 by +2%. The unemployment rate decreased in recent years, from 7.6% in 2014 to 6.5% in 2017 (Eurostat, 2018). The level of unemployment rate is below the national average (11.4%) and the European one (7.8%). Veneto is in fact one of the Italian regions with the lowest unemployment rate.

The regional industry and entrepreneurial environment are especially made of small and medium-sized enterprises (SMEs) which are active in several sectors: food products, wood and furniture, leather and footwear, textiles and clothing, gold jewelry, but also chemistry, metal-mechanics and electronics. This has led to the establishment of a strongly export-orientated system of industries. The Veneto Region has an economically dynamic industry well interconnected, in which the manufacturing-type district vocation assumes a relevant role in the main production areas. The "Made in Veneto" represents a recognized excellence at international level. The 65% of enterprises are established in rural areas and the 35% are placed in urban area and intermediate rural areas. Veneto is the second regional economy in Italy in terms of exported goods (13.5%) positioning second after Lombardy mainly thanks to the high specialization of the manufactories of the different economic sectors. Tourism is also an important economic resource for the economy of Veneto which generates 11 billion euros, 8.2% of the regional GDP, and 370,000 work units.

Veneto Region has several "industrial districts": mechanics, agro-food industry and printing and publishing in Verona; textiles in Treviso and Vicenza; food industry in Rovigo; glasses production in Cadore and Belluno; gold and jewellery in Vicenza, electrical appliances in Conegliano, furniture in Bassano del Grappa.

According to the Regional Innovation Scoreboard 2017, Veneto is ranked as a moderate innovator. Moderate innovators are those regions with performance between 50% and 90% of the EU average. The innovation performance did not change significantly in the recent years. Nevertheless, Veneto remains one of the most innovative regions in Italy, according to the Regional Innovation Index (RII). Compared to the Italian average, Veneto is always above or in line with each of the RII elements/indicators. When compared to the EU average, Veneto shows weaknesses in the field of collaboration of the innovative SMEs and tertiary education (42% below the EU average), but it also shows relative strengthens in relation to the most-cited scientific publications (22% above the EU average), SMEs innovating in-house and product/process innovations.

1.2 Analysis of development plans and regional priorities

The ROP ERDF VENETO 2014-2020 defines the regional programmatic lines regarding research and innovation, digital agenda, industrial policies, energy and environmental protection. The ROP interventions is developed in line with the Smart Specialization Strategy (which identifies the areas of specialization for Intelligent Veneto - RIS3). The ROP ERDF 2014-2020 identifies 6 Priority axes in close connection with the Europe 2020 Strategy and in coordination and integration with the ESF program 2014-2020. The documents defines the policy actions within the following key priorities:

Axis 1 - Research, Technological Development and Innovation

Axis 2 - Digital Agenda

Axis 3 - Competitiveness of productive systems

Axis 4 - Energy and Environmental Quality Sustainability

Axis 5 - Seismic and hydraulic risk

Axis 6 - Sustainable Urban Development.

The Smart Specialisation Strategy, RIS3 Veneto, indicates the strategy for research and innovation in the Region, with the aim to reinforce the system of research and innovation policies and thus preventing the fragmentation of policy interventions. The strategy is designed to enhance the productive sectors of excellence taking into account the territorial strategic positioning and development prospects in a global economic context. The document identifies four areas of specialization on which to focus on Agrifood, Smart, Sustainable Living, Smart Manufacturing and Creative Industries. The areas of specialization have been chosen on the basis of the study of the context of the regional manufacturing base, existing and potential markets, scientific and technological excellence and innovative potential. Regional economic system is undergoing a general transformation and is evolving towards a new model that can address the changing needs related to the internationalisation of markets and products.

The Smart Specialisation Strategy defines the regional innovation trajectories. With this strategic document the Veneto Region intends to enhance, qualify and make more effective the regional innovation system by fostering a stronger interaction between knowledge and business institutions, increasing research and innovation in businesses and increasing the innovative production through coordination of enterprises and innovative regional clusters, and by supporting innovative services for businesses and citizenship.

As said, the RIS3 identified four areas of smart specialisation on which focusing policy interventions for the current EU programming period. The key areas are: Agrifood Smart, Sustainable Living, Smart Manufacturing and Creative Industries. The financial allocation of the ROP ERDF 2014-2020 Operational Programme is then an expression of this thematic concentration which operates through investments in the areas of innovation and research.

The financial allocation dedicated to measures related to OT1, OT2 and OT3 amount to approximately 49.4% of the whole operational program budget (€284.7b on €576.2b available). The amount allocated to OT1, with specific actions for research and innovation, is 18.99%. These actions are designed to enable the regional system of innovation and research to provide positive impacts on the entire regional economic system, so that companies have an incentive to allocate an increasing share of resources to research and innovation. This policy strategy is expected to improve competitiveness and innovation intensity of the traditional production system, to promote new entrepreneurship in innovative sectors, to promote greater interaction between the production system and research centers and to ensure the presence of qualified human capital.

Other policy initiatives within the OT3 of the ERDF 2014-2020 give specific priority to RIS3 areas, in particular with actions 3.1.1 and 3.3.1 that convey resources corresponding to 12.25% of the budget. These actions, are aimed at supporting the recovery of the competitiveness of the SME system acting to support the emergence and consolidation of SMEs in order to revitalize the Veneto's business system. In particular their objective is to consolidate, modernize and diversify local production systems to encourage the re-launch, the competitive repositioning, upgrading and diversification of production in the Veneto district system. This should lead to an increase in the level of internationalization and competitiveness of the regional production system.

As far as concern the analysis on the previous call or ROP ERDF Veneto action 1.1.2 "Support for the purchase of services for technological innovation, strategic, organizational and commercial enterprises" the first call was opened in November 2017 with a budget of 4.000.000 euro. There were 506 applications submitted by SMEs, of which 384 were financed. The eligible expenditure for funding was 6.347.930,50 and the Programme contribution was 3.783.250 euro.

1.3 Identification of potential demand

In terms of research and innovation, Veneto region shows a relatively low level of investment in RTDI and a de-specialisation in high technology sectors; nonetheless it remains one of the most developed and competitive regions in Italy. There are clear difficulties for the regional economy in carrying out more intensive investments in innovation and in entering high value-added product markets due to the specialization in traditional manufacturing.

In 2015, the total R&D expenditure represented 1.11% of regional GDP. The R&D intensity of Veneto is then lower than the Italian (1.34%) and the European average (2.04%). There was a slight increase since 2011, when the share was equal to 1.03%.

In 2015, the total amount of regional R&D expenditure represents the 7.56% of national R&D investment, of which 31% in the public sector (Government sector, Higher Education sector) and 69% in the private sector (Business enterprise sector, Private non-profit sector).

In 2017, the human resources employed in high-tech sectors amounted to 60,800 units, about 2.6% of the employed population, below the Italian average (3.4%) and the European one (4%).

In 2016, the rate of population that completed tertiary education (age between 30-34) was 27.6%, above the Italian average (26.9%) and below the one for Europe (39.9%).

Despite the limited intensity of R&D investment, in Veneto the percentage of enterprises with innovative activities in 2014 was 53% (the highest rate in Italy), above the Italian average (45%). The share of enterprises with innovative activities only for new processes and new products was about 40%, again above the national value (33%). Moreover, the region performs well in patenting activity. In 2012, EPO patents applications per million inhabitants (102) were below the European average (112) and above the one for Italy (60).

Veneto is classified as an "Advanced Manufacturing and Clustering Region with no specialization in knowledge activities", has a high degree of specialization in high craftsmanship, a good presence of KIBS, a limited level of R&D as compared to the most advanced European regions but a high rate of informal relationships that allow to make use of external expertise to generate an high rate of innovation activities.

Smart manufacturing represents one of the key areas selected within the regional Smart Specialisation Strategy and hence represent a crucial pillar of the regional RTDI policies. In particular, advanced manufacturing is strategic for an already rich territory of small and medium sized manufacturing firms that need to be sustained in gaining efficiency in the production of high quality products. This is necessary especially in companies organized according to the most traditional systems. Introduce innovative aspects in such structures means allowing them to increase their competitiveness both domestically and internationally. Businesses, increasingly exposed to global competition, should pursue the creation of efficient production processes, combining traditional know-how, synonymous with high quality, with new computer systems, automation, energy efficiency and organizational innovation.

Veneto hosts a significant number of organisations which provide services relevant for advanced manufacturing. The InnoVeneto project mapped the most important regional research and innovation providers such as the local Universities, the National Research Council divisions, regional S&T parks and the Knowledge Intensive Business Services (KIBS). In total, 88 centres for innovation and technology transfer were identified, most of them offering services to manufacturing firms active in mechanics, electric and electronic devices, traditional Made in Italy productions.

Regional priorities for advanced manufacturing are embedded also in other policy initiatives such as those for energy efficiency and usage of renewable energy sources in production processes. Moreover, advanced manufacturing priorities are incorporated in the Rural Development Plan 2014-2020 (approved 10 June 2014) and in the Regional Digital Agenda (approved the 3 May 2013).

Veneto is a strongly manufacturing region and all ongoing initiatives, which support product/process innovation, merge sustainability and innovation objectives and are relevant in terms of advanced manufacturing. Veneto participates in the coordination of the national technological cluster on “intelligent factory”. This is a national policy initiative which funds large RTD projects carried out by national networks of firms, universities and research centres from different regions (Emilia-Romagna, Liguria, Lombardy, Piedmont, Marche and Puglia). The national cluster initiative aims at supporting technological development and strengthening national specialisation in robotics, new materials, advanced devices, virtual prototyping and applications of digital solutions to all manufacturing phases (design and planning, production, business organisation and distribution).

"Open Factory" initiative is very important for Veneto's industrial and manufacturing culture.

This initiative, that counts its third edition, aims to open up a hundred companies in the Venetian territory to the public, to showcase about the Veneto manufacturing skills.

Every year some new categories are identified (mechanical and robotics, design, food & wine, services, infrastructure, open labs), which lead to the creation of thematic routes of visit and "discovery" of the territory and entrepreneurial fabric of Veneto.

Hence, Open Factory becomes an activity for the valorisation of manufacturing sites, districts and chains of high quality and relevance.

2. Evaluation of market gap

2.1 Evaluation of market gap

It is a well-recognized fact in Italy, as well as in Veneto Region, that the cross fertilization approaches have a great potential for boosting the growth of economy. However, the SMEs are facing some challenges in access to finance for purchasing specific innovative services of CCI sector. This is one of the critical obstacles to their growth. At the same time most SMEs from the CCI sector have difficulties making use of traditional financing schemes. So Creative SMEs often turn to private banks when seeking finance, but are usually turned down.

There are several challenges that SMEs in the CCS usually face in accessing to finance. Some of these are shared by SMEs from other sectors, while some specific characteristics of CCS organizations reinforce the problem of access to finance. The latter include:

- Lack of tangible assets, dependence on intangible assets, lack of collateral;
- lack of business skills;
- Size of market;
- Lack of information on available sources of funding;
- Mismatched information between companies (particularly SMEs and start-ups with limited credit histories) and the market;
- Lack of market data on creative industry business models, past performance and industry trends;
- Lack of understanding of the CCS' unique characteristics by financiers, including banks;
- A systematic market failure of financing the traditional industries in need of CCI services and facilities;
- Lack of public investment schemes.

3. Description of financial instrument

3.1 Characteristics of financial instrument

The financial instrument that we are proposing to the ERDF Managing authority of Veneto is to reshape, with a slight change, the structure of the already in place financial scheme 1.1.2 of ROP ERDF for supporting the purchase of services for innovation. The financial scheme is in the framework of action 1.1.2 "Support for the purchase of services for technological innovation, strategic, organizational and commercial enterprises " - Axis 1, Priority 1(b).

Since the ROP ERDF action 1.1.2 has already seen a first edition of the call for proposal in the current EU programming period 2014-2020. In the first quarter of 2019 a second edition of the call is expected with a total allocation of approximately 3.000.000 €.

The ROP Veneto could emphasize in this second call the potential of cross-sector innovation actions enhancing the possibility for SMEs to purchase innovative services provided by creative industries with the purpose to stimulate the cross-fertilization between companies of different sectors.

The subsidy of the action 1.1.2 takes the form of a capital grant through the voucher tool. This voucher has a fixed amount determined in relation to the type of service that the company intends to purchase for the realization of the project aims.

Generally speaking the vouchers is a document that entitle the holder to a payment or a free good or service. A huge number of EU Member States have put in place creative or innovation voucher schemes- The vouchers can be used for marketing expertise, advice on IP rights, R&D, management, design or other areas as well as

for purchasing “creative” services provided by creative and cultural SMEs. The creative voucher schemes could be small amounts of grants, financed by the region, and addressed to small and medium-sized enterprises to purchase services that introduce innovation (new products, services or processes) into their business operations. They are typically granted to strengthen the collaborations between scientists, entrepreneurs and government-related bodies to promote innovation and applied research. The objective could be to stimulate innovation projects in SMEs, especially in those from traditional sectors, through cooperation with the creative industries. These kind of projects could be supported by the funding instrument of act. 1.1.2. The vouchers will involve a great variety of the creative industries and it will bring benefits to the traditional SMEs giving to these companies the opportunity to introduce more innovation. The voucher scheme is able to reach a high number of companies also thanks to low administrative burdens and so it is mainly targeted to small and micro enterprises.

3.2 Field and type of investments

The focus of new financial instrument that we are proposing to the Managing authority would be to focus on a smaller scale projects related to SO1 objectives, specifically to the objectives and indicators related to the SO1

3.3 Potential beneficiaries

Potential beneficiaries are micro, small and medium-sized enterprises (SMEs) interested in purchasing of services for innovation and transfer of knowledge. The definition of Small and medium-sized enterprises (SMEs) follows the definition of the EU recommendation n. 2003/361/CE on 6/05/2003.

Eligibility conditions:

- a) the companies must be regularly constituted and registered in the register of companies of the local Chambers of Commerce, Industry, Craft;
 - b) the SMEs must have the operating unit in Veneto Region;
 - c) the SMEs must be in a regular contributory position (social security, taxes etc.);
 - d) the SMEs are not undertaking in difficulty as defined in Article 2, point 18 of Regulation (EU) no. 651 of 17 June 2014;
 - e) the SMEs are not in bankruptcy or in liquidation
- The beneficiary must have the administrative, operational and financial capacity.

4. Added Value

4.1 Consistency with other form of European instruments / programmes

The traditional sectors and the innovation of SMEs make most of the EU economy that keep the Europe competitive globally. On the other hand, CCIs are the most dynamic and versatile sector in EU with high potential for growth and cross-sectoral interaction. All these two facts are taken into consideration in the EU policies and a lot of EU reports show and give recommendations on how to proceed and continue this path.

An overview of EU policies and existing European instruments for CCI sector to support the SMEs and the innovation is the report published released by DG EAC in 2016 called *“Towards more efficient financial ecosystems. Innovative instruments to facilitate access to finance for the cultural and creative sectors: good practice report”*. The report states some innovative instruments for supporting the CCI sector and their development, such as crowdfunding, guarantee, creative industries fund, creative incubators, business

angels, etc.) along with presentation of some problem such as reluctance of financial institutions to finance and to support the CCI sector. Many of the EU related instruments can be used as an evidence of the recognition of this type instrument. In the next financial perspective of post 2020 there will be majority of opportunities for development of specific instruments within the areas of collaborative innovative projects, smart specialization, clusterization, etc.

4.2 Possible state aid implications

The purpose of the financial scheme is to emphasize the possibility for the SMEs to purchase innovative services provided by creative industries. Looking at the type of this intervention, companies will receive public money in form of vouchers and so only specialist consultancy and external services are eligible as expenditure. So the financial support should be granted pursuant the Regulation (EU) no. 651/2014 of the European Commission on 17 June 2014. The regulation states certain categories of aid compatible with the internal market, applying articles 107 and 108 of the Treaty. In particular, the voucher scheme should comply with the provisions of Articles 18 and 28 of the Regulation and the only eligible expenditures are: a) Costs associated with obtaining, validating and defending patents and other intangible assets; b) Acquisition of assistance / consultancy services; c) Acquisition of innovation support services.

5. Implementation of financial instrument and Road Map

5.1 Regulatory framework

The regulatory framework is the ERDF ROP VENETO REGION 2014-2020, which current version was approved on 19/7/2018 by Commission Decision C(2018) 4873 final. Should the implementation of the financial instrument be delayed, the call will be taken into account in the new post-2020 programming.

5.2 Implementation options

As a first option, the financial instrument could be implemented, in accordance with MA, in the current programming period during the second half of 2019 with the launch of the second (and last) call on measure 1.1.2 "Support for the purchasing of services for technological innovation, strategic organizational and commercial of enterprises" of the ERDF ROP VENETO REGION 2014-2020. In the alternative, the financial instrument could be taken into account in the implementation of the measures of the new post-2020 programming period.

5.3 Key issue of implementation

The implementation of the pilot financial instrument will rely on the approval of the ERDF Managing Authority. Anyway the key issue of the implementation is the awareness of stakeholders such as Clusters, innovative networks, SMEs, associations etc. For the success of this initiative it is also important to involve such actors spreading information with open day's events, press and social media campaigns. It would be good to attract currently existing cluster sharing the relevant information. Then EU project, such as Co-Create , will give a key contribution to the diffusion of this instrument. It would be also very beneficial to involve the Regional department for culture to help the MA to spread the word mainly to the CCI SMEs and Cultural sector. Another key issue would be the coordination among the relevant bodies, such as the MA and the Regional Departments in charge for innovation and research and culture.

5.4 Road map for the implementation

Timeline	Second semester 2018	First Semester 2019	Second Semester 2019
Concept of the initiative	X		
Preparation meetings with MA and Regional departments		X	
Contacting stakeholders for public consultations		X	
Drafting the call of proposal		X	
Contacting with the MA for the fine-tuning of the call		X	
Call of Proposal, approbation			X
Publication of the Call for proposals			X
Diffusion of the call and ad-hoc meetings and or public events with relevant stakeholders			X
Project submission			X

6. Expected results

6.1 Established and quantify expected results from the financial instruments

The main expected results are:

- The development of innovative activities for SMEs;
- Stimulate long-term collaboration between SMEs and creative service providers by increasing the number of innovative projects.

As far as the quantitative aspects concerns, the implementation of this financial instrument will benefit less than 384 financial applications (first call results), taking in consideration the reduced amount of the funds available. Anyhow the new call for proposal will have a twofold multiplying effect: 1. Increase the number of cross-sectorial innovative projects and to increase of added value for enterprises.

6.2 Establish how the financial instruments contribute to the strategic objectives of the regional / local authorities

The contribution of the financial instruments consists in supporting and promoting the innovation processes and innovative solutions. Moreover another contribution is to foster the processes of integration and innovation of organizational and business strategies and the cross-fertilization between companies from traditional sectors and creative companies, universities, research centers and technology transfer centers;

7. Conclusions and recommendations

This feasibility study will be a propaedeutic baseline document to help the regional decision maker, the Managing Authority and Departments in charge for ROP ERDF implementation in order to emphasize the importance of cross-sectorial support in innovation and project development. It will be also important to communicate the features of this instrument to relevant stakeholder and especially possible beneficiaries. The time will be also an important factor given the fact that the measure is already in place in this programming period. In any case the Feasibility Study can serve also as an input for future programming of the Financial period 2021 – 2027.

INTERREG MED Programme

CO-CREATE

“Setting up a network of COmpetitive MED Clusters with the contribution of CREATIVE industriEs”

Feasibility Studies for the implementation of Financial Instruments to support the Cross-Industry Clusters and Cross-innovation actions

Pilot Action 3.6

Partners n.2	Name of the Partner: SECARTYS
Country / Region:	Andalucia
Introduction	
Objective and content of the feasibility study: • To determine the viability. • To describe the nature and complexity of project. • To suggest possible alternatives solutions. • To provide management with enough information to decide. • The risk and potential returns. • Financial cost and funds available for system work. • The availability of adequate market.	
1. Demand Analysis	
1.1 Territorial context With a total of 8,4 million of inhabitants and a surface area of 87,268 square kilometers, Andalusia is a varied territory, with widespread mountains, inland depressions, desert and 945 km of coastline. The surface of Andalusia is similar to that of States such as Austria, Portugal, Czech Republic or Hungary and its population is like in countries such as Austria and Sweden. Andalusia is the Autonomous Community more populated in Spain and has a particularly intense growth dynamics. Andalusia is very rich in natural scenery, with 150 sites declared protected areas. Sevilla, Granada, Córdoba and Málaga	

are among the most visited cities of Spain. Andalusian history, culture and architecture have settled its unique identity over the years.

It is usual to describe the process of industrialization in Andalusia as a failure. However, beyond the pioneering experiences (especially in Málaga) in the steel and textile sectors, the Andalusian industry maintained until the late nineteenth century a share in the national industrial product quite similar to its population weight (between 17% and 18%), although it is true that it quickly moves away from the two key regions of Spanish industrial development: Catalonia (which, by 1830, is only slightly above) and the Basque Country (which will only surpass Andalusia already advanced on XIX century).

It will be from the end of the 19th century and, above all, after the Spanish Civil War, when the Andalusian industry loses weight in the national set. Between 1930 and 1960 his participation in the Spanish industrial product dropped by seven percentage points. In 1960, the Andalusian industry contributes little more than 8% to the whole of the national industry.

Historically, the public sector of the economy played an important role throughout the Franco regime, especially during the most autarchic period that lasted until the levels of stabilization that give way to the "developmentalism" of the sixties.

In the sector of the public industry it was concentrated in the National Institute of Colonization and Rural Development (later IRYDA), in the industrial sector the organism that was articulated in the National Institute of Industry (INI). The state companies of the INI group settled in Andalusia between 1942 (to date, the ADARO mining company) until the end of the seventies (SODIAN, PRESUR). Cádiz, Sevilla and Huelva accumulate a good part of the factories, with a significant concentration in the naval, aeronautical, mining and chemical sectors. The terms of investment and employment of state industry in Latin America and the Caribbean.

Beyond direct industrial investment, the role of the State was present through the plans of economic incentive in the cities and territories in the first steps, in the foreground, in the Provincial Action Plan. All through the policies of development poles that arise from the successive Economic and Social Development Plans. The first of these initiatives was the creation in 1964 of the Industrial Promotion Pole of Huelva, as well as the poles of Seville, Granada and Córdoba. Within this same policy, the Industrial Preference Zone of the Campo de Gibraltar was created in 1966.

The productive structure of Andalusia is in a process of modernization, having evolved from a marked agricultural and livestock character towards an urban economy and services. Although agriculture continues to maintain a significant weight in the economic structure of the region (based on productive systems such as olives, grapes and intensive farming in coastal areas), there has been a transfer of resources towards the tertiary sector that consolidates Andalusia as a region of services, with a strong presence in the tourism sector, but also open to the future through the use and promotion of new information technologies and communication, the implementation of the knowledge society, and the services of assistance to the business world.

In the whole of the Andalusian economy, the industry maintains a very stable contribution until the final years of the 20th century: always something above 20% of the regional Gross Added Value. The Gross Domestic Product at market prices (GDP) of Andalusia amounted in 2012 to 140,757 million euros, amount that means 13.4% of the GDP of Spain and 1.1% of the GDP of the EU-27.

In terms of growth, Andalusia is one of the most dynamic Spanish regions, having registered an annual average rate in the period 1995-2012 of 2.4%, behavior that places it among the five best regions at the national level.

1.2 Analysis of development plans /regional and/or national priorities

RIS3 ANDALUCIA

The Innovation Strategy of Andalusia is developed through a set of policies of the Junta de Andalucía, some applications in recent years, although it has been redesigned for this strategy, and other new design, the first because they have proven useful for achieving objectives in terms of research and innovation and the second because they respond to the new challenges of the Innovation Strategy of

Andalusia, challenges that require innovative approaches. These policies have been organized around the eight dimensions of the Innovation Strategy of Andalusia:

- Dimension 1: EFFICIENT AND COMPETITIVE INDUSTRY.

In the communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, "A stronger European industry for economic growth and recovery" and "For a European industrial renaissance" is established that Europe needs more than ever that its real economy, and specifically industry, supports the recovery of economic growth and employment.

Andalusia considers fundamental the alignment of both the regional development instruments dedicated to innovation and the generation of knowledge towards industrial competitiveness, because this means directing them towards the needs of an efficient, sustainable and vertebrate fabric in the global environment; For this reason, the Andalusian Industrial Strategy, which is currently drafted by the Andalusian Government, will be aligned with the elements established in the RIS3 Andalucía.

Justification

In relation to advanced industries, Andalusia is configured as a reference in the "Aeronautical and space construction and machinery" and in the "Chemical Industry" which are the industrial activities of high and medium-high technology in which Andalusia has greater relevance. To these could be added the industry of renewable energies that also has in Andalusia obvious elements of international reference.

On the other hand, examples from the plastics and industrial cold industries are very significant in Andalusia.

Of course, Andalusia has an extraordinary industrial capacity related to agro-industry, with its well-known food and agricultural auxiliary sectors.

Finally, the numerous specialized productive agglomerations constitute a basic industrial fabric on which to build an industrial strategy, in which the Junta de Andalucía is committed to promoting the maximum synergies of competitive growth among the companies that achieve the maximum use of the 2014 budget framework -2020.

- Dimension 2: ESSENTIAL FACILITATING TECHNOLOGIES.

The European Commission established in 2009 the "European Strategy for Essential Facilitator Technologies: a bridge for Growth and Employment". TEF Essential Facilitator Technologies, (in English, Key Enable Technologies, KET) are those that according to the European Commission can contribute more to improve European industrial competitiveness and improve the competitiveness and sustainability of the EU economy. The list includes advanced materials, nanotechnology, micro and nano-electronics, photonics and advanced production technologies. In the aforementioned communications from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, "A stronger European industry for economic growth and recovery" and "For a European industrial renaissance" the Commission establishes investment in innovation in the TFE as one of the pillars of the new European industrial policy.

Justification

The set of elements identified in the workshops of the RIS3 linked to the generation of knowledge, technology transfer, innovation and cooperation associated with these TEFs, which are fundamental elements in the identified priority areas, are integrated here, but they will also contribute to improve the competitiveness of companies in traditional sectors, whose development could make it possible to respond to social, environmental and economic challenges.

- Dimension 3: INNOVATIVE SMES AND EMPLOYMENT GENERATORS.

This dimension has to pursue the creation of employment through the growth and consolidation of the productive fabric of Andalusia, increasing the number of entrepreneurs and companies, increasing its size and making its management is based on knowledge and innovation.

In the current economy, the company is a catalyst that allows to value the knowledge and generate

activity and employment to achieve an economic model for the future. For this it is necessary more companies and more competitive.

Therefore, the strategy must pursue that innovation is a natural process in SMEs, with instruments of support to measure, and that the Andalusian innovation ecosystem propitiate and reward cooperation between companies, optimizing the traction opportunity of tractors.

Justification

At the beginning of 2012, Andalusia had 482,334 companies, of which 99.9% are classified as SMEs, with a clear role for micro-enterprises with 96.12%.

The comparison with Spain reflects that the Andalusian business fabric is characterized mainly by the limited presence of large companies. However, although the percentage of microenterprises and SMEs is slightly higher in Andalusia, overall the weight of SMEs in the business fabric is quite similar between Andalusia and Spain.

- Dimension4: EXTERIOR PROJECTION.

The international perspective and the integration in global value chains of both companies and agents of the knowledge system are key elements in the intelligent specialization of the territories.

Justification

In all of the 68 opportunities identified in the process of entrepreneurial discovery, alliances and international competitions have been detected. For all of them, within the framework of the current H2020 Research and Innovation Framework Program, the areas of work to which Andalusia must attend, forming part of consortia, mobilizing its researchers or forming part of Innovation and Knowledge Communities (KIC's), have been established to reinforce the role and visibility of our institutions and research organizations, as well as of Andalusian companies that carry out R&D and that face an increasingly global and competitive environment.

Therefore, the Internationalization Plan of the Andalusian Economy, led by the Andalusian Agency for Foreign Promotion EXTENDA, as well as the external projection of Andalusia through tourism promotion, led by the Public Company for the Management of Tourism and Sport of Andalusia, will be aligned with the RIS3 Andalucía. The design of the Specialization Strategy is, from its conception, open to networking with other regions, such as peers review in the framework of the IPTS RIS3 Platform and European territorial cooperation projects, such as KNOW IN TARGET (PO MED), FINNEN (INTERREG IV C) and SMART IN MED (PO MED), or European projects as ODISEA, RETI, co-financed by the ERDF European Regional Development Fund.

- Dimension 5: EDUCATION, TALENT AND CREATIVE ENVIRONMENTS. KNOWLEDGE AS A PRODUCTIVE FACTOR.

The Smart Specialization of Andalusia will be achieved starting from a high quality education that allows to develop knowledge-intensive activities, generated mainly in universities, and very innovative activities and generators of great added value.

Included in this section are the opportunities derived from the Talent Management Workshops that have to do both with the creative, innovative and entrepreneurial capacity of people as well as with their training and education, which arise in an open space and in a cultural framework in which those that promote the exchange of ideas and where the different proposals are expressed openly and without censorship. Among the trends associated with this area: cultural diversity and "hybrid culture"; new patterns of residence, accessibility, equal opportunities, life and participation; individualism, new forms of communication and growing technological dependence; towards an economy based on knowledge and innovation as a factor of success.

Justification

Creativity must be incorporated as a core value in the educational system of Andalusia so that our young people can respond to the changing and demanding world that awaits them. It must be linked to the University, thus adding the contributions that this institution makes to society in the formation of an active and critical citizenship. It must also incorporate companies and organizations to obtain

innovative products and services, new ways of organizing and new processes with which to achieve competitive advantages. Andalusia has very creative people, but the challenge is to properly manage that creativity, to generate value, wealth and employment through initiatives that encourage entrepreneurship based on innovation.

As active agents of the implantation in the territory of the creative environments is the network of institutions and cultural spaces (libraries, museums, among others) of which our network of medium cities is endowed, which constitute antennas of the creativity in the territory Andalusian and good facilitators to generate conditions of attraction of activity and prosperity.

The agents of knowledge and, in particular, the University, are growth engines and key instruments in the generation of knowledge and also act as catalysts in the processes of transfer of knowledge to the business sector, human capital and society in general.

In the objective of excellence, which necessarily requires specialization, the Universities have launched the International Campus of Excellence, based on the aggregation of skills, identified with areas of knowledge in which Andalusia stands out and which represent a unique space for collaboration with companies and technology agents.

- Dimension 6: SOCIAL INNOVATION.

This section includes the main conclusions of the workshops related to the innovation management system, but also incorporates all new proposals to organize the relationships established in a society to achieve a more open and participatory society in which efficiency is also applied to the economic and social institutions that support our entire social structure. The trends that can support this area are: cultural diversity, equal opportunities, changes in family structure, new residency patterns, life and participation, new forms/formats of communication, increased technological dependence, increased mobility at scale global, multipolar economic order, global increase in trade, new organization of work, greater social awareness regarding environmental issues, towards an economy based on knowledge and innovation as a success factor.

Justification

The progressive introduction of innovations and new technologies in products and services is even going to modify the needs and social habits, so that the social and administrative structure must be constantly rethinking the way in which we have organized our society to know if it responds in a effective to the new demands of people in this changing world.

- Dimension 7: WORKING ON THE NETWORK.

This section reflects the growing need for multidisciplinary teams to develop the most diverse tasks, so it is necessary to deepen the collaborative approaches as a solution to the problems we face. The trends that support this area can be: cultural diversity, accessibility, equal opportunities, changes in the family structure, new patterns of residence, life and participation, new forms of communication, multipolar economic order, increased competitiveness, decentralization of the production, new organization of work.

Justification

Clusters, technology platforms, partnerships, Knowledge and Innovation Communities (KICs), as well as other networks and alliances, constitute experiences of cooperation and collaboration that generate synergies, much needed in such a complex world where problems require many interconnected perspectives and diverse capacities. Associationism in Andalusia is an important source of wealth and employment and, in this sense, allows a concentration that improves the negotiating position against agents of greater dimension and power.

- Dimension 8: INFRASTRUCTURES FOR COMPETITIVENESS AND EXCELLENCE.

The provision of infrastructures and the efficient and shared use of existing ones are essential components to support all the scientific, economic and social architecture that is being proposed for a world that is multiply connected through spaces and physical pathways that assume the growing mobility, but also of telematic routes to assume the enormous amounts of information and data that

must circulate to respond to the new needs derived from economic, technological, cultural and social changes, as stated in the Digital Strategy of Andalusia.

Justification

The network of infrastructure available to Andalusia is composed of a mesh that connects the balanced territorial distribution of Andalusia through roads, railways, ports and airports.

There is also a network of well-equipped R&D&I spaces that can host entrepreneurial initiatives and generate solutions based on knowledge perfectly connected with the regional innovation system. Andalusia has 10 Public Universities, as well as Research Centers, Foundations and R&D Centers, 11 Science-Technology Parks, Technological Centers, together with 8 Singular Scientific-Technical Installations (ICTS) and two European reference innovation infrastructures. Finally, public-private initiatives are underway to spread fiber optics intensively throughout the region, to achieve real information highways through which the vast amount of data expected in the future can circulate.

Therefore, this whole network of infrastructures must be exploited in an intensive and efficient manner, promoting their use and shared use, to turn them into the base of knowledge and innovation of the highest quality on which competitiveness and excellence are based.

1.3 Identification of potential demand

Critical Mass: Food industry sector include 5,157 companies (18.4% of the total industrial sector) and 48,515 employees, with a VAB of around 2,338 million euros in 2016, and also the manufacture of metal products, except machinery and equipment has slightly similar values.

Potential to grow on the basis of unique competitive advantages:

- The ability of Andalusian society to create industrial companies.
- High number of companies and wide diversity of activities, which allows the participation in the value chains of a large number of industrial products.
- Areas of high industrial density, with companies well positioned in global value chains.
- Adequate provision of infrastructures, equipment and devices for generation, transfer and application of knowledge.
- The internationalization of Andalusian manufacturing companies with a progressive presence abroad through permanent establishments.

Potential to generate new economic activity and employment:

- Increase in the demand for manufacturing products due to the increase in the capacity of purchase in developing countries.
- Changes in the organization of global value chains derived from higher costs of transport, which will reduce the consumption of products manufactured in distant places.
- Growing recognition of the importance of environmental sustainability in the production and distribution of manufactures.
- Increase in trade between Europe-Latin America that reinforces the geostrategic value of Andalusia, especially with the increase of the load capacity of the transport elements.
- Greater demand for quality and healthy foods, in which Andalusia has a high level competitive.
- Demand for new products and processes derived from technological developments in biotechnology, nanotechnology and ICT, with effects on the demand for talent.
- Changes that will occur in manufacturing companies as a result of advances in ICT related to the Factoría del Futuro and with Industry 4.0.

Tradition of collaboration of the actors of the quadruple helix:

- There are several cluster initiatives in progress.
- The Government promotes a strategic project in this field, with a broad participation and involvement of the actors in the quadruple helix.
- Andalusia has 10 Public Universities, as well as Research Centers, Foundations and R&D Centers, 11 Science-Technology Parks, Technological Centers, together with 8 Singular Scientific-Technical Installations (ICTS) and two European reference innovation infrastructures, which host entrepreneurial initiatives and generate solutions based on knowledge.

Internationalization:

In terms of exports of goods from Andalusia abroad, they have multiplied in nominal terms by 24.2 between 1981 and 2013, they were above the increase in world trade (multiplied by 7.9), and of relevant countries for its global exports such as Japan (4) or the United States (5.6), which has allowed to gain market share. The weight of Andalusia's international exports in relation to GDP has increased more than ten points, from 7.7% in 1981 to 18.3% in 2013. In any case, still below What is understood on average in Spain (22.9%), and in the world economy (25%). In monetary terms, the value of merchandise exports abroad amounted to 25,970 million euros. Between 2009 and 2014, Andalusian exports have grown by 83.1%, from 14,477 million euros to 26,512 million euros. A growth much higher than the average exporter of Spain (50.1%) and the largest of the seven most exporting autonomous communities. In 2014, Andalusia occupied the fourth position at the national level by number of exporting companies, with 12.9% of the total, behind Catalonia (32.2%), Madrid (27.3%) and the Valencian Community (15.2%).

Potential for growth in accordance with global trends:

- There is still a wide margin to improve the competitive position in international markets.
- Brand & retail strategies are in a moment of expansion, in spite of the global crisis.

2. Evaluation of market gap

2.1 Public financial resources currently available

The Innovation and Development Agency of Andalusia (IDEA) makes available to the Andalusian productive fabric, a complete system of incentives and financing instruments that allows meeting the specific needs of each of the applicants.

To do so, in June 2017, were launched two new incentive programs valid until 2020: an Incentive Program for the Promotion of Industrial Research, Experimental Development and Business Innovation in Andalusia that presents important novelties with respect to previous ones support programs for R+D+i; and an Incentive Program for Industrial Development, Improving Competitiveness, Digital Transformation and Job Creation.

In addition, IDEA continues providing reimbursable financing instruments that cover all phases of business development (creation, growth, consolidation, internationalization) and all strategic and emerging sectors of the Andalusian economy.

- **Incentive program for the promotion of industrial research, experimental development and business innovation.**

The general objective of this order is the increase of the competitiveness of the companies through the generation and incorporation of knowledge, technologies and innovations destined to the improvement of processes and the creation of products and services technologically Advanced and of Greater added Value.

The recipients are the companies and self-employed workers operating in Andalusia that develop projects related to research, development or innovation and meet the requirements of Beneficiaries. In addition, for certain types of projects, business associations and groupings, foundations, universities, Public research bodies, technology centres and innovation centres may be beneficiaries, and Technology and other public R&D Centers.

The aid will be in the form of a lost subsidy and the intensity depends on the typology of the project, the size of the company and whether the project is carried out individually or in a group.

Within the framework of this Order, actions that fall within one of the following programs are financed:

Support Program for Business R&D+i, whose objective is to improve the relative participation of companies operating in Andalusia in total R&D&I spending and to improve the intensity of innovation and the result of the innovative effort in Andalusian companies, especially SMEs;

International R&D&i Development Program, designed to support the increase of the international dimension of business innovation in Andalusia and the number of Andalusian SMEs participating in

international R+D+i projects, working on the synergies between structural funds and Horizon 2020 and other European programs for the promotion of business research and innovation; and encourage the integration of Andalusian companies in European collaborative innovation initiatives;

Leadership Program in Open, Strategic and Singular Innovation, whose objectives are to increase the number and quality of collaborative business R&D+i projects in Andalusia; the promotion of unique R+D+i projects that have a driving effect for Andalusian companies and that are aligned with the Andalusia 2020 Innovation Strategy; the increase of mutual public-private collaboration; and the promotion of cooperation between companies and between them and research and innovation centers and other non-profit entities that provide services to companies as facilitators of business innovation, especially in SMEs.

- Incentive program for industrial development, improving competitiveness, digital transformation and job creation.

The objective of this new Order is to contribute to industrial development and job creation in Andalusia, by improving the competitiveness of companies or encouraging the creation or growth of employment generating companies. Likewise, its objective is the promotion of productive innovation in the areas of intelligent specialization and the incorporation of advanced services for business management, business dynamization and cooperation.

The digital transformation of the SME is another of the objectives of this new Order, supporting projects in SMEs aimed at the incorporation of technological solutions and the adoption of ICT services and applications that can act as a lever for further development of the electronic business, contributing to increase productivity in their economic activity and competitiveness.

Within the framework of this Order, actions are financed within one of the following lines:

Creation of economic activity: the projects susceptible of being subsidized should correspond in their design and formulation to projects of entrepreneurs, of small companies and medium-sized companies or projects of large industrial companies that mean the start-up of a new business establishment.

Improvement of business competitiveness: projects promoted by SMEs and large industrial companies established in Andalusia that contemplate investments that involve an improvement in competitiveness.

Generation of employment: projects to create economic activity or improve the competitiveness of companies promoted by SMEs with high creation of permanent employment.

Advanced services: projects for the incorporation of advanced services for business management, business dynamization initiatives and technical support for the realization of business cooperation projects in Andalusia.

Digital transformation of SMEs: projects hired by SMEs for the incorporation of information and communication technologies, which contribute to improving their competitiveness and productivity (e-commerce services, digital marketing, digitalization of business processes or trustworthiness digital, among others).

Companies, preferably SMEs in the industrial and technological sector, that carry out projects that contemplate investments in fixed assets or expenditures on advanced services provided by specialized entities that can fit into one or some of the objectives, may have the status of beneficiary entity. foreseen in the different lines of action of this call and that meet the requirements established in the Regulatory Order.

Companies associations and foundations that carry out economic activities themselves and that their purposes or beneficiaries have a relationship with the business sector or with the promotion of economic activity, for certain types of projects for the incorporation of advanced services may also be beneficiaries.

- Reimbursement financing: Andalusian public fund for business financing and economic development.

The Andalusian Public Fund for Business Financing and Economic Development, as a fund without legal personality, facilitate reimbursable financing, through financial operations of assets and granting of guarantees to companies, especially for entrepreneurs, self-employed workers and small and medium-sized enterprises. All of this through:

- Financial instruments of the ERDF Operational Program Andalusia 2014-2020.
- Andalusia line, business financing.
- Transitory fund for the liquidation of operations of extinguished funds.
- Line for the promotion of entrepreneurs and dynamism of the productive fabric of Andalusia.
- Initiative Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises (JEREMIE).
 - **Subsidies Program for Provincial Councils for the provision and modernization of productive and innovation spaces 2018.**

It is an initiative of the Andalusian Government with a budget of 28.7 million euros that has the objective of improving competitiveness and adapting to new demands of these spaces.

Joint projects are those projects that invest in infrastructures and facilities, with the objective of providing and modernizing productive or innovation spaces, improving their competitiveness and adapting to new demands of companies, consider intervention in at least five enclaves and have an eligible budget of not less than 1 million euros.

This incentive program of the Agency for Innovation and Development of Andalusia IDEA is co-financed at 80% by the European Regional Development Fund (ERDF) through the Global Competitiveness-Innovation-Employment Grant of Andalusia 2014-2020.

- **Andalucía Emrende.**

Andalucía Emrende put in disposal more than 250 Andalusian Entrepreneurship Centers and more than 50 information points, where find the permanent support of a qualified technical team of specialists in business creation and development and a wide range of services to promote ideas or consolidate business.

Access to credit is one of the main obstacles that entrepreneurs face when setting up a business. To mitigate this, Andalucía Emrende provides assistance in the search for financing channels with the aim of starting or developing their companies. Specifically, Andalucía Emrende has signed collaboration agreements with different entities that offer an integral financial financing service in the form of microcredits to self-employed and SMEs.

- **Junior empresas.**

The Andalusian Federation of Junior Companies (FAJE) was founded in Seville in 1991 with the aim of coordinating the activities carried out by the Junior Companies. Over time, it helped to develop them, in addition to expanding the Junior Business Network to other Universities in the region of Andalusia. Among his tasks is the promotion of entrepreneurship, the training of Junior Entrepreneurs and the university community in the culture of entrepreneurship, as well as training students for the labour market. The federation wants to give the opportunity to the students to train and the Junior Companies are a source of professional output, supporting more entrepreneurs and offer services to our partners that facilitate the task they carry out day by day.

2.2 Analysis of existing private financial instrument

The IDEA managed the JEREMIE Andalusia Fund, implemented in the "Financial Engineering Instrument Financing Agreement in the FEDER Operational Program of Andalusia 2007-2013" between the General Directorate of European Funds of the Ministry of Economy and Finance of the Board of Andalusia and the IDEA Agency.

The objective of the JEREMIE Portfolio Fund was to promote the economic development of the region by promoting the creation and competitiveness of Andalusian companies, catalyzing the change of the production model in Andalusia towards a sustainable economy and developing the human capital of companies in Andalusia and Offer professional development for the most prepared talent.

In the aforementioned agreement, different lines of action were established grouped in the Venture Capital and Multi-instrument Funds, which will have as beneficiaries companies, preferably SMEs,

domiciled in the Autonomous Community of Andalusia or investments developed in Andalusia. One of its important aims is the activation of private investment through:

- Mobilization of private investment/generating multiplier effect.
- Guaranteeing independent decisions.
- Avoiding moral risks.

Some of those accredited private investors are:

- AABAN Business Angels Networks of Andalusia Association.
- Red BAIA Industrial Business Angels of Andalusia.
- BAMN New Materials Business Angels
- BANUAL University of Almería Business Angels Network.
- InnoBAN Huelva.
- InnoBAN Sevilla.
- Málaga Business Angels.

Right now, the Junta de Andalucía, through Decree-Law 1/2018, of March 27, on measures for the management of the financial instruments of the ERDF Operational Program Andalusia 2014-2020 and others of a financial nature, and through the Order of 30 April 2018, by which acts of execution of Decree-Law 1/2018 of March 27 are enacted, has created the Andalusian Public Fund for Business Financing and Economic Development, as a fund without legal personality, to facilitate reimbursable financing, through financial operations of assets and the granting of guarantees to companies, especially for entrepreneurs, self-employed workers and small and medium-sized companies.

2.3 Evaluation of market gap

JEREMIE contributed to the configuration of financial instruments to address market failures (short-term, structural) and financing of companies in suboptimal situations (initial phases, lack of guarantees, technological risks ...). Now this work is done also in the new Andalusian Public Fund for Business Financing and Economic Development led partly to digitization and servitization processes of the traditional industry and the rigidity and excessive bureaucracy in access to existing funding.

3. Description of financial instrument

3.1 Characteristics of financial instrument

The financial instrument proposed will be vouchers for creative and digital solutions for the traditional sector.

Due to the nature of the target industries, the services provided in the framework of the Creative Funds programme will consider the delivery of three types of services/phases:

PHASE A

- Advice and guidance on the identification of creative solutions for the improvement of products and services.
- Selection of the project ideas created in order to test and develop them.

PHASE B

- Design and implementation of strategic plans for the new solutions and services.
- Definition of innovative business models adapted to the new solutions and services.

3.2 Field and type of investments

Typology of the Creative Funds	Phase A
Cost	5000 € (100% financed)
Limitations	1 voucher per firm per call
Validity	3 to 8 months

Typology of the Creative Funds	Phase B
Amount	10000 € (70% financed)
Limitations	1 voucher per firm per call
Validity	6 to 12 months

3.3 Potential beneficiaries

SMEs from the traditional industries that present an idea for the development of new products or services that require the collaboration of creative/digital industries and the application of their solutions and models.

4. Added value

4.1 Lessons learned and future applications

- Difficulties to implement this kind of funds due to the lack of financing system
- Companies need to find providers, this companies prefer the relation providers-clients
- Companies don't see the necessity to find creative industries to improve the products and services
- The strong thoughts from the public authorities that this kind of specific funds are included in the previous mentioned.
- Consider the incorporation of aid schemes (de minimis, block exemption, off theshelf) to increase the effectiveness of the instrument and facilitate the verification process.
- Standardization of criteria and conditions to the maximum to increase efficiency.
- Preparation and meticulous configuration of the instruments, contracting process and intermediation contracts:
 - Clarity of the terms and conditions, procedures, documentation. Anticipate possible problems in the future.
 - Any ambiguity implies risks (legal, financial and reputation) for all stakeholders (HF Manager, intermediaries, private investors, final beneficiary).
 - Find the "magic balance" between flexibility and clauses of rupture / termination of contract in case of non-compliance and / or in case of strategic changes due to external factors (change of economic cycle).
- Strategic and operational fit necessary between: type of market gap, type of instrument, type of intermediary.
- It is advisable to perform private leverage at the instrument level instead of the beneficiary level (=> facilitates verification or improves operational efficiency).

4.2 Consistency with other form of European instruments/programmes

This proposition could be consistent with the SME instrument. This is part of the European Innovation Council pilot (EIC pilot) and was launched on 27th October 2017 as part of the Horizon 2020 Work programme 2018-2020, when the SME Instrument, the Fast Track to Innovation (FTI), Future and Emerging Technologies (FET) Open and Horizon Prizes, were brought under the EIC pilot umbrella, to provide a 'one stop shop' for funding of innovators/innovations in the EU.

Horizon 2020 funds high-potential innovation developed by SMEs through the SME instrument. The SME instrument offers Europe's brightest and boldest entrepreneurs the chance to step forward and request funding for breakthrough ideas with the potential to create entirely new markets or revolutionise existing ones.

Provided with about 1.6 billion € in funding over the period 2018-2020, the SME Instrument will support groundbreaking innovative ideas for products, services or processes that are ready to conquer global markets. Available to SMEs only, the new scheme offers phased, progressive and complementary support to the development of out-of-the-box ideas. There are no predefined topics for the SME instrument call; only the most excellent and impactful ideas will receive support.

In the last three years of implementation, around 4,000 SMEs will be selected to receive funding under the SME instrument call.

4.3 Consistency with other form of national/local instruments/programmes

This proposition could be consistent with programmes of the Center for Industrial Technological Development (CDTI). This is a Public Business Entity, under the Ministry of Economy and Competitiveness, which promotes innovation and technological development of Spanish companies. It is the entity that channels requests for financing and support to R&D&I projects of Spanish companies in the state and international states. Thus, the objective of the CDTI is to improve the technological level of Spanish companies by developing the following activities:

- Technical-economic evaluation and financing of R&D projects developed by companies.
- Management and promotion of participation.
- Promotion of the international transfer of business technology and support services for technological innovation.
- Support for the creation and consolidation of technology-based companies.

The CDTI has signed Collaboration Agreements for the promotion of Innovation and Technological Development with similar organizations from different Autonomous Communities. In these agreements it is resolved to collaborate actively in the promotion, diffusion and support of technology and innovation in the different Autonomous Communities, in our case with IDEA.

4.4 Possible state aid implications

This proposition could be incorporate in the A.E.I. program that the Spanish Government is offering to the companies:

<http://www.mincotur.gob.es/PortalAyudas/AgrupacionesEmpresariales/Normativa/Paginas/convocatoria.aspx>

Within the European Smart Specialization strategy and as a priority action of the Framework Program for Research and Innovation 2014-2020, includes support for the creation and strengthening of "clusters" as a means to alleviate the consequences that certain market deficiencies, related to problems of size and coordination, have about the possibilities of companies to relate to each other, establish flows of knowledge and innovation and to achieve sufficient critical mass to facilitate practical innovations to improve their competitiveness and their internationalization.

In Spain and in line with these guidelines, the new Spanish Strategy for Science and Technology and Innovation 2013-2020 raises the need to strengthen the role of clusters as agents capable of fostering collaboration between universities and R&D centers and the productive fabric as a measure to improve competitiveness.

Since 2006, in our country, there have been measures aimed at the consolidation and strengthening of "clusters" through the implementation of the Support Program Innovative Business Groups (AEI) that can be accessed by all those entities registered in the Register of Innovative Business Groups of the Ministry of Industry, Commerce and Tourism.

On the other hand, new technological developments, hyper-connectivity and globalization. They are posing important opportunities and challenges to our economy. The digital transformation will allow products with a higher added value to be obtained, of more efficient productive processes and will open the opportunity to new models of business, industrial digitization being one of the key elements of the process of digitization of the economy.

In this context, the Ministry of Industry, Commerce and Tourism is leading the initiative "Connected Industry 4.0", which, with the slogan "the digital transformation of the industry Spanish ", aims to articulate the measures that allow the industrial fabric Spanish will benefit from the intensive use of information technologies and communications, both in their productive processes, and in all areas of their activity.

The clusters therefore become an essential element in this strategy; facilitate innovation processes linked to the digitalization of the industry among the companies, especially SMEs, who may have difficulties in address digitization alone, so it is necessary to encourage the realization of industrial digitalization projects by business groups innovative.

5. Implementation of financial instrument and Road Map

5.1 Regulatory framework

ERDF OP 2014-2020 Andalucía. Axis 3 "Improvement of the competitiveness of SMEs".

Investment priorities:

- 3a. Promotion of entrepreneurship, in particular, facilitating the economic exploitation of new ideas and promoting the creation of new companies, also through nurseries.
- 3d. Support the ability of SMEs to grow in regional, national and international markets, and to get involved in innovation processes.

5.2 Implementation options

The previous experiences has shown two major typologies of vouchers, namely single and combined coupons. In the majority of the cases analysed the preferred option has been the single coupon.

On the other hand, from the analysis of previous experiences we have identified multiple combinations in terms of amount and intensity of the vouchers, although in all the cases the intensity ranges between the 60% and the 100% (VAT excluded) of the service costs, and the maximum amount is set between 2,500€ and 10,000€.

5.3 Key issue of implementation

- *Governing Authority/Managing Authority*

The Governing authority is the organism in charge of defining the methodological and operational framework according to which the scheme will be implemented. Moreover, the governing authority will be responsible for the control and assessment of the activities undertaken during the initiative. The Managing authority is the agent responsible for the daily implementation of the scheme as defined by the Governing authority. In almost all the cases analysed by this report the role of the Governing Authority and the Managing Authority have been hold by the same agent (with significant exceptions). It is important to stress that the role of Governing Authority will always be in charge of a public administration body, whereas private agents will be allowed to act as Managing Authority following the appropriate process of public procurement.

- *Services*

One of the responsibilities of the Governing Authority is to define which services they consider of special interest for the sector and for which the innovation voucher scheme will provide specific funding. A list and description of these services will need to be produced during the initial stages of the initiative so as to communicate the interested parties what actions will be eligible for funding

- *Beneficiaries*
Beneficiaries are here understood as those institutions eligible to take part on the activities funded by the schemes. The beneficiaries will thus be granted a financial provision in the form of innovation vouchers that they will be able to exchange for the required innovation service. When discussing the nature of the beneficiaries it is important to take into consideration to relevant issues that will have important consequences for the future implementation of the initiative:
 - a) The requirements for an institution to be entitled as beneficiary.
 - b) The candidates' selection process.
- *Providers*
The main objective of vouchers is to introduce external expertise into SMEs and to enhance cooperation between both parts. It is for this reason that the identification of innovation services-providers is a fundamental for a successful vouchers-based initiative. One of the main responsibilities of the initiative Governing Authority is to identify those agents better qualified to provide the service required by the beneficiaries and that will be funded by the vouchers. Again, as it already happened with the beneficiaries two issues must be considered here:
 - a) Requirements for an institution to be accepted as service provider.
 - b) Candidates selection process.
- *Funding*
Based on the amount funded, the funding intensity and the coupons period of validity.
- *Administrative Process:*
 - a) Publication of the FAD-INS project initiative.
 - b) Publication of an Application Form template.
 - c) Accreditation of the service providers by the governing authority.
 - d) Application Forms handled in by the interested firms.
 - e) Evaluation of the Application Forms' compliance with eligibility criteria.
 - f) Selection of the awarded applications.
 - g) Definition of the service requirements.
 - h) Matching between the recipient company and the innovation service provider.
 - i) Notification to the innovation service provider.
 - j) Implementation of the project Evaluation of the individual projects' results.
 - k) Final evaluation of the scheme.

5.4 Road map for the implementation

The road map will be compose for the following phases:

- Request submission
- Submission review
- Plan development
- Implementation & Monitoring
- Result Assessment

Each phase has to take into consideration the following sub steps. Each phase of this funds proposal will take into consideration the following sub-steps:

- Define Goals/Objectives: Goals and requisites for the companies that would like to present their proposals.
- Schedule Milestones: While task deadlines and project timelines will be formally set in the execution plan of each project. If not, the project could not be evaluated.
- Allocate Resources: In order to have a projects with success with the new fund that we proposed we will ensure that each project have adequate resources (time, money and personnel) to successfully execute.
- Designate Team Member Responsibilities: As it is said in the last point it is important to assign

roles to guarantee the good execution of the project.

- Define Metrics for Success: we will use quantitative methods to quantify the good results of the project.
- Evaluate Success: Each project will define how often you will evaluate your progress.

6. Expected results

6.1 Established and quantify expected results from the financial instruments

- Increase of cross-sectoral business projects and initiatives.
- Innovation and transformation of the sector/s.
- Improve the visibility of the CCI.

6.2 Establish how the financial instruments contribute to the strategic objectives of the regional / local authorities.

The financial instruments that are under the strategic objectives of the regional/local authorities has the aim of transforming knowledge and technology in the territory into shared value; that is to say, into economic value that also creates value for society as it addresses, among others, the following needs and challenges:

- To transform the production system and establish a more competitive R&D&I system.
- To enable the appearance of new emerging activities and their subsequent consolidation.
- To establish a more sustainable development model.
- To promote the creation of more highly qualified jobs.
- To improve public services.
- To enhance quality of life.

RIS3 Andalucía has combined traditional tools of support for research and innovation with more advanced mechanisms led to promoting new forms of cooperation between people and organisations and for co-creating public policies and innovative solutions that will allow the preparation of effective responses to the challenges that our society must face.

As results of this financial instruments have been some singular actions of success, as:

- a) Technological Corporation of Andalusia (CTA) is a private foundation promoted by the Junta de Andalucía to promote applied research, generate innovative projects and integrate companies with similar technological objectives, thus leading the process of transformation of Andalusia towards an economic profile of greater added value.
- b) Network of Technological Spaces of Andalusia (RETA), is a private non-profit association constituted in April 2005, which aims to promote innovation and technological development through the technological spaces of Andalusia, and which brings together Andalusian knowledge agents, associated with it.
- c) Campus, the Campus program has been promoted by the Junta de Andalucía through the IDEA Agency, with the aim of creating technology-based companies that use the results of research in the university and/or knowledge field.
- d) Andalusian Initiative in Advanced Therapies (IATA), aims to develop new therapies, the areas of Cell Therapy and Regenerative Medicine, Clinical Genetics and Genomic Medicine, and Nanomedicine, with the purpose of improving the health of the population and advanced therapies in Andalusia as an element of innovation in healthcare and progress in our region, through the search for partnerships in the academic world, research institutions, health centers, patient associations, small and medium-sized biotechnology companies and the pharmaceutical industry.
- e) BioBank is a network that functions as an integrating entity of all units of hospitals and entities of

the public health system of Andalusia, which responds, treats, processes, preserves and manages tissues, biological samples, substances and blood and its derivatives already with therapeutic or research targets.

- f) Minerva is an initiative of public-private collaboration promoted by the Ministry of Economy, Innovation, Science and Employment, led by companies and entrepreneurs in the field of mobile communications, with the aim of facilitating the implementation of their projects in this area.

7. Conclusions and recommendations

7.1 General conclusion

The general conclusion of this feasibility study is that is necessary to improve the visibility of the CCI in this kind of financial instruments. There is not enough visibility of them and there are not specific calls for proposals under this field. That is why our proposal is to promote the consortium between CCI and traditional sector that solve the challenges that the traditional sector will face in the short time period.

7.2 Costs and benefits of financial instrument

The benefits of these financial instrument are:

- to give the opportunity to the CCI to increase their visibility.
- to try to involved the CCI in this kind of projects and for specific calls for proposals under this field
- to solve the problems and challenges that the traditional sector is facing.
- to improve the innovation and transformation of the sector/s.

7.3 Action for a better use and implementation of financial instrument

The proposed actions for a better implementation and use of the financial instrument are:

- The creation of an independent managing organ for the control of the financial instrument.
- The institution of a technical office for the selection, management and coordination of projects and the implementation of the financial instrument.
- Legal security and administrative independence.
- The structuring of a communication plan that facilitates the capture of potential companies.
- The drafting and signing of intersectoral and interadministrative agreements.
- Promoting public-private collaboration.

INTERREG MED Programme

CO-CREATE

**“Setting up a network of COmpetitive MED Clusters with the
contribution of CREATIVE industriEs”**

***Feasibility Studies for the implementation of
Financial Instruments to support the Cross-Industry Clusters and Cross-
innovation actions***

Pilot Action 3.6

Partners n.2 / n.15	Name of the Partner: SECARTYS / KIM
Country / Region:	Catalonia
Introduction	
Objective and content of the feasibility study: • To determine the viability. • To describe the nature and complexity of project. • To suggest possible alternatives solutions. • To provide management with enough information to decide. • The risk and potential returns. • Financial cost and funds available for system work. • The availability of adequate market.	
1. Demand Analysis	
1.1 Territorial context	
With a total of 7,5 million of habitants and a surface area of 32,107 square kilometers, Catalonia is a	

diverse territory, with extensive mountains, inland depressions, and a coastline that stretches for 214 km. Catalonia is very rich in natural scenery, with 14 sites declared to be natural parks and protected areas. Barcelona is among the most visited cities in Europe. Catalan culture, architecture and history have developed its own unique and universal identity over the centuries.

Historically a trading nation, Catalonia's economic activity has always depended on its ability to connect to the rest of the world. Its location in the Mediterranean and its transport infrastructures, as well as its trading, entrepreneurial and open economy have made it a top rank strategic position in the south of Europe with Barcelona as an unbeatable meeting point for international business.

The industrial activity, which represents nearly 21% of the Catalan GDP, has grown particularly in the Barcelona area, and it has also developed in many industrial cities all over the country. Half of the Catalan economy has either a direct or indirect relationship with the industrial sector, innovative, dynamic and diversified.

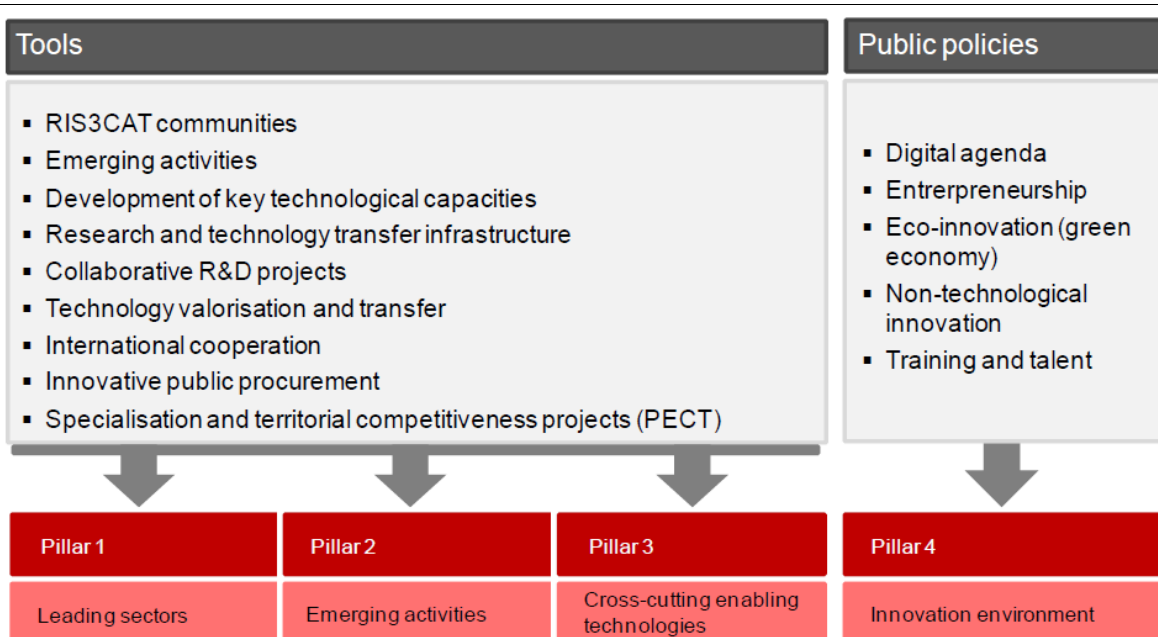
Catalan industry is highly diversified (there is no clearly predominant sector) and, as in all other developed countries, is more than ever before closely interrelated with production services. Moreover, Catalonia enjoys competitive advantages in certain industries (such as tourism, health and culture) that represent significant added value for the smart specialisation strategy.

The three vectors that drive the transformation of the Catalan economy (industrial tradition, quality of life and the green economy) and the implementation of specific criterias (critical mass, internationalization, capacity to act as driver for other activities, potential to generate new economic activity and employment, global sector trends or tradition of cooperation amongst quadruple helix innovation stakeholders) enables the identification of seven leading sectors in which Catalonia has competitive advantages, critical mass and future opportunities.

One of these are design based industries, understood as those that have a strong bond with design as a key transversal factor: textiles, clothing, leather, footwear, jewelry, furniture, perfumes and cosmetics, among others. These activities are understood in a broad sense since many companies in this field are not directly manufacturers but are linked to the control of the creation / design of the products and the brand as well as to the integration with the commercial distribution. Production, on the other hand, is often outsourced.

1.2 Analysis of development plans /regional and/or national priorities

RIS3CAT identifies the tools that enable direct action to be taken in order to match technology supply and demand. As a result, the R&I system fosters the evolution of the economic base towards activities that generate greater added value, wealth and employment. The framework provided by pillars 1, 2 and 3 combines consolidated R&I tools with new instruments to promote major initiatives and support and promote cooperation amongst stakeholders in the research and innovation system, enhance the competitiveness of the production system and find solutions to respond to new needs in society. Moreover, RIS3CAT also identifies those public policies that have the most direct effect on the quality of the innovation system (Pillar 4).

(analysis)

1.3 Identification of potential demand

Critical Mass: Manufacturing activities in the design based industries sectors include 4,500 companies (17.9% of the total industrial sector) and 54.300 employees (12.3% of the total), with a VAB of around 2,800 million euros (9, 4% of the total).

Ability to drag other sectors: This sectoral field has close ties with the ICT industries and industrial systems.

Potential to grow on the basis of unique competitive advantages:

- They are considered mature, in Catalonia they are experiencing a great transformation towards new strategies of success that could be called brand & retail.
- It is difficult to find other highly specialized world regions in this design manufacturing sector with brand & retail strategies. There are very big companies in this business in the world, but not clusters with the concentration that exists in Catalonia.
- Creativity is an engine of the sector, which uses the Barcelona brand and the high concentration of design centers and schools and related services in its environment.

Potential to generate new economic activity and employment:

- In spite of the crisis, business and employment have grown in companies in this area over the last few years. The average salaries are higher than those of other sectors and those of traditional manufacturing companies in the sector.
- It is a sector widely extended throughout the territory, a characteristic that gives it a unique relevance as a factor of cohesion and equilibrium territory

Tradition of collaboration of the actors of the quadruple helix:

- There are several cluster initiatives in progress.
- Numerous companies from other sectors have located their design centers in Catalonia; There are more than 50 schools related to design (some have international prestige), promotion institutions and lounges.
- From a technological point of view, industries related to design represent 4.7% of the total cost of Catalan industry in innovation, a relatively remarkable weight if it is considered that these are sectors that are usually described as low technological level
- The Government promotes a strategic project in this field, with a broad participation and involvement of the actors in the quadruple helix.

Internationalization: Brand and retail strategies have allowed companies in the sector to control the endpoints of the value chain, which are the ones that generate the most added value, with an increasingly global vision. This means that, from the seven areas of RIS3, this is the most exported in

relation to total sales (70.5%) and the fourth that most contributes to total industrial exports (12.9%).
Potential for growth in accordance with global trends:

- The import coverage rate for exports is 82.2%; Therefore, there is still a wide margin to improve the competitive position in international markets.
- Brand & retail strategies are experiencing a moment of expansion, despite the global crisis

2. Evaluation of market gap

2.1 Public financial resources currently available

- RIS3CAT Communities Accreditation

Research and innovation strategies for smart specialisation (RIS3 strategies) are a key element in the Europe 2020 Strategy for smart, sustainable and inclusive growth. In its decided commitment to prioritising knowledge and innovation, the EU requires governments (as a prior condition for access to European funds in the 2014-2020 period) to draw up RIS3 strategies in order to ensure the coherence of investment in research and innovation and to optimise the impact on economic and social development in the regions and in Europe as a whole. RIS3 strategies are agendas for economic transformation driven by innovation and knowledge. They are characterised by four main elements: 1. Choices: the selection of a limited number of priorities according to strengths and international specialisation. 2. Building competitive advantages, mobilising talent and matching R&I capacity to the needs and capacities of the business fabric. 3. Critical mass of resources and talent and cross-sector and interregional cooperation to foster specialised diversification and avoid duplication and fragmentation. 4. Collaborative leadership, involving all quadruple helix stakeholders in efficient innovation systems that generate synergies between financing instruments (European, state and regional).

- INNOTECH grants

Granting of INNOTECH grants to carry out R & D & I projects for SMEs with approved technology agents.

Type of projects:

Individual projects of industrial research and experimental development by an SME that include the contracting or subcontracting of TECNIO technology developers and / or other approved technology developers, who meet the requirements established in the Bases. Collaboration R & D projects between at least one SME company and at least one TECNIO accredited public technology developer, as established in the bases. The applicant entities must be autonomous between them, that is, none of them can have more than 25% of the capital or of the voting rights of the other. Likewise, there must be a collaboration agreement signed between its members in which the points established in the bases are clearly defined. Individual innovation projects in terms of processes by an SME that includes the hiring of approved technology agents. The projects must have an accepted eligible cost of between 25,000 and 150,000 euros, which in no case can be assumed, in case the applicant is an SME, more than 50% of the last invoicing of the company requesting, according to the latest accounts closed and presented to the Mercantile Registry. The beneficiaries are SMEs with operational establishment in Catalonia and, in the case of collaborative R & D projects, also accredited public technology developers.

- NUCLIS grants

The Agency for the Competitiveness of the Company of Catalonia has published the line of subsidies to Nucli of Industrial Research and Experimental Development of international component (International Nucli of ACCIÓ), by means of the Instrument ERA-Net MANUNET III and the bilateral and unilateral programs of ACCIÓ.

Beneficiaries of these funds will be profit-making companies that have an operational establishment in Catalonia and that have at least one year on the date of application for assistance. Applicants must provide employment, as a minimum, to 2% of workers with disabilities over the total number of workers of the entity. This requirement is applicable for companies with a staff equal to or greater than fifty people.

- **TECNIOspring Plus Program**

The TECNIOspring Plus program offers a 100% grant for recruiting qualified R & D personnel for two years. Companies that have their operations in Catalonia or accredited TECNIO entities can apply. Companies and accredited TECNIO entities can develop applied research projects and participate in training activities in technology transfer, entrepreneurship and dissemination of their activity to the public. At the same time, they will have the opportunity to establish strategic international alliances with leading entities. To do this, companies or accredited TECNIO entities must submit a project with the researcher who will carry it out. Publish your research project and the profile of the researcher you need. Check all the program information in English on the TECNIOspring Plus website.

- **Programa Catalunya Empren**

It fosters entrepreneurship, promotes business culture and drives specific actions for the creation, growth and consolidation of new companies, activating the country's capacities for economic dynamization and job creation. This program includes the following initiatives:

Emprèn Network

Support for entrepreneurs to create a company. Information, guidance, counselling, training, and support for consolidation through 130 entities throughout the territory and more than 200 expert technicians

Aracoop

Introduce the social and cooperative economy as a competitive business model. It offers managerial training, support for internationalization and advice for cooperative entrepreneurship and growth

Consolidate yourself

It promotes actions that favour the maintenance of self-employed workers in the labour market, while allowing the growth and competitiveness of their businesses.

Start-Up Catalonia

Acceleration of start-ups, from innovative companies with growth potential, through two ways: accelerating sales and validating the business strategy; and internationalization.

#ServicesPerEmprendre

A tool that collects all services for entrepreneurs provided by public and private entities in Catalonia. It can be found from personalized advice, mentoring and acceleration programs, business accommodation, process support, business management training to alternative sources of financing. The offer of services includes face-to-face and online services

2.2 Analysis of existing private financial instrument

Catalonia counts with the Institut Català de Finances, inside this institute you can find 15 private investors with which it will jointly co-invest in newly-created Catalan companies and/or those in the early stages of expansion with a high growth potential. The goal is for the public-private collaboration to multiply the resources for Catalan start-ups in order to grow and consolidate their projects.

The public financial entity selected and validated them to co-invest after they had answered a call for a manifestation of interest (public competition) published at the beginning of the year through the subsidiary company IFEM - Financial Instruments for Innovative Companies.

Among the accredited private investors there are 7 networks of business angels, 2 venture builders, 1 accelerator and 5 venture capital funds. The 15 accredited private investors are:

- Fundació Ship2b (Network of business angels)
- Antai BAN (Network of business angels)
- IESE BAN (Network of business angels)
- Economistes BAN (Network of business angels)

- ESADE BAN (Network of business angels)
- SeedRocket (Network of business angels)
- Eix Technova (Network of business angels)
- Nuclio Venture Builder (*Venture Builder*)
- Antai Venture Builder (*Venture Builder*)
- mVentures (Accelerator)
- Reus Venture Capital (*Venture Capital*)
- Samaipata Ventures (*Venture Capital*)
- Kibo Ventures (*Venture Capital*)
- Seedrocket 4founders Capital (*Venture Capital*)
- Inveready Venture Capital (*Venture Capital*)

2.3 Evaluation of market gap

We find two main gaps in the market of the traditional industries.

The first one is focused in the capacity of the traditional sector's SMES to face up to the new market paradigms. In this sense, servitization has presented a series of persistent shortcomings for manufacturing companies that have dramatically slowed down its adoption. Recently, transversal technologies like the Internet of Things (IOT) or 3D printings are forcing firms to create entirely new business models, migrating from the product-centric approaches to (digitally-based) service-oriented ones.

Anyway, even if these problems are not completely new to the servitization literature, their weight and intensity are being redefined in the new technological landscape, where value chains' actors and roles are reshaping.

For this reason, a funding program oriented to support traditional in this process are extremely necessary.

Nevertheless, the other problem is that in the scope of the existing ones, is the difficulties to jointly participate both the traditional industries and the creative sector due to:

- Match between CCIs and creative sector is not clearly defined
- The administrative and financial approach is barrier for the SME's of the traditional sector.

Creative sector is still not seen as a strategic provider in these kinds of activities.

3. Description of financial instrument

3.1 Characteristics of financial instrument

The financial instrument proposed will be vouchers for creative and digital solutions for the traditional sector.

Due to the nature of the target industries, the services provided in the proposed scheme will consider the delivery of three types of services / phases:

PHASE 1.

- Advice and guidance on the identification of creative solutions for the improvement of products and services.

PHASE 2

- Project design and development based on the solutions identified in the previous phase
- Prototypes development and testing

PHASE 3

- Design and implementation of strategic plans for the new solutions and services
- Definition of innovative business models adapted to the new solutions and services

3.2 Field and type of investments

Typology of the DIGIvoucher

Phase 1

Cost	<i>1.200 € (100% financed)</i>
Limitations	<i>1 voucher per firm per call</i>
Validity	<i>1 to 2 months</i>

Typology of the DIGIvoucher	<i>Phase 2</i>
Amount	<i>10.000 € (75% financed)</i>
Limitations	<i>1 voucher per firm per call</i>
Validity	<i>6 to 8 months</i>

Typology of the DIGIvoucher	<i>Phase 3</i>
Amount	<i>4.000 € (50% financed)</i>
Limitations	<i>1 voucher per firm per call</i>
Validity	<i>2 to 5 months</i>

3.3 Potential beneficiaries

SMEs from the traditional industries that present an idea for the development of new products or services that require the collaboration of creative / digital industries and the application of their solutions and models.

4. Added value

4.1 Lessons learned and future applications

- Difficulties to implement this kind of funds due to the lack of financing system
- Companies need to find providers, this companies prefer the relation providers-clients
- Companies don't see the necessity to find creative industries to improve the products and services
- The strong thoughts from the public authorities that this kind of specific funds are included in the previous mentioned.

4.2 Consistency with other form of European instruments/programmes

The European instruments can help to reinforce this new financial instrument through the [SME instrument](#). The SME instrument is a perfect next step to follow this new financial instrument. This financial instrument will help to create a roadmap or a pilot action that will help to develop new products or projects.

Once the financial instrument has been finished, the SME instrument will help to develop the technology, market knowledge, commercialization plan, and financial angle.

The SME instrument will help to consolidate the previous project or plan developed in the financial instrument generated in the scope of this project. The SME instrument will help to demonstrate that the project will generate revenues and create jobs. The SME instrument will help to understand the market conditions and the evolution of the competition. Provide concrete and realistic figures on the market size, the market share, the sales price.

The SME instrument will help to internationalize the project and will serve to evaluate up to what point the project or product is disruptive, if it address a societal challenge and if it is viable and better than the existing solutions.

4.3 Consistency with other form of national/local instruments/programmes

As it will be developed in the next chapter, the national funds that will help and will have consistency with the financial instrument develop in this feasibility study are the A.E.I. This instrument includes support for the creation and strengthening of "clusters" as a means to alleviate the consequences that certain market deficiencies, related to problems of size and coordination. Through the Clusters that have the recognition as Innovative Enterprises Association the enterprises have the possibility to obtain funds in order to develop their projects.

In that sense, at regional level, you can find the ***Programa Catalunya Empren***, this program fosters entrepreneurship, promotes business culture and drives specific actions for the creation, growth and consolidation of new companies, activating the country's capacities for economic dynamization and job creation. Inside this program you can find several subprograms that help to solve the problems that the traditional sector is facing in short/midterm. As an example:

- **Emprèn Network**
- **Aracoop**
- **Consolidate yourself**
- **Start-Up Catalonia**
- **#ServicesPerEmprendre**

Both instruments are consistency with the financial instrument that this feasibility study has developed.

4.4 Possible state aid implications

This proposal could be include in the A.E.I. program that the Spanish Goverment is offering to the companies:

<http://www.mincotur.gob.es/PortalAyudas/AgrupacionesEmpresariales/Normativa/Paginas/convocatoria.aspx>

Within the European Smart Specialization strategy and as a priority action of the Framework Program for Research and Innovation 2014-2020, includes support for the creation and strengthening of "clusters" as a means to alleviate the consequences that certain market deficiencies, related to problems of size and coordination, have about the possibilities of companies to relate to each other, establish flows of knowledge and innovation and to achieve sufficient critical mass to facilitate practical innovations to improve their competitiveness and their internationalization.

In Spain and in line with these guidelines, the new Spanish Strategy for Science and Technology and Innovation 2013-2020 raises the need to strengthen the role of clusters as agents capable of fostering collaboration between universities and R & D centers and the productive fabric as a measure to improve competitiveness.

Since 2006, in our country, there have been measures aimed at the consolidation and strengthening of

"clusters" through the implementation of the Support Program Innovative Business Groups (AEI) that can be accessed by all those entities registered in the Register of Innovative Business Groups of the Ministry of Industry, Commerce and Tourism.

On the other hand, new technological developments, hyper-connectivity and globalization. They are posing important opportunities and challenges to our economy. The digital transformation will allow products with a higher added value to be obtained, of more efficient productive processes and will open the opportunity to new models of business, industrial digitization being one of the key elements of the process of digitization of the economy.

In this context, the Ministry of Industry, Commerce and Tourism is leading the initiative "Connected Industry 4.0", which, with the slogan "the digital transformation of the industry Spanish ", aims to articulate the measures that allow the industrial fabric Spanish will benefit from the intensive use of information technologies and communications, both in their productive processes, and in all areas of their activity.

The clusters therefore become an essential element in this strategy; facilitate innovation processes linked to the digitalization of the industry among the companies, especially SMEs, who may have difficulties in address digitization alone, so it is necessary to encourage the realization of industrial digitalization projects by business groups innovative.

5. Implementation of financial instrument and Road Map

5.1 Regulatory framework

ERDF OP 2014-2020 Catalonia Region. Axis 3 "Improvement of the competitiveness of SMEs, of the agriculture sector (in the case of FEADER) and of the fisheries and aquaculture sectors (in the case of FEMP) " – Investment priority 3.3: "Support to the capacities of SMEs to grow in the regional markets, national and international markets, and in their internationalization processes".

Specific objective 3.4.1: "Promotion of the growth and consolidation of SMEs, in particular by improving their financing, technologies and access to advanced support services".

5.2 Implementation options

The previous experiences has shown two major typologies of vouchers, namely single and combined coupons. In the majority of the cases analysed the preferred option has been the single coupon.

On the other hand, from the analysis of previous experiences we have identified multiple combinations in terms of amount and intensity of the vouchers, although in all the cases the intensity ranges between the 60% and the 100% (VAT excluded) of the service costs, and the maximum amount is set between 2500€ and 10000€.

5.3 Key issue of implementation

- Governing Authority / Managing Authority

The Governing authority is the organism in charge of defining the methodological and operational framework according to which the scheme will be implemented. Moreover, the governing authority will be responsible for the control and assessment of the activities undertaken during the initiative. The Managing authority is the agent responsible for the daily implementation of the scheme as defined by the Governing authority. In almost all the cases analysed by this report the role of the Governing Authority and the Managing Authority have been hold by the same agent (with significant exceptions). It is important to stress that the role of Governing Authority will always be in charge of a public administration body, whereas private agents will be allowed to act as Managing Authority following the appropriate process of public procurement.

- Services

One of the responsibilities of the Governing Authority is to define which services they consider of

special interest for the sector and for which the innovation voucher scheme will provide specific funding. A list and description of these services will need to be produced during the initial stages of the initiative so as to communicate the interested parties what actions will be eligible for funding

- Beneficiaries

Beneficiaries are here understood as those institutions eligible to take part on the activities funded by the schemes. The beneficiaries will thus be granted a financial provision in the form of innovation vouchers that they will be able to exchange for the required innovation service. When discussing the nature of the beneficiaries it is important to take into consideration to relevant issues that will have important consequences for the future implementation of the initiative: a) The requirements for an institution to be entitled as beneficiary. b) The candidates' selection process

- Providers

The main objective of vouchers is to introduce external expertise into SMEs and to enhance cooperation between both parts. It is for this reason that the identification of innovation services-providers is a fundamental for a successful vouchers-based initiative. One of the main responsibilities of the initiative Governing Authority is to identify those agents better qualified to provide the service required by the beneficiaries and that will be funded by the vouchers. Again, as it already happened with the beneficiaries two issues must be considered here: a) Requirements for an institution to be accepted as service provider. b) Candidates' selection process.

- Funding

Based on the amount funded, the funding intensity and the coupons period of validity.

- Administrative Process

- 1) Publication of the FAD-INS project initiative
- 2) Publication of an Application Form template
- 3) Accreditation of the service providers by the governing authority
- 4) Application Forms handled in by the interested firms
- 5) Evaluation of the Application Forms' compliance with eligibility criteria
- 6) Selection of the awarded applications
- 7) Definition of the service requirements
- 8) Matching between the recipient company and the innovation service provider
- 9) Notification to the Innovation Service Provider
- 10) Implementation of the project Evaluation of the individual projects' results
- 11) Final evaluation of the scheme

5.4 Road map for the implementation

The road map will be compose for the following phases:

- Request submission
- Submission review
- Plan development
- Implementation & Monitoring
- Result Assessment

Each phase has to take into consideration the following sub steps. Each phase of this funds proposal will take into consideration the following sub-steps:

- **Define Goals/Objectives:**

Goals and requisites for the companies that would like to present their proposals

- **Schedule Milestones:**

While task deadlines and project timelines will be formally set in the execution plan of each project. If not, the project could not be evaluated.

- **Allocate Resources:** in order to have a projects with success with the new fund that we proposed we will ensure that each project have adequate resources (time, money and personnel) to successfully execute.

- **Designate Team Member Responsibilities:** As it is said in the last point it is important to assign roles to guarantee the good execution of the project.

- **Define Metrics for Success:** we will use quantitative methods to quantify the good results of the project.

- **Evaluate Success:** Each project will define how often you will evaluate your progress

6. Expected results

6.1 Established and quantify expected results from the financial instruments

- Increase of cross-sectoral business projects and initiatives
- Innovation and transformation of the sector/s
- Improve the visibility of the CCIs

6.2 Establish how the financial instruments contribute to the strategic objectives of the regional / local authorities.

The financial instruments that are under the strategic objectives of the regional / local authorities has the aim of transforming knowledge and technology in the territory into shared value; that is to say, into economic value that also creates value for society as it addresses, among others, the following needs and challenges:

- To transform the production system and establish a more competitive R&D&I system
- To enable the appearance of new emerging activities and their subsequent consolidation
- To establish a more sustainable development model
- To promote the creation of more highly qualified jobs
- To improve public services
- To enhance quality of life

RIS3CAT has combined traditional tools for supporting research and innovation with more innovative mechanisms aimed at promoting new forms of cooperation between people and organisations to co-create public policies and innovative solutions that will enable the formulation of effective responses to the great challenges that face our society.

The results of this financial instruments have been:

1. Sectorial groups of companies and R&D&I stakeholders, which develop common sector-based research and innovation agendas and implement collaborative projects (RIS3CAT communities).
2. Innovative projects promoted by local authorities in cooperation with research and innovation players and other actors in the territory with a view to responding to challenges of a territorial nature (PECT).
3. Public procurement of innovation (PPI) to develop and implement new solutions to societal challenges through the acquisition of new processes or services.
4. Articulation of a social, digital and collaborative innovation network in Catalonia (Catlabs) to advance towards a universal system of innovation.

5. Design and comparison of new processes and methodologies aimed at responding to complex social challenges that require a collective impact approach and the involvement of quadruple helix stakeholders.
6. Development and implementation of monitoring and evaluation systems that focus on collective learning (as well as accountability) and on impact on complex and dynamic environments.

7. Conclusions and recommendations

7.1 General conclusion

The general conclusion of this feasibility study is that is necessary to improve the visibility of the CCIs and creative industries in this kind of financial instruments. There is not enough visibility and there are not specific calls for proposals under this field. That is why our proposal is to promote the consortium between CCIs and traditional sector that solve the challenges that the traditional sector will face in the short time period.

On the other hand, and after the meeting with the public stakeholders, they transferred us their vision considering that this kind of proposal are contemplated inside the financial instruments mentioned before.

For this reason, we have focused in the gaps identified offering a solution that:

- The need of promote a funding program specifically oriented to solve the needs of the traditional sector's SMEs emerged during its servitization process, and the capacity of the creative sector to face it.
- The adequacy of the financial instrument to the needs and capacities of the traditional sector's SMEs in term of: administrative processes, financial capacity and time required. Implementing a flexible and non-bureaucratic innovation support system.
- The introduction of the FabLab concept as a place where traditional sector's SMEs can test and improve different solutions in a short term and with an accurate budget but, more important, where the certified creative are visible and can offer their expertise in activities, beyond the usual marketing and communication services. Enhancing operational capacities of participant SMEs and Creative Service Providers.

7.2 Costs and benefits of financial instrument

Vouchers refer to small lines of credit provided by governments to small and medium enterprises (SMEs) to purchase services from providers, promoting collaboration and stimulate knowledge transfer, supporting, thereby, SMEs' innovations. They aim at being a catalyst for the formation of longer-term relationships.

So, on the hand of cost, we find just the financial and management cost of its implementation.

Referring to the benefits we can find the following:

- The establishment of funding tools adapted to the real needs of small and medium enterprises.
- The establishment of an easy-to-access funding mechanism for their innovation and technology-upgrading needs.
- The provision of an immediate answer to their pressing needs.
- The enhancing of mutual knowledge between firms and creative providers
- The development of high-impact innovation and technology enhancement projects.
- The promotion of competitiveness among innovation and creative service providers.
- The enhancing of the business capacities of the participant firms.

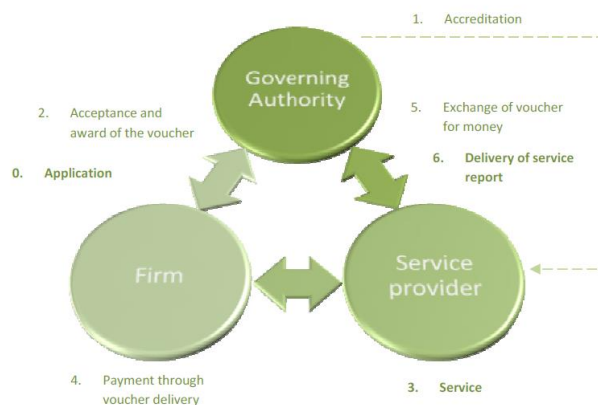
7.3 Action for a better use and implementation of financial instrument

Administrative and operational structures

The administrative and operational structures guiding the implementation of vouchers systems are fundamental, and their definition and implementation fall under the responsibility of the governing and the managing authority.

- Governing authority: The Governing authority will be responsible for the definition of the basic characteristics of the system (beneficiaries, providers, service typology, intensity and amount, selection processes, control systems, etc) as well as of its final implementation.
- Managing Authority: The managing authority is the agent responsible for the implementation of the vouchers scheme, and therefore, it must guarantee that the interaction among the involved actors is conducted within the legal framework set up by the governing authority. The managing authority acts under direct control of the governing authority, although in the majority of the cases it is role its hold by the same institution.

Implementation procedures and control system

Implementation procedures

- Accreditation of the service providers by the Governing Authority following the requirements set up in the call for service providers.
- Following the publication of the of the Vouchers call by the Governing Authority the potential candidates fulfil an individual application, indicating the service they wish to implement and the provider they want to collaborate with.
- Once the application has been received by the Governing Authority, a specific team is set up to assess the quality of applications (based on the methodological process already approved. The acceptance of the application will be followed by a communication to the firm awarded with information on the characteristics and use of the voucher. Current trends show that the time lapse between the submittal of the application form to its acceptance has been reduced to days rather than weeks.
- The firms are awarded with a voucher submit a formal petition to the already accredited service provider to receive the service.
- Once the service is completed, the firm makes a payment (for the amount of the service not covered by the voucher) and handles the voucher to the service provider.

Control system:

- Ex-Ante: This is the most widely used control system in public calls; in this system the Governing/Managing Authority evaluates and assesses the applicant's application prior to the implementation of the action. The acceptance or rejection of the application will depend on this initial evaluation. The evaluation will be coupled with the assessment of the service provided at the end of the process, in order to ensure that it complies with the request set in the initial application. This process requires an important amount of human (administrative and technical) and time resources, and it slows down the process (by increasing the time lapse between application submittal and acceptance).
- Ex-Post: In this control method, the exhaustive assessment is performed once the service is

completed and based on the results of the initiative (rather than in the expectation as in the ex-ante method). It is only after the service evaluation is completed that the service provider will be paid for the amount mentioned in the voucher. This method has the advantage that the recipient of the service does only need to fulfil a brief application form, with very simple and easy to introduce information. Moreover, this system reduces the amount of time between the submittal of the application and the award of the voucher. Considering the increasing pressure to reduce the timing for application approval this method seems to be the most appropriate.

Legal relation between actors involved

The use of public funds (mainly ERDF) in the implementation of the initiatives poses important requirements that need to be taken into consideration when analysing the legal relation between the agents involved. In this sense, the use of ERDF funds makes it compulsory to perform regular audits on the initiative's final beneficiaries; it is for this reason important to define who the final beneficiary of the ERDF provision is in order to conduct efficient audit processes. Although in operational terms it has explained that the firms act as the final beneficiaries, in a more conceptual way another possibility can be observed (and that can have an important impact for the implementation of the initiative)

Subsidy System: This system is based on the traditional public subsidy system, and it is usually linked to the ex-ante control mechanism, in which the "beneficiary" is the agent applies for the service (namely, SMEs). In this model the audits required for the use of ERDF funds would be directed to the SMEs recipient of the public grant. Therefore, the number of agents to be audited will depend on the number of beneficiaries of the initiative. Therefore, the existence of an important number of beneficiaries will result in significant auditing costs and control mechanisms (with its related administrative burdens for the firms and that might constitute a disincentive for its implementation).

Subcontracting System: According to this system, the Governing Authority is considered to be the "beneficiary" of the action (not the SMEs) and being endowed with the funds it does provide specific services to the applicant firms (via subcontracts with the service providers). Thus, in this system, the firms apply for a service to the Governing Authority that the later will subcontract to the agents she considers most qualified for the tasks. In this sense, the Governing Authority will perform the control over the subcontracted service providers and not over the firms; this method will thus be associated to an "Ex-post control" model where the auditing requirements fall over the few (service providers) rather than over the more (firms).

Name of the Partner: Toulon Var Technologie

Country / Region: France / Région Provence Alpes Côte D'Azur

Co-Create CDC Etude Dispositif financier Cross Innovation TVT

Rapport final dans le cadre du projet européen par TVT et Interreg Med.

Trevgoda Consulting - Fanny Havas and Nelly Trevgoda

Project co-financed by the European
Regional Development Fund

Resume

Cross Innovation has been studied in this report as a large problematic to know the state of the art in Toulon Metropole: what, *where*, *who* and *whom* as our starting point. What can we call cross innovation in Toulon and overseas ? Where have we seen those type of innovation ? Who and whom economic and cultural stakeholder work together in order to innovate and cross passing their own borders, skills and matters ?

We will see in this analysis that some european examples can be taken as great starting point of implementing a new development tool of co-creation. Among theme, +Innova Creativity (Europe, Spain, Pays Basque) and FAD-INS (Europe, Spain, Barcelona), are great initiative where creatives industries are forced to innovate through collaboration, with the incentive of financial vouchers and coupons. Even if they can appears as symbolic more than a financial resources, these coupons remains examples for us, as we have identify the same expectations in the Toulon territory.

Its appears that financial help is not the first blocking point of co-creation ; rather than finding the good business opportunities, knowing and trust other economic actors outside of their own environment.

Toulon Metropole is a small territory compared to other European capital, still, it has numerous innovative activities and networking events. Thought then has been clearly identified and pointed as key leverage to enhance collaboration and cross innovative projects. StartupWeekend event, TedX conference, and design thinking workshops, carried by a handful of innovator crossbordering sectors and communities generated a big part of the co-creativity movement in this game field. Nevertheless these activities are as transitory as their finance are.

That is why we decided to advocate for two financial support measures. In one hand, the creation of new format of creative meeting, designed to allow existing and developing structures and dirigente among all the industries (Co-creative forum, cross innovation conference) to meet. Economic stakeholders as entrepreneurial and creatives network told us and confirmed us the desire to meet regularly with an goal to share.

Those formats of event, plus their relay and communication will be carried by a cross innovation board from rare innovators called “marginal secant”, also financed for their presence. Their key activity will be sourcing projects, enhance collaboration, create one big event by the end of 2019 and relay the call for project.

In the other hand, and with the half of the financial resources of this call for project, we advise you to focus on small vouchers of financing for 6 projects, who will be holded by experienced and existing structures and forced them to mix two different sector between Research, Technique, Entreprise, Culture and Art. Only those who will have made the efforts to participate in the first phases of the events of the call for project will be eligible

Here is a brief summary of phases we preconize :

Sommaire

Resume	1
Sommaire	3
Introduction	5
Objectif et contenu de l'étude de faisabilité	5
Définition des termes du rapport	8
Innover à partir de produits complètement éloignés	9
Innover à partir d'observation du vivant	9
Innover sur la façon d'utiliser le service ou le produit	9
Innover en modifiant les fonctionnalité originelle d'un produit	10
Innover grâce aux besoins environnementaux ou sociaux	10
Cross innovation, un état d'esprit avant tout	11
Exemples d'acteurs et de ressources existantes régionaux	11
Un lieu commun à la collaboration	11
Innover sur une thématique commune	12
Les énergies renouvelables au sein programme FlexGrid en Paca	12
A - Etat des lieux territorial	13
Analyse des plans de développement et de leurs priorités	13
Répartition de Toulon Provence Méditerranée	13
Zone urbaine de Toulon : que couvre-t-elle ?	15
Région PACA : l'innovation comme moteur économique	16
Ressources existantes et recensement des acteurs	17
Le secteur des industries culturelles et créatives	18
Répartition des ressources existantes	20
Recensement des projets collaboratifs	21
Identification des outils et circuits de financements existants	23
Outils Européens	23
STARTS PRIZE	23
Prix NICE 2019	23
Outils nationaux/territoriaux :	24
Le programme STARTS (Sciences, technologie et arts) financé par l'UE	24
4CNW For Creative Challenge Celtic Crescent North West	25
+Innova Creativity (Europe, Espagne, Pays Basque)	25
FAD-INS (Europe, Espagne, Barcelone), mode design et audiovisuel	25
Outils France:	26
Appel à projets PIA 3 : partie «Structuration de Filières»	26

FUI Fonds Unique Interministeriel	26
Outils Paca et Toulon Métropole:	26
Partenariats régionaux d'innovation (PRI)	26
B - Analyse des besoins territoriaux	28
Entreprises des Industries Culturelles et Créatives	29
Hyp 1 : Vocabulaire ICCs et de l'innovation croisée méconnu	30
- Pouvoirs publics : quelles sont les ressources disponibles et leur pertinence ?	35
Structures d'accompagnement, réseaux, coworking et pôles de compétitivité	36
Universités et laboratoires de recherche	37
C - Proposition pour la mise en place d'un nouveau dispositif d'appui financier	38
Description de l'outil	38
Caractéristiques du dispositif financier	39
Critères et types de financement	40
Type de projets recherchés	40
Bénéficiaires :	40
Feuille de route du Dispositif CoCreate 2019 2020	42
1ère phase : Poser le cadre et la vision	42
Constitution d'une base de données de cas d'étude.	42
Stratégie de contenus 'Cross Innovation'	42
2ème phase : rendre le sujet visible	43
Conférence inspirante	43
3ème phase : rassembler et développer la réflexion	45
Forum de la co-créativité pour Toulon et son environnement	45
Ateliers thématiques pour les chefs d'entreprises des ICCs	46
Ouverture des candidatures et lancement de l'appel à projet	46
Type de financement et budget du dispositif	46
L'innovation croisée, induite par opportunité avant tout	48
Précision, signe de crédibilité ; créativité, signe d'éparpillement	49
Les "marginaux sécants" : innovateurs à la croisée des possibles	50
La vision, élément moteur de chaque communauté	51
Conclusion	52
Le "Why", pourquoi	52
Le How, comment	53
Le What, quoi faire	53

Introduction

Objectif et contenu de l'étude de faisabilité

Co-crédation et innovation sont liées. Pour preuve, les plus grandes innovations de ces dernières décennies découlent d'un rapprochement entre deux idées diamétralement opposées.

Le Stabilo Boss® de Schwann est un stylo qui n'écrit pas. De plus, il a la forme d'une robe de femme, car son designer s'ennuyait à dessiner des stylos, et rêvait les créations des plus grands stylistes ¹. Lancée en 1971 par le groupe allemand Schwan-Stabilo, cette rupture technologique dans l'univers de l'écriture propulsa dans la lumière une PME familiale jusqu'alors inconnue. Aujourd'hui le Stabilo Boss représente 15% du chiffre d'affaire mondial de l'entreprise² et plus de 2 milliards d'exemplaires vendus depuis 1971³

La console Nintendo Wii © permet de faire du sport tout en étant chez soi, à l'intérieur et sans matériel. Un concept qui révolutionne l'idée du jeu vidéo qui peinait à se débarrasser d'une image d'un adolescent dans son canapé. La Wii © représente une innovation de rupture : elle a été développée dans un esprit de frugalité, d'efficacité maximum et sans fausse promesse. À l'inverse d'une stratégie de domination ou de différenciation par les coûts, elle mise sur la valeur.⁴

La dernière amélioration de l'IRM © a été conçue par un designer industriel, Doug Dietz pour GE Health. Voyant que sa dernière machine IRM fraîchement pensée faisait peur aux enfants (trop bruyante, expérience médicale pénible) il décida immédiatement de se repencher sur son innovation. Pour finalement mêler l'expérience du parc d'attraction avec celui du parcours du patient afin de rendre l'expérience moins éprouvante pour les familles et leurs enfants. On vu alors des pièces entières d'IRMs décorées d'images issues de la culture imaginaire des enfants (univers aquatiques, de pirates, ou de jungle amazonienne)⁵.

¹ CNAM Conférence 2011 - Directeur de l'innovation

² Stabilo, Le boss des surligneurs? Chantal Houzelle, Les Echos, le 30/08/2012

³ Prix Léonard de Vinci: Le groupe familial derrière le célèbre Stabilo Boss récompensé. Valérie Xandry, L'Express, Le 28/06/2018

⁴ Comment Nintendo révolutionne le jeu vidéo, Stéphane Bole, Le journal de l'école de Paris du management 2009/5 (N°79)

⁵ From Terrifying to Terrific: The Creative Journey of the Adventure Series, Newsroom GE Health 20/09/2012

Nous sommes en train de vivre une transition dans l'innovation que Jean-Claude Ruano-Borbalan, directeur de la filière d'excellence Innovation au CNAM, résume bien.

Entre le siècle passé des grandes avancées scientifiques, quand à celui d'aujourd'hui dans lequel la créativité a pris place dans la société civile, l'innovation se veut plus collaborative: *“La période actuelle voit le rapprochement des points de vue sur l'innovation, tant pour reconnaître ses possibles ambivalences que pour affirmer l'importance d'une approche globale, intégrant autant l'économie que la société ou la citoyenneté : ne parle-t-on pas de co-construction au coeur des entreprises les plus innovantes comme au sein des regroupements de producteurs/consommateurs urbains ? Ne voit-on pas les "labs" qu'ils soient "living" ou "fab" constituer une sorte de clef pour la formation, la mobilisation sociale ou culturelle, le développement et design produit dans certains secteurs industriels ? Ces formes plus participatives ou collaboratives qui incarnent pour le public l'innovation, se développent dans les entreprises aussi bien qu'au plan des institutions publiques. Elles convergent dans leurs modèles d'action, si ce n'est dans leurs justifications, avec des initiatives d'innovation sociale et politique, apparues dans le même temps (démocratie participative, technique ou citoyenne).”*⁶

Tandis qu'en leur sein, les grandes entreprises se remodelent pour faciliter la collaboration, le bien-être et ainsi l'efficacité et l'innovation, la société, elle, se façonne de manière organique avec de multiples acteurs tels que les cantines numériques, les fablabs et les co-workings et les plateformes de crowdfunding, dont l'environnement facilite la rencontre et décloisonne les compétences.

Des événements tels que les Hackathons, Startup Weekend et conférences TED et TEDx, mêlent eux aussi des publics de créatifs, scientifiques, artistes, entrepreneurs et passionnés, en rendant ainsi la compréhension de l'autre accessible. La créativité n'est plus ainsi cantonnée à un silo d'artistes et de créatifs, mais est permise et attendue autant chez les scientifiques que les ingénieurs, les entrepreneurs et les étudiants.

Qu'en est-il du territoire toulonnais ? Est-ce que les liens entre les réseaux, appelés aussi *clusters* et les acteurs économiques et culturels sont suffisamment présents pour permettre la rencontre ? Est-ce que le territoire présente suffisamment de diversité pour pouvoir justement confronter ses idées et ses compétences ? Est-ce que l'innovation croisée est insufflée par des directives publiques ou privées ? Est-ce que le territoire répond aux mêmes leviers de développement de l'innovation croisée que le reste de la France et de l'Europe ?

Un des leviers de développement, le financement public, a permis d'orienter les acteurs économiques dans les axes stratégiques de développement territorial : subventions à la culture, crédits impôt recherche, financement BPI de l'innovation et autres concours sont des outils qui ont modelé la créativité et l'innovation française. Est-ce que ce levier de

⁶ <http://innovation.cnam.fr/>

financement est un levier suffisant pour générer une créativité intersectorielle ? Quel sont les besoins des acteurs et leur positionnement sur la question ?

Pour établir ces premières hypothèses et répondre à la problématique de “comment favoriser la cross-innovation entre les acteurs des Industries Culturelles et Créatives (ICCs) sur le territoire de la métropole de Toulon (Toulon Provence Méditerranée)”, nous réalisons l'étude de faisabilité du projet CO-CREATE porté par Toulon Var Technologie et Interreg.

Nous commencerons par étudier et définir le secteur des industries créatives, les domaines de cross-innovation concernés ainsi que le territoire de Toulon Provence Méditerranée. Nous dresserons ensuite un état des lieux du contexte territorial, des priorités engagées, des ressources et des acteurs présents. L'analyse des besoins des acteurs identifiés, entreprises des ICCs, pouvoirs publics, pôle de recherches et universités et incubateurs, permettra de définir les contours des recommandations et résultats de l'étude.

Enfin, les résultats des enquêtes et de l'atelier Cross Innovation Lab du 15 octobre 2018 ont permis de construire le dispositif de financement et d'actions COCREATE dont les recommandations concluront cette analyse. Le modèle d'appel à projet fait suite à ce rapport et vous proposera une première trame de travail pour déposer l'appel à candidature en 2019.

Définition des termes du rapport

“Cross-industry innovation is a clever way to jump-start your innovation efforts by drawing analogies and transferring approaches between contexts, beyond the borders of your own industry, sector, area or domain”, introduisent Ramon Vullings et Marc Helven dans leur ouvrage *“Not Invented Here”*⁷ à propos de l’innovation inter-sectorielle. Selon eux, elle est un moyen intelligent de relancer les efforts d’innovation en établissant des analogies et en transférant des approches entre concepts, au-delà des frontières de son propre secteur ou domaine. Ainsi l’innovation croisée serait un moyen qui demande bien moins d’effort.

Pourtant les ingénieurs de Nintendo partaient bien d’une page entièrement blanche pour réinventer le marché du jeu vidéo⁸.

Pour l’observatoire des Industries Créatives Européennes, ECIA, l’innovation croisée est une forme d’innovation spécifique qui *“consiste à transférer des technologies, des systèmes, des concepts ou des technologies existants, principes généraux d’un secteur à un autre afin de résoudre des problèmes ou de répondre aux questions de ce secteur. Cela peut se produire par le biais de technologies, de brevets, de connaissances spécifiques ou de modèles économiques. Pour créer une innovation croisée, les entreprises doivent revoir leurs processus d’innovation afin de s’assurer que les idées internes et externes sont prises en compte lors du développement de nouveaux produits, services et processus.”*⁹

La notion de vouloir répondre à une problématique donne à cette définition de cross-innovation un enjeu de processus créatif, qui est souvent mis de côté du côté frugal ou inopiné parfois de la création.

L’innovation en ces termes “cross/croisée” regroupe beaucoup de sous-secteurs dont la nature des projets et des acteurs peut-être très variée, critère même de l’inter-sectorialité. Ainsi pour mieux la cerner et la définir nous proposons ici une sous-catégorisation en fonction des processus qui ont été à l’origine de la co-crédation.

⁷ <http://www.crossindustryinnovation.com/>

⁸ Comment Nintendo révolutionne le jeu vidéo, Stéphane Bole, Le journal de l’école de Paris du management 2009/5 (N°79)

⁹ Ibid., P. 4 ; Rapport final d’un projet financé par l’UE - Alliance européenne des industries de la création ; ECIA, 2014

1. Innover à partir de produits complètement éloignés, appelé aussi copier-collé

Le téléphone PhoneBlock® part du besoin réel du marché de pouvoir remplacer une pièce quand elle fait défaut plutôt que de racheter un nouveau téléphone et s'inspire du modèle des Lego® pour penser le nouveau design de ce téléphone original en forme de bloc. Une pièce peut-être assemblée ou retirée à la manière des Legos®. Ainsi la notion de jouet, ne s'applique plus que de façon imagée au produit technologique, qui peut parfois faire l'effet de gadget, pour devenir un véritable jouet à construire pour adultes.

Owen MacLaren, ingénieur en aéronautique et pilote d'essai à la retraite ayant travaillé sur le Spitfire®, a mis au point la première poussette légère et pliable, afin d'épargner à sa fille de lutter avec son landau encombrant lorsqu'elle le rentre et sort de la voiture. Les roues et son système pliable rappellent sensiblement le fonctionnement du train d'atterrissage d'un avion.

2. Innover à partir d'observation du vivant, aussi appelé biomimétisme

Le train à grande vitesse Shinkansen (concurrent japonais du TGV français) fut construit de manière à ce qu'il soit plus aérodynamique et moins bruyant, grâce à l'observation du martin pêcheur. En effet, pour sa survie, ce petit volatile doit pouvoir rentrer dans l'eau en perdant le moins de vitesse possible et en faisant le moins de remous possible. Le martin-pêcheur a donc développé un bec particulièrement bien aérodynamique qui lui permet de pénétrer dans l'eau en gardant un maximum de vitesse. Cette technique a été copiée pour la création du Shinkansen au Japon, qui est un pays très montagneux, et qui dit montagnes dit tunnels. Les chercheurs avaient pour objectif de rentrer dans un tunnel à 300km/h en perdant le moins de vitesse, car à cette vitesse, l'air se trouvait comprimé quand le train rentre dans un tunnel.

3. Innover sur la façon d'utiliser le service ou le produit "Pay for use instead of pay for possession"

Les innovations croisées les plus communes et visibles sont d'appliquer un business modèle d'un secteur à un autre. Ici ce n'est pas la façon dont le projet a été construit, mais bien son concept, à la croisée de deux offres de marché.

Telle l'industrie du mobile avec l'offre "Pay as you go", l'assurance Norwich Union utilisa pour la première fois la formule des télécoms pour vendre leur assurance avec le slogan : "Pay as you drive". Philips utilisa aussi la formule "Pay per Lux" pour un contrat d'installation de LED tel un service pour l'entreprise, afin que celle-ci ne paye que son utilisation en mode "Allumée" et non un parc de lampes à LED.

4. Innover en modifiant les fonctionnalités originelles d'un produit

Convertir un produit existant, devenu obsolète, en un nouveau produit est aussi une innovation croisée en prenant la base existante d'un objet et en le ré-utilisant.

Pour exemple, Londres est très attachée à ses cabines téléphoniques rouges, très commodées avant l'invention du téléphone mobile, devenue obsolète en peu de temps, et pourtant toujours bien présentes dans la capitale. Plutôt que de retirer ses cabines comme les autres pays, les cabines téléphoniques de Tottenham Court Road se sont transformées en point de charge des téléphones mobiles grâce à l'énergie solaire.

5. Innover grâce aux besoins environnementaux ou sociaux

Makeright s'appuie sur les compétences des détenus en prison pour créer des sacs anti-vol en coopération avec des étudiants de Central Saint Martins à Londres. Le défi de Makeright est de réorienter la créativité et l'inventivité que déploient les criminels dans une finalité plus vertueuse.

Climate Action Challenge est un nouveau concours mondial de conception invitant la communauté créative à proposer des solutions audacieuses et innovantes pour lutter contre les effets du changement climatique. Ce projet a été lancé par WDCD (What Design Can Do), la fondation IKEA et la fondation Autodesk.

De nombreux exemples d'entrepreneuriat social et durable sont à la croisée des modèles économiques hybrides afin de proposer une réponse rentable à un besoin de société avéré.

Cross innovation, un état d'esprit avant tout

Permettre la rencontre, la co-crédation, à la différence du simple partenariat est un état d'esprit qui se développe grâce à plusieurs ressources existantes. Voici une répartition des acteurs PACA engagés dans l'innovation inter-sectorielle, par type de moyens alloués :

Exemples d'acteurs et de ressources existantes régionaux

1. Un lieu commun à la collaboration

Marseille Immunopole - MI : Le cluster français de l'immunologie (France, Région Paca, Marseille Luminy)

Objet : Recherche en immunothérapie pour le traitement des cancers et cancers graves.

Parties prenantes:

- Plus de 100 scientifiques
- 7 laboratoires de recherche
- 4 hôpitaux

International : 3 pays

Financement global : 25 Millions d'Euros / dont 8M de l'ANR

Ici, le laboratoire d'immunologie de Marseille, Immunopole, oppose la simple collaboration qui serait exogène au centre, à l'innovation croisée qui serait possible grâce à un lieu physique permettant de faire converger les personnes et les idées dans une même direction:

“Avec MI, il ne s'agit plus simplement de favoriser les collaborations « hors les murs » entre académiques, start-ups et industriels mais d'offrir aux chercheurs, aux cliniciens, aux développeurs et aux étudiants du monde entier, un lieu d'excellence où converge librement les questions, les idées, les expertises et les talents. De cette « bulle de créativité », les fondateurs de MI entendent faire émerger des solutions diagnostiques et thérapeutiques qui changent le destin de millions de patients atteints de cancers ou de maladies inflammatoires mais aussi des connaissances qui offriront à leur tour de nouvelles opportunités d'innovation.” introduit le Manifeste du Marseille Immunopole¹⁰.

¹⁰ <http://marseille-immunopole.org/le-cluster-mi/cross-innovation/>

TEAM Henri Fabre (France, Région Paca, Marignane)

Le projet Henri-Fabre est un projet public-privé permettant aux partenaires de mettre en synergie leurs expertises, leurs ressources, leurs compétences, leurs projets et de structurer un réseau avec l'ensemble des acteurs de l'innovation et de la recherche. Le projet se déploie sur les filières de l'aéronautique, de l'énergie, du médical et du naval.

Le développement de ce nouveau modèle repose sur la collaboration entre des Industriels de toutes tailles, le monde de la Recherche et celui de l'Emploi-Formation, autour de la Mécanique, des matériaux et des procédés industriels.

Au coeur du dispositif : le « **TECHNOCENTRE HENRI-FABRE** » :

“Le Technocentre est un lieu de mutualisation de moyens, de recherche et d'innovation au service des industriels, et plus particulièrement des PME. C'est un lieu d'échanges et de transferts technologiques entre filières soumises à des impératifs similaires (innovation, sécurité, durabilité...) et un lieu de formation et de partage de connaissances de haut niveau. C'est un cercle vertueux, basé sur le partage, permettant de dynamiser l'innovation et de développer des opportunités de marché” ¹¹

2. Innover sur une thématique commune

Les énergies renouvelables au sein programme FlexGrid en Paca :

40 réalisations et projets Flexgrid en cours ont pour objectif commun d'intégrer massivement les énergies renouvelables dans la production des énergies. Ils favorisent également l'augmentation de l'efficacité énergétique des sites résidentiels, tertiaires et industriels du territoire et du système électrique régional.

Les projets FLEXGRID font appel aux compétences multiples des entreprises (grands groupes industriels, PME, ETI, laboratoires, collectivités territoriales) impliquées dans l'avenir des Smart Grids

¹¹ <https://team-henri-fabre.com/>

A - Etat des lieux territorial

1. Analyse des plans de développement et de leurs priorités

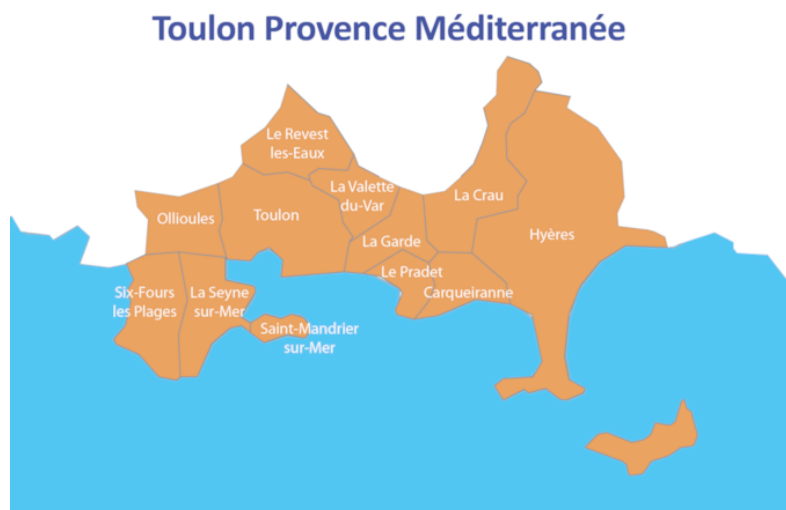
En répercussion sur la Métropole de Toulon Provence Méditerranée

Nous nous demandons ici si le territoire EPCI de Toulon Provence Méditerranée est propice à l'existence de projets d'innovation inter-sectorielle? Dans quel cas, quels sont les projets qui ont déjà été réalisés ? Quel développement et axes stratégiques sont prévus ou est déjà en cours ? Quelles projections pouvons-nous faire dans l'avenir, à partir de l'état des lieux existant?

Répartition de Toulon Provence Méditerranée

Les villes concernées du territoire :

1. Toulon
2. Ollioules
3. La Valette
4. La Garde
5. Le Pradet
6. Six Fours les Plages
7. La Seyne sur Mer
8. Saint Mandrier
9. La Crau
10. Carqueiranne
11. Hyères
12. Porquerolles / Levant

Située sur le littoral méditerranéen, entre Marseille et Nice, Toulon Provence Méditerranée rassemble 12 communes et plus de 430 000 habitants, sur un territoire d'une superficie de 36 654 hectares dont 200 km de littoral. Son président est Hubert Falco (LR) et le budget alloué en 2017 était de 656 millions d'euros.

Le territoire s'organise entre un patrimoine naturel rare, via notamment les îles d'Hyères (tel que Porquerolles), et s'organise économiquement autour du port militaire de Toulon et le transport maritime. La collectivité opère le réseau de transports urbains Mistral, l'un des seuls en France à exploiter quotidiennement des lignes régulières maritimes, et gère plusieurs équipements culturels, notamment Châteauvallon et un conservatoire régional de musique et de danse.

Cet ensemble intercommunal constitue le troisième pôle urbain de la façade méditerranéenne du Sud-est de la France, après la métropole d'Aix-Marseille-Provence et la métropole Nice Côte d'Azur.

La communauté d'agglomération est compétente dans les domaines suivants : développement économique, aménagement de l'espace communautaire, transports, équilibre social de l'habitat, politique de la ville, voirie communautaire et parcs de stationnement, culture, sport, environnement et cadre de vie, mise en valeur des espaces naturels remarquables, tourisme et ouverture maritime, formation et enseignement supérieur, assainissement, nouvelles technologies de l'information et de la communication.

Depuis le 1er janvier 2017, la communauté d'agglomération est également compétente dans les trois domaines suivants : collecte et traitement des déchets ménagers et assimilés ; promotion du tourisme, dont la création d'Offices de Tourisme ; gestion des ports anciennement départementaux.¹² Les projets menés par la métropole sont recensés dans les tableaux 1. et 2. du rapport.

Seules les priorités suivantes font référence à une volonté d'actions croisées de développement économique : *“Poursuite des partenariats, notamment avec les pôles de compétitivité, visant à multiplier les passerelles et les échanges entre le monde de l'entreprise et celui de la formation, à faire découvrir de nouvelles entreprises, à sensibiliser à de nouveaux métiers et à susciter des orientations professionnelles vers des secteurs parfois en manque de ressources humaines.”* Rapport d'activité 2017 TPM

¹² Rapport d'activité 2017 TPM Toulon Provence Méditerranée

Zone urbaine de Toulon : que couvre-t-elle ?

La zone urbaine de Toulon se situe dans le Var. Toulon est le chef-lieu du département du Var et siège de sa préfecture. Elle abrite également le siège de la préfecture maritime de la Méditerranée.

Toulon constitue, en termes de population, la quinzième commune de France, avec 165 584 habitants, la neuvième agglomération avec 561 155 habitants et la treizième aire urbaine avec 611 237 habitants. La ville est le siège d'une communauté d'agglomération, Toulon Provence Méditerranée, la première de France, qui rassemble douze communes et 425 612 habitants. La ville de Toulon est située dans le Midi de la France dans le sud-ouest du département du Var sur le littoral méditerranéen, à mi-chemin entre Marseille, à l'ouest, et Saint-Tropez, à l'est. On la considère parfois comme la première ville à l'ouest de la Côte d'Azur.

Située entre mer et montagnes, capitale économique du Var, Toulon bénéficie de nombreux atouts naturels. La base navale (plus grand port militaire français), le commerce, les administrations (publiques ou privées), le tourisme et la recherche (pôle Mer PACA, IFREMER...) sont l'essentiel de l'activité économique de la ville, qui partage avec Hyères un aéroport par lequel transitent environ 500 000 passagers par an..

La ville possède aussi une université (sciences, sciences humaines, lettres, droit, Staps et des pôles d'enseignement supérieur : les classes préparatoires aux grandes écoles des lycées Dumont-d'Urville et Rouvière, l'Institut supérieur de l'électronique et du numérique (ISEN Toulon) et l'école d'ingénieurs SeaTech.

Toulon est dotée d'un Opéra, d'un Conservatoire national de région, de plusieurs musées, salles de concert (Palais Neptune et Zénith-Omega) et d'un théâtre labellisé «scène nationale» : le Théâtre Liberté.

Région PACA : l'innovation comme moteur économique

La région Provence-Alpes-Côte d'Azur est baignée au sud par la mer Méditerranée et limitrophe à l'est des régions italiennes de Ligurie et Piémont et comptait 4 983 938 habitants en 2014, ce qui en fait la septième région française la plus peuplée.

En 2013 et en tenant compte de la fusion des régions de 2016, avec un PIB de 152,13 milliards d'euros, c'est la cinquième région la plus riche de France alors que le PIB par habitant est de 30 688 €, la classant à la troisième place. En raison d'une forte attractivité, pendant plusieurs décennies, pour les populations venant d'autres régions, et d'une proportion d'immigrés de 10,2 % en 2013, 47 % des habitants de la région ne sont pas nés sur son territoire. Ces personnes proviennent autant des migrations internes à la France que des migrations étrangères.¹³

Sur le plan économique du développement des axes stratégiques, l'innovation fait l'objet d'un rapport appelé Schéma régional de développement économique, d'innovation et d'internationalisation PACA, SRDEII 2017¹⁴. Un des objectifs économiques du rapport est de "Renforcer les approches inter-filières par la mobilisation des pôles de compétitivité, des clusters et des French Tech".

Les objectifs mis en exergue dans le rapport stratégique régional du développement économique et de l'innovation sont notamment de : " favoriser les fertilisations croisées inter-filières, entre technologies clés et filières prioritaires et d'accompagner les mutations des filières industrielles vers l'industrie 4.0, et en particulier la transformation numérique. "

Un premier niveau de réponse opérationnelle à ces enjeux de structuration des filières, consistera à mobiliser les pôles de compétitivité, et, de manière complémentaire les clusters régionaux et les French Tech, qui sont donc pleinement parties prenantes de la stratégie économique régionale.

Partenariats entre acteurs économique d'échelles diverses (grands groupes,PME, startup) ; plateformes d'expérimentations ; pôle d'accompagnement ; cluster french tech ; réponses mutualisées aux commandes d'innovations publiques et privées ; approche mutualisée d'offre technique ; de solutions intégrées sont les réponses aux ressources prévues dans le rapport stratégique de la région Paca

¹³ Wikipédia région PACA

¹⁴ SRDEII : Schéma régional de développement économique, d'innovation et d'internationalisation PACA

2. Ressources existantes et recensement des acteurs

Nous cherchons dans cette partie à identifier les services prévus à l'attention des projets des entreprises culturelles et créatives et autres industries dans la zone géographique concernée. Est-ce que les ressources existantes permettent de tisser des liens entre les acteurs concernés ?

Deux secteurs sont en opposition dans cette analyse: les industries créatives et culturelles d'un côté, et les industries classiques de l'autre. Nos questions :

Les acteurs économiques sont-ils facilement identifiables parmi cette répartition duelle?

Sur quelles catégorisations de structures, de typologies de projets et d'expertises pouvons-nous nous appuyer ?

Combien d'acteurs font déjà partie de cette démarche collaborative, et combien souhaitent en faire partie ?

Nous pouvons facilement identifier les acteurs économiques de TPM grâce à la division des activités sélectionnées NAF 2008.

17 227 entreprises sont concernées par le territoire économique EPCI dont 15 594 sièges sociaux et dont :

- 8 259 dirigeants et entrepreneurs (48%)
- 5 107 micro-entreprise de 1 à 2 salariés (30%)
- 2 834 entreprises de 3 à 9 salariés (16%)
- 966 entreprises de 10 à 99 salariés (5,6%)
- 55 entreprises entre 100 et 499 salariés

Deux entreprises ont des effectifs de plus de 500 salariés :

- RMTT, Régie mixte des transports toulonnais. Transports urbains de voyageurs. (748 personnes salariées)
- Naval Group Construction de navires et de structures flottantes (2 733 salariés entre Toulon et Ollioule)

Le secteur des industries culturelles et créatives :

Les ICC se répartissent ainsi :

Culturelles : Musique, Cinéma et Vidéo, Radio et Télévision, Édition et Imprimerie

Créatives : Design, Photographie, Architecture, Artisanat, Métier d'Art, Art du spectacle, Mode, Publicité, Marché de l'Art, Multimédia et Jeux vidéos

Associées : Patrimoine, Musée, Galerie d'Art, TIC, Tourisme

1037 entreprises font parties de cette catégorie, soit 6% des acteurs économiques de TPM.

- 579 dirigeants et entrepreneurs soit 56% des ICCs de TPM
- 304 micro-entreprise de 1 à 2 salariés soit 29% du secteur
- 108 entreprises de 3 à 9 salariés (10%)
- 38 entreprises de 10 à 49 salariés (3,6%)
- 3 entreprises de 49 à 99 salariés
- 4 entreprises seulement ont plus de 100 salariés : Alseamar (Ingénierie, études techniques), Orange (Télécommunication), Adrexo (Agence de publicité) et l'Opéra de Toulon PM

Pour répertorier les acteurs nous pouvons associer les codes Naf ci-dessous.

1. Édition et Imprimerie	58 - Edition	62 établissements ¹⁵
2. Musique, Cinéma et Vidéo, Radio et Télévision	59 - Production de films cinématographiques, de vidéo et de programmes de télévision ; enregistrement sonore et édition musicale 60 - Programmation et diffusion	62 établissements
3. TIC	61 - Télécommunication 62 - Programmation, conseil et autres activités informatiques 63 - Service d'information	319 établissements
4. Architecture	71 - Activités d'architecture et d'ingénierie ; activité de contrôle et analyse techniques	385 établissements
5. Publicité	73 - Publicité et étude de marché	122 établissements
6. Tourisme	79 - Activités des agences de voyage, voyagistes, services de réservation et activités connexe	42 établissements
7. Galerie d'Art Marché de l'Art, Métier d'Art, Art du spectacle	90 - Activité créatives, artistiques et de spectacle	48 établissements
8. Patrimoine, Musée	91 - Bibliothèques, archives, musées, et autres activités culturelles	Zoo du Mont-Farons - 1 établissement
9. Artisanat	Inscription au répertoire des métiers	

¹⁵ Sont pris en considération: siège social, établissement principal ou secondaire important

Répartition des ressources existantes

	Collectivité	Pôle de compétitivité	Incubateurs et réseaux	Lieux	Pôle de recherche et écoles
Acteurs de la métropole	Toulon Provence Méditerranée Base Marine du technopole de la Mer à Bregailon Toulon Ollioules La Valette La Garde Le Pradet Six Fours les Plages La Seyne sur Mer Saint Mandrier La Crau Carqueiranne Hyères Région Paca Etat CCI du Var CMA du Var	Eurobiomed Optitec SCS Capenergies Pôle Mer Méditerranée	Var Initiative (réseau et aides financières) Interface (couveuse) Réseau Entreprendre (réseau et aides financières) Paca Est Incubateur (incubateur et pépinière) Adie (réseau et aides financières) Toulon Var Technologie (réseau et incubateur) La Petite Fabrique La Ruche Digital Toulon Le Réseau 43.117 Makesense Hotspot Toulon (réseau)	Fablabs Maker Space : résidence d'artistes, friches, coworking Pépinière Chancel Digital Center	Université de Toulon ISEN YNCREA Kedge business school ESADTPM PEM L'ESADTPM ISEN Telomedia Université de Toulon Sedimed
Evenements et Programmes	Forum Var EcoBiz		Evenement 43.117 Apéro FrenchTech E1 Apéro Bidouilleurs Fablab	Tedx Toulon Start-Up Weekend Toulon	Cycle de conférences de l'université de Toulon

Recensement des projets collaboratifs

En co-création grâce à une diversité d'acteurs, tous secteur confondus :

Projets collaboratifs	Domaines	Parties prenantes Collectivités	Parties prenantes Réseaux / Cluster	Entreprises porteuses	Entreprises associées	Ecoles et Institut de recherche
GREEN EXPLORER	Maritime Patrimoine Objet connecté Monitoring	Etat et Région avec le FUI ¹⁶ Toulon Provence Metropole 50 000 €	le Pôle Mer Méditerranée	Alseamar (Rousset / Six Fours)		Université de Toulon (45 000 €)
Green Explorer consiste à développer un nouvel équipement et le service associé, permettant de surveiller, photographier, et modéliser des organismes naturels et des installations humaines sous-marines (organismes aquatiques, vivant à proximité des fond des mers, sites archéologiques, pipe et câbles, débris et barrages)						
SYCIE	Maritime Robot Programmation	Etat et Région avec le FUI CCI avec Dispositif Argan DGA (Direction générale de l'Armement) Mairie de la Seyne s/ Mer		Prolexia, entreprise porteuse	Semantic entreprise associée	Université de Toulon l'Ifremer

¹⁶ FUI : Fond Unique Interministériel en provenance de l'Etat et les collectivités territoriales

Sycié, un système de gestion multi-drones dans le domaine maritime, permettra de programmer et de piloter de missions assurées conjointement par des robots terrestres, marins, sous-marins et aériens. Les ingénieurs de l'entreprise Prolexia ont conçu dernièrement une visite virtuelle et en réalité augmentée des anciens chantiers navals de La Seyne. « C'est un projet que nous avons principalement développé sur fonds propres, explique Stéphane Nicolas, et la mairie de La Seyne a abondé par la suite, en nous demandant d'autres séquences. L'idée c'était de montrer notre savoir-faire technique et de disposer ainsi d'une vitrine qui nous permettrait d'aller démarcher d'autres lieux de mémoire».

Prolexia a participé récemment à une opération menée conjointement par la CCI et la DGA (Direction Générale de l'Armement), afin d'accompagner les entreprises travaillant dans le secteur de la Défense et de l'armement à diversifier leurs activités. Ceci afin d'être moins dépendant des grands donneurs d'ordre et de se développer sur une palette de marchés plus large.

HYNOVAR (projet H2FLEX)	Mobilité Energie renouvelable	CCI du Var			Circuit Paul Ricard Areva H2GEN Engie	
--	-------------------------------------	------------	--	--	---	--

Le projet consiste en la mise en place d'un système multi-énergies (PV, éolien, hydraulique), multi-usages (éclairage public, bâtiments à vocation économique, activités portuaires, mobilité propre), multi-stockages (hydrogène, hydraulique, stockages véhicules, stockage de glace industrielle, batteries, compresseurs gaz). Et ce grâce à la production locale d'hydrogène vert (projet H2Flex, hydrogène pour la flexibilité), la mise à disposition d'une flotte de véhicules prestige en autopartage pour le tourisme premium et d'affaires avec l'entreprise Areva H2Gen, ou encore le développement dans les mois à venir d'une station-service à l'hydrogène sur le circuit Paul Ricard en partenariat avec Engie sur un territoire formé par le pôle économique du plateau de Signes et le port de Toulon.

Ce projet sera accompagné par la création d'un centre de ressources et de formation, dédié à la mobilité durable.

MEUST	Maritime Plateforme mutualisée	Toulon Metropole 437 500 €	Technopôle de la Mer à Brégaillon			CNRS
--------------	--------------------------------------	----------------------------------	---	--	--	------

CPER 2015-2020 : projet **MEUST CNRS**, développement d'une plateforme scientifique et technologique sous-marine mutualisée, ouverte à l'international et unique au monde (437 500 € en 2017) sur le site de la Base Marine du Technopôle de la Mer à Brégaillon.

ResPORE	Imagerie Numérisation	Toulon Metropole 155 000 €				
----------------	--------------------------	----------------------------------	--	--	--	--

L'opération **ResPORE** de l'Université de Toulon, restructuration du Pôle Recherche en Sciences et Techniques. Il s'agit de la mise en œuvre d'une plateforme d'imagerie dans l'agglomération toulonnaise, portée par l'Université de Toulon, commune à différents laboratoires

Smart IRVE	Mobilité	Syndicat Mixte			SPIE	
-------------------	----------	----------------	--	--	------	--

83	Energie renouvelable	de l'Energie des Communes du Var l'ADEME			CITYNET WORK	
Le projet Smart Irve 83, consiste à créer une infrastructure de recharge pour véhicules électriques couvrant la totalité du département du Var. Le réseau sera composé de 120 bornes de recharge accélérée (22 kVA par borne, 2 points de recharge par borne) raccordées au réseau ENEDIS, associé à un logiciel qui permettra de suivre l'usage et le fonctionnement opérationnel des différentes bornes.						

3. Identification des outils et circuits de financements existants

Nous analysons ici les instruments de financement publics ou privés. Quels outils ont fait leur preuve en dehors du territoire concernés ? Quels outils sont déjà en place dans la Métropole Toulon Méditerranée ? Une analyse des outils en comparaison avec d'autres territoires est-elle pertinente ? Et pouvons-nous extrapoler ces données pour la Métropole ?

Outils Européens :

STARTS PRIZE :

L'initiative STARTS PRIZE de la Commission européenne est conçue pour mettre en lumière les personnes et les projets qui peuvent avoir un impact positif durable sur l'avenir économique, technologique, social et écologique de l'Europe.

Ce concours recherche des projets innovants au carrefour de la science, de la technologie et les arts, et honore les meilleurs d'entre eux avec le STARTS PRIZE.

Gains : 20 000 € en bourse + expositions et festivals en Europe du Nord.

Prix NICE 2019 :

Le prix NICE encourage l'innovation dans les industries culturelles et créatives et vise à les intégrer dans l'économie et la société au sens large afin de relever les défis majeurs de notre avenir. Pour ce faire, le prix NICE crée une visibilité et un transfert de connaissances

pour des innovations précédemment négligées à travers l'Europe, stimulant le débat et les impulsions dans l'industrie, la culture et la politique, et motivant les professionnels de la culture et de la création à travailler de manière innovante et expérimentale.

Critères :

- Particuliers ou entrepreneurs des secteurs de la culture et de la création, tels que le design, l'architecture, le cinéma, les arts de la scène, le développement d'applications et de jeux, ainsi que les beaux-arts et l'art vidéo.
- Des organisations telles que des sociétés à but lucratif et à but non lucratif et des institutions ou organismes publics, des fondations ou des initiatives à but non lucratif et des organismes de recherche culturelle et créative.
- Équipes et réseaux de coopération, y compris ceux qui n'ont pas leur propre forme juridique

Gains : Jusqu'à 20 000€ par projet

Outils nationaux/territoriaux :

Le programme STARTS (Sciences, technologie et arts) financé par l'UE (Europe, Autriche)

STARTS encourage les synergies entre les arts et l'industrie pour soutenir l'innovation technologique et la société en favorisant l'inclusion d'artistes dans les projets à horizon 2020, c'est-à-dire dans la recherche, le développement et l'innovation (R&D) collaboratifs.

VINCI est un projet financé par l'UE dirigé par AWS, une banque fédérale autrichienne (Austria Wirtschaftsservice GmbH), Vienne: un système de monnaies/coupons qui doit *“encourager l'utilisation plus large de services d'industries créatives innovantes par des entreprises ou organisations d'autres secteurs. Enfin et surtout, le secteur de la création sera considéré comme un facteur essentiel pour améliorer la compétitivité de l'économie autrichienne.”*

Depuis la mi-2012, les PME de la région de Salzbourg en Autriche auront la possibilité de solliciter un financement de 5 000 euros pour la mise en œuvre de projets d'innovation avec des industries créatives. Le projet Vouchers IN Creative Industries (VINCI) encourage les processus d'innovation dans les PME existantes en leur simplifiant l'accès aux services de l'industrie créative.

4CNW For Creative Challenge Celtic Crescent North West (Europe, Irlande du Nord, Ecosse)

Le 4CNW est un nouveau programme transnational de soutien à l'innovation des entreprises, mis en œuvre par The Creative State North West en Irlande. L'objectif est de développer les industries créatives et une capacité d'innovation plus large dans la région nord-ouest de l'Irlande, en Irlande du Nord et en Écosse.

Ce projet a pour objectif essentiel de montrer comment les pouvoirs publics peuvent susciter un degré plus élevé d'innovation dans les entreprises et augmenter le nombre d'entreprises grâce à une innovation de service unique reliant les PME créatives à l'ensemble de l'économie. L'action ciblera des entreprises de quatre secteurs industriels à forte croissance: sciences de la vie, tourisme, technologie et agroalimentaire, en s'appuyant sur le fait que 8 des 10 plus grandes entreprises mondiales de ces secteurs sont basées en Irlande.

100 000€ sont alloués à un fond de soutien à l'innovation, et chaque entreprise relevant des Défis Créatifs se verront attribuer une subvention de maximum 5 000€ afin d'encourager la pratique de la collaboration entre les secteurs divers.

+Innova Creativity (Europe, Espagne, Pays Basque)

Le programme d'aide public vise à redéfinir la performance basque en matière d'innovation, grâce à l'excellence des services fournis au secteur de la création. Une première partie du projet vise à organiser deux rencontres pour mixer fournisseurs de services créatifs européens et entreprises industrielles basques. La deuxième partie du projet sera un programme de subvention soutenu par le gouvernement Basque. 0 à 60 entreprises industrielles basques seront incitées à fournir des services de création à partir de 30 à 70 autres fournisseurs de services étrangers.

FAD-INS (Europe, Espagne, Barcelone), mode design et audiovisuel

Le projet est mis en place par la Chambre Economique de Barcelone, il vise à mettre en place un système de chèques-innovation pour les secteurs de la mode, du design industriel et de l'audiovisuel pour permettre la mise en réseau et le jumelage.

FAD-INS entend favoriser la coopération entre entreprises via des événements de rapprochement, impliquer les PME dans les étapes de planification de la définition du service et de la fourniture, et obtenir l'engagement nécessaire des entités publiques

concernées pour garantir la validité des bons, devenir un élément permanent du système de soutien à l'innovation.

Outils France:

Appel à projets PIA 3 : partie «Structuration de Filières»

Critères :

- création d'unités industrielles partagées ou de plateformes de services mutualisées
- mise en commun de compétences techniques
- mise en place d'outils collaboratifs
- etc.

Gains : Aide publique au delà de 2M d'euros par projet , enveloppe Région Sud 17 Millions jusqu'à fin 2020. Mix d'avance récupérable et subventions

Financeurs : BPI France, Direccte, Etat

FUI Fonds Unique Interministeriel

Fond : 38M d'€ de l'Etat 38M d'€ des régions et autres collectivités (Feder)

Répartition : les taux d'aide bonifiés (45 % pour les PME et 30 % pour les ETI) sont octroyés aux ETI et PME implantées sur les territoires des pôles labellisateurs et non sur les zones de R&D des pôles. Les projets présentés doivent comporter des travaux de R&D réalisés en majorité dans les territoires du (ou des) pôle(s) labellisateur(s) et à 25 % a minima dans le territoire du pôle labellisateur chef de file.

Critères : Les projets doivent conduire à une mise sur le marché, sauf exception, dans les 3 ans à compter de la fin du programme de R&D. Une attention toute particulière est portée aux retombées économiques prévues tant à l'issue de la phase de R&D du projet qu'à l'issue de la phase d'industrialisation.

Enfin, ils doivent justifier qu'ils impliquent significativement des PME ou ETI, en termes d'importance des travaux et de retombées économiques.

Outils Paca et Toulon Métropole:

Partenariats régionaux d'innovation (PRI)

Appels à projet BPI France

Budget global : 20 Millions d'Euros en Paca

177 aides individuelles en 2017 en Paca avec en moyenne 200 000€

Financeurs : Etat, Région

Critères : faire partie des 4 grandes Régions :

- Pays de la Loire
- Hauts de France : Nord-Pas de Calais-Picardie
- Provence-Alpes-Côte d'Azur
- Alsace-Champagne-Ardenne-Lorraine

Gains :

Subventions pour les projets au stade de faisabilité, d'un montant compris entre 100 000 et 200 000 €,

avances récupérables pour les projets de développement ou d'industrialisation, d'un montant compris entre 200 000 et 500 000 €.

Toulon métropole TPM :

Subventions aux laboratoires et entreprises du territoire impliqués dans des projets collaboratifs de R&D des Pôles de compétitivité :

- Société ALSEAMAR (50 000 €) et Université de Toulon (45 000 €) pour le projet GREEN EXPLORER labellisé par le Pôle Mer Méditerranée” Rapport d’activité 2017 TPM
- Pôle Mer Méditerranée : 200 000 €.
- SAFE, fusion des Pôles Pégase et Risques (aéronautique) : 15 000 €
- Eurobiomed (santé) : 10 000 €
- Capenergies (énergie) : 20 000 €
- Optitec (optique-photonique) : 30 000 €. Participation à l’assemblée générale et aux comités d’administration, suivi du dossier Magnum.
- -Solutions Communicantes Sécurisées : 20 000 €. Participation à l’assemblée générale et aux comités stratégiques.
- SEDIMED labellisé par le Pôle Mer Méditerranée (FUI) : la Société ENVISAN a poursuivi ses activités sur le traitement et la valorisation des terres et des sédiments au Centre de Production d’Éco Matériaux (La Seyne-sur-Mer).

Soutien à des actions portées par un pôle sur le territoire :

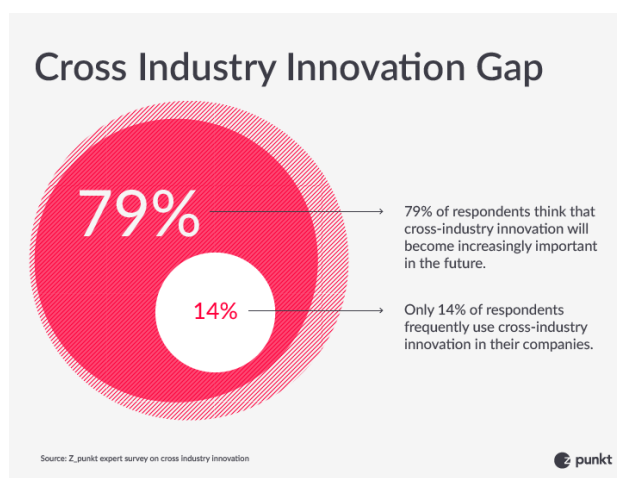
- SAFE : Provence RPAS Network 35 000 € (fonctionnement)
- Pôle Mer Méditerranée : SYSTEM FACTORY, projet structurant de plateforme mutualisée d’innovation (Ollioules)
- Pôle EUROBIOMED : démarrage des réflexions sur le projet de création d’un Technopôle de la Santé, sur la ZAE du Roubaud à Hyères.

B - Analyse des besoins territoriaux

Cette deuxième partie du rapport a pour but l'examen des demandes de projet en cross-innovation.

Est-ce que les acteurs concernés par les ICCs sont en demande ou en besoin ? Quels sont les freins et les obstacles rencontrés ? Sur quels dispositifs d'accompagnement les acteurs s'appuient, quelles sont leurs demandes en termes d'appui méthodologique, design-thinking, ateliers de créativité, et d'aide à la création ? Quels sont les budgets alloués à la co-crédation, et quelle serait la part allouée à l'émergence de projet de co-crédation ?

En Allemagne, 60 managers de l'innovation ont été interrogés par le Cabinet d'étude Z Punkt et le résultat est significatif : 79% des participants admettent que l'innovation croisée des industries va devenir de plus en plus importante dans le futur, tandis que seul 14% d'entre eux la mettent vraiment en pratique !¹⁷

Nous sommes pourtant sur un territoire fortement en avance en matière de cross-innovations, tel que le prouve l'implantation de beaucoup de laboratoires et living labs sur les industries créatives : ECCE, European Center for Creative Economy, Hamburg Kreativ Gesellschaft.

¹⁷ <http://www.z-punkt.de/en/news/item/mind-the-cross-innovation-gap/372>

1. Entreprises des Industries Culturelles et Créatives

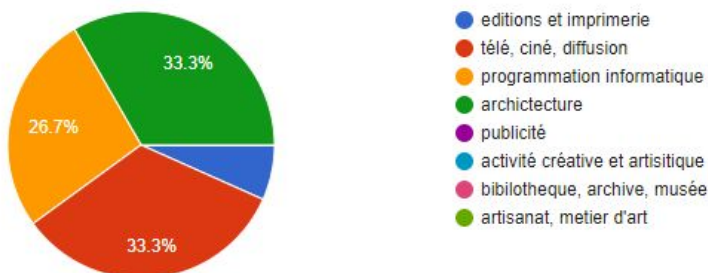
Nous étudions ici les demandes et besoins des Entreprises Culturelles et Créatives identifiées précédemment. Nous cherchons à savoir quels sont leur liens et comment souhaitent-elles développer l'émergence de projets en cross-innovation. Est-ce qu'elles ont connaissance des aides du territoire et conscience des enjeux à venir?

16 entreprises des ICCs ont pour le moment été interrogées sur la compréhension du secteur générique d'ICC et leur volonté d'innovation et d'innovation croisée. Voici nos premières hypothèses qui concernent un segment de marché peu impliqué dans les réseaux. 1% de ce segment de marché a été interrogé.

Nous avons pris pour chaque secteur d'activité, trois tailles différentes d'entreprise : 1 dirigeant unique ; entre 1 et 10 salariés et les entreprises entre 10 et 50 salariés, sachant cet échantillon représente 95% des entreprises.

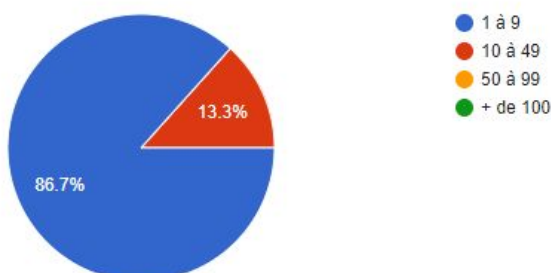
Domaine des ICC

15 responses

Nombre de salarié

15 responses

Hyp 1 : Vocabulaire ICCs et de l'innovation croisée méconnu

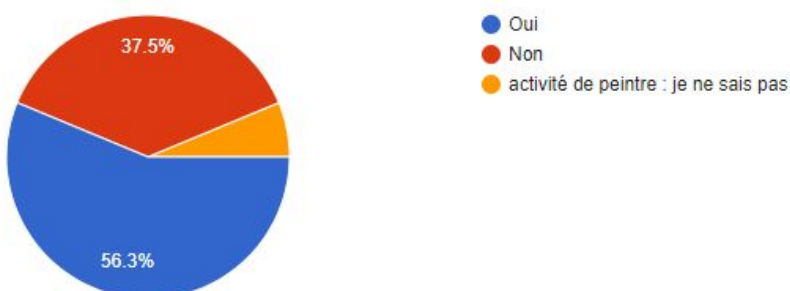
Avez vous déjà entendu le terme d'Industrie Culturelle et Créative ?

16 responses

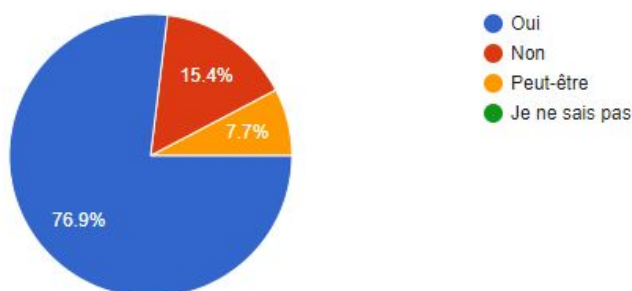
Maintenant que vous savez, considerez-vous faisant partie des ICC ?

16 responses

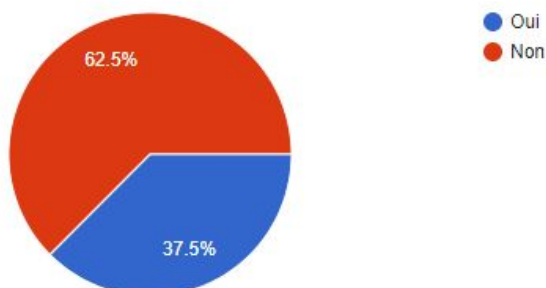
Considérez-vous vos activités comme innovantes ?

13 responses

Savez-vous ce qu'est un projet d'innovation croisée ?

16 responses

Parmi cet échantillon, 82% des entreprises n'ont jamais entendu parler du terme d'Industrie Culturelle et Créative et/ou ne sont pas capables de le définir. Une fois la définition donnée, ils sont un peu moins de la moyenne à considérer que leurs activités ne font pas parties de ce secteur.

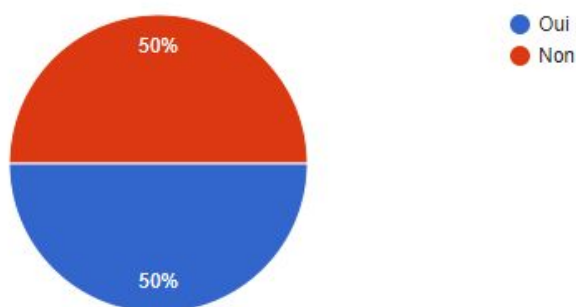
Pour autant 77% d'entre eux considèrent leurs activités comme innovantes.

Le terme d'innovation croisée est lui aussi méconnu: seul un tiers en a entendu parler, pour autant ils sont la moitié à déjà faire des collaborations qui vont au delà du partenariat et que l'on pourrait qualifier de cross-innovation. Une fois le terme de cross-innovation défini, ils se sentent concernés par le processus.

Hyp 2 : La moitié des acteurs concernés est en processus de co-crédation

Maintenant que vous savez, en avez vous déjà fait ?

16 responses

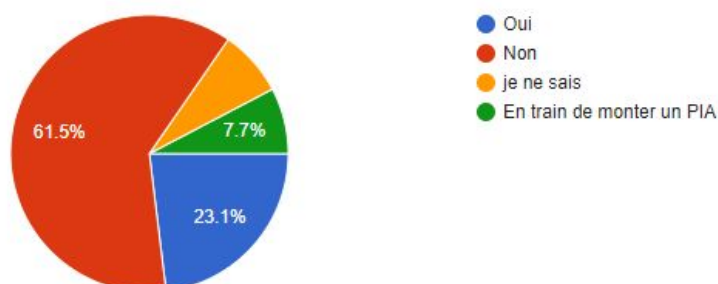

La majorité des projets de co-crédation sont réalisés avec une entreprise d'un autre domaine (42%), avec des acteurs publics (25%). L'Isen, les mairies, le Pôle Mer Méditerranée et l'université de Toulon sont les partenaires les plus cités.

Hyp 3 : Grande disparité des budgets alloués

Avez vous déjà bénéficié d'aides financières pour co-crée?

13 responses

En matière d'aides financières, 60% dit ne pas avoir bénéficié d'aides financières à la co-création, tandis que les autres montent des appels à projets entre 150 000 € et 500 000€. Nous notons une forte disparité des montants alloués.

Nous remarquons que seuls quelques acteurs se positionnent réellement dans l'innovation croisée, en répondant aux appels à projets nationaux et en structurant leur R&D en fonction. (Stepat et Numerik).

Hyp 4 : Des freins à la co-création avant tout humains mais vite dépassés

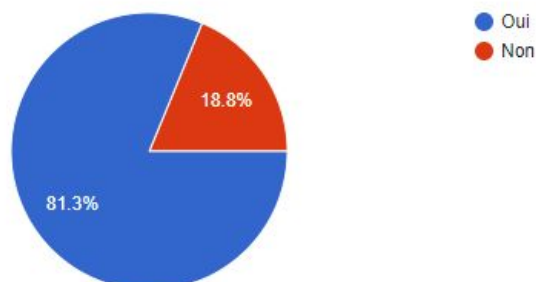
Les freins à la co-création ne sont pas financiers. Les budgets sont cités à 25% comme manquants, mais sont souvent prétexte à l'embauche et à des besoins en ressources humaines externes. L'opportunité business reste la raison la plus évoquée comme frein à ce type de projets, car la compétition, l'offre initiale de services et/ou produits et le manque de temps du dirigeant ne permettent pas à l'entreprise d'être en phase avec les projets de co-développement.

Les facteurs extérieurs à l'entreprise évoqués sont le manque de diversité d'acteurs sur le territoire, la mauvaise compréhension du besoin des autres acteurs et peu de rencontres inter-disciplinaires.

Pour autant ces obstacles sont prêts à être levés : tous les interrogés ou presque ont des idées de co-création à venir.

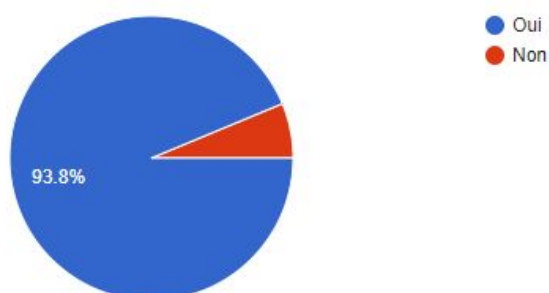
Seriez-vous intéressé par un atelier pour poser le cadre d'une aide financière à la co-creation ?

16 responses

Seriez-vous intéressé pour recevoir l'appel à projet pour la co-crédation intersectorielle ?

16 responses

Enfin, 81% des interrogés souhaitent rencontrer d'autres acteurs et se rendent disponibles pour l'atelier de réflexion qui se déroulera le 15 octobre 2018 à TVT; et 93% disent souhaiter recevoir des appels à projet sur la question.

La suite de l'enquête se déroulera avec 15 autres dirigeants des Industries Culturelles et Créatives manquantes à l'étude : Bibliothèques, Artisanats, Arts et Activités Artistique, Publicité.

.....

MANQUE LA SUITE

- Pouvoirs publics : quelles sont les ressources disponibles et leur pertinence ?

Quelle est la part des pouvoirs publics dans l'émergence de projets inter-sectoriel ? Font-ils eux-mêmes des liens entre les clusters des industries ICCs et les entreprises ? Quels projets ont déjà été portés par les collectivités territoriales : Chambre des Métiers et Chambre de Commerce du Var, Préfecture de Toulon, Département du 83, Ville et Métropole de Toulon ?

BPI Paca : un acteur au service du financement de l'Etat.

L'appel PIA3 est le troisième appel du Programme d'Investissement d'Avenir, et comporte dans cette troisième édition une partie "structuration filière" comme décrite précédemment.

Or seules 4 réponses à l'appel BPI PIA3 filière ont été formulées alors que 17 millions d'euros sont alloués à la co-crédation au sein d'une filière. Sur ces 4 demandes, une seule est véritablement recevable et de qualité¹⁸.

La BPI fait le lien avec les différents pôle de compétitivité et pourtant le nombre de candidats est très décevant comparé aux ressources allouées. Nous pouvons citer deux candidats pour exemple qui font de la co-crédation dans leur projet et n'ont pas connaissance du PIA3 Filière.

Le rôle de la communication des instances BPI et des représentations régionales est primordiale ainsi que leur transmission dans les réseaux. Le programme se termine en décembre 2020, et une réorientation du budget sera faite si le constat reste le même. Il est à ce jour la seule aide public à l'innovation inter-sectorielle.

Quelques exemples de projets structuration de filière : optimiser la production des plantes aromatiques de provence en relation avec un laboratoire de recherche pour calculer les principes actifs d'une plante aromatique ou bien relancer l'amande de provence car les besoins en amandes sont comblées par des entreprises californiennes.

CCI du Var

La CCI du Var est active sur deux projets : l'aménagement du Port de Toulon en concertation avec une multitude d'acteurs, et porte le projet Hynovar.

A remplir

¹⁸ Jean-Marc Battigello, directeur Innovation BPI Paca

2. Structures d'accompagnement, réseaux, coworking et pôles de compétitivité

Lorsque l'on interroge les entrepreneurs et dirigeants Toulonnais sur les structures les plus favorables à l'innovation croisée, les structures d'accompagnements, écosystèmes et réseaux sont cités à chaque fois.

Toulon Var Technologie est l'acteur cité 8 fois sur 10, vient ensuite les coworkings Safi et Archipel, les réseaux Réseau Entreprendre, 43.117, la French-Tech et le Pôle Mer Méditerranée

Ces réseaux au coeur de l'innovation et l'émergence de projets facilitent la rencontre d'acteurs et sont la cible des attentes du secteur des Industries Culturelles et Créatives en terme d'innovation croisée.

Et pour cause, TVT organise et co-anime via La Cantine, 1 fois par trimestre 4 soirées thématiques avec les réseaux concernés : Voix du Web (contenus, production) ; Acteurs du changement (Accélérateur Social) ; Clusir (cyber sécurité) ; Developer Web.

Les évènements 43.117 réunissent les industries créatives et numériques de Toulon et sa région, une fois par mois, là aussi chez TVT, dans une soirée networking.

Un fois par semaine, les "Bidouilleurs" du FabLab se rassemblent dans des soirées thématiques le vendredi soir qui attirent aussi indépendants et étudiants dans des évènements "OpenLab".

" Que TVT puisse faire des liens plus loin et de mettre en relation et ainsi permettre d'avoir du réseau pour quelqu'un qui n'est pas du coin " témoigne un enquêté.

Des évènements inter-sectoriels.

Des personnes dédiées au réseau.

3. Universités et laboratoires de recherche

Les universités, écoles d'ingénieurs et laboratoires de recherche sont étudiées ici conjointement de par leur proximité et leur public commun mixant étudiants, chercheurs et projets de recherche.

De nombreux évènements créés à destination des étudiants mêlent dans un premier cas plusieurs disciplines et écoles entre elles. Nous pouvons citer les semaines de créativité mise en place par l'ISEN, l'école d'ingénieur et Kedge Design School, l'école de design.

Dans cet exemple-ci, l'objectif est de faire se rencontrer des étudiants dans leur dernières années d'études afin qu'ils se confrontent aux besoins de marché réels, à des compétences extra-disciplinaires aux leurs, et qu'ils y répondent avec des concepts innovants, prototypes, études d'usages et modèles d'affaire. Les résultats de ces rencontres sont à visées éducatives et ne sont pas forcément exploités ensuite par les écoles. Ces semaines de créativité se déroulent une fois par an et ont été mises en place par l'ISEN et Kedge depuis 4 ans.

Dans un second exemple, les étudiants des filières Informatique et Communication de l'Université de Toulon ont eu à travailler avec l'école de communication IngéMédia et SeaTech, l'école d'ingénieur, afin d'imaginer les produits et services de demain pour un quartier urbain innovant, directement en lien avec l'appui de T.V.T. Les résultats de ces travaux seront exploités à titre de recommandations de projets à étudier par TVT, dans le cadre de ses missions d'agencement du territoire, notamment pour le nouveau quartier à venir, l'espace Chaluget.

A destination entrepreneurial cette fois-ci, un troisième cas de figure illustre les liens entre les étudiants et les Start-up weekend toulonnais, avec la mise en place de Hackathon ; les "Hackathon", (contraction de "hack" et de "marathon" - une dizaine à ce jour) permettent de constituer des équipes pluridisciplinaires et de développer un projet informatique, en général un logiciel, service web ou application. La période est limitée et généralement courte : une journée, un nuit, un week-end.

Les Start-up weekend ont le même procédé : un format court, des équipes piochant dans le code, le design et le commerce, dans un but de co-création expérimentale et en amont de

toute création d'activité, parfois thématique sur un sujet tels que le développement durable, ou parfois généraliste sur la création entrepreneuriale pure.

Ces événements regroupent généralement 80% de participants étudiants principalement dans leur dernière année d'études. Toulon fait figure d'exception en attirant également beaucoup de chefs d'entreprises privées, ayant ainsi des éditions dans lesquels étudiants, jeunes entrepreneurs et chefs d'entreprises se cotoient.

Ces événements ont leur limite : les projets créés ont une durée de vie très éphémère et très peu voit le jour dès le lendemain. Les équipes qui continuent à travailler ces idées de projets, les mènent 'side-project', c'est à dire en parallèle de leurs activités.

Pour autant, quelques exceptions ont émergées dans le Start-up weekend troisième édition en 2016. Le projet NAS porté par Jérémy Grivaud, a remporté le premier prix de cette édition, puis a enchaîné les programmes d'accompagnement : "Les entrepreneuriales" du Réseau Entreprendre, le programme d'étudiant "entrepreneur Pépites", puis les "Training Camp de TVT" pour ainsi devenir organisateur de Startup Weekend de la prochaine édition !

C - Proposition pour la mise en place d'un nouveau dispositif d'appui financier

1. Description de l'outil

Notre proposition d'outil fait suite à trois constats majeurs que nous avons identifiés jusqu'à présent au fil de l'enquête de faisabilité :

1- Les entrepreneurs des ICCS connaissent mal les autres secteurs d'activités et travaillent peu entre eux, car ils n'ont pas la connaissance de ce que peut générer l'innovation croisée, peu d'éducation et d'envie sur le sujet.

2- Les entrepreneurs des ICCs n'ont pas de vision commune pour entreprendre et innover ensemble, pas de challenge, pas de problème collectif à résoudre.

3- C'est à l'initiative de personnes indépendantes ("marginaux sécants") et de TVT qu'est laissée la place à la rencontre et au réseau, et qui induit de façon visible ou non le croisement des idées et des personnes.

Ainsi nous proposons un dispositif qui s'appuie sur les ressources cités en 3?, TVT et les indépendants "cross innovation" pour permettre à la fois de donner l'envie aux personnes d'innover ensemble, et ce par deux moyens : avoir un objectif commun et être conscient des opportunités que cela peut générer pour eux.

2. Caractéristiques du dispositif financier

Nom de l'appel à projet : Dispositif 2019 COCREATE by TVT et Interreg

Dispositif COCREATE, dispositif de **Cr**éativité **O**uvert sur la **C**ulture, la **R**echerche, les **E**ntreprises, les **A**rts et la **T**echnique pour l'**E**nvironnement.

Nous proposons ici de cadrer le dispositif sur l'élément essentiel de tout démarrage de cross-innovation sur un territoire : la Créativité, tout en gardant l'objectif Environnemental comme un enjeu collectif.

La culture, la recherche, les entreprises, les arts, la technique sont les quatres domaines dans lesquels les Industries Créatives et Techniques se reconnaissent. Qu'ils soient dans un statut juridique d'entreprise, ou individuel comme "artiste", ces quatres termes définissent avant tout des grands secteurs dans lesquels chaque acteur individuel ou collectif peut se reconnaître.

Ce dispositif comprend :

- Un fond pour COCREATE 2019 : Dispositif Créativité Ouvert sur la Culture, la Recherche, les Entreprises, les Arts et la Technique pour l'Environnement.
- Un board de membre d'activateur de co-création entre 3 et 5 personnes. Ces personnes croisent deux, voir trois, domaines parmi la Recherche, l'Entreprise, la Culture, l'Art, la Technique.

Pour faciliter les tâches du board nous suggérons aussi d'y ajouter :

- + 1 expert en innovation, facilitateur de réunions et planificateur du board.
- + 1 personnes de TVT chargé de suivi du dispositif et de recrutement du board.
- Trois actions de créativité et de rencontres
2 organisés par T.V.T. et 1 organisé par le board CoCreate
- Un Appel à projet Novembre 2019 : Orienté Créativité + Environnement
- Un Appel à projet Novembre 2020 : Orienté Développement + Environnement

3. Critères et types de financement

Type de projets recherchés :

- Projets qui permet de développer une organisation **déjà existante**.
Le dispositif n'engendre pas l'émergence de structure, mais bien l'émergence de projets au sein d'une structure en développement.
- Projets créant une innovation en mêlant l'Entreprise, La Technique ou La Recherche d'un côté et La Culture et l'Art et la Créativité de l'autre.
L'innovation peut être l'alliance de deux concepts, deux disciplines, deux métiers.
- Projets qui permettent de répondre à un **besoin environnemental** lié aux territoires Toulonnais et du pourtour Méditerranéen.
Pollution de l'air, de l'eau, du plastique, pollution visuelle, diversité de la faune et de la flore, maritimes et aérienne, mobilité douce, construction écologique, recyclage des déchets font partis des enjeux collectifs qui peuvent être l'enjeu et la vision commune de la co-crédation dans la création d'un avenir plus vertueux.

Bénéficiaires :

- Avoir participé à au moins deux des trois actions du programme 2019 avant de candidater à l'appel à projet.
- Avoir été recommandé par un membre du board COCREATE

- Avoir une expérience depuis plus de deux ans dans les domaines suivantes : Culture, Art, Technique, Recherche, Dirigeant d'Entreprise.
- Disposer d'un statut juridique : association, artiste, micro-entrepreneur, chercheur, chef d'entreprise...
- Territoire suggéré : Métropole de Toulon, département du Var, pourtour méditerranéen, Corse

Type de financement alloués :

- Etude de faisabilité d'un projet innovant
- Stagiaire, alternant ou chef de projet sur 6 mois pour le démarrage de la mise en oeuvre
- Participation au PIA 3 étude.

Feuille de route du Dispositif CoCreate 2019 2020 :

1. 1ère phase : Poser le cadre et la vision

Propositions d'actions entre Novembre 2018 et Mars 2019 afin de , des exemples et donner envie sur le sujet. L'idée dans cette première phase est de positionner la structure TVT comme référente en matière de Cross Innovation sur le territoire de la métropole, de faire commencer à faire de la pédagogie sur les termes, et de donner envie de s'y intéresser par des cas d'étude.

- **Constitution d'une base de données de cas d'étude.**
- **Stratégie de contenus 'Cross Innovation'**

Constitution d'une base de données de cas d'étude. Toulonnaise, française et Internationale par enjeux (Environnement ; Mobilité ; Energies, etc)

Pour cela, nous proposons comme premières actions, de donner suite à cette étude en démarrant une base de donnée des cas d'études Toulonnais et extérieurs au territoire sur une thématique au choix (Environnement ; Mobilité ; Énergies, Urbanisation ; Vieillir bien, etc.)

Exemple de base de données inspirantes : Springwise <https://www.springwise.com/>

L'élément "Innovation croisée" qui doit être l'origine ou la conséquence des projets sélectionnés en exemple doit être mis en valeur et être un critère principal de sélection.

Stratégie de contenus 'Cross Innovation'

Une fois quelques exemples trouvés (à partir de l'étude) et d'ailleurs, nous suggérons de mettre en forme 5 exemples Toulonnais et 5 exemples venus d'ailleurs (France / Monde) sur la thématique 2019 choisie (Environnement ; Mobilité ; Énergies, Urbanisation) et de créer des contenus (Vidéos, Visuels, Articles de Blog) avec une charte graphique bien définie : TVT + COCREATE.

Ces contenus peuvent être diffusés lors de newsletter ; articles sur les réseaux sociaux pour commencer à devenir expert “visible” de cette thématique.

2ème phase : rendre le sujet visible

Propositions d’actions entre Mars 2019 et Juin 2019 pour rendre le sujet grand public et toucher toutes les communautés

Afin d’informer le territoire Toulonnais du dispositif CO-CREATE, d’éduquer sur la thématique de l’innovation croisée et de donner envie par l’exemple, nous vous proposons un format de conférence inspirante en s’appuyant sur un format existant ou en le créant de toute pièce. La stratégie de contenus (charte graphique) et base de données, vous donneront les bases pour organiser cette conférence dans la communication et le choix des intervenants. A la suite de ce premier événement phare, une stratégie de diffusion presse des actions de TVT est à envisager afin de rendre visible le sujet et de toucher tout type d’innovateurs qui ne seraient pas déjà dans les réseaux.

- **Conférence inspirante**
- **Stratégie diffusion de contenus presse et réseaux**

Conférence inspirante

Option 1 : Conférence COCREATE by TVT:

Objectif : faire intervenir des cas d’études et exemples venus d’ailleurs parler de leur innovation de rupture grâce à la Cross Innovation

Déroulement : pendant une soirée ou une demie-journée, faire intervenir 5 ou 6 personnes atypiques : artistes, chercheurs, entrepreneurs, étudiants, qui ont réussis grâce à l’innovation croisée. Le format peut être court tels que des témoignage de 15-20 minutes

Sondage aux participants : récupération d’emails et sondages sur les motivations et les désirs à innover collectivement suites aux témoignages

Coût de l’événement : Proposer une entrée payante entre 8 et 16 euros, jauge de 150 à 300 personnes soit 2 400 € en moyenne de revenus. Ajoutez à cela un budget de 5 000 € pour les intervenants et la salle choisie.

Option 2 : Sponsoriser et thématiser une conférence existante à Toulon pour le thème de la co-crédation.

Objectif : Sponsoriser une conférence ou un évènement sur l'innovation à Toulon (TedX Toulon 2019 ; cycle de conférence à l'Université de Toulon ; E1 2019 ; StartUp Weekend 2019) et en échange thématiser le cycle de conférence sur l'innovation croisée et demander un témoignage orienté Innovation croisée aux intervenants.

Sondage aux participants : récupération d'emails et sondages sur les motivations et les désirs à innover collectivement suites aux témoignages;

Budget : Entre 1000€ et 7000€ selon l'évènement choisi.

Stratégie diffusion de contenus presse et réseaux

Si la conférence inspirante a lieu aux alentours de début 2019, nous pouvons espérer avoir récolter suffisamment d'emails et de visibilité auprès du grand public. Nous pouvons aussi espérer comme résultats avoir touché la presse régionale.

Ainsi c'est le moment pour TVT d'opter sur une stratégie presse pour asseoir l'innovation croisée comme moteur de l'année 2019 pour TVT et amorcer la diffusion d'un appel à projet future en fin d'année ou inviter à participer aux futures actions de co-crédation sur Toulon.

Nous proposons de faire un article qui suit la conférence pour décrire les interventions sur la co-crédation avec un article avec pour exemples de thèmes :

- les 10 innovations croisées à importer sur Toulon
- les 10 innovations qui mêlent art et environnement à faire venir à Toulon.
- comment s'attaquer aux enjeux écologique de Toulon grâce à 10 idées venues d'ailleurs.
- 5 entrepreneurs toulonnais réussissent grâce à l'innovation croisée

Diffusion presse : 2500€ / Rédaction : 2000€

Coût de l'action : 4 500€

3ème phase : rassembler et développer la réflexion

Afin de stimuler la créativité, l'envie de travailler ensemble et la génération d'idées croisées et la rencontre inter-secteurs, l'évènementiel doit être repenser dans ce sens.

Propositions d'actions entre Juin 2019 et Novembre 2019 afin de permettre à toutes les communautés de se sentir concernées et de s'impliquer.

- **Forum de la co-créativité pour Toulon et son environnement.**
- **Ateliers thématiques pour les chefs d'entreprises des ICCs**
- **Dépôt des candidatures pour l'appel à projet 2019**

Forum de la co-créativité pour Toulon et son environnement.

Edition 1/ 2019, Thème suggéré : Environnement.

Un forum organisé par le board d'experts en Cross Innovation en juin 2019 pour permettre de rassembler les différents Pôles de compétences de Paca et du Var, rassembler les réseaux d'entreprises, les écoles et universités de Toulon afin de faire se rencontrer les personnes et de travailler sur 5 problématiques environnementales.

L'idée est de travailler sur une projection commune les acteurs Toulonnais qui peuvent être sollicités et des enjeux environnementaux qui peuvent être répondus et dont ils partagent tous les valeurs.

L'objectif est de déterminer les valeurs principales qu'ont à coeur ces acteurs économiques et culturels. A ces valeurs, d'identifier des problématiques de travail par enjeu environnemental, et de connaître quels sont les projets portés par chacune des structures sur ces sujets là, afin de commencer une première idéation des collaborations plausibles et des premiers projets qui pourraient être éligible à l'appel à projet.

Chaque groupes d'acteurs écriraient les idées de projets, les projets déjà portés, les noms et coordonnées des personnes impliquées ou souhaitant s'impliquer et les compétences attendues ou existantes. Forum privé et non public, sur invitation uniquement.

Ateliers thématiques pour les chefs d'entreprises des ICCs :

Nous vous proposons ici 4 ateliers pour accompagner l'innovation des entrepreneurs qui peuvent être menés en interne à TVT, dans le but de suivre les innovateurs et leur permettent de développer l'innovation au sein de structure en développement :

Elaborer la vision de son entreprise

Objectifs : Remettre en perspective l'évolution des projets d'entreprise des participants dans une vision de leur structure à 5 ou 10 ans. Proposer une vision collective interne et externe.

Accompagner les changements de structure, d'entreprise & mieux manager les transitions

Objectifs : comment amener ses collaborateurs et ses coéquipiers à adhérer aux différentes évolutions et réduire les effets de la résistance passive ; ex : passage du numérique, les outils collaboratifs, intégration d'un collaborateur, s'adapter à une croissance rapide...

Gérer ses projets d'innovation

Objectifs : donner aux dirigeants les bases méthodologiques de la gestion de projets d'innovation et orienter les perspectives avec l'innovation croisée

Gérer les risques du développement

Objectifs : savoir anticiper, détecter, mesurer, traiter aussi bien les risques techniques, technologiques ou humains : méthodologie de gestion de risques appliquée aux petites et moyennes structures

Ouverture des candidatures et lancement de l'appel à projet pour Novembre 2019

Juillet 2019 : Phase de dépôts des dossiers entre juin 2019 et début novembre 2019 (5 mois)

Sélection des candidats en Novembre et attribution des Tickets en décembre 2019 ou janvier 2020.

4. Type de financement et budget du dispositif

- Faire partie du Board : Un évènement à créer + recommandations et envoi de l'appel à projet dans ses réseaux : coupons de 5000€ divisé en 5 rencontres de 1000€ pour les 5

membres du Board. Budget supplémentaire pour investir une personne en interne et un facilitateur du projet. Budget 30 000€

- Budget des 2 actions de pédagogie et créativité : 7 000€

- Budget de l'appel à projet : 30 000€ à répartir en coupons de 5 000€ x 6 projets.

Financement sur la mise en place d'une étude de faisabilité, et d'un plan d'action pour implémenter une innovation disruptive en co-création et qui répond à un besoin environnemental, le ticket de 5 000€ sert à financer un stage ou une alternance sur 10 mois.

- Budget de fonctionnement TVT alloué en supplément des postes RH alloués : 3 000€

Budget total des l'actions 2019 : 70 000€

D - Recommendations

Le constat majeur qui est établi dans cette étude montre que la principale motivation de créer reste une motivation très individuelle, et que l'innovation croisée est apparue sans même l'avoir décidée. Preuve par le vocabulaire utilisée : très peu de personnes ont entendu parler du termes d'innovation croisée, et encore moins savent la définir.

L'innovation croisée, induite par opportunité avant tout

Quand on observe des cas d'innovation croisée, dans laquelle l'innovation croise un secteur totalement opposée, une filière très différente, ou une discipline complémentaire, nous notons que les opportunités sont venues avec beaucoup de sérendipité, c'est à dire sans vraiment chercher à le faire.

Les acteurs ne disent clairement ne pas avoir « cherché » cette collaboration, qui en devient même « surprenante » ; nous citons : « elle est venue d'elle-même ».

Soit, par un besoin client d'une industries culturelles et créative (musée), comme l'exemple de Step At, où son offre d'objets connectés, capteurs, et logiciels de monitoring est d'abord à destination des processus industriels et techniques. Son capteur a été repéré par le Musée de Belfort qui y a vu une solution pour la conservation et le transport d'oeuvres d'arts.

Soit, par un appel à projet, tel que le PIA3, qui est, par sa volonté de structurer une filière dans sa verticalité, le seul financement de la co-crédation à ce jour en France et pour le territoire de Toulon. Là aussi innover dans une filière nécessite dans tous les cas d'aller chercher ailleurs les idées pour mieux faire et améliorer les métiers d'un même secteur. La co-crédation n'est finalement pas la résultante prisee mais une nécessité induite et non formalisée. Le vocabulaire de l'innovation croisée n'apparaît à aucun moment dans cet appel, si ce n'est dans le critère "Qui peut répondre" et où l'un "Consortium" est accepté en amont, mais la candidature reste individuelle.

Précision, signe de crédibilité ; créativité, signe d'éparpillement

Le deuxième point que nous relevons dans cette analyse c'est que la principale raison qui n'engendre pas la co-création c'est que l'entrepreneuriat reste très individualisé. Qu'il soit ingénieur ou créatif, le chef d'entreprise doit, pour se perfectionner et se rendre crédible, être très bon dans son domaine, et innover précisément dans la niche où il se trouve. De même que dans la recherche, l'enseignant chercheur doit faire preuve de minutie et de précision pour pousser toujours plus loin son sujet de recherche, dans la même branche, la même idée. Et ainsi être publié, lu et reconnu par l'ensemble de ces pairs.

La recherche est un domaine où précisément les idées ne se croisent pas : dans une même discipline, les chercheurs d'un même service vont faire des passerelles avec des chercheurs de la France entière mais pas leur collègue, étant donné leur sujet de recherche. Inter-discipline c'est encore plus complexe : les outils technologiques, machines et process, ne sont jamais transposés d'une science à une autre.

Pour conclure, prendre du recul, s'intéresser aux autres et à leurs idées, relève sur ce territoire d'un comportement très marginal, qui nous a même été décrit comme de « fous » qui innovent. Ces personnes qui d'elles-mêmes, font des liens, vont voir ailleurs, importent des concepts pour les voir naître ici, risquent beaucoup. Elles sont aussi celles qui sont au coeur de l'innovation croisée.

Les “marginaux sécants” : innovateurs à la croisée des possibles

L'innovation croisée repose avant tout sur un liant créatif qui reste difficilement identifiable. Appels à projet, besoins client sont des moteurs et des opportunités de l'innovation croisée avons-nous pu constater.

Un liant plus subtil repose avant tout sur les hommes et femmes. Ils sont appelés “marginaux sécants” - facilitateurs, bidouilleurs, indépendants - et ont un rôle social déterminant dans la créativité d'un territoire car ils facilitent justement la rencontre et la co-création. Combien sont-ils ? Combien en connaissons-nous ? Une petite dizaine. Pas plus. Sur Toulon ? Les doigts d'une main. Et ceux pour une raison bien identifiée : ces personnes risquent beaucoup.

D'abord, leur crédibilité. En innovant régulièrement, en important des concepts venus d'ailleurs ils peuvent échouer plus souvent et donc plus visiblement.

Puis vient leurs relations sociales. En étant à la fois au coeur d'un écosystème et en marge de tous les autres, ils risquent de se faire mal identifier et à avoir un pied dans chaque pas de porte, ne pas y entrer du tout!

Enfin, à rester créatifs et ouverts à toutes opportunités, suit le risque d'être imprécis, et d'y risquer sa carrière, comme un chercheur, qui ne sera pas lu par ses pairs s'il se risque à traiter aussi d'autres idées et qui donc n'intéressent pas sa première communauté.

Pour pallier à ces risques d'entrepreneurs, ces personnes sont souvent soutenues par le grand public et la presse. Leurs origines et leur parcours dénotent et leurs idées réussies sont souvent bienvenues.

Nous préconisons que ces personnes “Marginaux sécants” soient identifiées, encouragées et valorisées à la fois financièrement et humainement car la structuration actuelle du territoire ne le permet pas.

Seuls les personnes dotés de ressources financières conséquentes et ayant fait leur preuve dans leur domaine initial peuvent se permettent ce rôle de fous qui vont innover dans des disciplines extérieures à elles-mêmes. Ne voyons-nous pas une actrice devenir soudainement parfumeuse, créatrice de mode et à la tête d’une marque ? Cet homme d’affaire du bâtiment, devenir magna de l’entertainment ? Ou encore celle d’un grand cuisinier, lancer une gamme de produit, une ligne de vêtement ou une rue commerciale piétonne ?

Pour conclure cette première analyse, nous notons que la vision d’entreprendre collectivement existe peu, ce qui nous conduit à recommander le dispositif suivant :

La vision, élément moteur de chaque communauté, à appliquer dans l’innovation si nous la voulons collective

Les interrogés disent avoir peur de ne pas partager les mêmes valeurs que les autres ; disent manquer de confiance en les autres et ne pas avoir d’exemple inspirant. Nous analysons qu’une **culture de la co-création** est à mettre en oeuvre de toute pièce. Le vocabulaire lui même de « cross innovation » est mal perçu tant l’innovation se banalise et devient un terme un peu “fourre-tout”. Une vision commune territoriale nous apparaît comme essentielle : quels objectifs poursuivons-nous tous ? Pour quels enjeux ?

Sans cette vision, qui peut être parfois politique ou populaire ; engendrer un mouvement collectif autour de la créativité serait peine perdue.

Nous commencerons notre proposition de dispositifs par deux visions qui apportent un cadre structurant et une motivation qui peut être portée par TVT, qui fait sens avec ses nouvelles fonctions d’agence de développement.

Nous proposerons un appel à projet à horizon fin 2019 qui concerne les acteurs des industries culturelles et créatives qui sont déjà à cheval dans plusieurs secteurs ; avec d’autres acteurs plus classiques.

Enfin, nous pensons que des actions doivent être mise en place afin d’avoir une qualité et une quantité de candidats au dispositif proposé. La rencontre et la pédagogie doivent faire partie d’une feuille de route d’actions engendrant l’opportunité et l’envie des candidats.

Conclusion

Le “Why”, pourquoi

Pendant l'atelier Cross Innovation Lab du 15 octobre, la question de la formation et des bilans RH s'est posée pour les entreprises et petites structures, et ce afin d'impulser des valeurs communes partagées et un esprit d'ouverture à l'innovation, la cocréation, la rencontre entre les services. Ainsi le “pourquoi” de la co-création se pose au tout-début de la réflexion de l'innovation croisée, qu'elle soit inter-secteur ou au sein même d'une organisation. Les chercheurs au sein d'un laboratoire de recherche pourraient déjà commencer par s'intéresser aux sujets de leurs collègues et aux disciplines complémentaires¹⁹, tout comme une chargée administrative et financière peut participer aux séminaires d'innovation technique de l'entreprise²⁰ et proposer des idées qui sortent du cadre ordinaire.

Avant même de vouloir soutenir l'innovation croisée, la demande est à créer, l'envie à déclencher. Et ce par des actions collectives autour du partage de valeur et d'une réflexion commune : quelle vision avons-nous pour nous, pour notre entreprise, pour notre territoire.

Nous avons proposé que le dispositif Co-Create s'appuie sur un constat environnemental à saisir de manière collective, car c'est un des enjeux majeurs qui se règlera uniquement par l'alliance de volontés diverses et de compétences complémentaires.

Le constat peut se faire aussi au sein même d'une organisation, nous avons donc aussi proposé des ateliers Vision et Innovation à destination des chefs d'entreprises dans un but d'élever les priorités au niveau collectif et non individuel. Ainsi, l'entrepreneuriat tel qu'il est perçu et vécu sur la métropole toulonnaise doit passer d'une vision individuelle de performance et de rentabilité, à une vision collective basée sur des enjeux territoriaux communs : l'urbanisation ; le tourisme ; la mer & l'environnement.

De plus, l'expérience passée et l'impact des actions menées par les structures de réseau, d'incubation et créative n'est pas assez mis en valeur et ne permet pas de créer cette culture voulue. Il est impératif qu'une mémoire collective s'établisse afin d'énumérer les actions et projets de cross-innovation et pouvoir s'en servir tel des cas d'étude de territoire. D'où la nécessité d'un vocable commun qu'il reste à définir. C'est pourquoi nous

¹⁹ Guillaume Pérocheau, Chercheur SHES, Isen

²⁰ Lionel Girod, Step At

préconisons un travail de contenu, de visuels, de conférences et de relation presse dans le but de créer le vocabulaire le plus à même d'être utilisé par tous. La base de donnée est elle aussi importante, à la fois en tant que réseau d'innovation et à la fois pour la stratégie de contenus.

Pour le moment, seules les industries créatives et numériques sont grâce à la digitalisation, les seules structures à intervenir sur une chaîne de production globale/ élargies. Les industries ICCs sont donc par leur modèles et leurs missions déjà en actions avec les acteurs du territoire de différent niveau, institutionnel, associatif, privés. C'est un terrain favorable sur lequel commencer les actions.

Le How, comment

Une fois la connaissance acquise des enjeux de l'innovation croisée et de ce qu'elle peut apporter à une organisation, un groupement, et même au territoire, l'innovation croisée doit être soutenue, accompagnée, afin de créer l'opportunité chez les acteurs économiques et culturels.

Nous avons vu que les événements et les personnes-clés appelées "marginaux sécants" allaient de pairs et étaient l'un des facteurs déclenchant des rencontres et de la créativité générées sur la Métropole. Pour autant, ces initiatives dépendent des motivations personnelles et professionnelles et sont difficilement monétisables immédiatement. De plus, ces personnes permettent de tisser les liens qui sont pour l'instant invisibles et dont la création de valeur n'est pas encore bien clarifiée et donc impalpable. Le sponsoring et les activités annexes de ces communautés créatives ne soutiennent pas durablement les énergies collectives. C'est pourquoi nous recommandons d'allouer la moitié du budget du dispositif à la création d'un board d'expert en cross-innovation issue d'une double culture (Technique, Entrepreneurial, Recherche, Art et Culture) afin qu'ils impulsent au sein même de leur réseau la diffusion des valeurs et des exemples précédemment recommandés. Le but étant double : à la fois que l'association T.V.T. n'agisse pas seule et puisse s'appuyer sur des moteurs de relais et d'actions, et ainsi pénétrer au cœur des communautés dont elle n'a pas encore accès, et à la fois que le travail de ces liants-créatifs soit reconnu et soutenus comme créateur de valeur.

Le What, quoi faire

Nous avons vu que les actions principales résidaient en des actions de networking, qui sont propulsée par des réseaux associatifs, eux même qui dépendent de la bonne volonté de ses membres, et parfois de l'appui de structures tels que TVT

Ces actions de networking, s'apparentent à des actions de co-créativité, et pourtant, ils sont insufflés par des secteurs ou des thématiques récurrentes qui là aussi, fonctionnent en silo : thématique numérique, design, industries, fablab etc. Les communautés sont aussi mal définies vient ainsi l'importance de bien définir les écosystèmes dans lequel chaque acteur réside : quels sont les acteurs autour? Quelles sont les frontières de sa propre communauté pour ainsi pousser plus loin l'envie et le besoin d'aller voir ailleurs.

En dernière étape, le dispositif de soutien doit permettre de rendre récurrent des événements aboutissant à former des équipes interdisciplinaires et de faire matcher les besoins, mais dont les ressources matérielles et financières sont limitées ou dont les ressources humaines sont à renouveler quasi chaque année, car basées sur du bénévolat. Or nous nous rendons compte que c'est ce genre d'événements qui stimule la rencontre, la co-création et l'émergence d'idées nouvelles, ainsi que l'apparition de nouveaux acteurs.

Le financement étant la clé pour créer de nouveaux formats de rencontres (forum de la co-créativité ; conférence sur l'innovation croisée) ou soutenir des dispositifs existants en contrepartie d'une thématique choisie (E1, StartUp Weekend, TedX).

Dans le dernier tiers du dispositif, viennent ensuite les entrepreneurs, les associations culturelles et les entreprises créatives qui individuellement doivent être incitées, même avec de faibles montants, pour entreprendre concrètement une réflexion et la faisabilité de projets. Ainsi c'est pourquoi nous proposons que l'appel à projets ne financent uniquement des structures déjà existantes, des métiers déjà expérimentés et pour des postes de financement entre la ressource humaine débloquée au nouveau projet, ou à la réponse à un PIA3 Filière.

En effet, les actions de créativité et de design thinking qui permettent réellement la co-création, sont déjà existantes et soutenues par des programmes qui se basent sur l'émergence de l'entreprise sans soutenir, la phase de développement, une fois l'expérimentation concluante.

Nous suggérons ainsi que l'année 2019 soit la première phase du dispositif COCREATE, dans un premier essai expérimentation qui finance uniquement l'étude de faisabilité d'une structure à la mise en place d'un projet d'innovation croisée. L'année 2020 pourra faire suite en proposant le financement des projets en eux-mêmes sur un plus gros ticket.

INTERREG MED Programme

CO-CREATE

“Setting up a network of COmpetitive MED Clusters with the contribution of CREATive industriEs”

Elaboration of the Feasibility Studies for the implementation of Financial Instruments to support the Cross-Industry Clusters and Cross-innovation actions

Feasibility Study for the implementation of a new Financial Instrument “Proof of Concept” (PoC) in Slovenia to support the Cross-Industry Clusters and Cross-innovation actions in post 2020 programming period (Draft Content)

Partner number:	PP5
Name of the Partner:	JSI
Country / Region:	Slovenia

I. INTRODUCTION

The activity 3.6 is aimed to support Local Regional Authorities and Managing Authorities to define innovative financial schemes and frames for call for proposals within Local Development Plans and OP ERDF 2014-2020 (SO1 and SO3) supporting cooperation between clusters and SMEs and with Creative Industries.

For the elaboration of the feasibility study for the implementation of a new Financial Instrument PoC in Slovenia in post 2020 programming period, project partner JSI selected and indicated existing financial instrument RRI2 (public tender at national level for incentives for research and development projects) and Ministry of Economic Development and Technology, Government Office for Development and European Cohesion Policy as a national financial body/ managing authority.

The feasibility study will be conducted on the basis of European Commission and European Investment Bank guidelines, "Ex ante Assessment methodology for Financial Instruments in the 2014-2020 Programming period".

Disclaimer:

JSI is drafting and designing the new FI PoC (Proof-of-Concept financial instrument) for the new programming period 2012 – 2027.

PoC FI is an integrated financial instrument. It connects and integrates different FI and mechanisms (market and non-market based) from other national/local instruments/programs designed for the 2014 – 2020 programming period with a unique one that's adding value to the existing financial instruments.

Feasibility study for the new FI PoC (Proof-of-Concept financial instrument) is based on an Ex-Ante Assessments of Financial Instruments in Slovenia for the 2014 – 2020 programming period.

Ex-Ante Assessments of Financial Instruments in Slovenia for the 2021 – 2027 programming period would not be available prior the end of the year 2020.

We assume that findings from the Ex-Ante Assessments of Financial Instruments in Slovenia for the 2014 – 2020 programming period are relevant for the forthcoming programming period 2012 -2027 with no material changes in the key aspects of the Ex-Ante Assessments of Financial Instruments that influence the validity of the feasibility study in areas such:

- *Small and medium sized enterprises*
 - *Research, development and innovation*
 - *Demand analysis*
 - *Lessons learned*
 - *Possible state aid implications*
 - *Regulatory framework*
 - *Road map for the implementation*
 - *Etc.*
-

Draft feasibility study is a tool for designing and testing of a FI PoC (Proof-of-Concept financial instrument) in the later stages of the FI's development and implementation.

Major findings that are specific for the 2014 – 2020 programming period shall be later substituted with the data from the Ex-Ante Assessments of Financial Instruments in Slovenia for the 2021 – 2027 programming period.

The data from the Ex-Ante Assessments of Financial Instruments in Slovenia for the 2014 – 2020 programming period are entered just to illustrate the required content of the feasibility study.

II. OBJECTIVE AND CONTENT OF THE FEASIBILITY STUDY

Feasibility Study for the implementation of a new Financial Instrument PoC in Slovenia shall be a preparatory document for the elaboration of an ex ante assessment based on the EU requirements and guidelines. As a preparatory document for the elaboration of EU ex-ante assessment, the Feasibilities studies will provide a preliminary analysis for a possible complete ex ante assessment that Managing Authorities will have to prepare before deciding to make a programme contribution.

The results of the feasibility study will support the Managing Authority of ESI fund and other kind of financial bodies in taking decision to promote a financial instrument for Cross-Industry Clusters and Cross-innovation.

III. FEASIBILITY STUDY TEMPLATE FOR NEW FINANCIAL INSTRUMENT PoC

1. Demand Analysis

1.1 Territorial context

Feasibility study focuses on a Slovenia as a whole regardless of the existence of the two major cohesion regions.

1.2 Analysis of development plans /regional and/or national priorities

Since the implementation of an FI must comply with the ESIF Regulations, the Operational Programme (OP) and Rural Development Programme (RDP) provisions and shall pursue the national policy objectives, several documents have to be analysed in order to conclude in which investment areas, and for which TOs, there is potential for the implementation of FIs.

Major development plans /regional and/or national priorities for the 2014 – 2020 programming period that may be relevant for the period 2012 - 2027:

- Increase of competitiveness of SME, agricultural sector (EAFRD), fisheries sector and aquaculture (EMFF)
- Research, technological development and innovation
- Support to the transition to the economy with low carbon emissions
- Sustainable urban and territorial development

Ministry of Economic Development and Technology and Government Office for Development and European Cohesion Policy plans to announce 26 public tenders in 2018 for

non-market financial instruments to deploy EU Structural Cohesion Funds and three public tenders for revolving funds (market financial instruments).

In the period 2014-2020 Slovenia is eligible to approximately EUR 3.255 billion under the EU Structural Funds and the Cohesion Fund of which EUR 159.8 million is earmarked for Connecting Europe Facility (for transportation) and EUR 64 million for the European Territorial Cooperation programmes. The rest, i.e. the majority, of the funds shall comply with the EU 2020 Strategy objectives thus giving priority to economic growth and new jobs:

- research and innovation
- information and communication technologies
- enhancing the competitiveness of small and medium-sized enterprises
- supporting the shift towards a low-carbon economy

Each Member State prepares certain documents which are the basis for EU funds absorption and which need to be substantively aligned with each other. These documents are: Smart Specialisation Strategy, Partnership Agreement and Operational Programme.

Smart specialisation is a precondition for using European Regional Development Fund (ERDF) funding in the areas of research, development and innovation. Strategic framework of smart specialisation will help improve ERDF management and ensure coherence of investment across different levels, i.e. between national, regional and private actors in EU regions and member states.

Slovenian smart specialization is an operational plan facilitating the shift to high-productivity economy:

- through boosting innovation potential,
- fostering structural transformation and industrial diversification and
- supporting growth of new and fast growing companies.

Strategic Research and Innovation Partnerships or SRIPs are long-term partnerships between (1) business community, (2) research organisations, (3) state and municipalities, and (4) facilitators, innovation users and NGOs – so-called quadruple helix - to pool investment and intellectual potentials of Slovenian stakeholders, and help the stakeholders set up a comprehensive innovation ecosystem with the aim of entering global markets and improving the position in S4 priority areas.

1.2.1 Slovenian Development Strategy 2030 is the new national development framework

Slovenian Development Strategy 2030, adopted by the Government of the Republic of Slovenia in December 2017, presents a new long-term national development framework. Its primary objective is titled “Slovenia, a country with a high quality of life for all.” With five strategic orientations and twelve interconnected development goals, it sets a new foundation for the future development of Slovenia. By including the 2030 Agenda for Sustainable Development, adopted by the United Nations, Slovenia is recognizing the importance of a sustainable, inclusive and more conscious future where society as a whole

can flourish.

Why new development strategy?

The changed development context of Slovenia after the financial and economic crisis, new global situation along with the global trends and challenges required preparation of the new, long term strategy for the country. Furthermore, period of previous national development framework set by 2005 – 2013 National development strategy expired.

While paving the development path towards well-being of all Slovenian residents defined in the Vision of Slovenia, we are aware of our global responsibility. Slovenian Development Strategy 2030, therefore, also pursues the global development goals of UN 2030 Agenda for Sustainable Development.

Quality of life and well-being for all

Primary objective of the Slovenian Development Strategy will be pursued through balanced economic, social and environmental development that generates the conditions and opportunities for present and future generations.

High quality of life for all Slovenian residents will manifest in:

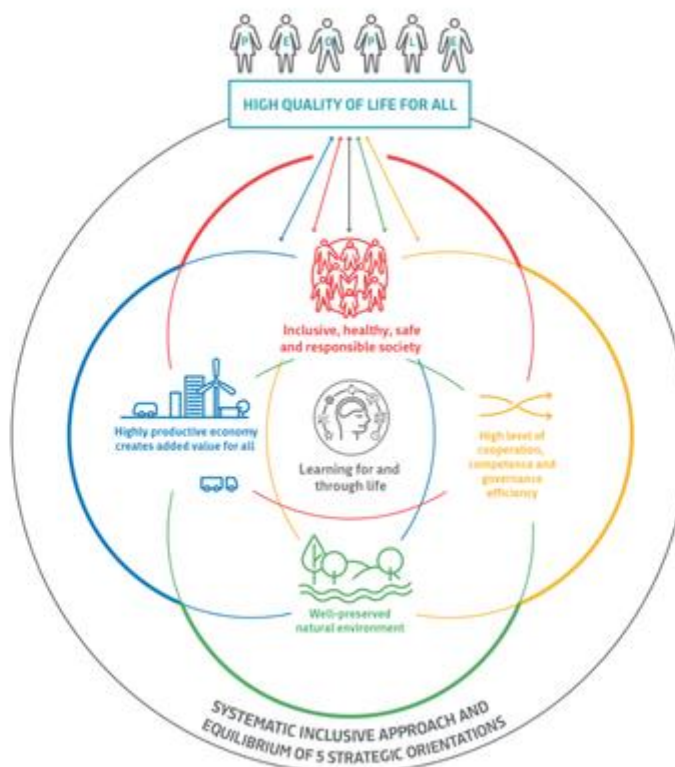
- better opportunities for work, education and creativity;
- decent, safe and active life in the well - preserved natural environment;
- active inclusion in democratic decision making and co-governing the society.

The country's strategic orientations to achieve a high quality of life are

- inclusive, healthy, safe and responsible society,
- learning for and through life,
- highly productive economy that generates value added for all,
- well-preserved natural environment
- high level of cooperation, competence and governance efficiency.

We will implement five strategic orientations for the attainment of the strategy's primary objective by operating on different mutually connected and interdependent (policy) areas that are covered in Strategy's twelve development goals. Each goal contains rationale of the goal's relevance, key guidelines that require further activities in order to attain the high quality of life for all, two to three core outcome indicators that represent desired outcomes in the area of each development goal, and link to the Sustainable Development Goals.

Figure 5: Primary objective and strategic orientations

Implementation of the strategy

The Slovenian Development Strategy 2030 will serve as a basis for a comprehensive process of medium-term planning that entails how the priority tasks and actions are determined and validated. For their realization it is necessary that long-term sustainability of the public finances is ensured and – in that framework - the drawing up of the budget and budget implementation as well. Policies, actions and measures ought to contribute to the achievement of the goals of the Slovenian Development Strategy 2030. The goals constitute the basis for the designation of priority tasks and actions of the Government of the Republic of Slovenia, local authorities and other stakeholders. The attainment of the goals of the Slovenian Development Strategy 2030 will be monitored by 30 outcome indicators with set

target values for each goal. Among these indicators, six are highlighted, as they will serve for the monitoring of strategic orientations.

Experience shows that development planning, design of individual development documents and public finance system should be addressed equally and in an integrated way. The strategy's delivery will therefore build on medium-term planning. To this end, a Four-Year National Development Programme and a Medium-term Fiscal Strategy will be prepared. The Institute of Macroeconomic Analysis and Development will keep monitoring the progress towards the strategy's objectives in its annual development reports.

Additionally, a special advisory body – Government Council for Development - will be set up to oversee the delivery and potential revision of the strategy. The council will include a range of stakeholders - representatives of social partners, private sector, civil society, professional institutions, and representatives of regional and local communities and the government.

Drafting of the Slovenian Development Strategy

Drafting of the new long-term strategy began during the summer of 2016. On 12 October 2017, the Slovenian government was briefed on the draft Slovenian Development Strategy 2030 and found that the materials were interdepartmentally consistent, and adopted a resolution that the document constitutes an appropriate basis for the commencement of public consultation.

1.3 Identification of potential demand

1.3.1 SMEs' Analysis of demand for financing

For the SMEs, the quantified total supply of each financial product has been estimated for two categories of SMEs size (micro and small + medium). The quantification of the potential demand for finance from SMEs has been based on their future needs expressed in the online survey and past use of Financial Instruments. The financing gaps have been calculated based on the potential total demand for various financial products across the SME population. Moreover, in order to provide a better picture of the scale of unmet demand among viable companies, which is key to inform policy makers, a second measure of demand was calculated, referred to as viable gap.

It has to be considered that, against the background of an environment of imperfect information and uncertainty, the quantification of financing gaps can only provide indications and is only one element of the analysis. Therefore, quantification also has to be considered in combination with the additional quantitative and qualitative assessment, performed throughout the study.

The estimated potential demand is based on the online survey answers provided by the SME owners and is related to their knowledge of their respective markets and the perspectives of their company. That is why the following points have to be taken into account when considering the financing gaps based on potential demand:

- Potential demand may not actually translate into action;
- Lack of previous investment due to the crisis;
- Limited knowledge of financing sources and products;
- Uncertain economic environment.

1.3.2 R&D demand analysis

Desktop research and executed interviews have shown that demand for funding of investments in R&D and a recorded business expenditure for R&D varies between the SME segment and the segment of large enterprises. These divergent market conditions, evident from the information on business R&D expenditure, show that the number of large enterprises is lower than 1%, but represent around 60% of total R&D expenditure.

Throughout the analysis, the following advantages and disadvantages of the Slovene research and innovation system have been identified:

- Slovenia has a high share of investments in R&D, particularly in the business sector; Access to relative quality research infrastructure (in the last years, major investments have been carried out with the ERDF funds in national research infrastructure within Centres of excellence);
- High quality of human resources and growth of the number of researchers;
- Weak innovation activity of enterprises, underexploited knowledge-based (patents, brands, models) potential of the capital;
- Weak incorporation of Slovene enterprises in global value chains;
- Based on the S4 strategy analysis, the cooperation between knowledge institutions and the business sector is too weak, which is reflected by the gap between research context and companies (joint development, joint appearances on foreign markets), as well as between knowledge institutions themselves (e.g. joint equipment);
- Partiality and incompleteness of the supportive environment and development incentives, which do not address systematically the entire development cycle (through technological grades), are too fragmented, and do not include comprehensive support (infrastructure/equipment/RRI/human resources/consulting);
- Fragmentation of supporting institutions that do not have sufficient critical mass - the absence of a strategic approach. Focus on the development of products based on the development of technologies (push factor) with too little emphasis on the development of services/experiences (pull factor).

2. Evaluation of market gap

2.1 Public financial resources currently available

National financial institutions and managing authorities in Slovenia for deploying EU and national budgets (public resources) with different currently available financial instruments:

- **Ministry of Economic Development and Technology and Government Office for Development and European Cohesion Policy** are national financial bodies/ managing authorities.
- **Slovene Enterprise Fund (SEF)** is a public financial fund, which offers favourable financial incentives for Slovenian micro, small and medium sized enterprises (SMEs) for growth and development.
- **SID Bank (SID – Slovenska izvozna in razvojna banka)** is a promotional development and export bank 100% owned by the Republic of Slovenia. The fundamental activity pursued by SID Bank is funding market gaps, such as:
 - development of small and medium enterprises and entrepreneurship,
 - research, development and innovations,
 - environmental protection, energy efficiency and climate change,
 - international business transactions and international economic cooperation,
 - regional development,
 - economic and public infrastructure.
- **Slovenian Environmental Public Fund (Eco Fund)** is a public financial fund established by the Republic of Slovenia. Fundamental business orientation of Eco Fund is promoting environmental investments with measurable environmental impacts in the field of air and climate protection, with emphasis on energy efficiency and increased use of renewable energy sources, in the field of water protection and efficiency, and in the field of waste management.
- **Slovenian Regional Development fund (SRDF)** acts as one of the key institutions of regional development policy. It operates as a public financial fund, which is designed for a more sustainable achievement of public goals in regional development and rural development.

2.2 Ministry of Economic Development and Technology

2.2.1 Non – market financial instrument RRI2 (Research, Development and Innovation)

Ministry of Economic Development and Technology is the managing authority for placing ESIF (EFRD) funds as grants (co-funding of eligible costs: minimum 100.000 EUR and maximum 500.000 EUR) for research and innovation to all enterprises and consortiums.

RRI2 instrument (boosting R&D projects) is aimed to accelerate R&D and innovation activities of enterprises and consortiums for development of new or upgraded products, processes or services (ready for operational and commercial use) within Slovenian smart specialization's priority domains.

RRI2 is aimed to support and co-finance at least 150 innovative and R&D oriented projects initiate by 150 enterprises or consortiums.

2.3 Slovene Enterprise Fund (SEF)

Financial instrument that are currently used in Slovenia to deploy public financial resources from EU and national budgets can be used to finance (subject to the public tender):

- New investments for the existence and growth in existing markets.
- New investments required to entry or grow and develop in new markets.
- Development investments in the fast global growth.
- Ongoing micro financing to provide current liquid assets for micro and small enterprises.
- Start-up of enterprises (high-tech companies, enterprises in problem areas, socially beneficial entrepreneurship).
- Own development and innovation, and thus the transfer of technology solutions from institutions to SMEs.
- The introduction of socially beneficial activities in the entrepreneurial sector.
- The introduction of creative industries in the entrepreneurial sector (networking between industrial designers and SMEs).
- The business model reengineering
- Transfer of ownership between generations.

2.3.1 Start-up incentives

Start-up incentives are the form of grants, that enable easier start-up of a young enterprise (start-ups younger than 14 months) in the first development phase. Young enterprises are at the start of their operation and have a positive economic significance, and are according to the analysis of market gaps assessed as extremely vulnerable group in the market with an endangered existence.

The purpose of the product is to promote the establishment and launching of emerging and the development of supported enterprises and the successful transfer of enterprising individuals and groups' ideas into viable commercial enterprises with a positive economic and social importance.

Start-up incentives are available to newly established enterprises in the first development phase in three forms:

- Incentives for the start-up of innovative enterprises are intended to promote the establishment and launching of innovative and technology-oriented enterprises with the potential for rapid growth and that develop innovative products, processes and services with high value added, for a broader market. In addition to the financial incentives, the start-up enterprises are also entitled to substantive support from the best domestic and foreign start-up mentors - "SEF TWIN".
- Incentives for the start-up of enterprises in the problem areas with high unemployment rate are intended to promote the establishment of enterprises that

are located in the problem areas and their classic project has a positive economic and social potential, especially in terms of reducing the unemployment.

- Incentives for the growth of enterprises in the field of wood use are intended for new enterprises in the field of the use of wood. The goal is the introduction of products and services with higher value added in the field of wood use and the integration and exchange of knowledge in forest-wood chain.

2.3.2 Seed capital

The purpose of the second development phase of the companies is the continuation of funding of development activities, the finalisation of the prototype, first market analysis and establishing contacts with potential buyers. Seed capital enables quicker market entrance and expansion of young innovative enterprises on the market.

Seed capital is intended for young enterprises (younger than 5 years) in the second development phase for their entrance on the market. The product operates in a manner that the Holding Fund (SEF) alone and/or together with private investors directly coinvests in the form of:

- Convertible loan for young innovative enterprises that wish to develop a final product, to enter the market and seek potential buyers;
- Direct capital investment through which the SEF, together with private investors, directly invests in young innovative enterprises that already have a completed product and are already selling it. Financial support is intended for fast expansion and growth on the domestic and foreign market.

The instrument aims to encourage private capital (business angels, private investors, etc.) for this type of investment, encourage networking of stakeholders and synergistic cooperation with the start-up ecosystem following the example of foreign best practices.

2.3.3 Venture capital

The purpose of the third development phase of young enterprises is the start of global markets penetration, business expansion and rapid growth.

Support in the form of venture capital includes entry into the ownership structure and enterprise management together with private investors with capital investments (venture capital and mezzanine capital).

This is the support in the third development phase in the form of capital investments and mezzanine loans for fast-growing innovative enterprises, carried out together with private investors through venture capital companies, that enables young innovative enterprises a rapid global growth.

There is a new concept of support of venture capital - Central Europe Fund of Funds (CEFoF) for venture capital for Slovenia, Italy, Austria, Hungary, Slovakia and the Czech Republic.

EIF acts as a fund manager. Investments into venture capital, private equity and mezzanine funds and co-investments through co-investment vehicles alongside investment funds, family offices and institutional investors will enable equity investments into later stage/growth phase SMEs and small mid-caps.

2.3.4 Microcredits

Microcredits are direct loans of SEF that enable current operation and further growth of the of special target groups of enterprises in the fourth development phase.

Microcredits represent direct credits of SEF at an affordable contractual interest rate for the continuous operation and strengthening of the entrepreneurial activities of micro and small enterprises.

This form of financing enables enterprises or certain specific target groups, which represent a specific market gap, easier access to affordable financing resources, which are reflected in lower interest rates, lower collateral requirements, loan maturity, the possibility of a grace period for repayment of the loan and limiting the excessive credit approval procedures. SEF offers microcredits in the form of:

- Microcredits for micro and small enterprises that enable easier access to favourable sources of financing for growth and development investments and current operation of the enterprise on a national level;
- Microcredits for SMEs in problem areas that enable easy and fast access to liquidity resources for enterprises in individual problem areas.

2.3.5 Guarantees

Guarantees enable current operation and further growth of the enterprises in the fourth development phase.

SEF's guarantees for bank loan with interest rate subsidy enable SMEs a faster, easier, but mainly cheaper obtaining of bank loans for working capital or bigger investments that enable a competitive market appearance and an improved market position.

A loan, which is secured by SEFs guarantee, is more favourable for enterprises due to lower collateral requirements, lower interest rates, maturity of the credit and the possibility of a grace period for repayment of the loan as well as no extra costs for the approval of the guarantee.

A successful application of SEF for the acquisition of the counter-guarantee under the COSME - The EU programme for the Competitiveness of Enterprises and Small and Medium-sized Enterprises for the period 2014-2020, provides even more tendered quotas for the next two years.

2.4 SID Bank (SID – Slovenska izvozna in razvojna banka)

2.4.1 Lending funds for RRI2, MSP6 and MSP7

SID Banka and Ministry of Economic Development and Technology are managing loans that are not restricted to any particular sector.

Available are following debt financial instruments:

- RRI2: loans for financing research, development and innovation
- MSP6: loans for financing investments and strengthening equity structure of MSEs
- MSP7: loans for financing working capital and strengthening equity structure of MSEs

2.4.2 Renewed lending fund No 4 for RRI (research, development and innovation) - "patient loans"

SID Banka and Ministry of Economic Development and Technology are managing long-term loans: 10 years' repayment period, including 5 years' moratorium on the principal, interest rate < 1,5 per annum; funds may be used to finance up to 85 percent of costs directly related to the project; ranging from 100.000 EUR to 5 million EUR.

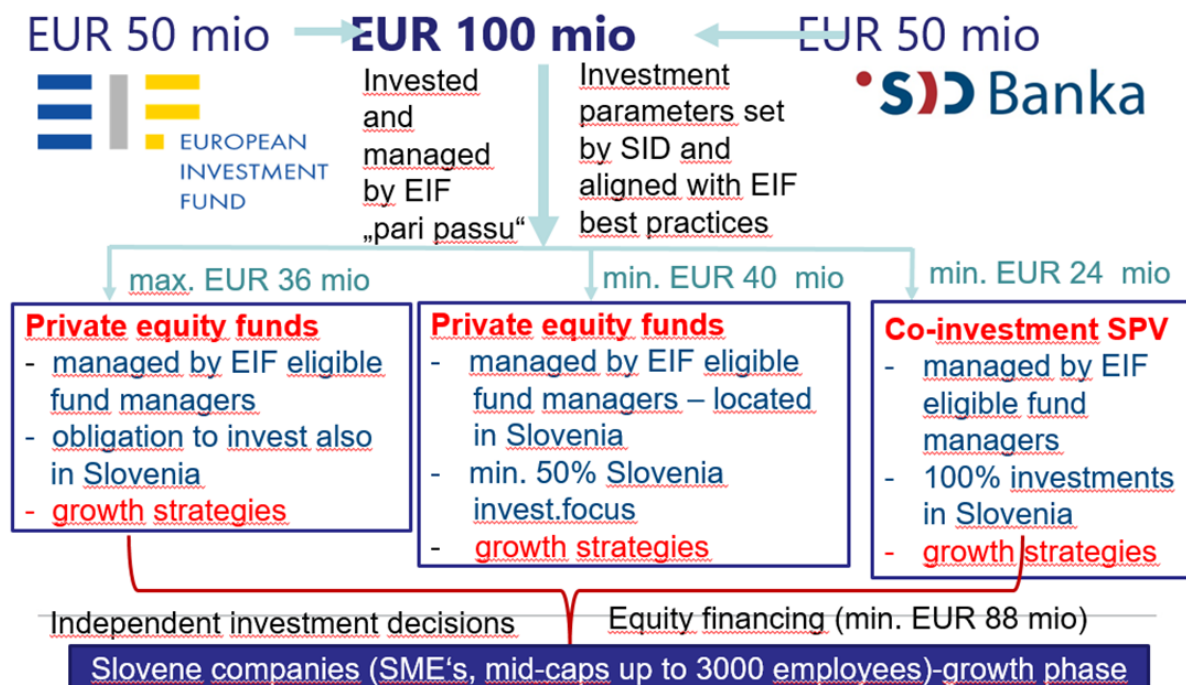
2.4.3 Fund of Funds (public source: ESIF – cohesion funds)

Ministry of Economic Development and Technology as a managing authority and SID Banka as a Fund of Funds manager are responsible for on-lending via financial intermediaries - Slovene business and commercial bank.

Sub-loans (via intermediaries) for RRI (research, development and innovation) will consist of 2/3 funds from the Fund of Funds at "zero price" (no interests) and 1/3 from financial intermediaries (commercial banks) funds at market price.

2.4.4 Slovene Equity Growth Investment Programme (SEGIP)

Slovene Equity Growth Investment Programme (EFSl)

SEGIP is one of the first financing programmes (equity investments & co-investments) launched by EIF under the EIF-NPI Equity Platform and the Investment Plan for Europe in cooperation with EU – Slovene National Promotional Institution (SID banka).

EIF will manage and deploy the SEGIP, through fund investments into venture capital and private equity funds, and co-investments alongside funds and private investors on market terms. The co-investment capital will be provided through a co-investment vehicle, which is set up and managed by the fund manager. The fund manager will invest in the target company from the co-investment vehicle alongside an investment from the main investment fund.

The programme is not restricted to any particular sector.

Target company must be seeking later stage venture or private equity financing (i.e. the company must be beyond seed and start-up stage); be an SME (EC definition) or mid-cap (up to and including 2999 FTEs), with at least two employees and having been operating for at least two years; established in Slovenia or with significant long-term operations in Slovenia have strong growth prospects; it has to keep its operations/ registered address (residency) in Slovenia

2.5 Slovenian Environmental Public Fund (Eco Fund)

The financial resources for Eco Fund's grants are gathered under the Regulation on energy savings ensured to final customers. International Bank for Reconstruction and Development (IBRD), EC Phare and European Investment Bank (EIB) have been involved in co-financing Eco Fund's activities.

Eco Fund provides following loan or grant financing programmes:

- Loans to legal entities (municipalities and/or providers of public utility services, enterprises and other legal entities) and soletraders for investments in environmental infrastructure, environmentally sound technologies and products, energy efficiency, energy saving investments, and use of renewable energy sources;
- Loans to individuals (households) for conversion from fossil fuels to renewable energy sources, energy saving investments, investments in water consumption reduction, connections to sewage system, small waste water treatment plants, replacement of asbestos roofs;
- Grants to individuals (households) for investments in electric cars and for investments in residential buildings (energy efficiency and use of renewable energy sources);
- Grants to legal entities (municipalities and/or providers of public utility services, enterprises and other legal entities) for investments in electric cars and buses for public transport on compressed natural gas or biogas;
- Grants to municipalities for investments in buildings where public education takes place (schools, kindergartens, libraries etc.), newly constructed as low energy and passive buildings or renovated in passive standard.

2.6 Slovenian Regional Development fund (SRDF)

SRDF acts as one of the key institutions of regional development policy. It operates as a public financial fund, which is designed for a more sustainable achievement of public goals in regional development and rural development.

The Fund carries out its mission through incentives that are intended for:

- entrepreneurs and companies,
- agricultural holdings,
- co-operatives and the food processing industry,
- projects in the areas of the autochthonous national communities,
- municipalities.

All funds are awarded through public invitations to tender.

As a primary form of incentive, the Fund grants loans with a favourable interest rate and a long maturity, i.e. payback periods of up to 20 years. This is advantageous, especially when viewed in comparison with "market" or bank investment loans. Only exceptionally, in cases of projects, located in the areas of the Hungarian and Italian national communities, the Fund supports investments, in addition to loans, also through grants, which are not available for other projects.

Incentives are being granted by the Fund in the following fields of investment:

- co-financing of initial entrepreneurial investments;
- co-financing of local and regional infrastructure as well as social and economic infrastructure owned by municipalities;
- co-financing of projects in the field of rural development and support for projects in primary agricultural production as well as projects of processing, marketing and complementary activities;
- co-financing of investment projects to increase the economic basis of the autochthonous national communities;
- co-financing of projects based on the implementation of emergency measures in regional development;
- incentives by the Fund have a priority focus on projects undertaken by investors in regions with a high development threat index.

2.7 Analysis of existing private financial instrument

Commercial banks (either national or subsidiaries of regional/ international bank groups) offer standardized debt financial instruments.

Five equity and venture capital funds are providing equity investments under different EU funding programs for financial intermediaries.

- Syntaxis Capital: all sectors in general with investment focus on industrials; TM; consumer, financial and business services; healthcare; expansion stage of enterprises (growth);
- Arx CEE IV: financing for research, development and innovation; SMEs in expansion stage (growth);
- Darby Private Equity (Franklin Templeton Investments): financing of cleantech and all sectors/ general with focus on energy, telecommunications, waste management and water treatment;
- 3TS Capital Partners: all sectors in general with investment focus on: environment and energy, technology and Telecoms, Media and marketing, services; expansion stage of enterprises (growth);
- Oxo Labs: all sectors in general, research, development and innovation; focus on start-up in ICT sector.

Equity and quasi-equity (private) financial instruments are provided also by business angels and other speculative venture capital funds with following characteristics:

- Investor are targeting maximal share of capital for as lowest possible equity investment
- Venture/ private equity funds focus on buy-out strategies thus creating little added value for the national economy
- Focus on short-term exit
- Investors are pursuing to reallocate companies' operations from Slovenia to other countries

- Venture/ private equity funds mostly provide SMEs bullet mezzanine loans and not equity investment with “fresh” capital

2.8 Evaluation of market gap

Different currently available market and non-market financial instruments are available for financial support of enterprises in all developmental and operational phases of their life cycle.

There's no integrated financial instrument tailored for the entire life cycle of the companies.

The enterprise that was eligible for receiving a grant or subsidy (either as a start-up, scale-up, young or mature enterprises (SMEs, midcaps or large enterprises), is not obliged to continue co-financing its business or R&D activities with other financial products or financial instruments.

Grants or other non-market financial instruments and mechanisms do not help innovators to bridge the gap from idea to investable project or from early technology to pre-commercial, create markets of the future, leverage private finance and scale up their companies.

Grants and subsidies (non-market financial instruments) without proof-of-concept and technology validation don't boost development and transfer of key new technologies.

If grants and subsidies are used separately and independently (i.e. without proof-of-concept and further exploiting complementary financial instruments), they have actually negative impact on stimulating market-creating breakthrough and ecosystem conducive to innovation, such as:

- Beneficiaries/ final recipients' business models rely/ depend too much on grants
- Time consuming useless administration procedures (no value-adding activities)
- Talented and educated researchers spend most of the time for administration work
- Grants/ subsidies policy allows subjective and non-critical evaluation of the projects - disregarding the multiplicative effect of funding

The gap between enterprises that were eligible for using Grants and subsidies (non-market financial instruments) either as a start-up, scale-up or mature enterprises and the companies exploiting market financial instruments (seed and venture capital), could be quantified with the performance indicator and KPIs of Slovene Enterprise Fund (SEF) for different complementary financial instruments.

a) Start-up incentives

Results of supported projects 2007 -2015:

Approved start-up incentives:	25,89 million EUR
Supported enterprises:	526

Effects 2007 - 2015:

Generated investments:	38,55 million EUR
Retained jobs:	537
Created new jobs:	528
Created new jobs per enterprise:	1,5
Average increase of value added per employee in the period from the investment until 31.12.2015	87 %

b) Seed capital

Results of supported projects 2007 -2015:

Approved convertible loans and direct capital investments:	3,9 million EUR
Supported enterprises:	47

Effects 2007 - 2015:

Generated investments:	6,50 million EUR
Retained jobs:	67
Created new jobs:	25
Created new jobs per enterprise:	at least 1
Average increase of value added per employee in the period from the investment until 31.12.2015	59 %

c) Venture capital

Results of supported projects 2007 -2015:

Total invested funds of Republic of Slovenia and venture capital companies:	25,89 million EUR
Participating venture capital companies:	4
Supported enterprises:	29

Effects 2007 - 2015:

Generated investments, including financial resources acquired by private investors:	68,27 million EUR
New jobs created on the global market:	271
New jobs created in the republic of Slovenia:	136
Created new jobs per enterprise:	10

There's even bigger quantified gap between companies that used non-market (grants) and financial instruments (equity, quasi equity) versus those using microcredits and guarantees.

d) Microcredits

Results of supported projects 2007 -2015:

Approved microcredits:	16,2 million EUR
Supported enterprises:	671

Effects 2007 – 2015:

Generated investments:	28,20 million EUR
Retained jobs:	4.109
Created new jobs:	572
Created new jobs per enterprise:	at least 1
Average increase of value added per employee in 3 years after the investment:	16%

e) Guarantees

Results of supported projects 2007 -2015:

Approved guarantees:	484,97 million EUR
Approved interest rate subsidy:	74,69 million EUR
Approved counter-guarantees:	2,05 million EUR
Supported enterprises:	2.827

Effects 2007 – 2015:

Generated investments:	1.099 million EUR
Retained jobs:	54.504
Created new jobs:	5.578
Created new jobs per enterprise:	2,5
Average increase of value added per employee in 3 years after the investment:	18%

For non – market financial instrument RRI2 (Research, Development and Innovation grants) there are no data available to assess results and effects of their implementation and usages.

3. Description of financial instrument

3.1 Characteristics of financial instrument

Proof-of-concept integrated (complementary) financial instrument is both market and non-market FI tailored for the entire life-cycle of the enterprise with exit milestones.

Proof-of-concept (PoC) financial instrument includes several related complementary financial products and services for the entire life-cycle of the enterprises:

- PoC Advisory
 - technology validation
 - risk assessment
 - design or market studies
 - intellectual property exploration
 - technology transfer

- launching a new product, service or process in the market, possibly through an innovative application of existing technologies, methodologies, or business processes
- PoC Coaching
- Grants
- Subsidies
- Equity and quasi equity investments
- Debt
- Guarantees

PoC FI integrates all existing market and non-market based FI currently available from public financial resources that are detailed in the Chapter 2. Evaluation of the market gap.

New PoC FI creates value with adding the introductory Proof-of-Concept phase financing. PoC FI would be deploying funds for financing from a PoC Fund managed by **SID Bank (SID – Slovenska izvozna in razvojna banka)**. **SID Bank** is a promotional development and export bank 100% owned by the Republic of Slovenia.

The fundamental activity pursued by SID Bank is funding market gaps, such as:

- development of small and medium enterprises and entrepreneurship,
- research, development and innovations,
- environmental protection, energy efficiency and climate change,
- international business transactions and international economic cooperation,
- regional development,
- economic and public infrastructure.

Under the umbrella of PoC Fund a consortium of centres for technology transfer (in the role of Technological/ Commercialization Committee) may evaluate and approve technology transfer from i.e. research organizations to spin-outs, start-ups or any other SME form of the legal entity.

3.2 Field and type of investments

To be determined later with upcoming strategies for the programming period 2021 – 2027 and accordingly to the Slovenian Development Strategy 2030, adopted by the Government of the Republic of Slovenia in December 2017 that presents a new long-term national development framework.

With five strategic orientations and twelve interconnected development goals, it sets a new foundation for the future development of Slovenia.

3.3 Potential beneficiaries

To be determined later- similar to the beneficiaries set in the Chapter 2. Evaluation of the market gap with adding (public) research organisations, technological centres (KET TC), individuals, etc.

4. Added value

4.1 Lessons learned and future applications

4.1.1 Small and Medium-sized Enterprises

Given the market failures identified, the qualitative value added of financial instruments is significant in many respects, including:

- A more responsible approach, better performance and financial discipline at final recipient level in the case of financial instruments (“revolving nature”) compared to non-reimbursable assistance;
- Simplicity in obtaining assistance: the financial intermediary, such as a bank implementing a portfolio guarantee instrument as an example, is fully delegated to provide the instrument at SME level, without the need to obtain any further approval from the guarantee fund or FoF;
- Stimulation of a new generation of entrepreneurs in the innovative sector through the accelerator, seed funds and/or technology transfer instruments;
- Introduction of wholly new instruments, as for example the accelerator/technology transfer or the microcredit instruments (guarantees and interest subsidies) and the socially-oriented instruments;
- Supporting the build-up and modernisation of the financial system, including also the non-banking financial institutions previously not used as intermediaries, by using new instruments and gaining new SME customers;
- Creating competition among banks, fund managers, and other intermediaries which, as it has been shown in the past, usually leads to better terms for the final beneficiaries;
- The mathematical leverage effect is supplemented by the stimulation of greater interest of private investors in a country or sector they would not have considered otherwise, potentially leading to further investments undertaken by them in the future.

4.1.2 Research, Development and Innovation

Using of FIs provides significant benefits in all the sectors identified in the market analysis.

a) Incomplete range of financial products and services (particularly early stage finance due to immature venture capital and private equity markets)

Value added of an FI:

FIs can provide a broad range of financial products (e.g. equity, mezzanine, etc.) that can meet the various needs of stakeholders in the RDI sector.

b) Information asymmetries – lenders have insufficient information on some bankable proposals and tend to extend financing on the basis of the company's profile rather than on the project potential

Value added of an FI:

FIs provide TA in the form of grants that can support financial intermediary to carry out the due diligence of projects, allowing them to have a better understanding of them and to eventually extend lending also on the basis of the project potential, and not only on the company's profile.

c) Rigid regulatory and legal framework dissuading innovative enterprises (e.g. difficulties for companies to comply with the terms and conditions)

Value added of an FI:

FIs do not have require long and sometimes complex tendering procedures as grants, and once they are set-up, they can immediately start supporting companies requiring financing.

d) Lack of adequate linkages between research institutions and the private sector

Value added of an FI:

FIs provide TA in the form of grants that can create the necessary links between the two supporting awareness raising campaigns, also acting as a bundle of projects that later on can be supported by the FI.

4.1.2.1 Value added of an FI compared to grants

a) Leverage creation

FI enables additional support to be channelled to enterprises, public administrations and more generally final beneficiaries, with a potentially greater financial impact than grants, due to the ability to attract additional public and private sector resources, thus multiplying the effects of ESI funds and national/regional contributions (e.g. each euro invested by the OPECP creates a multiplying effect which increases resources available to final beneficiaries). According to published research⁸², such leverage effect is even more prominent for small countries like Slovenia traditionally less attractive for international investments.

As for the RDI sector, this means that, as the investment generated by an FI are higher than those generated by a grant scheme, the quantitative value added of an FI as compared to a grant scheme could be measured in the achievement of:

- Higher enhancement of competitiveness and exports for enterprises involved in RDI activities (higher exports are also linked to productivity gains which should lead to wage increases);
- Higher economic growth, as an instrument that increases business R&D investment in Slovenia, leading to a greater overall national investment, is likely to raise GDP levels⁸³;
- Higher number of jobs created due to the higher number of building renewed.

b) Revolving nature

As these monies are repaid to the fund over the life of the project, they become available to finance additional projects. In such a way, the use of FIs can promote the long-term recycling of public funds and they potentially enable the reinvestment of ESI funds at the level of the country beyond the end of the programming period, helping achieve better value for public money.

c) Encourage efficiency

FI can encourage efficiency among final beneficiaries through greater financial discipline through the heightened awareness of the need to repay loans (unlike grants). This factor emerges also as an 'assurance of quality' of the project. In other words, FIs encourage companies to grow and become more competitive.

d) Create capacity building

FIs use can help build institutional capacity through partnerships between the public and private sectors, can broaden the involvement of financial intermediaries/institutions in implementing EU regional policy and can encourage pooling of expertise and know-how, for example to improve the quality of projects. Additionally, the creation of public-private synergies ultimately results in an alignment of interests between public and private actors, taking the best out of both. On the one hand, they enable the pursuit of public policy objectives, which characterises public institutions, and on the other hand, they bring in the commercial market mechanisms accompanying private investors.

e) Ensure better technical assessment of projects

The TA assistance to be financed out of an FI could ensure a better technical assessment of projects as to ensure that oversized and/or unsuitable projects are excluded from support.

f) Create confidence in the market

The use of FIs may encourage investors to invest (more) in projects which are not attractive without public intervention, since such types of investments are considered too risky from normal private financial institutions. This is particularly important for relatively small start-ups active in high-risk sectors (e.g. high tech, ICT) which, especially in the context where private investors are reluctant to take any risks, would not have access to finance for their low disposable collateralisation.

4.2 Consistency with other form of European instruments/programmes

Consistency of the new FI PoC (Proof-of-Concept financial instrument) with other form of European instruments/programmes will be considered, implemented and aligned prior the beginning of the new programming period 2012 – 2027.

4.3 Consistency with other form of national/local instruments/programmes

Consistency of the new FI PoC (Proof-of-Concept financial instrument) with other form of national/local instruments/programmes will be considered, implemented and aligned prior the beginning of the new programming period 2012 – 2027.

Please note that PoC FI is an integrated financial instrument that connect and integrate different FI and mechanisms (market and non-market based) from other national/local instruments/programmes enabling beneficiaries to receive support during the entire life-cycle of the enterprise.

4.4 Possible state aid implications

State aid is defined as the use of public resources to provide assistance to one or more companies/institutions in preference to others. The legislative framework stipulates that EU funding that is centrally managed, i.e. by the Commission or Executive Agencies of the EU, is exempted from State Aid rules. However, EU funding that has been allocated to the MSs, and is thus under the direct financial management of MS public authorities, is subject to State aid rules.

In accordance with the national Slovenian legislation, each state aid and de minimis aid has to be notified to the Ministry of Finance and await for the issued opinion prior to the implementation.

It is important to assess the State aid implications and dimension of the planned FI upfront right at the beginning of the design phase. This is because the applicable State aid compatibility legal base is relevant for the main parameters of the design of the FI, in particular as regards eligible undertakings, maximum amounts per beneficiary, the financial conditions attached to them, and the governance structure.

When designing the state aids measures, the MA shall collect information and consider the effect of the same or similar financial instruments on the market. Such analysis will be considered useful for:

- Determination of the needs of the market for such instrument, respectively whether the similar instruments (private or publicly supported) are already supplied on the market, as well as what is the level of the demand of such instrument;

- Determination whether the measures constitutes the state aid or not, respectively for determination of the state aids element. MAs should determine whether the envisaged FIs constitute State aid at any level.

a) First level: Private investors (Risk and Return Relationship of the Contributions)

At the first step of the analysis aims to determine whether the State aids are granting to private investors. State aid could be excluded at this level if there is a *pari passu* and *pro rata* distribution of risk and rewards between the public and private investors and the contribution of the private operators is economically significant.

According to the Risk Finance Guidelines, the Commission will consider the investment to be effected *pari passu* between public and private investors, and thus not to constitute State aid, where its terms would be acceptable to a normal economic operator in a market economy in the absence of any State intervention. This is assumed to be the case only if public and private investors share exactly the same upside and downside risks and rewards and hold the same level of subordination, and normally where a significant proportion of the funding of the measure is provided by private investors, which are independent from the companies in which they invest. The Commission considers that, in the case of risk finance measures, 30% independent private investment can be considered economically significant.

In order to attract private investors where situations of market failure exist, FIs may need to provide preferential remuneration, i.e. grant sub-commercial terms for private investors. For instance, the public investor may accept to assume the first loss, invest on less advantageous terms than private investors (i.e. *non pari passu* investment), or the private investor may receive more from the returns. It is to be noted that in the case of certain types of FIs, e.g. typically loan or guarantee measures, the financial intermediary, usually a bank, is the private investor at the same time. In other measures, such as equity measures, the private investors are different from the financial intermediary.

b) Second level: Financial intermediary and its management

The second step will analyse whether the terms of the contract between the MA and the financial intermediary on the one hand, and the manager/management and the financial intermediary on the other hand, reflect normal market conditions. MAs should carry out this analysis under the 'market economy operator principle'.

It will also be examined whether all ESI Funds contributed are passed through to the target undertakings. The question is whether the fund is a mere clearing mechanism or an intermediary vehicle for the transfer of aid as opposed to an entity, which profits from Member States' contributions. State aid could be excluded at this level if it becomes clear that all funds are forwarded to the selected final beneficiaries.

In many cases in the past, not all funds were transferred to the final beneficiaries. In most of these cases, management costs and fees were paid by the programmes. In such cases, market-conform remuneration, including for the administrative costs, is not considered as state aid, if the intervention is otherwise *pari passu* or market conform.

c) Third level: Target Undertakings (final beneficiaries)

For final beneficiaries, State aid can be excluded if the FI respects the market economy investor principle. If not, the eligibility criteria and the maximum amounts play an important role. State aid for them is not subject to notification if it is covered by a block exemption regulation or does not exceed the de minimis threshold. Therefore, the design of the FI including maximum amounts of support will play a crucial role in determining whether the final recipient will be considered as aid recipient or not, and whether the FI will require a notification.

FIs may be better suited to overcome some market failures than traditional grant instruments if:

- The FI is set up to cover multiple sectors and to address multiple issues it could minimise the overall level of state intervention, since this set up facilitates risk mitigation;
- The risk of the portfolio can be reduced with the involvement of experienced intermediaries through the establishment of professional incentives to achieve public goals;

The analysis of existing good practices may help to reduce the risk since it would allow building on the results of past experience and to avoid causing unintended distortion effects.

5. Implementation of financial instrument and Road Map

5.1 Regulatory framework

We forecast that current and valid Regulatory framework from the programming period 2014 – 2020 would not experience material changes for the period 2021 – 2027.

5.2 Implementation options

We forecast that current Implementation options would not experience material changes for new programming period 2021 – 2027.

5.3 Key issue of implementation

To be determined later when the Ex-Ante Assessments of Financial Instruments in Slovenia for the 2021 – 2027 programming period would be publicly available containing analysis for the period 2014 – 2020.

5.4 Road map for the implementation

To be determined later when the Ex-Ante Assessments of Financial Instruments in Slovenia for the 2021 – 2027 programming period would be publicly available containing analysis for the period 2014 – 2020.

6. Expected results

6.1 Established and quantify expected results from the financial instruments

To be determined later when the Ex-Ante Assessments of Financial Instruments in Slovenia for the 2021 – 2027 programming period would be publicly available containing analysis for the period 2014 – 2020.

6.2 Establish how the financial instruments contribute to the strategic objectives of the regional / local authorities

To be determined later when the Ex-Ante Assessments of Financial Instruments in Slovenia for the 2021 – 2027 programming period would be publicly available containing analysis for the period 2014 – 2020.

7. Conclusions and recommendations

7.1 General conclusion

To be drafted when the Ex-Ante Assessments of Financial Instruments in Slovenia for the 2021 – 2027 programming period would be publicly available containing analysis for the period 2014 – 2020.

7.2 Costs and benefits of financial instrument

To be determined later when the Ex-Ante Assessments of Financial Instruments in Slovenia for the 2021 – 2027 programming period would be publicly available containing analysis for the period 2014 – 2020.

7.3 Action for a better use and implementation of financial instrument

To be determined later when the Ex-Ante Assessments of Financial Instruments in Slovenia for the 2021 – 2027 programming period would be publicly available containing analysis for the period 2014 – 2020.

INTERREG MED Programme

CO-CREATE

**“Setting up a network of COmpetitive MED Clusters with
the contribution of CREATive industriEs”**

***Elaboration of the Feasibility Studies for the
implementation of Financial Instruments to support the
Cross-Industry Clusters and Cross-innovation actions***

PILOT ACTION 3.6

Partner number: PP6

Partner name: MADAN PARQUE

Country / Region: Portugal / Lisboa e Vale do Tejo

List of Acronyms and Abbreviations

Acronym/ Abbreviation	Resolution
AML	<i>Área Metropolitana de Lisboa</i> , <u>which stands for</u> Lisbon Metropolitan Area
AR	Autonomous Region
CCIs	Cultural and Creative Industries
ERDF	European Regional Development Fund
GDP	Gross Domestic Product
GVA	Gross Value Added
IP	Intellectual Property
MED	Mediterranean
NUTS	<i>Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques</i> , <u>which stands for</u> Nomenclature of Territorial Units for Statistics
OP	Operational Programme
PP	Project Partner
RIS3	Research and Innovation Smart Specialisation Strategies
S3	Smart Specialisation Strategies
SO	Specific Objective
WG	Working Group

Table of Contents

0. EXECUTIVE SUMMARY	4
1. DEMAND FOR FINANCIAL INSTRUMENT	5
1.1. Territorial Context.....	5
1.2. Analysis of development plans / Regional and/or national plans	6
1.3. Identification of potential demand	9

0. EXECUTIVE SUMMARY

The core objective of **CO-CREATE** project is to support the exchange of knowledge, ideas and best practices between CCIs sectors and traditional sectors of the economy. In what concerns the traditional sectors, this project addresses specifically 3 sectors that is: civil construction, furniture and metal mechanics.

Moreover, it must be said that **CO-CREATE** project contributes to the implementation of creative methods and co-creation tools for assisting entrepreneurs and business networks to generate new business ideas. The later shall take advantage of the aforementioned innovative methods, as well as the multidisciplinary characteristics of the users group who have distinct yet complementary knowledges and competences.

Such activities are indeed disruptive as regard to the better known and more stable methods of business creation. Once the final result is the visible output of assorted CO-activities and CROSS-activities (creation, innovation, fertilisation, pollination, etc.), the overall management of these activities is to be supported by suitable IP tools, in order to safeguard the contributions of the individual.

Project's work plan comprises several pilot actions, being **pilot action 3.6** the one addressed to policy makers. The main goal is to develop a "Feasibility Study for the implementation of Financial Instruments to support the Cross-Industry Clusters and Cross-Innovation Actions". These studies are to focus on the context of **CO-CREATE** project and concomitantly on the various OPs of the countries and regions involved within this MED partnership.

In what concerns the methodology to be followed, the 10 partners were split into 2 different WGs in order to set-up 2 models of feasibility studies about the financial instruments top the support of Cross-Industry Clusters and Cross-Innovation. These WGs were as follows:

- WG1 – PPs to work on current programming period of 2014-2020;
- WG2 – PPs to work on post 2020 programming period.

Madan Parque (PP6) is a Portuguese science and technology park located in Almada Municipality, which pertains to the NUTSII region named **Área Metropolitana de Lisboa (PT17)**. This partner was assigned to WG1, so its feasibility study is to address the current programming period of 2014-2020. We'll be looking at the specific financial mechanisms embedded within **Lisboa2020 OP** and how its implementation is contributing to promote innovation at the local level, namely in terms of boosting entrepreneurial initiatives.

1. DEMAND FOR FINANCIAL INSTRUMENT

1.1. Territorial Context

In order to explain better the territorial context of **AML**, please find below a summary table with basic statistical data retrieved from the **S3 Platform** for Portugal and all its NUTSII regions:

NUTS II Regions	CODE	SIZE		POPULATION			GDP (2013)	
		sub-total	share	sub-total	share	density	sub-total	share
		(km2)	(%)		(%)	(pop./km2)	Millions €	(%)
Portugal	PT	92,211.9	100.00%	10,541,840	100.00%	114.32	172,634	100.00%
North	PT11	21,285.8	23.08%	3,679,416	34.90%	172.86	48,836	28.29%
Centre	PT16	28,199.4	30.58%	2,319,530	22.00%	82.25	32,019	18.55%
Lisbon Metropolitan Area	PT17	3,001.9	3.26%	2,823,798	26.79%	940.67	64,275	37.23%
Alentejo	PT18	31,604.9	34.27%	754,497	7.16%	23.87	11,252	6.52%
Algarve	PT15	4,996.8	5.42%	450,993	4.28%	90.26	7,302	4.23%
Azores AR	PT20	2,322.0	2.52%	247,066	2.34%	106.40	3,743	2.17%
Madeira AR	PT30	801.1	0.87%	266,540	2.53%	332.72	5,207	3.02%

SOURCE: <http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/regions/pt>

As it can be inferred from this table, **Lisbon Metropolitan Area** region is number #5 in terms of area (3.26% of total area), only bigger than the 2 Autonomous Regions (Azores and Madeira). In what concerns population, the situation is reversed once **AML** is ranked #2, only beyond **North** region which, on turn, is 7 times bigger than **AML**. **AML** is thus the most densely populated NUTSII of Portugal (about 940 inhabitants/km²). It is followed by **Madeira AR** (about 333 inhabitants/km²) and finally by the **North** region (about 173 inhabitants/km²).

Whenever it comes to GDP, 2013 data shows a figure of 64.275 M€ for **AML**, which corresponds to a share of 37.23% of Portugal's GDP. NUTSII regions laying on next positions are **North** and **Centre** respectively, not only because of their dimension but also of their population. Actually, these 3 regions combined are responsible for a 84,07% share of Portugal's GDP and 83,69% of the population.

The school attendance rate has risen significantly in recent years, particularly regarding secondary school. The regions of **AML**, **North** and **Centre** had the highest school attendance rates at a university level (2012/2013 data).

In 2012 there were over 300 higher education establishments, of which 67% of these were located in the **North** and **AML** regions. In the school year of 2012/2013 there were over 371,000 students enrolling into University; business management was the most popular subject (15.5%), followed by engineering (15.1%) and health-related subject (13.8%). The number of enrolled students in both scientific and technological areas represented, in 2012/2013, around 30% of the total enrolment rate.

AML, North and **Centre** regions held over 92% of the students enrolled in higher education in 2012/2013. Around 66% of the country's R&D units are located in the North and Lisbon regions.

The GDP per capita (at PPP) in 2013, corresponded to a 79% average of the EU28. In terms of NUTS II, only **AML** (110%) exceeds the European average, whilst **Algarve** remained equal (79%). In the **North** and **Centre** regions the GDP per capita (at PPP) was of 64% and 68%, respectively.

The non-financial companies (which represent over 98% of the Portuguese corporate structure and 90% of the GVA) experience a decline on its main economic indicators between 2010 and 2013. The number of companies decreased on average by 1.4% per year along that period, the business volume 3.1%, and the GVA 4,9%.

AML, North and **Centre** regions hold 84% of the total of Portuguese companies and 89% of the companies connected to the processing industry.

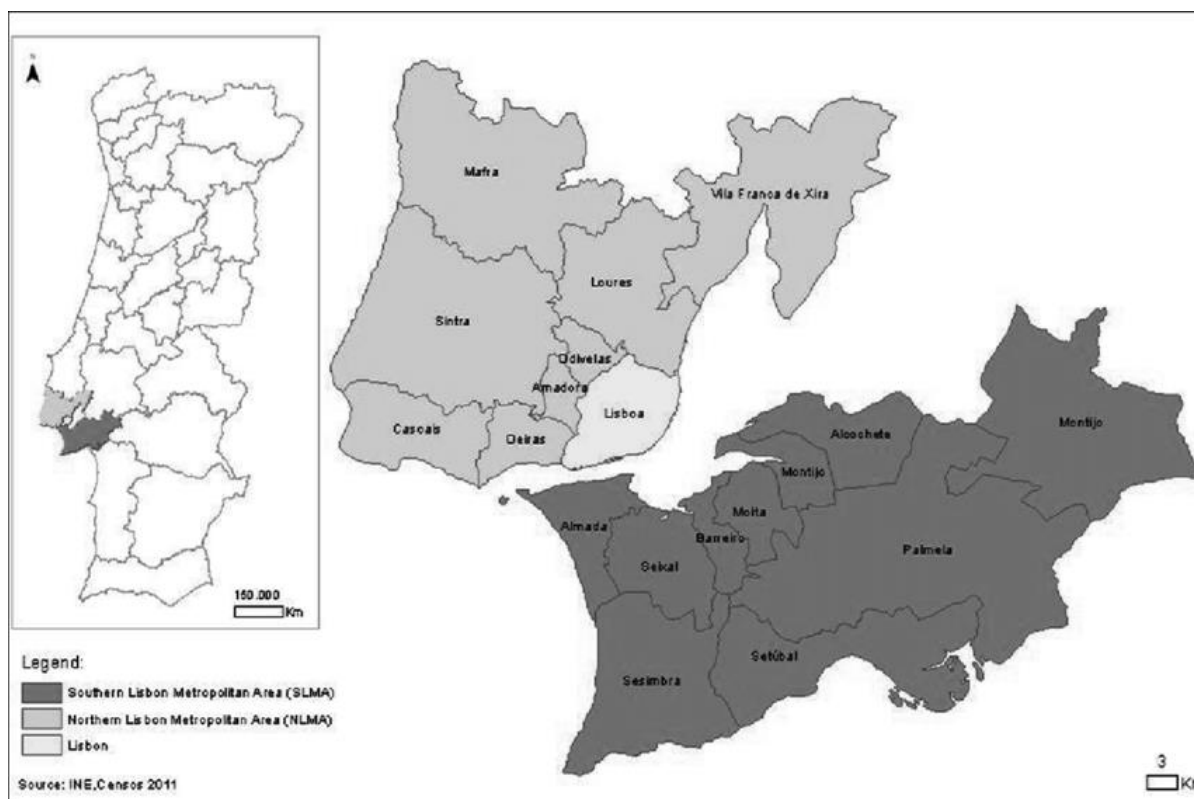
The companies based in Lisbon represented 27.8% of the total of non-financial companies, having generated 47.3% of the national business volume and 46.8% of the national GVA in 2013.

In the whole of the processing industry, the **North** region leads the business volume (36% of the total), followed by **AML** (34%) and the **Centre** (23%).

These last statements clearly shows the huge asymmetry of the country whenever it comes to the major economic indicators, with a predominance of big numbers for the regions and sub-regions next to the coastline. Inland regions and sub-regions suffer from the scarcity of population and likewise the economic activity is less expressive by far.

1.2. Analysis of development plans / Regional and/or national plans

AML region is split into 2 sub-regions by Tagus River, that is **Greater Lisbon** (comprising 9 municipalities) and **Setubal Peninsula** (comprising also 9 municipalities). The map below shows the division between the 2 sub-regions and its various municipalities:

It is clear by the analysis of the map that most of the territory pertaining to **AML** region is either bordered by the Atlantic Ocean or the Tagus River. This particular geographic was reflected onto the final RIS3 document, with a particular emphasis granted to the priorities “Tourism and hospitality” and “Marine resources”.

Nonetheless, the RIS3 reference document comprised some other priorities as it can be found within the next table:

Name [NUTS ID]	Description	Economic Domains	Scientific Domains	Policy Objectives	Source	Date of Source
Lisbon [PT17]	Cultural and creative industries Cultural and creative industries, supporte...	I - Accommodation and food service activities I.55 - Accommodation I.56 - Food and beverage service activities ...	10 - Culture, recreation, religion and mass media 10.84 - Broadcasting and publishing services 10.85 - Cultural services ...	C - Cultural & creative industries C.16 - Development of regional cultural & creative industries C.17 - Support to link cultural & creative industries with traditional industries	Final RIS3 Document	Jan - 2015
Lisbon [PT17]	Advanced services to companies In particular in the area of ICTs	M - Professional, scientific and technical activities M.74 - Other professional, scientific and technical activities	04 - Transport, telecommunication and other infrastructures 04.27 - Telecommunication systems 12 - General advancement of knowledge 12.104 - Mathematics, computer and information sciences	D - Digital transformation D.18 - Advanced or High performance computing D.19 - Artificial intelligence, cognitive systems, augmented and virtual reality, visualisation, simulation, gamification & interaction technologies ...	Final RIS3 Document	Jan - 2015
Lisbon [PT17]	Health research, technologies and services Pharmaceutical, medical equipment and devl...	Q - Human health and social work activities Q.86 - Human health activities	07 - Health 07.65 - Health promotion 07.66 - Monitoring the health situation ...	G - Public health & security G.49 - Public health & well-being I - Social innovation I.59 - Social innovation with regard to health, well-being & elder care	Final RIS3 Document	Jan - 2015
Lisbon [PT17]	Mobility and transport Production and repair for automotive, nava...	C - Manufacturing C.29 - Motor vehicles, trailers and semi-trailers C.30 - Other transport equipment	04 - Transport, telecommunication and other infrastructures 04.23 - Civil engineering 04.28 - Transport systems ...	K - Other K.72 - Other	Final RIS3 Document	Jan - 2015
Lisbon [PT17]	Marine resources Related to geology, robotics, construction...	C - Manufacturing C.13 - Textiles C.20 - Chemicals and chemical products ...	01 - Exploration and exploitation of the earth 01.01 - Atmosphere 01.02 - Climatic and meteorological research ...	B - Blue growth B.12 - Marine biotechnology B.14 - Shipbuilding & ship repair B.15 - Transport & logistics (incl. highways of the seas)	Final RIS3 Document	Jan - 2015
Lisbon [PT17]	Tourism and hospitality Tourism and hospitality based on natural, ...	I - Accommodation and food service activities I.55 - Accommodation I.56 - Food and beverage service activities ...	10 - Culture, recreation, religion and mass media 10.84 - Broadcasting and publishing services 10.85 - Cultural services ...	K - Other K.72 - Other	Final RIS3 Document	Jan - 2015

Generally speaking, **AML** region is quite attractive for foreign investment and a very good location for business in general. Its entrepreneurship ecosystem is quite hot nowadays at the European level, as the practical result of the policies undertaken by central government along the recent years, which is the case of the National Strategy for Entrepreneurship that was launched in 2016 (**StartUP Portugal**).

That initiative consisted of 3 main objectives that is: **A)** to create and support the national ecosystem; **B)** to attract national and foreign investors and **C)** to accelerate the growth of Portuguese startups in foreign markets. The Startup Portugal+ Program, presented in July 2018 was designed by the Government to give a new impetus to the initial strategy and to address emerging challenges. In addition to the consolidation of 5 measures of the original program, 20 new measures were launched.

This vibrant ecosystem is fundamental for nurturing new businesses and to maximise the RTD efforts that have been made within the region, which has a big incidence of RTD units as it was mentioned earlier.

It was not by surprise that the RIS3 reference document (last version is dated of January 2015) as well as the respective **OP Lisboa2020** and its various action lines were very much aligned to the characteristics that serve best the region itself. The RIS3 document identified the following activities has fundamental for the development of **AML** region and its growth:

- Productive activities in which the Region is specialised or which show greater dynamics of growth, innovation or insertion in globalization, and which are linked to the potential of the regional scientific and technological system. These activities will constitute the central and priority nucleus of the region's smart growth strategy;
- Productive activities in which the region is specialised or have strong economic growth or high intensity of insertion in globalization but are not linked to the potential of the regional scientific and technological system. These productive activities can play a role of boosting the production of knowledge, technological development and innovation that will allow them to establish themselves as new bases of the region's intelligent specialization;
- Productive activities in which the region is not specialised, but there is a strong potential for the region to produce knowledge, technological development and innovation associated with it, which can foster the development of new economic activities through a radical technological evolution and large innovations;
- Knowledge production, technological development and innovation activities in the region, which do not correspond to productive activities in which the region is specialised or which register high growth, correspond to areas of specialization or strong growth in the Portuguese economy or in the European economy. These activities are important because they can be associated with the role that Lisbon assumes to be central to the rest of the national territory or to interface the Portuguese economy in international networks.

The priority of CCIs (Creative Media and Cultural Industries) has emerged as a consequence of the recognition that immaterial and intangible has an increasing relevance as a differentiating factor and therefore of value creation. **AML** has a strong potential in the cultural and creative industries for concentrating qualified human resources and for the initiative and entrepreneurship inherent to the region itself. There is also a very significant potential for value creation associated with the development of technological solutions and applications. Being a relatively cross-cutting issue linked to innovation and entrepreneurship, it has an effect on other domains (notably Tourism).

1.3. Identification of potential demand

AML region is quite diverse in terms of its sociocultural dynamics, a characteristic that is typical of many metropolitan regions. This diversity is very much anchored on the long record of attracting migrants from other Portuguese regions and, more recently, of migrants heading

from elsewhere in the world. This region is thus a space for cultural encounters, with a great openness to difference and tolerance. Table bellows compares the resident population with the population of foreigners.

	POPULATION		FOREIGNERS		
	sub-total	share	sub-total	share PT	share AML
		(%)		(%)	(%)
Portugal	10,562,178	100.00%	359,969	100.00%	1.78%
Lisbon Metropolitan Area	2,821,876	26.72%	188,391	52.34%	6.68%

SOURCE: 2011 National Census

This diversity of cultures brings an evident cultural richness that provides by means of critical values such as tolerance and openness the promotion of positive interactions and the deepening of democratic mechanisms of Portuguese society.

Culture is increasingly seen as a structuring element in the historical-cultural identity and economic and social potential of the regions, with a view to energising other economic sectors such as tourism, commerce, hotels, restaurants, transport and as a contribution to the knowledge economy. Valuing culture and the arts and collective heritage is also vital for the strengthening of feelings of belonging to the community and places and therefore for social cohesion itself.

AML region is characterised by the existence of a historical, cultural and architectural heritage with unique characteristics of national and international value and projection. In recent years, actions to safeguard and enhance cultural heritage have increased significantly. There were also significant improvements in the allocation of cultural equipment.

There is an emergence and sustained growth of a knowledge-based economy supported by culture, where the cultural industries segment plays a leading role, generating undeniable opportunities for artists and professionals in the industry. There is also a growing recognition of existing networks in the organization and management of cultural and artistic activities. On the other hand, the cultural sector has been betting on a progressive technological modernization as well as on the internationalization of artistic and cultural activities, although both bets are still incipient.

On the other hand, a regional development strategy for culture cannot ignore the fact that the privileged location of the **AML** region, with a central crossing point on the Atlantic and peripheral axis «vis-à-vis» Europe, gives it a unique cosmopolitan position at the confluence of three continents. These qualities reinforce the positioning of the **AML** region as a privileged tourist destination, which is an important competitiveness factor for the cultural sector. In that sense, the priority given to culture should foster synergies that link culture, heritage and tourism, but do not lose sight of the importance of enhancing the livelihoods of resident populations.

Another characteristic of the region is increasing number of major events that have an impact on cultural production and artistic fabric, particularly in Lisbon. The tendency of the preponderance of Lisbon is also felt in the setting of cultural agents, poles of creative companies, spaces for creators and events, as well as in the city's ability to attract tourists, in the subsector of cultural and artistic heritage.

Culture and urban creativity must be taken as decisive factors for the development of the region, both in the direct generation of innovative economic activities and knowledge carriers, and as fundamental dimensions of the creation of creative, plural and dynamic environments attractive to the establishment of qualified and more demanding people and companies of non-material resources.

The physical, landscape and historical-cultural characteristics of the metropolitan region, the concentration and diversity of people and activities, the social characteristics of the population and the cosmopolitanism resulting from its geographic position and external relations, give this territory good development capabilities of cultural-based activities and creative industries, associating them with specific bets of smart specialization. The regional development strategy, in the pillar of intelligent specialization, should bring together scientific and technological activity, innovative production systems, creative industries, production of knowledge and skills and cultural and artistic dynamism, in a logic of increase mutual benefits and affirmation of an attractive image of the region.

The embryo that identifies itself around productive segments linked to creativity and cultural production, which combines creative media and cultural industries, can benefit from the interaction with other activities that have come to stand out in the productive specialization profile of Lisbon, namely tourism, which have the potential to accelerate the pace of development of the economic valuation logic of cultural and creative activities in Lisbon. Virtuous cycles are identified between the increase in Lisbon's tourist attraction capacity as a European capital city, and the consequent expansion of the destination market of cultural production, among other markets / activities that may benefit from this effect.

In the Lisbon region, the approach to cultural industries is still in its infancy, but it is becoming increasingly relevant to take this perspective. In 2006, data from the Ministry of Labour and Social Solidarity indicated that cultural industries in the Lisbon Region employed 39,611 people in almost 4,000 companies (3,924), half of which were located in Lisbon (52.3% of employment and 48.9% of the companies).

The capital effect exercised by Lisbon is particularly evident in this segment of activity, as the most substantial part of the equipment (pavilions, rooms, studios, etc.) is concentrated here, supporting infrastructure (training institutions, media and communication , etc.) and of the human resources (artists, technical professionals, actors, producers, etc.) that are articulated in the sector. It should be noted that more than 50% of the business units and employment in these activities in Portugal are concentrated in Lisbon, and that these indicators accentuate to levels of around 70% when considering indicators such as turnover and added value. The indicators of productive specialisation are, therefore, significant, and it should be noted that the weight of the business units and the employment generated by these activities in the

sectorial structure of companies and jobs in Lisbon surpasses the weight that this sector represents national level by 61% and 45%, respectively. It must be quoted also that the representativeness of GVA and turnover generated by companies affiliated to this sector in Lisbon shows a specialisation profile around creative media and cultural industries (% of GVA and turnover generated by these companies at the total of GVA and turnover generated in Lisbon, is about 45% higher than the total GVA sector and total turnover in the country). In Lisbon a substantial part of the Portuguese export dimension is concentrated in these business segments (which, in total, account for 0.4% of the country's exports in 2011).

Despite the expression of the activities of creative media and cultural industries in Lisbon, weaknesses are pointed out to the sector that are related to its fragmentation, its dependence on institutional clients, and its difficulty in channelling cultural production to the market and in structuring business models that allow us to support the difficulties of making cultural production profitable in an isolated logic by integrating into larger concepts/models.

The Lisbon Region thus presents a significant spatial concentration of productive, scientific, human and institutional resources of a higher level, combining logics of agglomeration and specialization, with capacity to host new activities.

Πρόγραμμα INTERREG MED

CO-CREATE

**“Setting up a network of COmpetitive MED Clusters with
the contribution of CREATive industriEs”**

*Εκπόνηση μελέτης σκοπιμότητας για την υλοποίηση
χρηματοδοτικών εργαλείων για την υποστήριξη
διατομεακών συνεργατικών συμπλεγμάτων (cluster)
και δράσεων δια-τομεακής καινοτομίας (Cross-
innovation actions)*

Σεπτέμβριος 2018

Πίνακας Περιεχομένων

Εισαγωγή.....	3
1. Ανάλυση της ζήτησης	5
1.1 Χωρική διάσταση.....	5
1.2 Ανάλυση αναπτυξιακών σχεδίων / περιφερειακών και / ή εθνικών προτεραιοτήτων	9
1.3 Ανάλυση ζήτησης.....	12
2. Εκτίμηση κενού στην αγορά (market gap)	14
2.1 Διαθέσιμοι δημόσιοι πόροι.....	14
2.2 Ανάλυση υπαρχόντων ιδιωτικών χρηματοδοτικών εργαλείων.....	20
2.3 Εκτίμηση κενού στην αγορά (market gap).....	21
3. Περιγραφή του χρηματοδοτικού εργαλείου	24
3.1 Χαρακτηριστικά του χρηματοδοτικού εργαλείου	24
3.2 Πεδίο και είδος επενδύσεων.....	25
3.3 Δυνητικοί ωφελούμενοι.....	25
4. Αξιολόγηση της προστιθέμενης αξίας.....	27
4.1 Διδάγματα και εμπειρίες	27
4.2 Συνοχή με άλλους τύπους ευρωπαϊκών εργαλείων / προγραμμάτων	28
4.3 Συνοχή με άλλους τύπους εθνικών / τοπικών εργαλείων / προγραμμάτων.....	28
4.4 Συνέπειες κρατικής ενίσχυσης.....	28
5. Εφαρμογή του χρηματοδοτικού εργαλείου και οδικός χάρτης.....	29
5.1 Κανονιστικό πλαίσιο	29
5.2 Σενάρια υλοποίησης	30
5.3 Βασικά σημεία υλοποίησης.....	31
5.4 Οδικός χάρτης εφαρμογής.....	31
6. Αναμενόμενα αποτελέσματα.....	32
6.1 Προσδιορισμός αναμενόμενων αποτελεσμάτων.....	32
6.2 Συνεισφορά του χρηματοδοτικού εργαλείου στους στρατηγικούς στόχους της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας	33
7. Τελικές επισημάνσεις και συμπεράσματα	34
7.1 Γενικά Συμπεράσματα	34
7.2 Δράσεις για την καλύτερη χρήση και εφαρμογή του χρηματοδοτικού εργαλείου	35
Βιβλιογραφία.....	37

Εισαγωγή

Ο στόχος του έργου Co-Create είναι να υποστηρίξει τις διαδικασίες ανταλλαγής ιδεών και την αλληλεπίδραση (cross fertilisation) μεταξύ της δημιουργικής βιομηχανίας και παραδοσιακών κλάδων συμβάλλοντας στην εφαρμογή δημιουργικών μεθόδων και εργαλείων συν-δημιουργίας σε επιχειρηματίες και επικεφαλής επιχειρηματικών δικτύων με τη στήριξη εργαλείων ΔΙ για τη διαχείρισή τους.

Οι πιλοτικές δράσεις του έργου που απευθύνονται στους φορείς άσκησης πολιτικής αφορούν σε διακριτές δράσεις που συντονίζονται από την Περιφέρεια του Βενέτο (Veneto Region) και εστιάζουν: α) στην εκπόνηση μελέτης σκοπιμότητας για την εφαρμογή και υλοποίηση χρηματοδοτικών εργαλείων στο πλαίσιο ενίσχυσης καινοτόμων δράσεων επιχειρήσεων ή / και συνεργατικών σχηματισμών που ανήκουν στον ίδιο ή και σε διαφορετικό κλάδο δραστηριοποίησης και β) στον προσδιορισμό των στοιχείων πρόσκλησης (call for proposal) στο πλαίσιο του ΕΠ Κεντρικής Μακεδονίας 2014 – 2010 με στόχο την δημιουργία υποστηρικτικών μηχανισμών για την προώθηση της καινοτομίας στην τοπική επιχειρηματικότητα.

Για την εκπόνηση της μελέτης σε κάθε πιλοτική περιοχή, οι εταίροι του έργου Co-Create, συμφώνησαν στην Σεβίλλη να ακολουθήσουν μια προσέγγιση παρόμοια με αυτή που υιοθετούν τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία (ΕΔΕΤ) στην τρέχουσα προγραμματική περίοδο, σύμφωνα με την οποία η εφαρμογή του χρηματοδοτικού εργαλείου προϋποθέτει την εκπόνηση μιας εκ των προτέρων αξιολόγησης. Η απαίτηση αυτή αναφέρεται σαφώς στο άρθρο 37(2) του Κανονισμού 1303/2013 της ΕΕ.

Η εκ των προτέρων αξιολόγηση αποσκοπεί στο να διασφαλίσει ότι οι κατανομές των ΕΔΕΤ στα χρηματοδοτικά εργαλεία είναι πλήρως ευθυγραμμισμένες με τους στόχους των Ταμείων και των Προγραμμάτων και χρησιμοποιούνται σύμφωνα με τις αρχές της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι απαιτείται η εκ των προτέρων αξιολόγηση για την δημιουργία και εφαρμογή χρηματοδοτικών εργαλείων, το Επιμελητήριο Κυλικής, όπως και οι υπόλοιποι εταίροι του έργου εκπονούν τη μελέτη σκοπιμότητας η οποία θα έχει τον χαρακτήρα προπαρασκευαστικού εγγράφου ικανού να βοηθήσει την διαχειριστική αρχή της οικείας Περιφέρειας (εν προκειμένω την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας) στην εκπόνηση της εκ των προτέρων αξιολόγησης. Η μελέτη σκοπιμότητας είναι συνεπής με τις ειδικές υποχρεώσεις και κατευθυντήριες γραμμές για τα χρηματοδοτικά εργαλεία που προτείνει η DG REGIO, με ιδιαίτερη προσοχή στην εκ των προτέρων αξιολόγηση.

Ειδικότερα, η στήριξη των μέσων χρηματοοικονομικής τεχνικής βασίζεται σε μια εκ των προτέρων αξιολόγηση η οποία έχει καταδείξει, βάσει στοιχείων, αποτυχία της αγοράς ή καταστάσεις ανεπάρκειας επενδύσεων, το εκτιμώμενο επίπεδο και το πεδίο των δημόσιων επενδυτικών αναγκών, συμπεριλαμβανομένων των τύπων των μέσων χρηματοοικονομικής τεχνικής που πρόκειται να χρηματοδοτηθούν. Η εν λόγω εκ των προτέρων αξιολόγηση περιλαμβάνει:

α) ανάλυση της αποτυχίας της αγοράς, των καταστάσεων ανεπάρκειας επενδύσεων και των επενδυτικών αναγκών για τομείς πολιτικής και θεματικούς στόχους ή επενδυτικές προτεραιότητες που πρόκειται να αντιμετωπιστούν προκειμένου να συμβάλουν στην επίτευξη των ειδικών στόχων που

καθορίζονται στο πλαίσιο μιας προτεραιότητας και οι οποίες πρόκειται να στηριχθούν από μέσα χρηματοοικονομικής τεχνικής. Η ανάλυση αυτή βασίζεται στη μεθοδολογία διαθέσιμων ορθών πρακτικών

β) εκτίμηση της προστιθέμενης αξίας των μέσων χρηματοοικονομικής τεχνικής που εξετάζονται για να λάβουν στήριξη από τα ΕΔΕΤ, της συνέπειας με άλλες μορφές δημόσιας παρέμβασης που απευθύνονται στην ίδια αγορά, των ενδεχόμενων επιπτώσεων των κρατικών ενισχύσεων, της αναλογικότητας της προβλεπόμενης παρέμβασης και των μέτρων για ελαχιστοποίηση της στρέβλωσης της αγοράς.

γ) εκτίμηση σχετικά με τους πρόσθετους δημόσιους και ιδιωτικούς πόρους που ενδέχεται να συγκεντρωθούν από το μέσο χρηματοοικονομικής τεχνικής στο επίπεδο του τελικού αποδέκτη (αναμενόμενο αποτέλεσμα μόχλευσης), συμπεριλαμβανομένης, κατά περίπτωση, μιας αξιολόγησης σχετικά με την ανάγκη και το επίπεδο προνομιακής αμοιβής για την προσέλκυση πόρων από ιδιώτες επενδυτές ή/και μιας περιγραφής των μηχανισμών που θα χρησιμοποιηθούν για να καθοριστεί η ανάγκη και η έκταση της εν λόγω προνομιακής αμοιβής, όπως μια ανταγωνιστική ή κατάλληλα ανεξάρτητη διαδικασία αξιολόγησης·

δ) μια αξιολόγηση των διδαγμάτων που έχουν αντληθεί από την εφαρμογή παρόμοιων μέσων χρηματοοικονομικής τεχνικής και των εκ των προτέρων αξιολογήσεων οι οποίες διενεργήθηκαν από το κράτος μέλος στο παρελθόν και πώς τα εν λόγω διδάγματα πρόκειται να χρησιμοποιηθούν στο μέλλον·

ε) την προτεινόμενη επενδυτική στρατηγική, συμπεριλαμβανομένης της εξέτασης επιλογών για τις ρυθμίσεις εφαρμογής κατά την έννοια του άρθρου 38, των χρηματοδοτικών προϊόντων που πρόκειται να προσφερθούν, των τελικών αποδεκτών στους οποίους αυτά στοχεύουν, του προβλεπόμενου συνδυασμού με επιχορηγήσεις, κατά περίπτωση·

στ) μια διευκρίνιση των αναμενόμενων αποτελεσμάτων και του τρόπου με τον οποίο το σχετικό μέσο χρηματοοικονομικής τεχνικής αναμένεται να συμβάλει στην επίτευξη των ειδικών στόχων που καθορίζονται στη συγκεκριμένη προτεραιότητα, συμπεριλαμβανομένων των δεικτών για τη συμβολή του αυτή·

ζ) διατάξεις για την αναθεώρηση και επικαιροποίηση της εκ των προτέρων αξιολόγησης όπως απαιτείται κατά τη διάρκεια εφαρμογής οποιουδήποτε μέσου χρηματοοικονομικής τεχνικής που έχει υλοποιηθεί βάσει της εν λόγω αξιολόγησης, εφόσον κατά την εφαρμογή του, η διαχειριστική αρχή κρίνει ότι η εκ των προτέρων αξιολόγηση δεν μπορεί πλέον να αποτυπώσει με ακρίβεια τις συνθήκες της αγοράς που επικρατούν κατά το χρόνο της εφαρμογής.

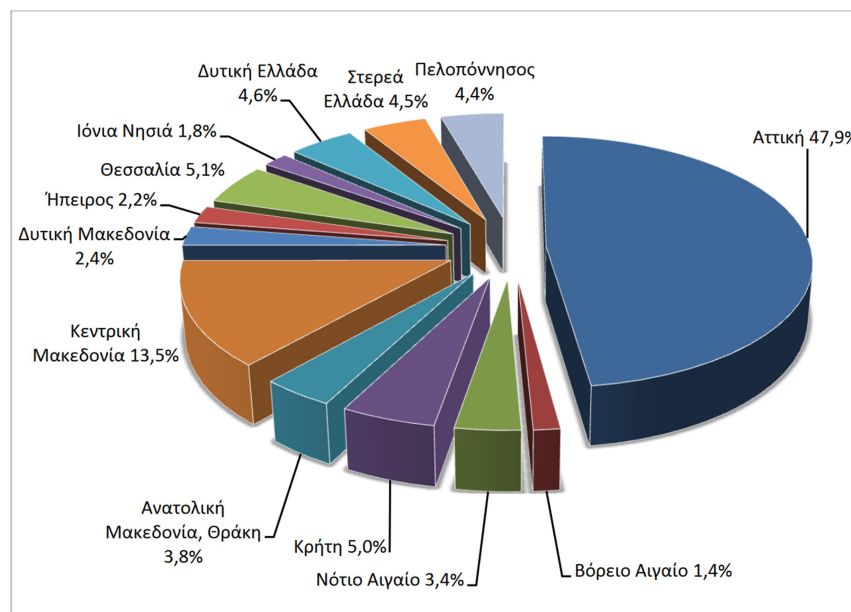
1. Ανάλυση της ζήτησης

1.1 Χωρική διάσταση

Η Περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας (ΠΚΜ) είναι η μεγαλύτερη σε έκταση και η δεύτερη μεγαλύτερη σε πληθυσμό και οικονομική δραστηριότητα περιφέρεια της Ελλάδας, καταλαμβάνοντας το βόρειο κεντρικό χώρο της και συνδυάζοντας στοιχεία κεντρικότητας με στοιχεία συνοριακού χαρακτήρα.

Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή (2011), ο πληθυσμός της ΠΚΜ αριθμούσε 1.874.590 κατοίκους, αντιπροσωπεύοντας το 17,3% του συνολικού πληθυσμού της Ελλάδας.

Από αναπτυξιακής απόψεως, η ΠΚΜ εμφανίζει υστέρηση σε σύγκριση με το σύνολο της χώρας και της ΕΕ. Το 2015 (πλέον πρόσφατα διαθέσιμα αρχεία) η ΠΚΜ κατείχε το δεύτερο μεγαλύτερο μερίδιο με 13,5%, μετά την Αττική, στην συμμετοχή στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία.

Γράφημα 1: Συμμετοχή των περιφερειών στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία - Έτος 2015, Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή, περιφερειακοί λογαριασμοί: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία για το έτος 2015 και αναθεωρημένα στοιχεία για το έτος 2014

Με βάση την περιφερειακή κατανομή της ΑΠΑ και τα στοιχεία των στατιστικών πληθυσμού (υπολογιζόμενος πληθυσμός στο μέσο του έτους) υπολογίζεται το κατά κεφαλή περιφερειακό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ). Η ανάλυση του δείχνει μείωση 0,7% για το σύνολο της χώρας μεταξύ των ετών 2014 και 2015. Η ΠΚΜ παρουσιάζει την 3^η μεγαλύτερη αύξηση στο σύνολο των 13 περιφερειών.

Περιφέρειες	2014*	2015*	Μεταβολή %
Αττική	22.389	22.192	-0,9%
Βόρειο Αιγαίο	12.883	12.582	-2,3%
Νότιο Αιγαίο	18.045	18.153	0,6%
Κρήτη	13.912	13.912	0,0%
Ανατολική Μακεδονία, Θράκη	11.324	11.164	-1,4%
Κεντρική Μακεδονία	12.520	12.557	0,3%
Δυτική Μακεδονία	16.320	15.642	-4,2%
Ήπειρος	11.630	11.500	-1,1%
Θεσσαλία	12.389	12.393	0,0%
Ιόνια Νησιά	15.007	15.039	0,2%
Δυτική Ελλάδα	12.133	12.097	-0,3%
Στερεά Ελλάδα	14.167	14.117	-0,4%
Πελοπόννησος	13.291	13.358	0,5%
ΕΛΛΑΔΑ	16.402	16.294	-0,7%

Πίνακας 1: Κατά κεφαλή Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν ανά περιφέρεια (σε τρέχουσες τιμές. Σε ευρώ), Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή, περιφερειακοί λογαριασμοί: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία για το έτος 2015 και αναθεωρημένα στοιχεία για το έτος 2014

Το παραγωγικό σύστημά της Περιφέρειας εμφανίζει μεγάλη συγκέντρωση σε λίγους κλάδους της βιομηχανίας και της πρωτογενούς παραγωγής, κατά κανόνα έντασης εργασίας και κεφαλαίου, καθώς και σε υπηρεσίες εξυπηρέτησης των καταναλωτών και λιγότερο σε δυναμικές υπηρεσίες υποστήριξης των επιχειρήσεων ή σε εξαγωγικές υπηρεσίες (πλην του τουρισμού και των μεταφορών).

Στον τομέα της Έρευνας, Τεχνολογικής Ανάπτυξης, Καινοτομίας (ΕΤΑΚ), παρατηρείται, παρά την ύπαρξη σημαντικών ερευνητικών και εκπαιδευτικών υποδομών, κέντρων αριστείας, θερμοκοιτίδων, τεχνολογικού και ερευνητικού δυναμικού, οι επιδόσεις της ΠΚΜ κρίνονται ως χαμηλές.

Ενίσχυση επιχειρηματικότητας και cluster

Η ΠΚΜ αντιμετωπίζει κρίσιμα ζητήματα ανταγωνιστικότητας και επιχειρηματικότητας και μία σειρά από διαρθρωτικές αδυναμίες. Τα τελευταία έτη παρατηρείται συρρίκνωση του περιφερειακού ΑΕΠ και απόκλιση από τον εθνικό και ευρωπαϊκό μέσο όρο. Λόγω της οικονομικής κρίσης, έντονα είναι τα προβλήματα της εξόδου των επιχειρήσεων από την παραγωγή και το εμπόριο, η μείωση των επενδύσεων, η μεταφορά επιχειρηματικής δραστηριότητας στο εξωτερικό και, τελικά, η τάση μείωσης του συνολικού αριθμού των παραγωγικών επιχειρήσεων.

Η οικονομία της ΠΚΜ στηρίζεται κυρίως στις ΜμΕ, οι οποίες όμως απαντώνται, κυρίως, σε παραδοσιακούς κλάδους με χαμηλή παραγωγικότητα, καινοτομία και ανταγωνιστικότητα.

Είναι ευκόλως κατανοητό ότι οι ΜμΕ χρειάζονται υποστήριξη προκειμένου να αυξήσουν τις επενδύσεις τους, τις δραστηριότητες ΕΤΑΚ και την εξωστρέφειά τους και να αναπτύξουν νέες μορφές συνεργασίας και δικτύωσης σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, προκειμένου να δομήσουν και αξιοποιήσουν οικονομίες κλίμακας.

Οι πρωτοβουλίες που αφορούν στους συνεργατικούς σχηματισμούς (cluster) ανθίζουν σε όλη την Ευρώπη στους τομείς της έρευνας και της καινοτομίας, της

περιφερειακής πολιτικής, των επιχειρήσεων και της βιομηχανίας. Οι συνεργατικοί σχηματισμοί έχουν συνήθως γεωγραφική και θεματική εστίαση για την ανάπτυξη συνεργιών και δικτύωσης στο μοντέλο του τριπλού έλικα.

Με βάση τη δομή του ελληνικού παραγωγικού τομέα, εκ του οποίου πάνω από το 90% είναι ΜμΕ, οι πρωτοβουλίες που αφορούν στους συνεργατικούς σχηματισμούς θα μπορούσαν να αποτελέσουν κατάλληλο εργαλείο για την επίτευξη οικονομιών κλίμακας, σύμφωνα με την ευρωπαϊκή στρατηγική καινοτομίας. Το παράδειγμα του cluster μικροηλεκτρονικής (Corallia), το οποίο ξεκίνησε το 2005, χρησίμευσε ως καλή πρακτική για τη ΓΓΕΤ στον σχεδιασμό μιας πρωτοβουλίας (2011) για τη στήριξη της δημιουργίας συνεργατικών σχηματισμών καινοτομίας σε άλλους τομείς (έργο συγχρηματοδοτούμενο από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης).

Το 2011, η ΓΓΕΤ έθεσε σε εφαρμογή ένα νέο σχέδιο δράσης για τη στήριξη της δημιουργίας καινοτόμων clusters (συγχρηματοδοτούμενων από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης).

Τον Σεπτέμβριο 2011 άνοιξε η πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος (Στάδιο 1). Το σχέδιο δράσης αποσκοπούσε στην ανάπτυξη ελληνικών καινοτόμων clusters που επικεντρώνονται σε θεματικούς τομείς ή τομείς οικονομικής δραστηριότητας με ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για τη χώρα. Τα καινοτόμα clusters επιδιώκουν να αναπτύξουν και να αξιοποιήσουν ανταγωνιστικά και διεθνώς αναγνωρισμένα καινοτόμα προϊόντα και υπηρεσίες υψηλής προστιθέμενης αξίας. Τα μέλη του δικτύου, που συντονίζονται και εκπροσωπούνται από τον προτεινόμενο διαχειριστή, λειτουργούν ως κύριοι καταλύτες για τα καινοτόμα clusters.

Η πρόσκληση ήταν ανοιχτή σε όλους τους τομείς και θεματικά πεδία σε όλες τις ελληνικές περιφέρειες. Απευθυνόταν σε υφιστάμενα επιχειρηματικά δίκτυα, ερευνητικούς και ακαδημαϊκούς φορείς καθώς και σε άλλους οργανισμούς υποστήριξης του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, οι οποίοι έχουν τη δυνατότητα να εξελιχθούν καινοτόμα clusters. Κάθε πρόταση όφειλε να περιλαμβάνει τουλάχιστον 10 φορείς (εκ των οποίων οι οκτώ τουλάχιστον θα έπρεπε να είναι ΜμΕ) και τουλάχιστον ένας ερευνητικός και ένας ακαδημαϊκός φορέας με έδρα στην Ελλάδα. Οι προτάσεις αξιολογήθηκαν σύμφωνα με τα ακόλουθα κριτήρια:

- Σύνθεση και ωριμότητα του δικτύου
- Τεκμηρίωση των αναγκών
- Πληρότητα και αξιοπιστία της θεματικής και γεωγραφικής εστίασης.
- Βαθμός καινοτομίας του αναδυόμενου συνεργατικού σχεδιασμού
- Στρατηγική του αναδυόμενου cluster σε σχέση με τη δυναμική της αγοράς στην οποία απευθύνεται, εξασφαλίζοντας ότι ωφελεί την εθνική οικονομία και έχει το δυνητικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα να διεκδικήσει στις διεθνείς αγορές

Οι πιο αξιόλογες προτάσεις κλήθηκαν στη συνέχεια να υποβάλουν ένα πλήρως ανεπτυγμένο επιχειρηματικό σχέδιο σύμφωνα με ένα συγκεκριμένο πρότυπο, το οποίο αξιολογήθηκε στη συνέχεια.

Στις 27 Φεβρουαρίου 2013, εγκρίθηκαν για χρηματοδότηση οι παρακάτω προτάσεις:

α. BIONIAN cluster

β. RC Athena, si -cluster,

γ. RC Athena, gi -cluster,

δ. CERTH / CPERI / APTL, Chorus cluster

Αξίζει να σημειωθεί η παρουσία επιχειρήσεων από την Βόρεια Ελλάδα στις περισσότερες από τις 4 καινοτομικές συστάδες που χρηματοδοτήθηκαν (συνολική δημόσια δαπάνη 18.396.773 ευρώ) και οι οποίες δραστηριοποιούνται ως ακολούθως στις εξής θεματικές προτεραιότητες:

- 2 στον τομέα των Τεχνολογιών Πληροφορικής Επικοινωνιών και Υπηρεσιών Έντασης Γνώσης,
- 1 στον τομέα Ενέργεια /Περιβάλλον,
- 1 στον τομέα Υγεία/ Βιοϊατρική

Το ύψος της δημόσιας χρηματοδότησης για την εφαρμογή ενός διετούς πιλοτικού προγράμματος κοινών δραστηριοτήτων κυμάνθηκε από 15% έως 100%, ανάλογα με τη φύση του διαχειριστή (δημόσιο ή ιδιωτικό) και τον τύπο των απαιτούμενων δαπανών. Διατέθηκαν τρεις τύποι χρηματοδοτικής στήριξης: κρατικές ενισχύσεις, δημόσια χρηματοδότηση μη οικονομικών δραστηριοτήτων και ενισχύσεις de minimis. Ο συνολικός προϋπολογισμός της δημόσιας χρηματοδότησης ήταν €15.300.000 και η αναμενόμενη ημερομηνία ολοκλήρωσης του έργου ήταν η 31η Δεκεμβρίου 2015.

Το μοναδικό cluster που χρηματοδοτήθηκε από τη ΓΓΕΤ και διαθέτει επικεφαλής από την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας (Chorus Cluster for Green Energy, EKETA) δραστηριοποιείται σε τομέα ο οποίος δεν έχει αναγνωρισθεί ως σημαντικός και αξιοποιήσιμος σε σχέση με το παραγωγικό δυναμικό της Περιφέρειας.

Πρωτοβουλίες δημιουργίας / ανάπτυξης cluster στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας

Cluster Ιατρικού Τουρισμού

Ο Συνεργατικός Σχηματισμός Επιχειρήσεων Ιατρικού Τουρισμού είναι μια πρωτοβουλία της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, των επιχειρήσεων του κλάδου της υγείας, του κλάδου του τουρισμού και των θεσμικών τους φορέων, φορέων παροχής εξειδικευμένων υπηρεσιών και φορέων παραγωγής και διάχυσης γνώσης. Στόχος της πρωτοβουλίας είναι η ένταξη των επιχειρήσεων στην διεθνή αγορά ιατρικού τουρισμού και η δημιουργία ενός νέου και ανταγωνιστικού προορισμού υψηλής ποιότητας για τον συνεχώς αναπτυσσόμενο χώρο του ιατρικού τουρισμού, του τουρισμού αποκατάστασης, του τουρισμού ευεξίας και του τουρισμού τρίτης ηλικίας και ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Το Cluster Ιατρικού Τουρισμού θα συμβάλει στη μεγέθυνση των οικονομικών μεγεθών των επιχειρήσεων, στη διατήρηση και αύξηση ποιοτικών θέσεων εργασίας και στην καθιέρωση της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας ως διεθνούς προορισμού για υπηρεσίες υψηλής προστιθέμενης αξίας καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

Technopolis Cluster

Στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας και στην περιοχή της Ανατολικής Θεσσαλονίκης έχει αναπτυχθεί τα τελευταία 40 χρόνια ένας ισχυρός πυρήνας επιχειρήσεων ΤΠΕ, οι οποίες παρουσιάζουν εκείνα τα κατάλληλα

χαρακτηριστικά για την ανάπτυξη ενός παγκόσμιου ανταγωνιστικού συνεργατικού σχηματισμού ανάπτυξης λογισμικού.

Οι συγκεκριμένες επιχειρήσεις ισχυρής τεχνολογικής βάσης, με πυρήνα την Τεχνόπολη Θεσσαλονίκης Α.Ε., παρουσιάζουν σημαντική εξαγωγική δραστηριότητα, υψηλής ποιότητας και εκπαιδευμένο προσωπικό, αξιόλογους ρυθμούς ανάπτυξης και χαρακτηριστικά αριστείας στην ανάπτυξη λογισμικού. Γύρω από αυτές τις επιχειρήσεις έντασης γνώσης, αναπτύσσεται ένα ολόκληρο οικοσύστημα καινοτομίας από παλαιότερες και νεότερες επιχειρήσεις ΤΠΕ, καθώς και Ερευνητικοί Φορείς, Πανεπιστήμια, Θερμοκοιτίδες και προγράμματα επιτάχυνσης, συμβουλευτικές και επενδυτικές εταιρείες, δίκτυα χρηματοδότησης, κλπ.

Το “Technopolis Cluster” αναπτύσσεται με Φορέα Αρωγό την Τεχνόπολη Θεσσαλονίκης Α.Ε. Τα αρχικά ιδρυτικά μέλη του Technopolis Cluster αποτελούν οι επιχειρήσεις ΤΠΕ της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, καθώς και τα σχετικά ερευνητικά και ακαδημαϊκά ιδρύματα.

Αγροδιατροφική Σύμπραξη Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας

Η πρωτοβουλία, ανήκει στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, η οποία συμμετέχει με ισχυρό ποσοστό (47%). Επίσης, συμμετέχουν 6 Δήμοι -Λαγκαδάς, Παιονίας, Θερμαϊκού, Δέλτα, Κιλκίς, Ωραιοκαστρου- της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, η Αμερικάνικη Γεωργική Σχολή, ο Σύνδεσμος Βιομηχανιών Βορείου Ελλάδος, τα Επιμελητήρια των Νομών Χαλκιδικής και Σερρών, η Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών Θεσσαλονίκης, ο Σύνδεσμος Εξαγωγέων Βορείου Ελλάδος, η Ένωση Οινοπαραγωγών του Αμπελώνα της Βορείου Ελλάδος, η Ένωση Ξενοδόχων Χαλκιδικής, η Gaia Επιχειρείν, ο Σύνδεσμος Εμπόρων Κεντρικής Λαχαναγοράς.

Γενικότερα, οι τομείς που κατεξοχήν ευνοούν την ανάπτυξη τεχνολογικής καινοτομίας είναι αυτές της μεταποίησης οι οποίες και έχουν αναγνωρισθεί από τη μελέτη της ερευνητικής ομάδας URENIO και του ΣΒΒΕ. Σύμφωνα με αυτή, το σύνολο σχεδόν της μεταποίησης της Θεσσαλονίκης (που ούτως άλλως συγκεντρώνει το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγικής βάσης της ΠΚΜ) μπορεί να οργανωθεί σε 6 clusters κάθε ένα εκ των οποίων συγκεντρώνει 50-100 μονάδες παραγωγής, οι οποίες συνεργάζονται με πολλούς οργανισμούς παροχής υπηρεσιών της Θεσσαλονίκης. Τα έξι clusters στα οποία συγκεντρώνεται ο όγκος της μεταποίησης στη Θεσσαλονίκη βάσει της μελέτης είναι: Διατροφής, Ένδυσης και μόδας, Χημικών και ενέργειας, Οικοδομικών υλικών και οικιακού εξοπλισμού, Μετάλλου, Ηλεκτρονικών, ηλεκτρικών συσκευών και τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών.

1.2 Ανάλυση αναπτυξιακών σχεδίων / περιφερειακών και / ή εθνικών προτεραιοτήτων

Οι περιφερειακές προτεραιότητες στην Κεντρική Μακεδονία στοχεύουν στην ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης και στην δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω του ΕΠ Κεντρικής Μακεδονίας καθώς συνεισφέρει στους στόχους της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020» για μια έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη.

Οι προτεραιότητες για την κάλυψη των αναπτυξιακών κενών στον τομέα της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων είναι:

- Μείωση των γραφειοκρατικών βαρών, τα οποία αποτελούν εμπόδιο για την ανάπτυξη και την επιτάχυνση των επενδύσεων και τη στήριξη της ίδρυσης νέων καινοτομικών επιχειρήσεων
- Ισχυρή δέσμευση στην καινοτομία, η οποία μπορεί να δώσει τη δυνατότητα στις επιχειρήσεις να είναι ανταγωνιστικές σε παγκόσμιο επίπεδο
- Επένδυση στη δικτύωση των επιχειρήσεων και στην εξωστρέφειά τους, ιδιαίτερα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, οι οποίες δεν διαθέτουν ούτε την απαραίτητη τεχνογνωσία για να το κάνουν μόνες τους και πολύ συχνά ούτε και τα απαραίτητα κεφάλαια να το πετύχουν
- Η προώθηση βιώσιμων συνεργατικών σχηματισμών (clusters) των ΜμΕ, είτε οριζόντιων είτε κάθετων κατά μήκος επιλεγμένων αλυσίδων αξίας, με έμφαση στην παραγωγή και διάθεση καινοτόμων προϊόντων/υπηρεσιών και τη συμμετοχή σε διεθνείς αλυσίδες αξίας με συνεπακόλουθη τη βελτίωση των εξαγωγικών επιδόσεων της περιφερειακής οικονομίας

Σε αυτή τη βάση, έχει συσταθεί στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, με τροποποίηση του Οργανισμού της, αυτόνομη Διεύθυνση Υποστήριξης Καινοτομίας-Επιχειρηματικότητας. Υπό τον συντονισμό αυτής της Διεύθυνσης έχει ήδη δημιουργηθεί ένα μοναδικό σημείο διεπαφής με τον Επιχειρηματία (One Stop Shop) το οποίο θα παρέχει αφενός έγκυρη πληροφόρηση για κάθε διαδικασία της Περιφέρειας (απαιτούμενες ενέργειες και δικαιολογητικά) και αφετέρου θα αποδέχεται αιτήσεις και θα αναλαμβάνει την διεκπεραίωση των υποθέσεων στις πιο σημαντικές ή χρονοβόρες περιπτώσεις. Έτσι ο επιχειρηματίας θα έχει επαφή με μία μόνο υπηρεσία η οποία θα αναλαμβάνει να ολοκληρώσει το αίτημα του.

Επίσης θα συσταθεί ένα αποθετήριο μελετών και καλών πρακτικών για τους δυναμικούς τομείς της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας. Μέσω του one stop shop θα παρέχεται πληροφόρηση για δυνατότητες χρηματοδότησης σε εθνικό και Ευρωπαϊκό επίπεδο αλλά και για άλλες δράσεις που ενδιαφέρουν τους επιχειρηματίες.

Παράλληλα, θα υποστηρίζει τη συνεργασία μεταξύ Ερευνητικών Ιδρυμάτων και των επιχειρήσεων και θα ενισχύσει τις πρωτοβουλίες δημιουργίας συνεργατικών σχηματισμών. Προωθείται επίσης η δημιουργία ενός δικτύου προ-θερμοκοίτησης επιχειρηματικών ιδεών σε περιφερειακό επίπεδο και ιδιαίτερα σε αγροτικές περιοχές και συγκέντρωσης της πληροφόρησης για χρηματοδότηση σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο και δράσεις που αφορούν τους επιχειρηματίες. Σκοπός της ΠΚΜ είναι να υποστηρίξει στην σύσταση και λειτουργία Clusters, αλλά και τη σύνδεση ερευνητικών φορέων με την επιχειρηματική κοινότητα.

Η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας στην πράξη - Τομέας Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας

Πόροι 140 εκατομμυρίων ευρώ από το ΕΣΠΑ της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας κατευθύνονται σε δράσεις έρευνας, καινοτομίας και επιχειρηματικότητας, με στόχο την ενδυνάμωση του παραγωγικού συστήματος της Περιφέρειας αλλά και την αύξηση της ανταγωνιστικότητας, της εξωστρέφειας και της αποτελεσματικής διείσδυσης των επιχειρήσεων της Κεντρικής Μακεδονίας στις διεθνείς αγορές.

Συγκεκριμένα:

- Υλοποιούνται ήδη παρεμβάσεις ύψους 12 εκ. ευρώ για την αναβάθμιση και ανάπτυξη υποδομών έρευνας και καινοτομίας από δημόσιους ερευνητικούς φορείς.
- Υλοποιείται η δράση ανάπτυξης του Μηχανισμού Υποστήριξης Οικοσυστήματος Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας της Κεντρικής Μακεδονίας, ύψους 1 εκ. ευρώ.
- Προχωρά άμεσα η ένταξη παρεμβάσεων ύψους 5,5 εκ. ευρώ, για την ανάπτυξη και αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών από δημόσιους φορείς.
- Έχουν ήδη εξειδικευτεί δράσεις για την ενίσχυση της έρευνας, της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας και προχωρά άμεσα η έκδοση σχετικών προσκλήσεων ύψους 120 εκ. ευρώ που αφορούν:
 - ο Στην ενίσχυση των ιδιωτικών ερευνητικών υποδομών και την ανάπτυξη συνεργασιών μεταξύ ερευνητικών φορέων και επιχειρήσεων.
 - ο Στην παροχή ευέλικτων μορφών ενίσχυσης, όπως τα κουπόνια καινοτομίας και τεχνολογίας για την εισαγωγή νέας γνώσης και καινοτομίας στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.
 - ο Στην ενίσχυση επενδυτικών σχεδίων για την ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών.
 - ο Στην ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στους τομείς του τουρισμού, της μεταποίησης, του εμπορίου και των υπηρεσιών.
 - ο Στην ενίσχυση συνεργατικών σχηματισμών, των λεγόμενων clusters, μια πρόσκληση που θα προκηρυχθεί το προσεχές διάστημα.

Παρακάτω παρουσιάζονται απολογιστικά στοιχεία υλοποίησης για έργα και δράσεις που χρηματοδοτήθηκαν και υλοποιήθηκαν στην Κεντρική Μακεδονία, στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2007 – 2013 και του ΕΣΠΑ 2014-2020 μέχρι σήμερα:

- Χρηματοδοτήθηκαν με 5,6 εκατομμύρια Ευρώ, 99 νέες και υφιστάμενες μικρομεσαίες επιχειρήσεις, στους τομείς της μεταποίησης, του τουρισμού, του εμπορίου και των υπηρεσιών στην Π.Ε. Ημαθίας
- Χρηματοδοτήθηκαν με 69,8 εκατομμύρια Ευρώ, 1.146 νέες και υφιστάμενες μικρομεσαίες επιχειρήσεις, στους τομείς της μεταποίησης, του τουρισμού, του εμπορίου και των υπηρεσιών και ενισχύθηκαν ερευνητικοί φορείς και επιστημονικά ινστιτούτα στην ΠΕ Θεσσαλονίκης.
- Χρηματοδοτήθηκαν με 4,4 εκατομμύρια Ευρώ, 54 νέες και υφιστάμενες μικρομεσαίες επιχειρήσεις, στους τομείς της μεταποίησης, του τουρισμού, του εμπορίου και των υπηρεσιών στην ΠΕ Κιλκίς
- Χρηματοδοτήθηκαν με 8,2 εκατομμύρια Ευρώ, 104 νέες και υφιστάμενες μικρομεσαίες επιχειρήσεις, στους τομείς της μεταποίησης, του τουρισμού, του εμπορίου και των υπηρεσιών στην ΠΕ Πέλλας
- Χρηματοδοτήθηκαν με 17,8 εκατομμύρια Ευρώ, 214 νέες και υφιστάμενες μικρομεσαίες επιχειρήσεις, στους τομείς της μεταποίησης, του τουρισμού, του εμπορίου και των υπηρεσιών στην ΠΕ Πιερίας
- Χρηματοδοτήθηκαν με 6,2 εκατομμύρια Ευρώ, 110 νέες και υφιστάμενες μικρομεσαίες επιχειρήσεις, στους τομείς της μεταποίησης, του τουρισμού, του εμπορίου και των υπηρεσιών στην ΠΕ Σερρών

- Χρηματοδοτήθηκαν με 30,1 εκατομμύρια Ευρώ, 387 νέες και υφιστάμενες μικρομεσαίες επιχειρήσεις, στους τομείς της μεταποίησης, του τουρισμού, του εμπορίου και των υπηρεσιών στην ΠΕ Χαλκιδικής

Συνολικά χρηματοδοτήθηκαν 2.114 νέες & υφιστάμενες Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις στους τομείς της Μεταποίησης, του Τουρισμού, του Εμπορίου & των Υπηρεσιών, με συνολική επιχορήγηση ύψους 142 εκατ. €, για την τόνωση της επιχειρηματικότητας και την αναζωογόνηση της οικονομίας της Περιφέρειας.

Στη βάση επίσης της Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης (RIS):

- θα ενισχυθούν οι ερευνητικές υποδομές δημόσιων φορέων και επιχειρήσεων σε τομείς υψηλού περιφερειακού ενδιαφέροντος. Σχεδιάζονται δράσεις προώθησης της συνεργασίας μεταξύ επιχειρήσεων, ακαδημαϊκής κοινότητας και ερευνητικών κέντρων για την προαγωγή εφαρμοσμένης έρευνας.
- σχεδιάζονται παρεμβάσεις για την ενθάρρυνση της ίδρυσης ή της επέκτασης επιχειρήσεων παραγωγής προηγμένων προϊόντων και υπηρεσιών Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) υψηλής ποιότητας, ενώ προγραμματίζεται η αναβάθμιση των πληροφοριακών συστημάτων της δημόσιας διοίκησης προς όφελος των πολιτών.
- Προβλέπεται η ενίσχυση επενδυτικών σχεδίων:
 - ο για την ίδρυση ή την επέκταση επιχειρήσεων για την παραγωγή καινοτομίας
 - ο για την εισαγωγή νέων προϊόντων & υπηρεσιών
 - ο για τη διαφοροποίηση και ποιοτική αναβάθμιση της παραγωγής τους,

καθώς και η ενίσχυση δομών επιχειρηματικής υποστήριξης των ΜΜΕ σε τομείς υψηλού περιφερειακού ενδιαφέροντος.

Τέλος, εκτός των δράσεων που χρηματοδοτούνται από το ΕΣΠΑ, η Διεύθυνση Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας προχωράει ταχύτατα στην υλοποίηση των επενδύσεων που γίνονται μέσω του Αναπτυξιακού Νόμου.

Μέσα από τη στενή συνεργασία όλων των τοπικών φορέων που εμπλέκονται στην επιχειρηματικότητα, την έρευνα και την καινοτομία η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας κατόρθωσε να είναι πρώτη επί τέσσερα συνεχόμενα χρόνια στην αξιοποίηση των ευρωπαϊκών πόρων, πρώτη επί τρία χρόνια στις αφίξεις τουριστών, πρώτη στις εξαγωγές τροφίμων και αγροτικών προϊόντων και στη μεταφορική δραστηριότητα της χώρας, ενώ αναδείχτηκε ομόφωνα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωκοινοβούλιο «Επιχειρηματική Περιφέρεια της Ευρώπης» για το 2018.

1.3 Ανάλυση ζήτησης

Μετά την έξοδο της Ελλάδας από το πρόγραμμα στήριξης, οι τράπεζες δέχονται αυξημένο αριθμό αιτήσεων για χορήγηση δανείων από φυσικά πρόσωπα και επιχειρήσεις. Οι τέσσερις συστημικές τράπεζες πρόκειται να διοχετεύσουν στην οικονομία έως και 11 δισ. ευρώ φέτος, με τη μορφή νέων δανείων. Το ποσόν για το 2017 ήταν 8,6 δισ. Ωστόσο, ίσως αυτός ο δανεισμός να μην αρκεί για την επανεκκίνηση της οικονομίας που έχει απολέσει το ένα τέταρτο του μεγέθους της και δυσκολεύεται να επανέλθει σε ανοδική πορεία.

Οι τέσσερις συστημικές τράπεζες πρόκειται στην επόμενη διετία να αυξήσουν ως και 60% τη χρηματοδότηση τους στην κατηγορία των μικρομεσαίων επιχειρήσεων - που κυρίως υποφέρει από την έλλειψη κεφαλαίων -, γεγονός που αποτελεί ασφαλή δείκτη για την επιστροφή στην ανάπτυξη με βιώσιμο τρόπο.

Χρηματοδότηση επιχειρήσεων

Χωρίς επαρκή χρηματοδότηση και χωρίς ρευστότητα, καμία επιχείρηση δεν μπορεί να λειτουργήσει, να επενδύσει, να αναπτυχθεί – πράγματι, η πρόσβαση στη χρηματοδότηση είναι ένας από τους μοχλούς ανάπτυξης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Οι ΜμΕ εξαρτώνται εκ παραδόσεως από τον τραπεζικό δανεισμό και συνεπώς οι τρέχοντες πιστωτικοί περιορισμοί των τραπεζών λόγω της κρίσης έχουν δυσανάλογο αντίκτυπο στις ΜμΕ. Πέραν αυτού, οι επιχειρηματίες έχουν ιδίως δυσκολίες να αντλήσουν κεφάλαια στα πρώτα στάδια της επιχειρηματικής δραστηριότητάς τους.

Σύμφωνα με την έρευνα για την πρόσβαση στη χρηματοδότηση (Οκτώβριος 2017 με Μάρτιο 2018), η ζήτηση για εξωτερική χρηματοδότηση ήταν ισχυρότερη στην Ελλάδα. Στην Ελλάδα, το 23% των ΜμΕ ανέφερε υψηλότερη ζήτηση για τραπεζικά δάνεια (από 19% την αντίστοιχη περσινή περίοδο) και 28% σημείωσε μεγαλύτερη ζήτηση για πιστωτική γραμμή (από 23%).

Με βάση την Έρευνα Τραπεζικών Χορηγήσεων που διεξάγεται από τις εθνικές κεντρικές τράπεζες της ζώνης του ευρώ, σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), παρουσιάστηκε μικρή αύξηση της ζήτησης για δάνεια από μικρομεσαίες επιχειρήσεις για το β' τρίμηνο του 2018. Στην έρευνα συμμετέχει ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα πιστωτικών ιδρυμάτων από όλες τις χώρες της ζώνης του ευρώ. Όσον αφορά την Ελλάδα, στο δείγμα περιλαμβάνονται και τα τέσσερα συστημικά πιστωτικά ιδρύματα.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματά της έρευνας, την υπό εξέταση περίοδο, τόσο τα κριτήρια χορήγησης δανείων όσο και οι όροι χορήγησης δανείων προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις (ΜΧΕ) παρέμειναν σχεδόν αμετάβλητα σε σχέση με το α' τρίμηνο του 2018, εξέλιξη σύμφωνη με τις προσδοκίες που είχαν διατυπωθεί στην έρευνα του προηγούμενου τριμήνου.

Επιπλέον, οι τράπεζες αναμένουν ότι τα κριτήρια γενικά θα παραμείνουν σχεδόν αμετάβλητα κατά τη διάρκεια του γ' τριμήνου του 2018, αν και αναμένεται ότι τα κριτήρια για τη χορήγηση μακροπρόθεσμων δανείων θα γίνουν ως ένα βαθμό πιο αυστηρά.

Σχεδόν αμετάβλητη παρέμεινε η συνολική ζήτηση για δάνεια από τις ΜΧΕ, αν και παρατηρήθηκε μικρή αύξηση της ζήτησης από τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜμΕ) και συγκεκριμένα για βραχυπρόθεσμα δάνεια.

Το επόμενο τρίμηνο, η συνολική ζήτηση για δάνεια από τις ΜΧΕ αναμένεται να παραμείνει σχεδόν στο ίδιο επίπεδο. Η αναλογία των αιτήσεων για επιχειρηματικά δάνεια που απορρίφθηκαν παρέμεινε σταθερή σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο.

2. Εκτίμηση κενού στην αγορά (market gap)

2.1 Διαθέσιμοι δημόσιοι πόροι

Νέος Αναπτυξιακός Νόμος

Ο Αναπτυξιακός Νόμος 4399/2016 αποτελεί ένα σημαντικό αναπτυξιακό εργαλείο στην εθνική προσπάθεια ανασύστασης του υγιούς επιχειρηματικού ιστού της χώρας και προσέλκυσης περισσότερων Ελλήνων και ξένων ιδιωτών επενδυτών. Ο νόμος αποτελεί εξαιρετικά σημαντική τομή σε σχέση με τους αντίστοιχους νόμους του παρελθόντος, τόσο ως προς τη λογική που τον διέπει όσο και ως προς τα προσδοκώμενα αποτελέσματα αναστροφής της ισχυρής τάσης αποεπένδυσης.

Με το νόμο επιδιώκεται η καθιέρωση ενός βιώσιμου και κοινωνικά δίκαιου μοντέλου ανάπτυξης με τη δημιουργία καινοτομικών, εξωστρεφών, δυναμικών-βιώσιμων επιχειρήσεων, με την ενίσχυση της απασχόλησης, με έμφαση στο εκπαιδευμένο ανθρώπινο δυναμικό και στη συγκράτηση της φυγής των νέων επιστημόνων στο εξωτερικό, με την αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας, με την ενίσχυση των συνεργασιών και την αύξηση του μέσου μεγέθους των επιχειρήσεων, καθώς και με την επανεκβιομηχάνιση της χώρας.

Ο νέος Αναπτυξιακός Νόμος (Α.Ν.) δεν ενισχύει πλέον «τις υπάρχουσες τάσεις», αλλά στοχεύοντας στην αναδιάρθρωση της ελληνικής οικονομίας για έξοδο από την κρίση δίνει έμφαση σε τομείς που συμβάλλουν στην τεχνολογική αναβάθμιση της χώρας και στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς της σε τομείς υψηλής προστιθέμενης αξίας και έντασης γνώσης με απώτερη βασική επιδίωξη την κατάκτηση σημαντικά καλύτερης θέσης στον Διεθνή Καταμερισμό Εργασίας.

Βασικό ζητούμενο αποτελεί η διαμόρφωση νέας ταυτότητας (branding) της χώρας διεθνώς, αλλά και προς το εσωτερικό. Αυτό θα καταστεί εφικτό με έμφαση σε επιλεγμένους τεχνολογικούς τομείς, που συμβάλλουν στην τεχνολογική αναβάθμιση της χώρας και στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς της σε τομείς υψηλής προστιθέμενης αξίας και έντασης γνώσης. Με αυτή την έννοια δυο κλάδοι ενισχύονται ιδιαίτερα: Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνιών («Software Engineering made in Greece» - Ανάπτυξη εφαρμογών λογισμικού: γενικά, Μηχανικής, ηλεκτρονικής υγείας, ρομποτικής, αεροδιαστημικής, αναψυχής (π.χ. video games), ασφάλειας κλπ) και Αγροδιατροφή (από το χωράφι έως τον τουρισμό). Στους κλάδους αυτούς η Ελλάδα μπορεί να δομήσει “brand name” και να αλλάξει έτσι τη θέση της στον παγκόσμιο χάρτη.

Για να υλοποιηθούν αυτοί οι στόχοι ο νέος αναπτυξιακός νόμος περιλαμβάνει μια σειρά από καινοτομικές προβλέψεις, αποκλίνοντας συνειδητά της λογικής που διείπε προηγούμενα αντίστοιχα νομοθετήματα. Συγκεκριμένα:

Η λογική του νέου αναπτυξιακού νόμου δεν είναι πλέον «οριζόντια», αλλά επιδιώκει να επιλύσει συγκεκριμένα προβλήματα.

Για το σκοπό αυτό εξειδικεύεται σε οχτώ επιμέρους καθεστώτα ενίσχυσης, διαφορετικής στόχευσης το καθένα και με διαφορετικούς

δικαιούχους, μέσα από τα οποία πλέον θα υλοποιούνται συγκεκριμένες δράσεις.

2. Η οικονομική συμμετοχή του φορέα είναι δυνατό να καλυφθεί είτε με ίδια κεφάλαια, είτε με κεφάλαια τρίτων (τραπεζικό δανεισμό ή συμμετοχές), ή με συνδυασμό των δύο.
3. Τίθεται ανώτατο όριο στο ύψος της ενίσχυσης (5 εκ. ευρώ), την οποία δύναται να λάβει κάθε υπαγόμενο επενδυτικό σχέδιο, προκειμένου να επιτευχθεί η διεύρυνση της βάσης των ωφελούμενων από τις κρατικές ενισχύσεις και η άμβλυνση των ανισοτήτων.
4. Θεσπίζονται «Ειδικές Κατηγορίες Ενίσχυσης» (άρθρο 12), οι οποίες απολαμβάνουν πρόσθετων ενισχύσεων με βάση συγκεκριμένα κριτήρια, τα οποία είναι μεταξύ άλλων η εξωστρέφεια, η καινοτομία, η αύξηση της απασχόλησης κ.ά. Επίσης μέσω των κατηγοριών αυτών ενισχύονται κατά προτεραιότητα λιγότερο ευνοημένες περιοχές της χώρας (μείωση πληθυσμού, νησιωτικές, ορεινές, παραμεθόριες περιοχές), Βιομηχανικές Περιοχές/Ζώνες Καινοτομίας και περιοχές με ιδιαίτερα αυξημένες μεταναστευτικές ροές όπως ιδίως το Αγαθονήσι, η Κάλυμνος, το Καστελόριζο, η Κως, η Λέρος, η Λέσβος, η Σάμος, η Σύμη και η Χίος.
5. Επιδίδεται κατά προτεραιότητα με συγκεκριμένες ειδικές ρυθμίσεις η ενίσχυση κλάδων (έντασης γνώσης και υψηλής προστιθέμενης αξίας), στους οποίους υπάρχει εθνικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και ειδικά της Τεχνολογίας, Πληροφορικής, Επικοινωνιών και της Αγροδιατροφής (άρθρο 12 περ. στ'), η ενίσχυση των συνεργασιών με τη μορφή clusters/συνεταιρισμών/κοινωνικής οικονομίας (άρθρα 5, 6, 12 περ. ε', 52-58), η αύξηση του μεγέθους των επιχειρήσεων, η επανεκβιομηχάνιση της χώρας και η αξιοποίηση υφιστάμενων αλλά σε αδράνεια επιχειρήσεων και εξοπλισμού (άρθρο 14 παρ. Β2 περ. θ') και διατηρητέων κτισμάτων (άρθρο 8, παρ. 3 περ. α').
6. Αξιοποιούνται νέα επιστρεπτέα χρηματοδοτικά εργαλεία όπως είναι τα Ταμεία Συμμετοχών (Fund of Funds), τα οποία θα επιδιώξουν με δημόσιους πόρους και εποπτεία αλλά και ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια, τη μέγιστη δυνατή μόχλευση με κεφάλαια ιδιωτικά.
7. Μετατοπίζεται το βάρος του Α.Ν. στην παροχή ενισχύσεων πρωτίστως με φοροαπαλλαγές (45% του συνόλου των ενισχύσεων), καθώς μέσω αυτών επιδιώκεται πλέον η ενίσχυση κυρίως του αποτελέσματος και της απόδοσης σε αντιδιαστολή με την μέχρι σήμερα κυρίαρχη λογική της ενίσχυσης επιλέξιμων δαπανών ανεξαρτήτως τελικού αποτελέσματος (95% των ενισχύσεων είχαν τη μορφή επιχορήγησης).
8. Στη λογική της μετατόπισης του βάρους των ενισχύσεων από τη μορφή της επιχορήγησης σε αυτήν της φορολογικής απαλλαγής και προκειμένου οι ενισχύσεις που παρέχονται ως φοροαπαλλαγή (σε ποσοστό 100%) να είναι ισοδύναμες (και συνεπώς ελκυστικές για τους επενδυτές) με τις ενισχύσεις της επιχορήγησης, τα ύψη των επιχορηγήσεων ορίζονται στο 70% του ανώτατου επιτρεπόμενου ποσοστού του ΧΠΕ για τα καθεστώτα: Γενικής Επιχειρηματικότητας, Νέων Ανεξάρτητων ΜμΕ και Ενισχύσεις Καινοτομικού Χαρακτήρα για ΜμΕ.
9. Προβλέπεται σημαντική απλοποίηση των διαδικασιών αξιολόγησης (άρθρο 14) και ελέγχου (άρθρο 16) των επενδυτικών σχεδίων σε πλήρη συμβατότητα με τις διαδικασίες του Συστήματος Διαχείρισης και Ελέγχου (συγχρηματοδοτούμενων έργων), με στόχο την μείωση της γραφειοκρατίας, την ταχύτερη εξυπηρέτηση των επενδυτών και την ταυτόχρονη διασφάλιση του δημόσιου συμφέροντος.

10. Εισάγονται διαδικασίες αξιολόγησης των αποτελεσμάτων και των διαδικασιών του Α.Ν. (άρθρο 30). Η αξιολόγηση αυτή θα πραγματοποιείται τόσο κατά τη διάρκεια (on going) ισχύος των ειδικών καθεστώτων ενίσχυσης, όσο και εκ των υστέρων (ex post evaluation), ώστε να είναι στοχευμένες και αποτελεσματικές οι όποιες απαιτούμενες θεσμικές παρεμβάσεις και να είναι δυνατή η αποτίμηση των όποιων θετικών ή αρνητικών επιπτώσεων του Α.Ν. στην πραγματική οικονομία

Ταμείο Επιχειρηματικότητας II

Το ταμείο αποτελεί συνέχεια του ΤΕΠΙΧ I και συστάθηκε με την υπ' αριθ. πρωτ. 7314/1819/29-11-2016 (ΦΕΚ Β'/3904 Υπουργική Απόφαση), προβλέπεται δε να χρηματοδοτηθεί με δημόσιους (ευρωπαϊκούς και εθνικούς) πόρους ύψους 400 εκ. ευρώ, λειτουργώντας ως αυτόνομη μονάδα εντός της ΕΤΕΑΝ Α.Ε, ενώ με τη συμμετοχή των τραπεζών οι πόροι που θα διατεθούν θα ανέλθουν στο 1 δισ. €

Σκοπός της σύστασης του Ταμείου είναι η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων μέσω της βελτίωσης της πρόσβασης αυτών σε χρηματοδότηση. Ειδικότερα, στόχοι του Ταμείου είναι η ενίσχυση της πρόσβασης στη χρηματοδότηση για την ίδρυση νέων καινοτόμων, εξωστρεφών και δυναμικών επιχειρήσεων, για την ανάπτυξη υφιστάμενων επιχειρήσεων μέσω του τεχνολογικού και οργανωτικού εκσυγχρονισμού τους, την ενίσχυση της εξωστρέφειάς τους και την εισαγωγή καινοτομιών στην οργάνωση και λειτουργία τους, καθώς και για την ενδυνάμωση επιχειρήσεων ή άλλων οργανισμών που δραστηριοποιούνται στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας. Το Ταμείο δύναται να επενδύσει σε περισσότερα από ένα Χρηματοδοτικά Μέσα, στο πλαίσιο των οποίων θα παρέχονται στους τελικούς αποδέκτες δάνεια, εγγυήσεις και μικροπιστώσεις για την επίτευξη των στόχων του Ταμείου. Δύναται επίσης να συμμετέχει σε επενδυτικές πλατφόρμες κατά την έννοια του άρθρου 2 παράγραφος 4, του κανονισμού ΕΕ 2015/1017 για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Στρατηγικών Επενδύσεων, στο πλαίσιο των προσπαθειών της χώρας για τη επίτευξη της βέλτιστης δυνατής μόχλευσης των διαθέσιμων πόρων.

Το νέο Ταμείο Επιχειρηματικότητας (ΤΕΠΙΧ II) έχει στόχο τη δημιουργία χρηματοδοτικών μέσων που θα στοχεύουν, στη διευκόλυνση της πρόσβασης των ελληνικών επιχειρήσεων στη χρηματοδότηση, στην δημιουργία ή/και την ανάπτυξη βιώσιμων επιχειρήσεων σε καινοτόμους, δυναμικούς και ελπιδοφόρους τομείς και δραστηριότητες της οικονομίας, στη διευκόλυνση της άρσης των συνθηκών πιστωτικής ασφυξίας, των δυσμενών όρων δανεισμού και στη κάλυψη των κενών της χρηματοπιστωτικής αγοράς.

Ο στόχος αυτός του Ταμείου Επιχειρηματικότητας II, θα υλοποιηθεί, σε πρώτο στάδιο, με την δημιουργία χρηματοδοτικών μέσων που έχουν χρησιμοποιηθεί ξανά στην Ελληνική αγορά με θετικά αποτελέσματα, όπως δάνεια επιμερισμού κινδύνου και εγγυήσεις, δηλαδή, με την επένδυση σε Ταμεία Δανείων και σε Ταμεία Εγγυήσεων .

Και τα δύο εργαλεία έχουν σκοπό να βοηθήσουν στην προώθηση της επιχειρηματικότητας με την ενίσχυση της πρόσβασης στη χρηματοδότηση νέων, καινοτόμων και ανταγωνιστικών επιχειρήσεων, που συμβάλλουν στη βιώσιμη και φιλική στο περιβάλλον ανάπτυξη. Οι τελικοί αποδέκτες των ενισχύσεων του Ταμείου Επιχειρηματικότητας II θα είναι, υπό σύσταση, νέες και υφιστάμενες επιχειρήσεις και ιδίως Πολύ Μικρές, Μικρές και Μεσαίες

επιχειρήσεις, όλων των κλάδων της Ελληνικής Οικονομίας και όλων των τύπων των εταιριών (ΑΕ, ΕΠΕ, κλπ). Ειδικότερα, το Ταμείο Επιχειρηματικότητας θα δώσει ιδιαίτερη έμφαση σε επιχειρήσεις, επενδύσεις και επενδυτικά σχήματα που αφορούν οικονομικά βιώσιμες δραστηριότητες.

Για το Ταμείο Δανείων, οι δυνατές επιλογές αφορούν το ποσό συμμετοχής (από 80% έως 90% του προϋπολογισμού) και τη σχέση συμμετοχής-συνεπένδυσης (από 50% - 50% έως 75% - 25%), ενώ για το Ταμείο Εγγυήσεων οι δυνατές επιλογές αφορούν το ποσό συμμετοχής (από 10% έως 20% του προϋπολογισμού) και τον συντελεστή μόχλευσης αυτού (από 2,2 έως 3) με σταθερό ποσοστό εγγύησης 70%. Ως δεδομένα θεωρούνται η αναλογία μεταξύ του σκοπού των δανείων με τα επενδυτικά δάνεια να αποτελούν το 50% και τα κεφαλαία κίνησης το υπόλοιπο 50%. Τέλος, η ιδιωτική συμμετοχή στο χρηματοδοτικό σχήμα των επενδυτικών δανείων ορίζεται στο 20% της επένδυσης. Με βάση τα παραπάνω προκύπτει ένα ευρύ πλήθος δυνατών επενδυτικών επιλογών, με σκοπό να προκύψει το βέλτιστο μείγμα που θα μεγιστοποιήσει το ποσό της Δαπάνης και άρα και του Συντελεστή Μόχλευσης των πόρων του Ταμείου.

Σε ότι αφορά τη σχέση συνεπένδυσης του Ταμείου Επιχειρηματικότητας II σε Ταμεία Δανείων και σε Ταμεία Εγγυήσεων, αυτή θα είναι τέτοια ώστε να διευκολύνει, αφενός στη παροχή πιστώσεων με ακόμη ευνοϊκότερους όρους τιμολόγησης γεγονός που θα διευκολύνει και τη ρευστότητα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, αφετέρου στον περαιτέρω περιορισμό του πιστωτικού κινδύνου των πιστωτικών ιδρυμάτων και την επακόλουθη δυνατότητα αύξησης των διαθέσιμων ποσών για χρηματοδοτήσεις.

Ταμείο Επιχειρηματικών Συμμετοχών

(με τη συνεργασία του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επενδύσεων)

Το ταμείο συστάθηκε με την υπ' αριθ. πρωτ. 7428/1829/2-12-2016 ΦΕΚ Β'/3925) Υπουργική Απόφαση. Η επενδυτική πλατφόρμα του Ταμείου Συμμετοχών, τη διαχείριση του οποίου έχει αναλάβει το Ευρωπαϊκό Επενδυτικό Ταμείο EIF, θα χρηματοδοτηθεί με κεφάλαια 200 εκατ. ευρώ από ευρωπαϊκούς και εθνικούς πόρους (ΕΣΠΑ/ Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα, Καινοτομία»), 60 εκατ. ευρώ από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων, ενώ θα μπορεί να αντλήσει επιπλέον κεφάλαια από διεθνή πιστωτικά ιδρύματα και ιδιώτες επενδυτές.

Βασικό χαρακτηριστικό του Ταμείου Συμμετοχών είναι ότι πρόκειται να παρέχει χρηματοδότηση μέσω συμμετοχών στα κεφάλαια των επιχειρήσεων και όχι μέσω παροχής δανείων. Η χρηματοδότηση θα πραγματοποιείται μέσω ενδιάμεσων ταμείων συμμετοχών, τα οποία θα προκύπτουν από διαγωνιστική διαδικασία. Το Ταμείο Συμμετοχών θα επενδύει σε τρεις βασικούς τομείς: α) στον τομέα της έρευνας και της καινοτομίας (technology transfer – innovation window), β) στον τομέα της γενικής επιχειρηματικότητας για επιχειρήσεις σε αρχικά στάδια (early stage) και γ) στον τομέα της γενικής επιχειρηματικότητας για επιχειρήσεις σε στάδιο ανάπτυξης (growth). Στόχος είναι με τη χρήση δημόσιων πόρων ύψους 200 εκ. € να καταστεί δυνατή η άντληση συνολικών κεφαλαίων ύψους 1 δις ευρώ για τη κεφαλαιακή ενίσχυση καινοτόμων ελληνικών επιχειρήσεων με υψηλές προοπτικές ανάπτυξης.

Η χρηματοδότηση θα πραγματοποιείται μέσω ενδιάμεσων ταμείων συμμετοχών τα οποία προκύπτουν από διαγωνιστική διαδικασία και προβλέπεται να περιλαμβάνουν:

Στο παράθυρο καινοτομίας το ταμείο μεταφοράς τεχνολογίας (Technology Transfer Fund- TT Fund) και το ταμείο επιτάχυνσης (Accelerator Fund).

Για τη γενική επιχειρηματικότητα έχουν δημιουργηθεί δύο παράθυρα:

- Για Early stage Venture Capital Funds
- Για Growth Stage Private Equity Funds

Αναλυτικότερα το παράθυρο Καινοτομίας (Innovation window) εντάσσεται στη γενικότερη πολιτική επιδίωξη η Καινοτομία που παράγεται από την Έρευνα να οδηγήσει στην ανάπτυξη της Οικονομίας της Γνώσης, δηλαδή στην παραγωγή πλούτου με βάση τη γνώση που προκύπτει από την ερευνητική δραστηριότητα.

Με δεδομένο ότι στην Ελλάδα παράγεται πρωτότυπο και διεθνώς αναγνωρισμένο επιστημονικό και ερευνητικό έργο είναι κρίσιμης σημασίας η αξιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων που βρίσκονται σε υψηλό επίπεδο τεχνολογικής ετοιμότητας και η στήριξη των δομών που μπορούν να επιταχύνουν τη διαδικασία αυτή.

Το TT Fund θα στοχεύει έργα ή/και εταιρείες (SMEs) προερχόμενες από ΑΕΙ, Ερευνητικά κέντρα ή άλλους οργανισμούς με σημαντική ερευνητική δραστηριότητα. Ο στόχος είναι η αξιοποίηση ερευνητικών αποτελεσμάτων που βρίσκονται σε σχετικό επίπεδο τεχνολογικής ετοιμότητας, η διαμόρφωση επιχειρηματικών σχεδίων και η εμπορική αξιοποίησή τους. Η αξιοποίηση μπορεί να περιλαμβάνει επενδυτικά σχέδια υφιστάμενων επιχειρήσεων, την ίδρυση τεχνοβλαστών (spin-off, spin-out), την εκμετάλλευση Δικαιωμάτων ευρεσιτεχνίας, εκχωρήσεις δικαιωμάτων κλπ. Το Ταμείο αναμένεται να χρησιμοποιήσει κεφάλαια για επενδύσεις pre-seed, proof-of-concept και seed.

Το Ταμείο Επιτάχυνσης θα στοχεύει ομάδες/ έργα ή/και νεοφυείς επιχειρήσεις (start-ups) οι οποίες συνδέονται με δομές στήριξης της επιχειρηματικότητας όπως Θερμοκοιτίδες, Τεχνολογικά Πάρκα, χώρους συν-εργασίας (co-working spaces), Δομές στα ΑΕΙ και στα Ερευνητικά Κέντρα κλπ. Στόχος κατά την λειτουργία του ταμείου επιτάχυνσης είναι να παράσχει την αναγκαία χρηματοδότηση ώστε δράσεις όπως η συμβουλευτική (mentoring/coaching) και η δικτύωση (networking) μεταξύ των ενδιαφερόμενων ομάδων με το επενδυτικό/επιχειρηματικό/ερευνητικό/ακαδημαϊκό οικοσύστημα να ενδυναμωθούν. Το Ταμείο αναμένεται να χρησιμοποιήσει κεφάλαια για επενδύσεις pre-seed, proof-of-concept και seed.

Σε ότι αφορά στην γενική επιχειρηματικότητα το Ταμείο θα απευθύνεται σε κάθε είδους επιχειρήσεις, με ιδιαίτερη όμως έμφαση στους στρατηγικούς τομείς προτεραιότητας της ελληνικής οικονομίας δηλαδή τουρισμό, ενέργεια, αγροδιατροφή, περιβάλλον, εφοδιαστική αλυσίδα, τεχνολογίες πληροφορικής & επικοινωνιών, υγεία και φαρμακευτική βιομηχανία, δημιουργικές και πολιτιστικές βιομηχανίες, υλικά – κατασκευές με στόχο η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων, η μετάβαση στην ποιοτική επιχειρηματικότητα, με αιχμή την καινοτομία και την αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας. Το νέο μοντέλο αναδεικνύει σε κεντρικό ρόλο παραγωγικούς, ανταγωνιστικούς και εξωστρεφείς τομείς της οικονομίας.

Η μεγάλη και αναντικατάστατη προστιθέμενη αξία του συγκεκριμένου χρηματοδοτικού εργαλείου (EquiFund,) έγκειται στο γεγονός ότι αποτελεί ένα αποτελεσματικό μέσο αναστροφής της διαρροής των επιστημόνων στο εξωτερικό και μετατροπής του από brain drain σε brain gain όχι μόνο ανακόπτοντας την μετανάστευση των νέων επιστημόνων αλλά και

επαναπατρίζοντας πολλούς από αυτούς πίσω στην Ελλάδα από όλες τις βαθμίδες της ανώτατης εκπαίδευσης.

Απευθείας χρηματοδοτήσεις από την ΕΕ

Σχέδιο Γιούνκερ 1

Την έβδομη θέση, έπειτα από Ιταλία, Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ισπανία, Γερμανία, Πολωνία. κατέχει η Ελλάδα σε εγκρίσεις και υπογραφές δανείων για επενδυτικά σχέδια στο πλαίσιο του Σχεδίου Γιούνκερ. Ήδη έχει εγκριθεί χρηματοδότηση ύψους 850 εκατ. € σε επτά έργα, η οποία υπολογίζεται ότι θα οδηγήσει σε επενδύσεις ύψους περίπου 2 δισ. €. Επιπλέον, έχει εγκριθεί χρηματοδότηση ύψους 350 εκατ. € προς ενδιάμεσες τράπεζες η οποία υπολογίζεται ότι θα οδηγήσει σε επενδύσεις 1 δισ. €.

Μετά την έγκριση, στις 25 Ιουνίου 2016, του «ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ (ΕΕ) 2015/1017 του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ και του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Στρατηγικών Επενδύσεων, τον Ευρωπαϊκό Κόμβο Επενδυτικών Συμβουλών και την Ευρωπαϊκή Πύλη Επενδυτικών Έργων», έγιναν προσπάθειες για την ενημέρωση και κινητοποίηση όλων των δυνητικών project promoters, τόσο του ιδιωτικού όσο και του δημόσιου τομέα, για τον εντοπισμό, την ωρίμανση και την υποβολή προς έγκριση επενδυτικών σχεδίων που να ανταποκρίνονται στα κριτήρια επιλεξιμότητας του EFSI. Οι προσπάθειες αυτές, που αναλήφθηκαν σε στενή συνεργασία με την ΕΙΒ, αποδίδουν ήδη σημαντικούς καρπούς.

Σχέδιο Γιούνκερ 2

COSME 2014-2020 (Competitiveness SMEs)

Το πρόγραμμα COSME 2014-2020 αποτελεί συνέχεια του Υποπρογράμματος ΕΙΡ (Entrepreneurship and Innovation Programme), του Προγράμματος CIP 2007 – 2013 (Competitiveness and Innovation Programme 2007 - 2013). Το πρόγραμμα επικεντρώνεται σε γενικότερα θέματα που αφορούν τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και την υποστήριξή τους με σύγχρονα χρηματοδοτικά μέσα, τόσο για την διευκόλυνσή τους για τη λήψη δανείων (Μηχανισμός Εγγύησης Δανείων –Loan Guarantee Facility), όσο και για την κεφαλαιακή τους ενίσχυση (Μηχανισμός μετοχικού κεφαλαίου για ανάπτυξη –Equity Facility for Growth).

Υλοποιείται με βάση τα καθοριζόμενα στον Κανονισμό (ΕΕ) αριθ.1287/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11^{ης} Δεκεμβρίου 2013 κι επιχειρεί να συμβάλει στην επίτευξη των γενικών στόχων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της βιωσιμότητας των ευρωπαϊκών ΜμΕ, καθώς και την ενθάρρυνση της επιχειρηματικής νοοτροπίας και την προώθηση της ίδρυσης και της περαιτέρω ανάπτυξης των ΜμΕ. Το πρόγραμμα COSME λειτουργεί συμπληρωματικά με άλλα προγράμματα της Ε.Ε., όπως το HORIZON 2020, και τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά Ταμεία κι επομένως, οι δράσεις του και οι επιλέξιμες δαπάνες που καλύπτει δεν πρέπει να τύχουν διπλής χρηματοδότησης και παράλληλα, οι διαδικασίες χορήγησης ενισχύσεων να είναι διαφανείς και σύμφωνες με το κανονιστικό πλαίσιο της Ε.Ε. για τις κρατικές ενισχύσεις.

Το πρόγραμμα εστιάζει σε 4 τομείς:

- 1.Πρόσβαση στη χρηματοδότηση (Εγγυήσεις & Επιχειρηματικά Κεφάλαια)
- 2.Πρόσβαση στις Αγορές

3.Επιχειρηματικό Περιβάλλον

4.Προώθηση επιχειρηματικότητας και επιχ/κης κουλτούρας

Η προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής δίνεται στην ενίσχυση των ΜμΕ μέσα από σύγχρονα χρηματοδοτικά εργαλεία που θα διευκολύνουν την πρόσβασή τους σε διάφορες πηγές χρηματοδότησης).

HORIZON 2020

Το πρόγραμμα ΟΡΙΖΟΝΤΑΣ 2020 (HORIZON 2020) υλοποιείται με βάση τα καθοριζόμενα στον Κανονισμό (ΕΕ) αριθ.1291/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και αποτελεί το χρηματοδοτικό πλαίσιο της ΕΕ για την Έρευνα και την Καινοτομία για την περίοδο 2014 - 2020, με προϋπολογισμό περίπου 80 δις €. Το πρόγραμμα υποστηρίζει τη στρατηγική "Ευρώπη 2020" που αναδεικνύει την έρευνα και την καινοτομία ως κεντρικούς μοχλούς για την έξυπνη, βιώσιμη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη, στοχεύοντας παράλληλα στην αποτελεσματική αντιμετώπιση σημαντικών κοινωνικών προκλήσεων. Οι τρεις κύριοι βασικοί άξονες του προγράμματος είναι οι ακόλουθοι:

Επιστημονική αριστεία: Το πρόγραμμα «Ορίζοντας 2020» θα ενισχύσει την παγκόσμια υπεροχή της ΕΕ στο πεδίο της επιστήμης, προσελκύοντας τα καλύτερα μυαλά και βοηθώντας τους επιστήμονες να συνεργάζονται και να ανταλλάσσουν ιδέες ανά την Ευρώπη. Θα βοηθήσει τα ταλαντούχα άτομα και τις καινοτόμες εταιρείες να ενισχύσουν την ανταγωνιστικότητα της Ευρώπης, δημιουργώντας, στην πορεία, θέσεις εργασίας και συμβάλλοντας σε ένα υψηλότερο βιοτικό επίπεδο —προσφέροντας οφέλη σε όλους.

Βιομηχανική υπεροχή: Το πρόγραμμα «Ορίζοντας 2020» υποστηρίζει τις ρηξικέλευθες τεχνολογίες που είναι απαραίτητες για τη στήριξη της καινοτομίας σε όλους τους τομείς, όπως είναι η τεχνολογία πληροφοριών και επικοινωνιών (ΤΠΕ) και η διαστημική τεχνολογία.

Κοινωνικές προκλήσεις: Αντιμετώπιση σημαντικών κοινωνικών προκλήσεων, όπως η υγεία και καλή διαβίωση, επισιτιστική ασφάλεια και αειφόρος χρήση των βιολογικών πόρων, βιώσιμη ενέργεια, πράσινη, ολοκληρωμένη κινητικότητα, κλιματική αλλαγή, περιβάλλον, αποδοτικότητα πόρων και πρώτες ύλες.

2.2 Ανάλυση υπαρχόντων ιδιωτικών χρηματοδοτικών εργαλείων

Τα ιδιωτικά κεφάλαια συνεχίζουν να αποτελούν μια από τις κύριες πηγές χρηματοδότησης των επιχειρήσεων και η κατάλληλη επιλογή τους παίζει καταλυτικό ρόλο στην βιωσιμότητα των επιχειρήσεων.

Τραπεζικοί Οργανισμοί και Εταιρείες Χρηματοδοτικής Μίσθωσης

Οι τραπεζικοί οργανισμοί προσφέρουν προϊόντα χορηγήσεων (δάνεια και ανοικτούς αλληλόχρεους λογαριασμούς) που απευθύνονται στις επιχειρήσεις, και η χρηματοδότηση αφορά σε κεφάλαιο κίνησης, επαγγελματικά στεγαστικά δάνεια και δάνεια για προμήθεια εξοπλισμού. Χρηματοδοτικά προϊόντα / εργαλεία όπως το factoring και το leasing (μέσο-μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση για την απόκτηση παγίων στοιχείων) προσφέρονται επίσης.

Επιχειρηματικοί Άγγελοι & Απλοί Ιδιώτες Επενδυτές (Business Angels & Crowd funding)

Πρόκειται για ιδιώτες επενδυτές που επενδύουν κεφάλαια, χρόνο και εμπειρία σε πολλά υποσχόμενες μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις. Οι επιχειρηματικοί άγγελοι είναι μεμονωμένοι επενδυτές που επενδύουν τα δικά τους χρήματα και προσφέρουν την τεχνογνωσία τους κυρίως σε μικρές ή νεοσύστατες εταιρείες, σεβόμενοι έναν παγκόσμιο κώδικα δεοντολογίας, με την προσδοκία αποδόσεων σε μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο πλαίσιο. Αυτή η πηγή των ιδιωτικών κεφαλαίων, οι επιχειρηματικές δεξιότητες και η δικτύωση έχουν γίνει σημαντικοί παράμετροι έναρξης, λειτουργίας, ανάπτυξης και εξέλιξης των καινοτόμων επιχειρήσεων.

Το Ελληνικό Δίκτυο Επιχειρηματικών Αγγέλων (HeBAN), είναι ένας ελληνικός μη κερδοσκοπικός οργανισμός που συστάθηκε για να αντιμετωπίσει το κενό στο ελληνικό οικοσύστημα, της παροχής επαρκούς χρηματοδότησης και τεχνογνωσίας σε καινοτόμες νεοσύστατες επιχειρήσεις στα πρώιμα στάδια τους.

Το Crowdfunding εισήχθη πρόσφατα στο ελληνικό νομικό σύστημα. Ο νόμος εποπτεύει τις απαιτήσεις εκλεξιμότητας των διαχειριστών συστημάτων και τις συνθήκες υπό τις οποίες λειτουργούν. Περιορίζει την αξία των τίτλων σε 500.000 ευρώ ανά εκδότη για περίοδο 12 μηνών, εισάγει περιορισμούς για τη διασφάλιση του επενδυτικού κινδύνου, οργανωτικές απαιτήσεις για τους διαχειριστές, καθώς και ελάχιστη παροχή πληροφοριών (λεπτομερείς παράγοντες κινδύνου, προειδοποιήσεις για πιθανή απώλεια κεφαλαίου κ.λπ.).

Κεφάλαια Επιχειρηματικών Συμμετοχών (Venture Capital & Private Equity Funds)

Μια άλλη πηγή χρηματοδότησης είναι τα κεφάλαια επιχειρηματικών συμμετοχών. Πρόκειται για ένα είδος ιδιωτικής επένδυσης που χορηγείται σε νέες και ελπιδοφόρες επιχειρήσεις με αντάλλαγμα ένα ποσοστό των μετοχών και εκτείνεται σε διάστημα 3-7 χρόνων. Στην Ελλάδα υφίστανται περίπου 20 εταιρείες αυτού του είδους.

2.3 Εκτίμηση κενού στην αγορά (market gap)

Ο δανεισμός των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, οι οποίες αντιστοιχούν περίπου στο 99% των ελληνικών εταιρειών παραμένει σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα παρά την προσπάθεια οικονομικής ανάταξης. Είναι χαρακτηριστικό πως το 2016 τα νέα δάνεια προς ΜμΕ ήταν μόλις 1,06 δισ ευρώ όταν πριν την κρίση αυτά έφθαναν τα 12,5 δισ, ενώ την ίδια στιγμή τα επιτόκια δανεισμού είναι από τα υψηλότερα στην Ευρωζώνη. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, ιδιαίτερα αρνητικό είναι το γεγονός ότι βρίσκονται σε κατάσταση αδράνειας και εναλλακτικοί τρόποι χρηματοδότησης των επιχειρήσεων, όπως για παράδειγμα μέσω των venture capital.

Σύμφωνα με την έκθεση του ΟΟΣΑ, ήδη από το 2010 τα νέα δάνεια προς ΜμΕ υποχώρησαν στο ένα τρίτο αυτών του 2008, σε περίπου 4,43 δισ ευρώ. Έκτατε η συρρίκνωση συνεχίζεται αμείωτη φθάνοντας το 2016 τα νέα δάνεια μετά βίας να ξεπεράσουν το 1 δισ ευρώ.

Αυτό οφείλεται κυρίως σε δύο λόγους: Κατά πρώτον, τα συσσωρευμένα κόκκινα δάνεια δεν επιτρέπουν τις ίδιες τις τράπεζες να χορηγήσουν κάτι παραπάνω στις ΜμΕ. Και αυτό διότι το 2016 το ποσοστό των κόκκινων δανείων προς τις ΜμΕ έφθανε στο 43,2% όταν το γενικό ποσοστό των κόκκινων επιχειρηματικών δανείων ανέρχονταν σε 30,3%. Κοινώς στις ΜμΕ τα δάνεια κοκκίνισαν πιο εύκολα και πιο μαζικά. Κατά δεύτερον, οι αιτήσεις για δανειοδότηση από τις

Μμε έχουν μειωθεί αφού οι περισσότερες επιχειρήσεις είτε παλεύουν να αντεπεξέλθουν στις υφιστάμενες υποχρεώσεις τους είτε δεν έχουν ίδια κεφάλαια για να αξιοποιήσουν ένα τραπεζικό δάνειο για αναπτυξιακούς – επενδυτικούς σκοπούς. Ανασταλτικός παράγοντας ως προς αυτό είναι και το «τσουχτερό» κόστος δανεισμού το οποίο παραμένει σε υψηλά επίπεδα παρά τη μείωση του απ’ το 2012 και έπειτα.

Το περιβάλλον έτσι όπως διαμορφώθηκε δεν φαίνεται να διαφοροποιείται στην περιφέρεια καθώς επηρεάστηκε και η χρηματοδότηση των επιχειρήσεων. Η χρηματοδότηση στην περιφέρεια χαρακτηρίστηκε από αδυναμία ανάπτυξης ισχυρών & αποτελεσματικών συνεταιριστικών (περιφερειακών) τραπεζών, που οφείλεται μεταξύ άλλων και στην επέκταση (πιστωτική και εμπορική) των συστημικών τραπεζών.

Από την άλλη πλευρά, οι επιλογές χρηματοδότησης των επιχειρήσεων στην περιφέρεια καθορίστηκαν από το ιδιαίτερα μικρό μέγεθος της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Συγκεκριμένα, η Ελλάδα, πριν από την κρίση, είχε από τα μεγαλύτερα ποσοστά πολύ μικρών επιχειρήσεων. Το ζήτημα του μικρού μεγέθους της ελληνικής επιχείρησης φαντάζει πιο έντονο στην περιφέρεια, επηρεάζοντας αρνητικά την άντληση χρηματοδότησης. Συγκεκριμένα, το ιδιαίτερα μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων (α) δεν επιτρέπει την άντληση χρηματοδότησης από την κεφαλαιαγορά και από σχήματα επενδυτικής χρηματοδότησης, (β) δεν επιτρέπει την έκδοση χρεογράφων για την άντληση χρηματοδότησης, και (γ) περιορίζει την άντληση χρηματοδότησης από τα τραπεζικά ιδρύματα και, δη, από τα περιφερειακά υποκαταστήματά τους –με τις υστερήσεις που αυτά εμπεριέχουν (Τριαντόπουλος 2017).

Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, ώθησε την κυβέρνηση στην αναζήτηση βοήθειας από το ΔΝΤ, η οποία συνοδεύτηκε από ένα πρόγραμμα δημοσιονομικής και οικονομικής προσαρμογής, γεγονός που επηρέασε και την δυνατότητα χρηματοδότησης των επιχειρήσεων. Το πλήγμα για τα πιστωτικά ιδρύματα ήταν μεγάλο (αποκλεισμός χρηματοδότησης από τις διεθνείς αγορές, υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας, κτλ, (Τριαντόπουλος 2015) με αποτέλεσμα να επηρεάζει αρνητικά την χρηματοδότηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, αυξάνοντας το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων στο 36% του συνόλου των δανείων όταν ο αντίστοιχος μ.ο. για την Ευρωζώνη το διάστημα 2009 – 2016 ήταν 6,2%.

Παρ’ όλες τις προσπάθειες για αντιστροφή του κλίματος, οι επιχειρήσεις συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην πρόσβαση σε χρηματοδότηση. Συγκεκριμένα, η πιστωτική συρρίκνωση παραμένει από το 2011 και έπειτα, όπου αθροιστικά το σύνολο της χρηματοδότησης από τα 320 δισ. ευρώ στα τέλη του 2010 έχει περιοριστεί στα 204 δισ. ευρώ τον Οκτώβριο του 2017, καταγράφοντας μία μείωση 36%. Υπάρχει επομένως ένα έντονο χρηματοδοτικό κενό για τις μικρομεσαίες επιχειρήσει. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, το χρηματοδοτικό κενό κατά το πρώτο μισό του 2017 διαμορφώθηκε στο 11% από 34% κατά το πρώτο μισό του 2015 – που συνιστά και τη χειρότερη επίδοση στην Ευρωζώνη.

Βάσει της σχετικής ανάλυσης για τις πηγές αποτυχίας των αγορών, γίνεται φανερό ότι το έλλειμμα χρηματοδότησης στον τραπεζικό κλάδο αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα κενά στην αγορά στο χώρο της επιχειρηματικότητας, με φυσικό επακόλουθο να παρατηρείται ένα μη επαρκές επίπεδο χρηματοδότησης των αναγκών των ΜΜΕ. Η ελλιπής χρηματοδότηση των ΜΜΕ αφορά όχι μόνο

τις ανάγκες τους σε κεφάλαια κίνησης αλλά εν τέλει και τις όποιες επενδυτικές τους ανάγκες.

Ως εκ τούτου η οικονομική κρίση και η αδυναμία πρόσβασης σε δανειακά κεφάλαια δημιούργησαν ένα χρηματοδοτικό κενό, το οποίο μπορεί να αντιμετωπιστεί με την προσπάθεια για μια επιτυχημένη σχεδίαση, λειτουργία και προώθηση ενός **περιφερειακού ταμείου επιχειρηματικών συμμετοχών**, δίνοντας μεταξύ άλλων, έμφαση στην εναρμόνιση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων με τις προϋποθέσεις και απαιτήσεις για την άντληση χρηματοδότησης από εναλλακτικά σχήματα όπως μικροπιστώσεις, επιχειρηματικά κεφάλαια κτλ.

3. Περιγραφή του χρηματοδοτικού εργαλείου

Ως εργαλείο άσκησης δημόσιας πολιτικής, τα χρηματοδοτικά εργαλεία κινητοποιώντας δημόσιους και ιδιωτικούς πόρους, καλούνται να συνεισφέρουν στην αντιμετώπιση της ανεπάρκειας της αγοράς κεφαλαίων να καλύψει τις ανάγκες των επιχειρήσεων, είτε με δανειακά κεφάλαια (loan funding), είτε με κεφάλαια επιχειρηματικών συμμετοχών (equity) με τη συνεπένδυση κεφαλαίων με ενδιαφερόμενους χρηματοπιστωτικούς (τράπεζες) ή εξειδικευμένους κατά περίπτωση οργανισμούς.

3.1 Χαρακτηριστικά του χρηματοδοτικού εργαλείου

Σκοπός του προτεινόμενου χρηματοδοτικού εργαλείου είναι η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των καινοτόμων επιχειρήσεων ή / και συνεργατικών σχηματισμών στην Περιφέρεια μέσω της καλύτερης πρόσβασης αυτών σε χρηματοδότηση. Ειδικότερα, μέσω επενδύσεων σε επιχειρήσεις με την παροχή επιχειρηματικών κεφαλαίων (Venture Capital και Private Equity Funds), σε συνεργασία και με τη συνεπένδυση ιδιωτικών πόρων, επιδιώκεται αφενός η υποστήριξη νέων καινοτόμων, εξωστρεφών και δυναμικών επιχειρήσεων ή / και συνεργατικών σχηματισμών καθώς και η ανάπτυξη υφιστάμενων επιχειρήσεων μέσω του τεχνολογικού και οργανωτικού εκσυγχρονισμού τους.

Το Ταμείο θα μπορεί να επενδύσει χρησιμοποιώντας ένα σύνολο από χρηματοδοτικά εργαλεία, στο πλαίσιο των οποίων θα παρέχονται στους τελικούς αποδέκτες κεφάλαια, κεφάλαια σποράς, δάνεια αλλά και οιονεί επιχειρηματικά κεφάλαια, κ.α. για την επίτευξη των στόχων του.

Το προτεινόμενο χρηματοδοτικό μέσο θα έχει τα εξής χαρακτηριστικά:

1. Μόχλευση πόρων και αυξημένο αντίκτυπο των προγραμμάτων στο επιχειρηματικό περιβάλλον
2. Αυξημένη αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα λόγω της ανακύκλωσης των πόρων (επιστροφή πόρων από τις επιχειρήσεις και επαναχρησιμοποίησή τους)
3. Ενεργός ρόλος στη διαχείριση έργων και πρόσβαση σε πληροφορίες για τους μετόχους

Η χρήση των κρατικών πόρων έχει ως στόχο να συνεισφέρει στην κεφαλαιακή ενίσχυση καινοτόμων κυρίως επιχειρήσεων σε τομείς τεχνολογικής αιχμής, είτε με τη μορφή συμμετοχής στο κεφάλαιό τους (π.χ. venture capital), είτε με τη συμμετοχή στη διοίκησή τους και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Αντίστοιχα, η μόχλευση πόρων από τον ιδιωτικό τομέα (κυρίως από ενδιαφερόμενους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς, θεσμικούς επενδυτές, funds ή ιδρύματα), παρέχει τη δυνατότητα αύξησης των συνολικών για τη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων πόρων.

Το Ταμείο έρχεται να καλύψει την ανεπάρκεια της αγοράς επενδύοντας σε επιχειρήσεις ή /και συνεργατικούς σχηματισμούς με την παροχή επιχειρηματικών κεφαλαίων (Venture Capital και Private Equity Funds), σε συνεργασία με και με τη συνεπένδυση από επιλεγμένους Ενδιάμεσους Χρηματοπιστωτικούς Οργανισμούς που δραστηριοποιούνται στην ελληνική αγορά.

Το Ταμείο θα επενδύει είτε σε επιχειρήσεις ή / και συνεργατικούς σχηματισμούς που βρίσκονται στο αρχικό στάδιο λειτουργίας τους με την παροχή δανείων έως

25.000,00€ στη λογική των μικροπιστώσεων ή/και με συμμετοχή ιδιωτικών κεφαλαίων κατά 10%, είτε σε υφιστάμενες επιχειρήσεις ή / και συνεργατικούς σχηματισμούς σε στάδιο πλήρους ανάπτυξης (επενδύσεις κατά μέσο όρο €500.000 και θα επιδιώκεται η συνεπένδυση με στόχο την περαιτέρω ανάπτυξη της εταιρίας). Στην δεύτερη περίπτωση ο πάροχος τέτοιων κεφαλαίων χρηματοδοτεί επιχειρήσεις με αντάλλαγμα την απόκτηση ενός ποσοστού μετοχών τους. Το ποσοστό αυτό ποικίλει ανάλογα με το στάδιο ωριμότητας της κάθε επένδυσης, το ύψος των διαθέσιμων πόρων και το μέγεθος της επιχείρησης.

Προϋπολογισμός: 10.000.000,00€

Συνολική Δημόσια Δαπάνη: 95%

Στόχος προσέλκυσης ιδιωτικών κεφαλαίων συν-επένδυσης (Συνολική

συμμετοχή στο Ταμείο των ιδιωτών): 5% κατά μέσο όρο

Διάρκεια: Μέχρι τη λήξη της νέας προγραμματικής περιόδου

Το Ταμείο θα εγγυάται το δανεισμό των επιχειρήσεων έναντι του τραπεζικού συστήματος, προσφέροντας διέξοδο ρευστότητας στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, ενώ θα έχει και τη δυνατότητα αναμόχλευσης των κεφαλαίων. Προτείνεται να λειτουργεί υπό την εποπτεία του ΕΤΕΑΝ, αλλά ως ξεχωριστή χρηματοδοτική μονάδα με δική του επενδυτική επιτροπή. Την πλειοψηφία στην επιτροπή θα κατέχουν οι φορείς της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, ενώ τα υπόλοιπα μέλη θα προέρχονται από την ομάδα στελεχών του ΕΤΕΑΝ, ώστε η Περιφέρεια να αναπτύξει την δική της στρατηγική της για την εξέλιξη του ταμείου.

3.2 Πεδίο και είδος επενδύσεων

Γεωγραφικά θα καλύπτει με επενδύσεις αποκλειστικά την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας.

Ο κύριος όγκος των πόρων θα προέλθει μέσα από το ΕΠ Κεντρικής Μακεδονίας με μόχλευση ιδιωτικών κεφαλαίων.

3.3 Δυνητικοί ωφελούμενοι

- Υπό σύσταση επιχειρήσεις ή/και συνεργατικοί σχηματισμοί με υψηλό δυναμικό ανάπτυξης και με υψηλές ανάγκες για χρηματοδότηση της επιχειρηματικής τους ιδέας (π.χ. για την αξιολόγηση του δυναμικού εμπορευματοποίησης μιας αρχικής ιδέας, την ανάπτυξη νέου προϊόντος, την υποστήριξη της πρώτης πώλησης) ή / και την υποστήριξη της περαιτέρω ανάπτυξης μιας υφιστάμενης επιχείρησης)
- Επιχειρήσεις ή/και συνεργατικοί σχηματισμοί με υψηλό δυναμικό ανάπτυξης που έχουν ανάγκη από χρηματοδότηση για την επέκταση των δραστηριοτήτων τους (είτε σε νέα προϊόντα είτε σε νέες αγορές)

Για τους συνεργατικούς σχηματισμούς, δυνητικοί ωφελούμενοι δύναται να είναι νομικές οντότητες, υφιστάμενες ή υπό σύσταση, επιφορτισμένες με τη διαχείριση των υποστηρικτικών μηχανισμών και περιλαμβάνουν ενδεικτικά ως εταίρους:

- Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα
- Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα
- Οργανισμοί και φορείς ερευνητικών δραστηριοτήτων

- Επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην περιοχή
- Σύνδεσμοι Επιχειρήσεων
- Μη κερδοσκοπικοί αναπτυξιακοί οργανισμοί
- Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης
- Επιμελητήρια

Στο πλαίσιο της περαιτέρω ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας, δύναται να ενισχυθούν και οι ως άνω νομικές οντότητες, μέσω μικρό-δανείων ή μέσω κεφαλαίων σποράς, για τη δημιουργία νέων δραστηριοτήτων ή καινοτόμων, τεχνολογικών ή ερευνητικών προϊόντων.

Ο προσδιορισμός των τελικών δικαιούχων χρειάζεται όμως να αφήνει περιθώρια για αλλαγές στον τύπο επιλέξιμων επιχειρήσεων και επενδύσεων, λαμβάνοντας υπόψη της περίοδο επιλεξιμότητας δαπανών κατά τη νέα προγραμματική περίοδο. Σε αυτό το χρονικό διάστημα υπάρχει το ενδεχόμενο να αλλάξουν οι ανάγκες της αγοράς και να απαιτείται να ενισχυθούν διαφορετικοί τομείς ή ακόμα και διαφορετικοί κλάδοι από αυτούς που προβλέπονται σήμερα.

4. Αξιολόγηση της προστιθέμενης αξίας

Η αύξηση της πρόσβασης στη χρηματοδότηση αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την ανάπτυξη των επιχειρήσεων. Αυτό συνεπάγεται τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης σε περιφερειακό επίπεδο, η οποία με τη σειρά της ενισχύει τη βελτίωση των εσόδων και της κατανάλωσης των νοικοκυριών, γεγονός που επιδρά θετικά στη συνολική οικονομική κατάσταση.

Με την εξασφάλιση της χρηματοδότησης μέσω συμμετοχών στα κεφάλαια των επιχειρήσεων, δίνεται η δυνατότητα υλοποίησης επενδύσεων υψηλής προστιθέμενης αξίας, οι οποίες δεν θα μπορούσαν να υλοποιηθούν διαφορετικά.

Ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον για τις επιχειρήσεις συμβάλλει επίσης στην ελκυστικότητα ολόκληρης της επικράτειας, με αποτέλεσμα περισσότερες επιχειρήσεις, τόσο εγχώριες όσο και διεθνείς, να επιλέγουν να είναι παρόντες και να επενδύουν στη χώρα ή στην περιοχή. Η γεωγραφική συγκέντρωση των διασυνδεδεμένων επιχειρήσεων, των προμηθευτών και των συνδεδεμένων φορέων σε μια συγκεκριμένη περιοχή θα μπορούσε ενδεχομένως να οδηγήσει στη δημιουργία συμπλεγμάτων.

4.1 Διδάγματα και εμπειρίες

Πρωτοβουλία για τις MME

Η πρωτοβουλία για τις MME είναι ένα από κοινού χρηματοδοτικό εργαλείο της Ε.Ε και του Ομίλου της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕπ) το οποίο αποσκοπεί στην τόνωση της χρηματοδότησης των MME με την παροχή μερικής κάλυψης κινδύνων για τα χαρτοφυλάκια δανείων των MME των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Παράλληλα με τους πόρους των ευρωπαϊκών διαρθρωτικών και επενδυτικών ταμείων (ΕΔΕΤ) που συνεισφέρουν τα κράτη μέλη, η πρωτοβουλία για τις MME συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω των πόρων COSME ή / και του προγράμματος «Horizon 2020», καθώς και των πόρων της ΕΤΕπ. Η πρωτοβουλία για τις MME εφαρμόζεται προς το παρόν στη Βουλγαρία, τη Φινλανδία, τη Μάλτα, τη Ρουμανία και την Ισπανία. Ο μικρός αριθμός κρατών μελών που υιοθέτησαν την πρωτοβουλία αυτή θα μπορούσε να συνδεθεί με το χρονοδιάγραμμα της εφαρμογής του: εισήχθη αργότερα στη διαδικασία κανονιστικής ρύθμισης, όταν βρισκόταν ακόμα σε εξέλιξη η διαπραγμάτευση των κρατών μελών για τα επιχειρησιακά τους προγράμματα.

JEREMIE

Η Ελλάδα είναι μεταξύ των χωρών που επέλεξαν να εφαρμόσουν την πρωτοβουλία JEREMIE ως χρηματοδοτικό εργαλείο για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και ανταγωνιστικότητας των MME. Για πρώτη φορά χρησιμοποιήθηκαν νέα χρηματοδοτικά εργαλεία προς τις ελληνικές επιχειρήσεις που θέλουν να επενδύσουν στην καινοτομία, π.χ. στην πληροφορική και τις επικοινωνίες.

Το ταμείο χαρτοφυλακίου JEREMIE διέθετε πόρους ύψους 250 εκ. ευρώ για την παροχή δανεισμού σε MME. Τα οριστικοποιημένα προϊόντα που υλοποιήθηκαν μέσω του ταμείου ήταν: το Funded Risk Sharing (FRSP), η χορήγηση μικροπιστώσεων, το Funded Risk Sharing (FRS) for ICT, το Funded Risk Sharing Generic Content (FRSP – GC), καθώς και το JEREMIE ICT – VC και Early stage VC.

Όπως αποδεικνύει η εμπειρία με το EFSI, η πρόσκληση αυτή και η εκπλήρωσή της θα μπορούσε να οδηγήσει σε ένα πιο ουσιαστικό μοντέλο χρηματοδότησης που βασίζεται στη δέσμευση συμμετοχής δημόσιων και ιδιωτικών φορέων, γεγονός που ενδεχομένως να οδηγήσει στην αύξηση των διαθέσιμων χρηματοοικονομικών πόρων για την κάλυψη των αναγκών των συνεργατικών σχηματισμών σε περιφερειακό επίπεδο για καινοτόμες δράσεις. Σε μια εντελώς διαφορετική βάση και με εντελώς διαφορετικές αρχές.

Η Ελλάδα έχει αποκτήσει μια βασική εμπειρία στη χρήση των χρηματοδοτικών εργαλείων κατά την προηγούμενη προγραμματική περίοδο 2007 -2013 και αυτή η εμπειρία κρίνεται σκόπιμο να ληφθεί υπόψη για την αποδοτικότερη χρήση των χρηματοδοτικών εργαλείων στην τρέχουσα διαχειριστική περίοδο αλλά και στην επόμενο προγραμματική περίοδο 2021 – 2027 τόσο σε επίπεδο σχεδιασμού όσο και σε επίπεδο εκτέλεσης.

4.2 Συνοχή με άλλους τύπους ευρωπαϊκών εργαλείων / προγραμμάτων

Η ανάλυση των διαθέσιμων χρηματοδοτικών εργαλείων, ως μια από τις κύριες πηγές χρηματοδότησης των επιχειρήσεων, καταδεικνύει μια δυναμική προσέγκυσης σημαντικών εξωτερικών κεφαλαίων. Συνεπώς, υπάρχει ανάγκη να εξασφαλισθεί η συνοχή με άλλες μορφές παρεμβάσεων, όπως π.χ. οι επιχορηγήσεις μέσω i) δημιουργίας σαφούς διαχωρισμού μεταξύ έργων που υποστηρίζονται από ενδιάμεσους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς και από επιχορηγήσεις, και ii) μέσω του συντονισμού μεταξύ οποιασδήποτε χρηματοδότησης μέσω ΧΕ και άλλων προγραμμάτων στον τομέα της επιχειρηματικότητας.

Όσον αφορά στο πρώτο, συνιστάται ιδιαίτερα να καθοριστεί μια σαφής οριοθέτηση μεταξύ κατηγοριών έργων που θα υποστηριχθούν μέσω επιχορηγήσεων και κατηγοριών έργων που θα υποστηριχθούν μέσω των ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, προκειμένου να αποφευχθεί η καταστρατήγηση και επικάλυψη των δύο πρωτοβουλιών. Η επικάλυψη μπορεί να αφορά στην επιβολή νόμων που καθιστούν «περιττό» το χρηματοδοτικό εργαλείο ή άλλες δημόσιες χρηματοδοτικές παρεμβάσεις, όπως προγράμματα επιχορηγήσεων, άλλα χρηματοδοτικά εργαλεία, δραστηριότητες από άλλες πηγές προϋπολογισμού και άλλα επίπεδα διοίκησης, υποστήριξη που παρέχεται από τις ΔΑ από τυχόν υπάρχοντα ανακυκλούμενα κεφάλαια.

Όσον αφορά το δεύτερο σημείο, η ΠΚΜ έχει ήδη συστήσει αυτόνομη Διεύθυνση Υποστήριξης Καινοτομίας – Επιχειρηματικότητας, η οποία μπορεί να συντονίζει όλες τις μορφές υποστήριξης και λειτουργεί ως one – stop – shop για τέτοιου είδους παρεμβάσεις, όπου οι φορείς υλοποίησης έργων θα μπορούσαν να λάβουν πληροφορίες σχετικά με πιθανές πηγές χρηματοδότησης.

4.3 Συνοχή με άλλους τύπους εθνικών / τοπικών εργαλείων / προγραμμάτων

Βλ. ενότητα 4.2

4.4 Συνέπειες κρατικής ενίσχυσης

Κατά την επιλογή του προτεινόμενου χρηματοδοτικού μέσου διασφαλίζεται η τήρηση των κανόνων περί κρατικών ενισχύσεων και ειδικότερα, και κατά περίπτωση, η συμβατότητα με τα οριζόμενα στον Κανονισμό (ΕΕ) 651/2014 και τον Κανονισμό (ΕΕ) 1407/2013 περί ενισχύσεων ήσσονος σημασίας.

5. Εφαρμογή του χρηματοδοτικού εργαλείου και οδικός χάρτης

5.1 Κανονιστικό πλαίσιο

Ο παρακάτω πίνακας δίνει την εικόνα για τις βασικές κανονιστικές διατάξεις που διέπουν τις διαφορετικές φάσεις και δραστηριότητες κατά την εφαρμογή του χρηματοδοτικού εργαλείου

Φάση	Δραστηριότητα	Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1303/2013 του ΕΚ και του Συμβουλίου	Κατ' εξουσιοδότηση κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 480/2014 της επιτροπής	Εκτελεστικός Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 964/2014 της Επιτροπής
Σχεδιασμός	Αναφορά στα ΧΕ στο ΕΠ	Άρθ. 96(2)(β)(iii)		
	Εκ των προτέρων αξιολόγηση	Άρθ. 96 37(1)-(2)		Καν. (ΕΕ) Αρ. 964/2014
	Επιλογή σεναρίου υλοποίησης	Άρθ. 38(1)-(4)		Καν. (ΕΕ) Αρ. 964/2014
	Επιλογή φορέα υλοποίησης	Άρθ. 37(1) Άρθ. 38(4)-(5)	Άρθ. 7	
	Εκπόνηση και υπογραφή σύμβασης χρηματοδότησης	Άρθ. 38(7) + Παράρτημα IV Άρθρο 42(5)-(6)	Άρθ. 12, 13	
Σύσταση	Δομή διακυβέρνησης		Άρθ. 6(2)-(3)	
	Μεταφορά πόρων	Άρθ. 38(6) Άρθ. 38(10)		Καν. (ΕΕ) Νο 821/2014 Άρθ. 1
	Σύστημα τεκμηρίωσης, διαχείρισης και ελέγχου	Άρθ. 40 Άρθ. 46	Άρθ. 9	Καν. (ΕΕ) Νο 821/2014 Άρθ. 1
Υλοποίηση	Επιλογή, χρηματοδότηση και καταβολή πόρων στο ΧΕ		Άρθ. 6(1)	
	Πληρωμές	Άρθ. 41, 42		Καν. (ΕΕ) Αρ. 1011/2014 Άρθ. 6, Παράρτημα IV
	Παρακολούθηση, έλεγχος, αναφορές	Άρθ. 46, Παράρτημα IV	Άρθ. 9	Καν. (ΕΕ) Αρ. 821/2014 Άρθ. 2, Παράρτημα I
	Διαχείριση, επαληθεύσεις και πιστοποιήσεις	Άρθ. 40, 125, 127	Άρθ. 9 Άρθ. 25	
	Επαναχρησιμοποίηση πόρων που	Άρθ. 44		

	αποδίδονται στη συνεισφορά των ΕΔΕΤ μέχρι τη λήξη της περιόδου επιλεξιμότητας			
	Αναθεώρηση της εκ των προτέρων αξιολόγησης και /ή της σύμβασης χρηματοδότησης	Άρθ. 38(7) + Παράρτημα IV		
Έξοδος πόρων	Χρήση των πόρων μετά τη λήξη της περιόδου επιλεξιμότητας	Άρθ. 45		

περιγραφή του είδους και παραδειγμάτων των δράσεων που πρόκειται να υποστηριχθούν, στο πλαίσιο κάθε επενδυτικής προτεραιότητας και της αναμενόμενης συμβολής τους στους ειδικούς στόχους που αναφέρονται στο σημείο i), συμπεριλαμβανομένων των κατευθυντήριων αρχών για την επιλογή των πράξεων και, κατά περίπτωση, του εντοπισμού των βασικών στοχευόμενων ομάδων, των ειδικών στοχευόμενων περιοχών, των τύπων των δικαιούχων, της προγραμματιζόμενης χρήσης των μέσων και των μεγάλων έργων

5.2 Σενάρια υλοποίησης

Το χρηματοδοτικό εργαλείο μπορεί να εφαρμοστεί επιλέγοντας έναν από τους παρακάτω τρόπους:

α) χορήγηση χρηματοδοτικής συνδρομής στο πλαίσιο των χρηματοδοτικών εργαλείων που θεσπίζονται στο επίπεδο της Ένωσης, υπό την άμεση ή έμμεση διαχείριση της Επιτροπής

β) χορήγηση χρηματοδοτικής συνδρομής στο πλαίσιο των χρηματοδοτικών εργαλείων που δημιουργούνται σε εθνικό, περιφερειακό, διακρατικό ή διασυνοριακό επίπεδο, υπό τη διαχείριση ή την ευθύνη της διαχειριστικής αρχής.

Για το β) η διαχειριστική αρχή μπορεί να προβαίνει στα ακόλουθα:

α) να επενδύει στο κεφάλαιο υφιστάμενων ή νεοσύστατων νομικών προσώπων, συμπεριλαμβανομένων αυτών που χρηματοδοτούνται από άλλα ΕΔΕΤ, με ειδικό σκοπό την εφαρμογή μέσων χρηματοοικονομικής τεχνικής συνεπών με τους στόχους του αντίστοιχου ΕΔΕΤ, τα οποία αναλαμβάνουν εκτελεστικά καθήκοντα· η στήριξη αυτών των νομικών προσώπων περιορίζεται στα ποσά που είναι απαραίτητα για την εφαρμογή νέων επενδύσεων σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 37 και κατά τρόπο σύμφωνο με τους στόχους του παρόντος κανονισμού·

β) να αναθέτει εκτελεστικά καθήκοντα:

i) στην ΕΤΕπ,

ii) σε διεθνείς χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς στους οποίους κράτος μέλος είναι μέτοχος ή χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί που ιδρύονται σε κράτος μέλος με σκοπό την επίτευξη ενός στόχου δημοσίου συμφέροντος υπό τον έλεγχο μιας δημόσιας αρχής·

iii) σε φορέα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου · ή

γ) να αναλαμβάνει άμεσα εκτελεστικά καθήκοντα σε περίπτωση μέσω χρηματοοικονομικής τεχνικής που αφορούν αποκλειστικά δάνεια ή εγγυήσεις. Στην περίπτωση αυτή, η διαχειριστική αρχή θεωρείται δικαιούχος.

5.3 Βασικά σημεία υλοποίησης

Τα βασικά σημεία υλοποίησης απεικονίζονται παρακάτω:

5.4 Οδικός χάρτης εφαρμογής

Εκτός από την λήψη αποφάσεων στα ανοιχτά ζητήματα που θα διαμορφώσουν τη φύση του προτεινόμενου χρηματοδοτικού εργαλείου, μένουν επίσης προς διευθέτηση ορισμένα καθήκοντα και δραστηριότητες που πρέπει να υλοποιηθούν ανεξάρτητα από το ποια είναι η έκβαση των παραπάνω θεμάτων.

Παρακάτω παρουσιάζεται μια επισκόπηση των βημάτων που απαιτούνται για την εφαρμογή του χρηματοδοτικού μέσου στο πλαίσιο του ΕΠ. Μετά την ολοκλήρωση της εκ των προτέρων αξιολόγησης, πρέπει να ακολουθηθούν οι ακόλουθες διαδικασίες για τη δημιουργία ενός ΧΕ:

- Βελτιστοποίηση της επενδυτικής στρατηγικής
- Επιλογή του διαχειριστή του ΧΕ και διαπραγμάτευση σύμβασης χρηματοδότησης
- Δημιουργία ξεχωριστών λογαριασμών σε χρηματοπιστωτικό ίδρυμα
- Ορισμός κανόνων διαχείρισης του ταμείου.
- Σύσταση των οργάνων διοίκησης του ΧΕ
- Μεταφορά πόρων του ΕΚΤ από τη ΔΑ
- Πρόσκληση Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος για την επιλογή των Ενδιάμεσων Χρηματοπιστωτικών Οργανισμών (ΕΧΟ).
- Επιλογή Ενδιάμεσων Χρηματοπιστωτικών Οργανισμών και ανάθεση
- Διαπραγμάτευση επιχειρησιακών συμφωνιών
- Υπογραφή των επιχειρησιακών συμφωνιών με ενδιάμεσους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς.

6. Αναμενόμενα αποτελέσματα

6.1 Προσδιορισμός αναμενόμενων αποτελεσμάτων

Στην παρούσα ενότητα επιχειρείται μια προσπάθεια να προσδιοριστούν τα αναμενόμενα αποτελέσματα του προτεινόμενου χρηματοδοτικού εργαλείου.

Δείκτες αποτελεσμάτων

Δείκτης	Μονάδα	Τιμή βάσης	Στόχος
Αριθμός συνεργατικών σχηματισμών καινοτομίας που ενισχύονται	Αριθμός	-	5
Ποσοστά επιχειρήσεων start ups	%	-	20
Ποσοστά επιβίωσης επιχειρήσεων	%	-	90

Δείκτες εκροής

Οι δείκτες εκροών των χρηματοδοτικών εργαλείων που σχετίζονται με την επιχειρηματικότητα παρατίθενται παρακάτω: '

Δείκτης	Μονάδα	Τιμή βάσης	Στόχος
Αριθμός επιχειρήσεων που λαμβάνουν οικονομική στήριξη πλην επιχορηγήσεων	Αριθμός	-	30
Αριθμός νέων επιχειρήσεων που λαμβάνουν στήριξη	Αριθμός	-	25
Ιδιωτικές επενδύσεις που αντιστοιχούν σε δημόσια στήριξη επιχειρήσεων	Μ€	-	20

6.2 Συνεισφορά του χρηματοδοτικού εργαλείου στους στρατηγικούς στόχους της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας

Δεδομένου ότι μέχρι και την σύνταξη της παρούσας μελέτης δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για τους στρατηγικούς στόχους της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας για την νέα προγραμματική περίοδο, παρακάτω παρουσιάζεται η επίδραση του χρηματοοικονομικού εργαλείου στους δείκτες εκροών του ΠΕΠ Κεντρική Μακεδονία 2014-2020:

Επενδυτική προτεραιότητα*	Δείκτες εκροών**	Δείκτες αποτελέσματος***
1b	C001 C003 C005	T1302
3a	C001 C003 C007	T1311
3c	C001 C003 C007	T1306
3d	C001 C003 C007	T1308

*1b: Προαγωγή επιχειρηματικών επενδύσεων στην έρευνα και καινοτομία, ανάπτυξη δεσμών και συνεργειών μεταξύ επιχειρήσεων, κέντρων έρευνας και ανάπτυξης και του τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ιδίως μέσω της προαγωγής επενδύσεων στην ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών, στη μεταφορά τεχνολογίας, στην κοινωνική καινοτομία, στην οικολογική καινοτομία, στις εφαρμογές παροχής δημόσιων υπηρεσιών, στην ενθάρρυνση της ζήτησης, στη δικτύωση, στα συμπλέγματα φορέων και στην ανοιχτή καινοτομία μέσω ευφύους εξειδίκευσης, καθώς και στήριξη της τεχνολογικής και εφαρμοσμένης έρευνας, δοκιμαστικών δράσεων, ενεργειών έγκαιρης επικύρωσης προϊόντων, προηγμένων ικανοτήτων παραγωγής και πρώτης παραγωγής, ειδικά σε βασικές τεχνολογίες, και διάδοση των τεχνολογιών γενικής εφαρμογής.

3a: Προώθηση της επιχειρηματικότητας, ιδίως με τη διευκόλυνση της οικονομικής εκμετάλλευσης νέων ιδεών και τη στήριξη της δημιουργίας νέων επιχειρήσεων, μεταξύ άλλων μέσω φυτωρίων επιχειρήσεων

3c: Στήριξη της δημιουργίας και της επέκτασης προηγμένων ικανοτήτων για την ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών

3d: Στήριξη της ικανότητας των ΜΜΕ να αναπτύσσονται σε περιφερειακές, εθνικές και διεθνείς αγορές, και να συμμετέχουν σε διαδικασίες καινοτομίας

** C001: Παραγωγικές επενδύσεις: Αριθμός επιχειρήσεων που λαμβάνουν στήριξη

C003: Παραγωγικές επενδύσεις: Αριθμός επιχειρήσεων που λαμβάνουν οικονομική στήριξη πλην επιχορηγήσεων

C005: Παραγωγικές επενδύσεις: Αριθμός νέων επιχειρήσεων που λαμβάνουν στήριξη

C007: Ιδιωτικές επενδύσεις που αντιστοιχούν σε δημόσια στήριξη επιχειρήσεων

*** T1302: Δαπάνη Ε&Α του τομέα επιχειρήσεων (σε σχέση με το περιφερειακό ΑΕΠ

T1306: Περιφερειακή Ακ. Προστιθέμενη Αξία (ΑΠΑ)

T1308: ΜΜΕ που συνεχίζουν τη δραστηριότητά τους ένα έτος μετά την έναρξη λειτουργίας τους

T1311: Αναλογία start - ups / νέων εταιρειών εντάσεως Ε&Τ προς σύνολο νέων επιχειρήσεων

7. Τελικές επισημάνσεις και συμπεράσματα

7.1 Γενικά Συμπεράσματα

Η διερεύνηση εναλλακτικών μορφών χρηματοδότησης των ΜμΕ αποτελεί ένα ζήτημα που απασχολεί ιδιαίτερα τους φορείς άσκησης πολιτικής σε παγκόσμιο επίπεδο. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) έχει καταλήξει σε συγκεκριμένες γενικές αρχές –προτάσεις προς τα κράτη-μέλη για την ανάληψη μέτρων πολιτικής με στόχο τη διευκόλυνση της πρόσβασης των ΜμΕ σε πηγές χρηματοδότησης.

Οι αρχές αυτές απευθύνονται στα μέλη του G20 και του ΟΟΣΑ και σε άλλες ενδιαφερόμενες οικονομίες, προκειμένου να στηρίζουν τις προσπάθειές για την ενίσχυση της πρόσβασης σε μια ευρεία ποικιλία χρηματοδοτικών εργαλείων από τις ΜΜΕ, συμπεριλαμβανομένων των πολύ μικρών επιχειρήσεων και των επιχειρηματιών. Οι αρχές είναι εθελοντικές και μη δεσμευτικές και βασίζονται στις υπάρχουσες διεθνείς χρηματοοικονομικές αρχές και κατευθυντήριες γραμμές.

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει προωθηθεί η χρήση των χρηματοδοτικών εργαλείων μέσα από εξειδικευμένα προγράμματα για τη στήριξη της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας, καθώς και πρωτοβουλίες σε υψηλό επίπεδο όπως το Ευρωπαϊκό Ταμείο Στρατηγικών Επενδύσεων (EFSI).

Στην Ελλάδα, η χρήση των χρηματοδοτικών εργαλείων πέρασε την εμβρυική φάση της κατά την προγραμματική περίοδο 2007-2013 όπου σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν ποικίλες δράσεις με σκοπό τον επιμερισμό του κινδύνου ανάμεσα στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα. Οι πρωτοβουλίες αυτές υλοποιήθηκαν κυρίως από την πλευρά του Δημοσίου μέσω εξειδικευμένων ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών (ΤΕΜΠΜΕ Α.Ε., ΕΤΕΑΝ Α.Ε., ΤΑΝΕΟ Α.Ε ή Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων, ενώ από την πλευρά του ιδιωτικού τομέα μέρος του ρίσκου ανέλαβαν οι συνεργαζόμενες τράπεζες –συνεπενδυτές, οι ιδιώτες επενδυτές.

Στην παρούσα προγραμματική περίοδο, οι πόροι που διατίθενται για τη διευκόλυνση της πρόσβασης των ΜμΕ σε πηγές χρηματοδότησης προέρχονται κυρίως από το ΕΣΠΑ, όμως κινούνται σε χαμηλά πλαίσια και δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις ανάγκες κάλυψης του χρηματοδοτικού κενού των ελληνικών επιχειρήσεων, καθώς κατευθύνονται κατά κύριο λόγο σε οριζόντιες δράσεις, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες και το στάδιο ανάπτυξης της κάθε επιχείρησης. Είναι ευκόλως κατανοητό ότι διαφορετικό εργαλείο χρειάζεται μία νέα καινοτόμος επιχείρηση, για την οποία θα ταίριαζε ίσως καλύτερα μία κεφαλαιακού τύπου ενίσχυση από Technology Transfer Institutions ή Business Angels, από μία επιχείρηση που είναι υπό σύσταση και ανήκει σε τομείς χαμηλής έντασης γνώσης, για την οποία θα ήταν προτιμότερη η δανειακή ενίσχυση με μικροπιστώσεις ή crowdfunding από ότι μία μη επιστρεπτέα μορφή επιχορήγησης. Αντίστοιχα, μία επιχείρηση που βρίσκεται σε πλήρη φάση ανάπτυξης θα μπορούσε να λάβει είτε κεφαλαιακού τύπου ενίσχυση, είτε εγγύηση σε δάνειο επενδυτικού σκοπού σε συνδυασμό με επιχορήγηση.

Την αδυναμία αυτή έρχεται να καλύψει το προτεινόμενο χρηματοδοτικό εργαλείο όπου ανάλογα με το στάδιο ανάπτυξης κάθε επιχείρησης ή /και συνεργατικού σχηματισμού δίνεται και η αντίστοιχου τύπου ενίσχυση.

Στον αντίποδα, το μη ευνοϊκό επενδυτικό περιβάλλον λόγω κρίσης, το γεγονός ότι η πλειοψηφία των μικρομεσαίων επιχειρήσεων εμφανίζεται εσωστρεφής, η έλλειψη κουλτούρας clustering και το σύνθετο θεσμικό / κανονιστικό πλαίσιο αποτελούν τα αγκάθια στην επιτυχημένη εφαρμογή του χρηματοδοτικού εργαλείου. Παράλληλα είναι σημαντικό να διαμορφωθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις ώστε ο σχεδιασμός και η υλοποίηση χρηματοδοτικών εργαλείων, αφενός να ξεπερνούν τα στενά πλαίσια και τις αντιπαλότητες μεταξύ των εμπλεκόμενων βάσει αρμοδιοτήτων δημόσιων υπηρεσιών κι αφετέρου, να ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες των επιχειρήσεων ανάλογα με το στάδιο και τις προοπτικές ανάπτυξής τους.

7.2 Δράσεις για την καλύτερη χρήση και εφαρμογή του χρηματοδοτικού εργαλείου

Η νέα νομική βάση (δηλ. CPR) για την παρακολούθηση και την υποβολή περιοδικών εκθέσεων υλοποίησης των χρηματοδοτικών εργαλείων έχει τρεις κύριους στόχους:

- Να ενισχυθεί η διαφάνεια όσον αφορά την εφαρμογή τους
- Να επιτρέψει στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα να εκτιμήσει καλύτερα τη συνολική απόδοση τους
- Να παρέχει σε τακτική βάση στα κράτη μέλη, στις υπηρεσίες της Επιτροπής, στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (ΕΚ), στο Συμβούλιο, στο Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο και στο κοινό τα στοιχεία σχετικά με την πρόοδο που σημειώθηκε στη χρηματοδότηση και την εφαρμογή τους.

Σύμφωνα με το παράρτημα IV του Κανονισμού 1303/2013 (άρθρο 1 στοιχείο δ και άρθρο 2 στοιχείο δ), διατάξεις για την παρακολούθηση της υλοποίησης των επενδύσεων και των ροών συναλλαγών, συμπεριλαμβανομένης της υποβολής έκθεσης από το μέσο χρηματοοικονομικής τεχνικής στο αμοιβαίο κεφάλαιο ή/και τη διαχειριστική αρχή ώστε να εξασφαλίζεται η συμμόρφωση προς το άρθρο 46 είναι απαραίτητες σε κάθε συμφωνία χρηματοδότησης και στρατηγικό έγγραφο.

Οι διατάξεις παρακολούθησης θα πρέπει επίσης να είναι συμβατές και να βοηθούν την Διαχειριστική Αρχή της Περιφέρειας να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις υποβολής εκθέσεων όπως ορίζονται στο άρθρο 46 του Κανονισμού 1303/2013.

Το άρθρο 46 «Έκθεση για την υλοποίηση των μέσων χρηματοοικονομικής τεχνικής» του Κανονισμού περί κοινών διατάξεων (1303/2013) προβλέπει επίσης την υποχρέωση της Διαχειριστικής Αρχής να υποβάλλει στην Επιτροπή ειδική έκθεση η οποία καλύπτει τις πράξεις που περιλαμβάνουν μέσα χρηματοοικονομικής τεχνικής υπό μορφή παραρτήματος στην ετήσια έκθεση υλοποίησης.

Η ειδική έκθεση περιλαμβάνει, για κάθε μέσο χρηματοοικονομικής τεχνικής, τα στοιχεία που αφορούν στην ταυτότητα του χρηματοδοτικού εργαλείου, στην περιγραφή του εργαλείου, στον προσδιορισμό των φορέων υλοποίησης, των φορέων διαχείρισης κτλ.

Η Επιτροπή, προκειμένου να εξασφαλίσει ενιαίες προϋποθέσεις για την εφαρμογή του παρόντος άρθρου, εκδίδει εκτελεστικές πράξεις σχετικά με τα

υποδείγματα που πρέπει να χρησιμοποιούνται κατά την υποβολή έκθεσης στην Επιτροπή σχετικά με τα μέσα χρηματοοικονομικής τεχνικής.

Υπάρχουν δύο βασικά στοιχεία που είναι απαραίτητα να εξεταστούν σχετικά με το προτεινόμενο σύστημα παρακολούθησης. Αφορά στους δείκτες που δύναται να χρησιμοποιηθούν για την παρακολούθηση της απόδοσης των χρηματοδοτικού εργαλείου και την ενημέρωση της επενδυτικής στρατηγικής καθώς και της συμφωνίας χρηματοδότησης:

- Δείκτες εκροής και αποτελέσματος που ορίζονται από το ΕΠ ΚΜ για την παρακολούθηση της προόδου του ΧΕ
- Τυποποιημένοι οικονομικοί δείκτες για την αξιολόγηση της απόδοσης των κονδυλίων

Όσον αφορά την αναφορά, θα μπορούσε να γίνει:

- Σε μηνιαία βάση, για τα βασικά στοιχεία όπως τα συνολικά καταβληθέντα ποσά, ο αριθμός των εγκεκριμένων / υπογεγραμμένων / εκταμιευθέντων δανείων, ο συνολικός αριθμός των υποστηριζόμενων έργων
- Σε τριμηνιαία βάση για πιο λεπτομερείς πληροφορίες, όπως η κατανομή μεταξύ των διαφόρων τύπων ενίσχυσης σε κάθε επενδυτική προτεραιότητα, αριθμός των εγκεκριμένων έργων ανά περιφερειακή ενότητα.

Μέσα από τον προσδιορισμό των τιμών στόχου για κάθε δείκτη γίνεται εφικτή η περιοδική παρακολούθησή τους και ο εντοπισμός αποκλίσεων. Η παρουσία αποκλίσεων θα φανερώνει και την ανάγκη για μια πιθανή αναθεώρηση της συμφωνίας χρηματοδότησης, είτε την υποβολή νέας πρόσκλησης υποβολής προτάσεων για την επιλογή άλλων ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών φορέων.

Βιβλιογραφία

1. Access to Finance for SMEs in Greece, Report of High Level Meeting of Representatives (July 2013).
2. European Central Bank, 2018. Survey on the access to finance of enterprises in the euro area
3. European Commission, European Cluster Observatory REPORT (2015). Cluster Programmes in Europe
4. European Commission, Survey on the access to finance of enterprises (SAFE), Analytical Report 2015
5. European Commission (b), 2013. Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1301/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, Βρυξέλλες: Ευρωπαϊκή Ένωση
6. European Commission, DG REGIO B3. Reporting on financial instruments (FI) in the annual implementation report for the programming period 2014 – 2020. Online learning on financial instruments, June 2017
7. European Commission (b), 2014. Εκτελεστικός Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 964/2014 του της Επιτροπής, Βρυξέλλες: Ευρωπαϊκή Ένωση
8. European Commission (b), 2014. Κατ' εξουσιοδότηση Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 480/2014 του της Επιτροπής, Βρυξέλλες: Ευρωπαϊκή Ένωση
9. European Commission (i), 2013. Ex-ante assessment of the EU SME Initiative, Commission Staff Working Document, Brussels: European Commision.
10. European Commission (2016). WP1: Synthesis report. Ex post evaluation of Cohesion Policy programmes 2007-2013, focusing on the European Regional Development Fund (ERDF) and the Cohesion Fund (CF). Task 3 Country Report, Greece. Applica, Ismeri Europa and Cambridge Economic Associate
11. Ex-ante Assessment Report (2015). Financial Instruments Business Competitiveness, Employment, Social Enterprise. ESIF 2014 – 2020. Final Report
12. European Commission. Guidebook Series. How to support SME Policy from Structural Funds. Smart Guide to Cluster Policy.
13. European Commission (2017a), Reflection Paper on the Future of EU Finances, Brussels: European Commission
14. European Commission (2018), A Modern Budget for a Union that Protects, Empowers and Defends The Multiannual Financial Framework for 2021-2027, Brussels: European Commission.
15. Fi-compass (f), 2015. Ex-ante assessment methodology for financial instruments in the 2014 - 2020 programming period. General methodology covering all thematic objectives. Volume I, Luxembourg: EIB
16. Fi-compass (f), 2015. Ex-ante assessment methodology for financial instruments in the 2014-2020 programming period. Enhancing the competitiveness of SME, including agriculture, microcredit and fisheries (Thematic objective 3). Volume III, Luxembourg: EIB
17. Fi-compass (f), 2015. Advancing with ESIF financial instruments. Developing an action plan. Design, set-up, implementation and winding-up of financial instruments, Luxembourg: EIB
18. FINAL WORKSHOP REPORT (2015) on “SME CLUSTERING: FINDING THE RIGHT BUSINESS PARTNERS AND IMPROVING THE BUSINESS ENVIRONMENT FOR SMEs” organized by ORGANIZATION OF THE BLACK

- SEA ECONOMIC COOPERATION (BSEC) and KONRAD-ADENAUER-STIFTUNG (KAS)
19. Access to finance for innovative SMEs. A policy brief from the Interreg Europe Policy Learning Platform on SME competitiveness. July 2017
 20. Nancu Dumitru, "Ovidius" University of Constanta, Faculty of Economic Sciences. The Role of Financial Instruments and Their Impact on the SME Sector (2017).
 21. PWC (2015). SME Funding. Need for a New Architecture
 22. PWC (2014). Χρηματοδότηση μέσω καινοτόμων χρηματοδοτικών εργαλείων στη νέα προγραμματική περίοδο 2014-2020
 23. RIS3 National Assessment: Greece Smart specialisation as a means to foster economic renewal. A report to the European Commission, Directorate General for Regional Policy, Unit I3 - Greece & Cyprus
 24. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ, ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ – ΕΣΠΑ ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ, ΚΡΑΤΙΚΩΝ ΕΝΙΣΧΥΣΕΩΝ. «Επικαιροποίηση της εκ των προτέρων αξιολόγησης (ex ante assessment) για τον εκ νέου σχεδιασμό και εφαρμογή των χρηματοδοτικών εργαλείων της ΠΠ 2014-2020 βάσει των νέων δεδομένων της ελληνικής οικονομίας». Grand Thornton (2016)
 25. Πρόγραμμα HORIZON: Εν συντομία. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2014) (<https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/>)
 26. Πρόγραμμα COSME (http://ec.europa.eu/growth/smes/cosme_en)
 27. Οδηγός Επιχειρηματικότητας Χρηματοδοτικά Εργαλεία – ΕΣΠΑ

INTERREG MED Programme

CO-CREATE

**“Setting up a network of COmpetitive MED Clusters with the
contribution of CREATive industriEs”**

***Elaboration of the Feasibility Studies for the implementation of
Financial Instruments to support the Cross-Industry Clusters and Cross-
innovation actions***

Executive Summary

The objective of the Co-Create project is to support the process of exchange of ideas and cross fertilization between the creative industry and traditional industries contributing to test of creative methods and co-creation tools for entrepreneurs and cluster managers with the support of IP tools for their management.

The pilot actions of the project addressed to policy makers refer to concrete actions coordinated by the Veneto Region and focus on: a) the elaboration of a feasibility study on the implementation of financial instruments in support of cross – industry clusters and cross innovation actions and b) identifying the details of the call for proposal in the OP Central Macedonia for creating support mechanisms to promote innovation in local entrepreneurship.

Taking into account that ex ante evaluation is necessary for setting up financial instruments, the Chamber of Kilkis, like the other project partners, has elaborated the present feasibility study, which operates as a preparatory document able to help the Managing Authority of the Region of Central Macedonia in the elaboration of the ex-ante assessment. The feasibility study is consistent with the specific obligations and guidelines for the financial instruments proposed by DG REGIO, with particular attention to ex-ante assessment.

1. Analysis of demand

The Region of Central Macedonia (RCM) is the largest - in terms of the area -, the second largest in terms of population and economic activity - Region in Greece, occupying the northern central part of the country and combining elements of centrality with elements of a borderline character.

RCM experiences critical competitiveness and entrepreneurship issues and a number of structural weaknesses. In recent years there has been a contraction in regional GDP and a deviation from the national and European average. Due to the economic crisis, there are still very much apparent problems in the region related to business exits from production and trade, the reduction of investments, the transfer of business abroad and, ultimately, the tendency to reduce the total number of productive enterprises.

It is easy to understand that SMEs need support in order to increase their investments, RTDI activities and their export orientation and to develop new forms of cooperation and networking at national and international level in order to build and exploit economies of scale.

Cluster initiatives flourish across Europe in the fields of research and innovation, regional policy, business and industry. Collaborations typically have geographic and thematic focus on synergy and networking in the triple helix model.

However, the only cluster funded by the GSRT and led by an organisation established in the Region of Central Macedonia (Chorus Cluster for Green Energy, CERTH) is active in a sector that has not been recognized as significant and exploitable in relation to the Region's productive potential.

Regional priorities in Central Macedonia aim to boost economic growth and creation of new jobs. This is achieved through the OP of Central Macedonia as it contributes to the objectives of the Europe 2020 Strategy for smart, sustainable and inclusive growth.

The objective of the RCM is to support the establishment and operation of clusters, as well as the association of research institutions with the business community.

Following the exit of Greece from the support program, banks have received an increasing number of applications for loans from individuals and SMEs. The four systemic banks are going to channel the economy with up to € 11 billion this year, in the form of new loans. The amount for 2017 was €8.6 billion. However, this lending may not be enough to re-start the economy that has lost one quarter of its size and has difficulty returning to an upward trend.

In the next two years, the four systemic banks are going to increase their funding by 60% to the small and medium-sized enterprises which mostly suffer from lack of funds – a fact that constitutes a safe indicator for the return to growth in a sustainable way.

Without sufficient funding and liquidity, no business is able to operate, invest, develop - indeed, access to finance is one of the levers of small and medium-sized enterprises. SMEs are

traditionally dependent on bank lending and therefore current bank credit constraints due to the crisis have a disproportionate impact on SMEs. In addition, entrepreneurs have difficulties in raising capital in the early stages of their business.

According to the survey on access to finance (October 2017 to March 2018), the demand for external financing was stronger in Greece. In Greece, 23% of SMEs reported higher demand for bank loans (from 19% in the last year period) and 28% had a higher demand for a credit line (from 23%).

Based on the Bank Lending Survey conducted by the national central banks of the euro area, in collaboration with the European Central Bank (ECB), there was a small increase in demand for loans from small and medium-sized enterprises for the second quarter of 2018. The survey is addressed to a representative sample of credit institutions from all euro area countries. Greece participates in the survey with the four systemic credit institutions.

According to the results of the survey, during the period examined, both the lending criteria and the credit conditions to non-financial corporations (NFCs) remained basically unchanged compared to the first quarter of 2018, a trend which is consistent with the expectations formulated in the survey of the previous quarter.

In addition, banks expect the criteria to remain broadly unchanged during the third quarter of 2018, although it is expected that the criteria for long-term loans will become somewhat tighter.

The overall demand for loans from NFCs remained almost unchanged although there was a small increase in demand from small and medium-sized enterprises (SMEs), in particular for short-term loans.

In the next quarter, the overall demand for loans from NFCs is expected to remain close to the same level. The proportion of business loan applications that were rejected remained stable compared to the previous quarter.

2. Market Gap

New Investment Law

Investment Law 4399/2016 is an important development tool in the national effort to rebuild the country's healthy entrepreneurial fabric and attract more Greek and foreign private investors. The law is extremely important in relation to the respective laws of the past, both in terms of the logic that governs it and as to the expected results of reversing the strong trend of disinvestment.

The new Investment Law no longer strengthens "existing trends", but aiming to restructure the Greek economy to exit the crisis, focuses on areas that contribute to the country's technological upgrade and to improving the country's competitiveness in high added value and knowledge intensive sectors with the ultimate goal of achieving a significantly better place in the International Labor Division.

The main issue is the branding of the country internationally and internally. This will be feasible with emphasis on selected technology sectors that contribute to the country's technological upgrade and to improving the country's competitiveness in high added value and knowledge intensive sectors. In this sense, two sectors are particularly strengthened: Information and Communication Technologies ("Software Engineering made in Greece"- Development of software applications: general, engineering, e-health, robotics, aerospace, recreation (e.g. video games, security, etc.) and Agri-food (from the field to tourism). In these sectors, Greece can build a "brand name" and thus change its position on the world map.

Entrepreneurship Fund II

The fund is a continuation of TEPIX I and was established under No. Prot. 7314/1819 / 29-11-2016 (Government Gazette B / 3904 Ministerial Decision) and is planned to be financed by public (European and national) resources amounting to 400 million Euros, operating as an autonomous unit within ETEAN SA, while with the involvement of banks, the resources allocated will amount to € 1 billion.

The new Entrepreneurship Fund (TEPIX II) aims to create financial instruments focused on facilitating the access of Greek companies to finance, the creation and / or the development of viable enterprises in innovative, dynamic and promising sectors and activities of the economy, facilitating the removal of credit crunch conditions, unfavorable borrowing conditions, and filling the gaps in the financial market.

This objective of the Entrepreneurship Fund II will be implemented initially by the creation of financial instruments that have been used in the past in the Greek market with positive results, such as risk-sharing loans and guarantees, i.e. by investing in Loan Funds and Funds Guarantees.

Equity Fund

Equity Fund is an investment platform with a multiplier effect on the economy and society. It is an innovative product for entrepreneurship, combining funding and experience from major institutional players and the necessary flexibility to create successful investments. Such an effort is being done for the first time in Greece and is also for the first time endowed with such a high amount of public resources (€200 million public expenditure from the Operational Program Competitiveness, Entrepreneurship and Innovation (EPANEK) under the NSRF 2014- 2020). Additional funds may come from international credit institutions as well as from private investors.

The equity platform of EquiFund starts operating with funds of 200 million from European and national resources and 60 million from the European Investment Fund (EIF). The EquiFund will attract the attention of the international community because of the possibility offered to find financing through participations in company capital, at a time when one of the biggest problems facing businesses is ensuring liquidity and access to finance.

COSME 2014-2020 (Competitiveness SMEs)

The COSME 2014-2020 program is a continuity of Subprogramme EIP (Entrepreneurship and Innovation Programme), of the CIP Program 2007 - 2013 (Competitiveness and Innovation Programme 2007 - 2013). The program focuses on more general issues concerning small and medium-sized enterprises and their support with modern financial instruments, both to facilitate their borrowing (Loan Guarantee Facility) as well as for their capital enhancement (Equity Facility for Growth).

HORIZON 2020

The HORIZON 2020 Program is implemented on the basis of the European Parliament and Council Regulation (EU) No 1291/2013 and constitutes the EU's 2014-2020 financial framework for Research and Innovation with a budget of about € 80 billion. The program supports the Europe 2020 strategy which highlights research and innovation as key levers for smart, sustainable and integrated development, while aiming at addressing effectively major societal challenges.

Private funds

Private funds continue to be one of the main sources of financing for smes and their proper choice plays a catalytic role in business sustainability. They include:

- Banking Organisations and Leasing Companies
- Business Angels & Simple Private Investors (Crowd financing)
- Venture Capital & Private Equity Funds

The lending of small and medium-sized enterprises, which account for about 99% of Greek companies, remains extremely low despite the economic recovery. It is typical that in 2016 new loans to SMEs were only 1.06 billion euros, when before the crisis they reached 12.5 billion, while at the same time lending rates are among the highest in the Eurozone. According to the OECD, it is particularly negative the fact that alternative ways of financing, for example through venture capital, are inactive.

Funding of smes in the region was characterized by the inability to develop strong & efficient cooperative (regional) banks, due to the expansion (credit and commercial) of systemic banks.

On the other hand, smes' financing options in the region were determined by the very small size of business activity. In particular, Greece, before the crisis, had the highest percentage of very small enterprises. The issue of the small size of the Greek enterprise seems more intense in the region, negatively affecting access to finance. In particular, the very small size of enterprises (a) does not allow the obtaining of finance from the capital market and investment finance schemes, (b) does not allow the issue of debt securities, and (c) restricts obtaining finance from banks and, in particular, from their regional branches (Triandopoulos 2017).

The global financial crisis has led the government to seek help from the IMF, accompanied by a fiscal and economic adjustment program, which also affected the access to finance by small and medium-sized enterprises (SMEs). The harm on credit institutions was bad (exclusion of financing from international markets, downgrading of credit rating, etc.) (Triandopoulos 2015), thus adversely affecting the financing of small and medium-sized enterprises, increasing non-performing loans to 36% of the total loans when the respective average in the Eurozone during 2009 - 2016 was 6,2%.

Despite all efforts to achieve a complete turnaround in this respect, smes continue to experience difficulties in accessing finance. In particular, the credit crunch remains in place from 2011 onwards, with cumulative total funding of € 320 billion at the end of 2010, down to € 204 billion in October 2017, down 36%. There is therefore a strong financial gap for small and medium-sized enterprises. According to European Central Bank figures, the financial gap in the first half of 2017 stood at 11%, from 34% in the first half of 2015 - which is also the worst performance in the Eurozone.

Based on the analysis of the sources of market failure, it is clear that the financing gap in the banking sector is one of the biggest gaps in the market in entrepreneurship, having as a consequence an inadequate level of financing for the needs of SMEs. Insufficient funding for SMEs is not only about their working capital needs but also about their investment needs.

Therefore, the financial crisis and the lack of access to loan funds have created a financial gap that can be addressed by an effort for a successful design, operation and promotion of a regional equity fund, focusing on the harmonization of small and medium-sized enterprises with the conditions and requirements for obtaining funding from alternative schemes such as microcredit, venture capital etc.

3. Description of the financial instrument

As a public policy tool, financial instruments mobilizing public and private resources are invited to contribute to shortages in the capital market to meet the needs of SMEs, either with loan funding, or venture capital (equity) with the co-investment funds with financial stakeholders (banks) or specialized agencies where appropriate.

The proposed financial instrument addresses the market failure by investing in innovative smes and / or clusters through the provision of Venture Capital and Private Equity Funds in co-operation with and through co-investment from selected Intermediary Financial Institutions active in the Greek market.

The Fund will either invest in innovative smes and / or clusters that are in their initial stage of operation by providing loans up to € 25,000.00 on the basis of microcredit and / or with 10% private equity, or in existing businesses and / or clusters in full development (investments averaging € 500,000 and pursuing co-investment to further develop the company). In the latter case, the provider of such funds, funds companies in exchange for acquiring a percentage of their shares. This percentage varies according to the maturity stage of each investment, the amount of resources available and the size of the enterprise.

The Fund will guarantee the business loans to the banking system, offering a liquidity outflow to small and medium-sized enterprises, and it will also have the ability to raise funds. It is proposed to operate under the supervision of Hellenic Fund of Entrepreneurship and Development (ETEAN) but as a separate financial unit with its own investment committee. The majority of the committee members will come from the Region of Central Macedonia, while the rest of the members will come

from the ETEAN team so that the Region develops its own strategy for the development of the fund.

Budget: € 10,000,000.00

Total Public Expenditure: 95%

Objective of attracting private co-investment funds (Total participation in the Private Fund): 5% on average

Duration: Until the end of the new programming period

Potential Beneficiaries of the financial instruments include:

- ✓ Start ups or undertaking innovative smes and / or clusters with high growth potential and high needs to fund their business idea (e.g. to assess the potential for commercialization of an initial concept, the development of a new product, the support of the first sale) or/ and supporting the further development of an existing enterprise)
- ✓ Innovative smes and / or clusters with high growth potential in need of funding to expand their business (either new or new markets)

However, the identification of final beneficiaries needs to leave room for changes in the type of eligible enterprises and investments taking into account the period of eligibility of expenditure in the new programming period. During this time there is a possibility that market needs will change and that different sectors will be needed to be strengthened

4. Assessment of added value

By securing funding through equity investments in innovative smes and / or clusters, it is possible to realize high value-added investments, which could not be realized differently.

A competitive business environment also contributes to the attractiveness of the entire territory, resulting in more companies, both domestic and international, choosing to be present and investing in the country or region. The geographic concentration of interconnected enterprises, suppliers and affiliates in a particular area could potentially lead to the formation of clusters.

Greece has acquired a basic experience in the use of financial instruments during the previous programming period 2007 - 2013 and this experience should be taken into account for the more efficient use of financial instruments in the current management period and in the next programming period 2021-2027 both at the design and execution level.

The analysis of the available financial instruments, as one of the main sources of business financing, demonstrates a dynamic of attracting significant external capital. Consequently, there is a need to ensure consistency with other forms of intervention, such as grants through (i) a clear separation between projects supported by financial intermediaries and grants, and (ii) coordination between any FP funding and other entrepreneurship programs.

When selecting the proposed financial instrument, compliance with State aid rules is respected and, in particular, and where appropriate, compatibility with Regulation (EU) 651/2014 and Regulation (EU) 1407/2013 on de minimis aid.

5. Implementation of the financial instrument and roadmap

The regulatory framework includes Regulation (EU) (EC) No 1303/2013 and the Council, Delegated Regulation (EU) 480/2014, and Implementing Regulation (EU) No. 964/2014 of the Commission.

The funding tool can be applied by selecting one of the following ways:

- (a) the granting of financial contribution under the financial instruments adopted at Union level under the direct or indirect management of the Commission;
- (b) the granting of financial contribution under the funding instruments set up at national, regional, transnational or cross-border level under the management or responsibility of the managing authority.

Besides making decisions on open issues that will shape the nature of the proposed financial instrument, some tasks and activities that need to be implemented, regardless of the outcome of the above issues, are also to be agreed on. Specifically:

- ✓ Fine tuning of Investment strategy
- ✓ Selection of Fofo manager and Funding
- ✓ Agreement negotiation
- ✓ Creation of separate accounts within a financial institution;
- ✓ Definition of treasury management rules;
- ✓ Set - up of the governing bodies of the FI
- ✓ Transfer of ESIF resources from the MA.
- ✓ Launch of the Call for Expression of interests for the selection of Financial Intermediaries
- ✓ Selection of financial intermediary and award (further detailed in the next section);
- ✓ Negotiation of operational agreements;
- ✓ Signature of operational agreements with financial intermediaries.

6. Expected results

The results indicators aim to outline the achievement of specific objectives consistent with the ESIF and EU strategy, while output indicators measure the actions of the financial instruments to achieve the result indicators, and the performance indicators measure the operational performance of the financial tools (credit losses, leverage and management costs).

7. Concluding remarks and conclusions

Exploring alternative forms of SME funding is a matter of particular concern to global policy makers. It is significant that the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) has reached specific general principles - proposals to Member States for policy measures aimed at facilitating SMEs' access to sources of finance.

At European Union level, the use of financial instruments has been promoted through specialized programs to support entrepreneurship and innovation, as well as high-level initiatives such as the European Investment Fund (EFSI).

In Greece, the use of financial instruments has passed its embryonic phase during the 2007-2013 programming period where various actions were designed and implemented to share the risk between the public and private sectors. These initiatives were mainly implemented by the public sector through specialized financial intermediaries (TEMPME SA, ETEAN SA, TANEOS SA, the European Investment Bank and the European Investment Fund), while from the private sector, part of the risk was borne by the co-operating banks - co - investors , the private investors.

In the present programming period, the resources available to facilitate access to finance from the SMEs come mainly from the NSRF, but they are low in scope and cannot meet the needs of Greek companies to cover the financial gap, as they are mainly directed in horizontal actions, without taking into account the specific needs and stage of development of each enterprise.

The proposed financial instrument remedies this shortcoming where, depending on the different stage of development of each sme and / or cluster, the corresponding type of aid is provided.

On the other hand, the unfavorable investment environment due to the crisis, the fact that the majority of small and medium-sized enterprises appear introvert, the lack of clustering culture and the complex institutional / regulatory framework are the thorns in the successful implementation of the financial instrument. At the same time, it is important to create the appropriate conditions for the design and implementation of financial instruments to overcome the narrow frameworks and rivalries among different actors involved and to respond to the real needs of enterprises according to the stage and development prospects.

For better use and implementation of the financial instrument the study proposes a monitoring system through the submission of periodic reports on the implementation of the financial instrument:

- ✓ On a monthly basis, for the key data such as the total amounts disbursed, the number of authorized / signed / disbursed loans, the total number of supported projects
- ✓ On a quarterly basis for more detailed information, such as the breakdown between the different types of projects under each investment priority, the number of approved projects per regional unit.

By setting target values for each set of indicators, it is possible to periodically monitor and identify deviations. The presence of such deviations will also reveal the need for a possible revision of the financing agreement, or the submission of a new call for proposals for the selection of other financial intermediaries.

Partner n. 7	Name of the Partner: POLIMI
Country / Region: ITALY	
Introduction – Summary in English	
The Feasibility study has been divided into seven main parts. The first one, demand analysis, examined the importance that the creative cultural industries are increasingly acquiring. In 2016 they represented 6% of the wealth produced in Italy, with an increase of 2% compared to the previous year. The cultural industries produce 33.6 billion euros of added value (2.2% of the national total), employing 488 thousand workers. Culture and creativity thus confirm themselves as an important driver of development and innovation. In the 2014-2020 period, 6 billion euros have been allocated through the Cohesion Fund to be allocated to the cultural and creative sectors and to cultural heritage. It is planned that given the increase in importance in this sector, even greater funds will be allocated in the coming years. The second paragraph, evaluation of market gap, underlines the biggest issues within this context. In the period 2018-2019, EUR 100 million will be available for research on cultural heritage under the Horizon 2020 program. The funds are super-requested, thus confirming when explicit within the demand analysis that is growing, but it is difficult to increase the allocation of such resources. Despite these problems, the Lombardy region, also given the growing interest at the local level, has developed a series of initiatives aimed at supporting the CCIs. The aim would be to provide more and more support for activities in this direction. The third paragraph, description of the financial instrument, tells how the proposed financial instrument should not only have an end to financing but above all should aim to promote such structures in order to increase the prestige of cross-cutting projects between CCIs and SMEs. The fourth paragraph, added value, explains through a series of examples the value that could derive from such a proposal. A generation of these new tools would lead to a facilitated and more widespread collaboration of creative cultural industries, going to enhance the products and services created. This solution would, therefore, represents an added value as it would increase the number of collaborative projects and concern the creative cultural industries, leading to a reduction in time and improving the quality of collaboration. The fifth paragraph, implementation of financial instrument and Road Map, explains the financial proposal in detail and lists all the steps necessary to implement it. The tool aims to bring the CCIs into contact with SMEs in order to increase the value of both and exploit this collaboration to achieve a competitive advantage. The aim is to put in contact the two actors who will benefit from a series of contributions prepared by the region. In fact, the local financing will, on the one hand, serve to reduce the share of the SMEs' participation so as to be more likely to use such collaborations; on the other hand, they will be used to pay an extra contribution, in addition to the one provided by the SME, to the CCIs for their services. The tool would allow the provision of funds for CCIs through vouchers, or with the possibility of paying the money in tranches for the SMEs and paying part of the sum to the SMEs with an advance given by the region. The sixth paragraph, expected results, describes how the results of this new instrument would foster greater cooperation between SMEs and CCIs, increasing their value and allowing further development. The last paragraph, conclusions and recommendations, presents a SWOT analysis of the scenario that would come from the adoption of this tool and makes some reflections on how bureaucratic pruning is needed in order to encourage the use of the same.	

1. Demand Analysis

Le industrie creative e culturali rappresentano una grande opportunità di sviluppo economico contemporaneo, una dimensione produttiva che unisce innovazione e cultura in un processo di trasformazione continua.

Tale settore rappresenta il 4,5% del PIL dell'Unione Europea, impiega 8,5 milioni di persone e fornisce un importante contributo agli altri settori, in cui l'innovazione è guidata sempre di più dalla creatività e dal design.

Il sistema produttivo delle industrie culturali e creative italiane rappresenta una risorsa importante per il paese: vale infatti il 5,4% del PIL e nel corso del 2011 ha generato il 10,1% dell'export totale.

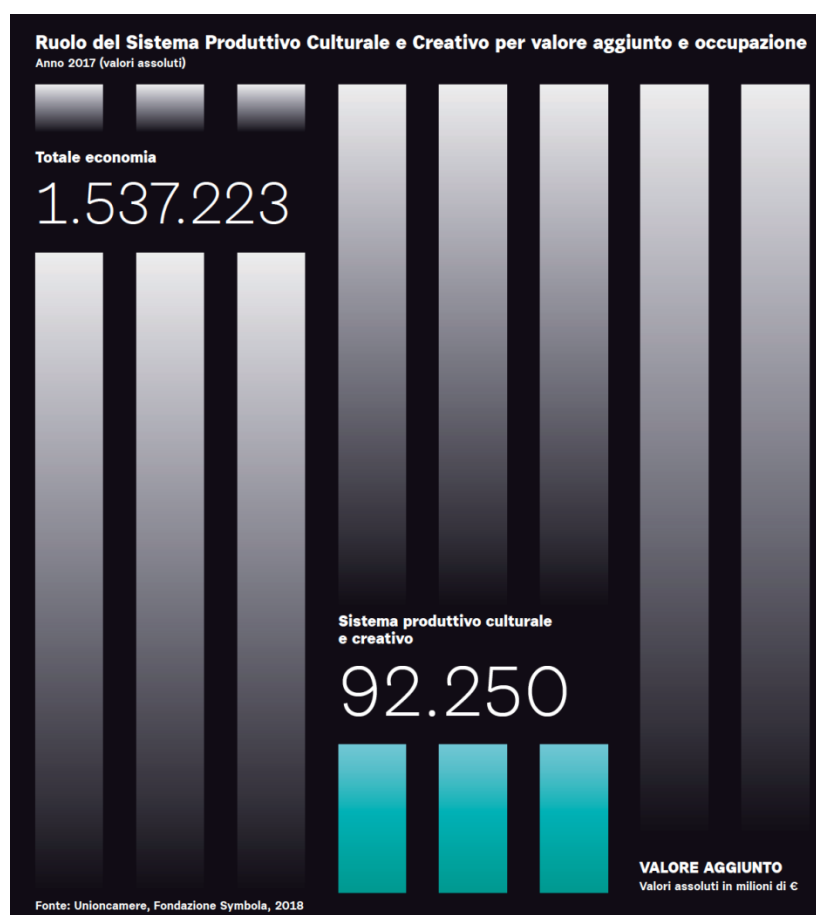

Figura 1 - Ruolo del Sistema Produttivo Culturale e Creativo per valore aggiunto e occupazione, 2017
(Rapporto "Io sono cultura" – 2018)

Nel 2017 il Sistema Produttivo Culturale e Creativo ha generato il 6% della ricchezza prodotta in Italia: oltre 92 miliardi di euro, grazie all'impiego di 1,5 milioni di persone (6,1% del totale degli occupati). Il settore è cresciuto in termini di valore aggiunto (+2,0%) e di occupati (+1,6%). Le aree geografiche in cui il fatturato è maggiore sono quelle con una forte vocazione manifatturiera. Cultura e creatività hanno un effetto moltiplicatore sul resto dell'economia: l'intera filiera produce 255,5 miliardi (16,6% del valore aggiunto nazionale), col turismo come primo beneficiario.

Più nello specifico, le industrie culturali producono 33,6 miliardi di euro di valore aggiunto (il

2,2% del complessivo nazionale), grazie all'impiego di 488 mila addetti (l'1,9% degli addetti totali). A seguire, troviamo le performance delle industrie creative, in grado di generare 13,4 miliardi di valore aggiunto e quasi 261 mila posti di lavoro; se rapportati al totale nazionale, questi valori hanno un'incidenza pari, rispettivamente, allo 0,9% e all'1,0%.

Cultura e creatività si confermano un importante motore di sviluppo e di innovazione nel mondo.

La previsione di budget per il programma Europa Creativa per il 2018 era di 1 miliardo 850 milioni di euro (rispetto i precedenti 1 miliardo e 460 milioni di euro), con un incremento proposto del 20% circa, raccogliendo in parte la forte pressione esercitata dal Parlamento europeo.

Il futuro dei programmi europei per la cultura- inclusi i settori culturale e creativo (SCC) - sarà frutto di una riflessione sulla congruità e pertinenza delle misure fin qui adottate, di una visione per il futuro della UE, della compatibilità economica. Il negoziato si presume si sposterà in Parlamento, dove si dovranno approfondire la questione del settore trasversale e le relative risorse, non indicate nel MFF della Commissione e la effettiva complementarietà tra lo strumento finanziario di Europa creativa e i fondi EFSI, esplicitamente citato. Dalla stessa fonte potrebbero scaturire incrementi per le imprese culturali e creative nel programma COSME, così come potrebbero essere rafforzata la propensione a investire in cultura di Horizon Europe, dei fondi di coesione, di Erasmus, del nuovo programma unificato di azione verso i Paesi terzi e soprattutto nel nuovo programma Digitale. Una linea mainstreaming che l'Anno europeo del patrimonio culturale sta testando con successo.

Nel periodo **2014-2020** sono stati infatti stanziati 6 miliardi di euro tramite il Fondo di Coesione da destinare ai settori culturale e creativo e al patrimonio culturale.

Inoltre, nel 2017 vi è stato anche il bando di Europa creativa, finanziato con 5 milioni di euro.

Nel "Programma Europa Creativa: Support for European Cooperation Projects", in riferimento all'anno 2018, l'Italia ha rappresentato il paese con il maggior numero di candidature: 12 su un totale di 77, per una richiesta di erogazione pari a 1,5 milioni di euro. Con cinque progetti selezionati a guida italiana, il nostro Paese si posiziona al primo posto per finanziamenti ottenuti dimostrandosi un paese maturo e capace di attivare progettazioni nazionali e transnazionali mettendo in dialogo istituzioni, imprese e associazionismo. I cinque progetti a guida italiana selezionati spaziano dalla valorizzazione dei parchi archeologici alla rivitalizzazione del settore tessile, coinvolgendo i segmenti del settore più disparati, dalle performing arts al food, fino al mondo degli archivi.

Valore aggiunto e occupazione del Sistema Produttivo Culturale e Creativo nelle regioni italiane
Anno 2017 (valori assoluti, incidenze percentuali sul totale economia e variazioni percentuali)

	VALORE AGGIUNTO			OCCUPAZIONE		
	milioni di euro	in % sul totale economia	variazioni % 2016-2017	migliaia	in % sul totale economia	variazioni % 2016-2017
Piemonte	8.160,6	6,9	4,4	130,0	6,8	3,7
Valle d'Aosta	279,6	6,9	1,6	4,5	7,2	0,6
Lombardia	24.154,4	7,2	1,9	350,1	7,4	1,5
Trentino-Alto Adige	1.916,9	5,1	-1,2	33,1	6,1	-1,8
Veneto	7.588,3	5,3	1,1	135,2	6,1	0,9
Friuli Venezia Giulia	1.790,6	5,3	1,5	33,4	6,2	1,0
Liguria	1.752,1	4,0	3,0	31,7	4,6	2,5
Emilia-Romagna	7.726,1	5,5	-1,0	134,0	6,3	-1,6
Toscana	6.060,8	5,9	4,2	104,4	6,2	3,6
Umbria	1.009,5	5,2	3,4	21,8	5,7	2,9
Marche	2.263,0	6,1	3,1	43,4	6,5	2,4
Lazio	14.888,5	8,8	0,2	204,6	7,7	0,2
Abruzzo	1.217,1	4,2	5,9	23,9	4,5	4,9
Molise	251,0	4,4	12,2	5,0	4,6	11,7
Campania	4.447,4	4,6	5,0	81,1	4,3	4,7
Puglia	2.756,1	4,2	4,0	59,9	4,3	3,7
Basilicata	381,4	3,5	0,4	8,3	4,1	0,3
Calabria	958,6	3,2	1,1	21,6	3,4	0,7
Sicilia	3.298,3	4,2	1,7	67,8	4,3	1,1
Sardegna	1.349,7	4,4	4,5	26,3	4,3	3,9
Nord-Ovest	34.346,7	6,8	2,5	516,3	7,0	2,1
Nord-Est	19.021,9	5,4	0,1	335,7	6,2	-0,4
Centro	24.221,8	7,3	1,6	374,3	7,0	1,6
Mezzogiorno	14.659,5	4,2	3,8	294,0	4,2	3,3
ITALIA	92.249,8	6,0	2,0	1.520,2	6,1	1,6

Fonte: Unioncamere, Fondazione Symbola, 2018

Figura 2 - Valore aggiunto e occupazione del Sistema Produttivo Culturale e Creativo nelle regioni italiane, 2017 (Rapporto "Io sono cultura" – 2018)

I dati contenuti all'interno di questa analisi, provengono dal rapporto "Io sono Cultura", giunto alla sua ottava edizione, che rappresenta la sintesi di un progetto di ricerca cui Unioncamere e Fondazione Symbola collaborano da oltre un decennio, volto ad analizzare il ruolo delle filiere culturali e creative nell'economia italiana. In questo, parte del Team di CILab (dipartimento di design del Politecnico di Milano) è stato coinvolto per la realizzazione di alcune parti dello stesso.

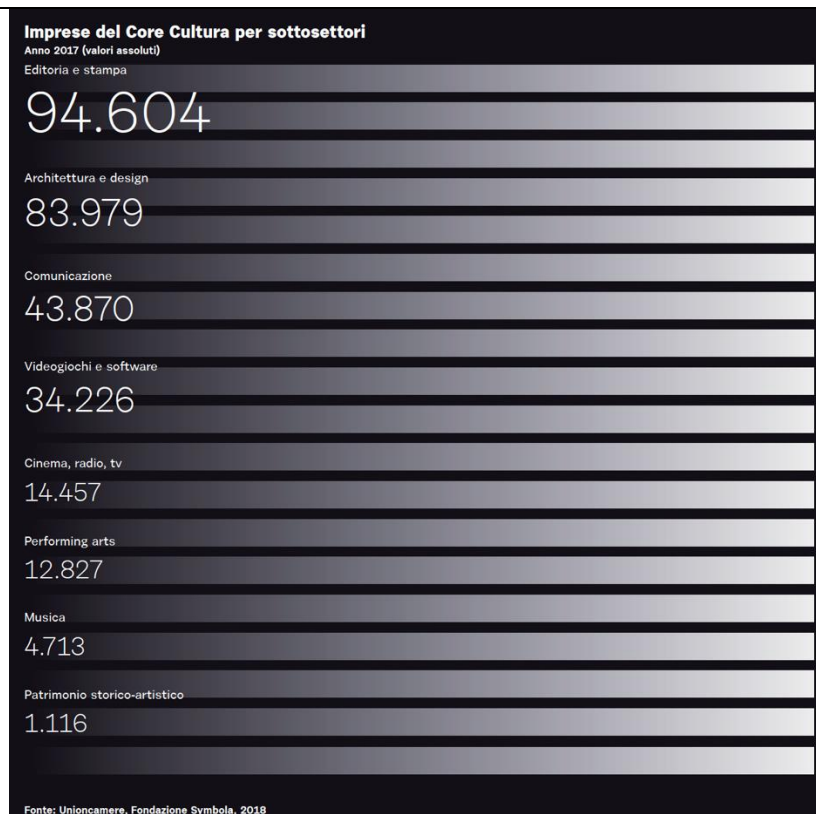
Lo studio analizza il Sistema Produttivo Culturale e Creativo, ovvero quell'insieme di attività produttive che concorrono a generare valore economico e occupazione e che sono in parte riconducibili ai settori della dimensione culturale e creativa (Core) e in parte ad attività che, pur non facendo parte della filiera, impiegano contenuti e competenze culturali per accrescere il valore dei propri prodotti (Creative Driven). L'inclusione di questo secondo ambito è da considerarsi strategica perché permette di cogliere al meglio la pervasività dei contenuti culturali nei processi di creazione di ricchezza del Paese evidenziando, così, le interconnessioni tra la cultura e le specializzazioni industriali e artigianali italiane.

Anno 2017 (valori percentuali)

Fonte: Unioncamere, Fondazione Symbola, 2018

(Rapporto "Io sono cultura" – 2018)

L'importanza e la centralità assunta dalla cultura è confermata dai numeri. Basti pensare come, nel 2017, il SPCC (comprensivo della componente Core e di quella Creative Driven) abbia prodotto un valore aggiunto superiore ai 92 miliardi di euro, in crescita del +2,0% (a prezzi correnti) rispetto all'anno precedente. Incoraggianti anche i dati sul numero degli occupati: più di 1,5 milioni, in crescita dell'1,6% rispetto al 2016. Questi risultati sono stati raggiunti grazie al contributo di tutte quelle organizzazioni che gravitano intorno alla cultura, dal mondo privato alle istituzioni pubbliche (centrali nelle attività di valorizzazione e conservazione del patrimonio storico e artistico), fino ad arrivare al mondo del no profit (particolarmente presente nelle performing arts).

*Figura 4 - Imprese del Core Cultura per sottosettori
(Rapporto "Io sono cultura" – 2018)*

Considerando, in particolare, le industrie creative e culturali "vocazionali" della Lombardia (moda, design, architettura, editoria), esistono attualmente ampi margini di ulteriore crescita specialmente se si considera il design nella sua dimensione più ampia.

L'industria culturale e creativa lombarda si colloca al terzo posto nella classifica delle prime 25 regioni europee per numero di occupati nei cluster culturali e creativi dopo Île-de-France (Parigi) e Inner London.

In particolare si riscontra una posizione molto rilevante di Regione Lombardia in Europa nei settori del design (1° posto con 11.839 occupati), dell'editoria (3° posto con 68.582 occupati), della pubblicità (4° posto con 14.949 occupati) e della produzione artistica e letteraria (4° posto con 8451 occupati).

La Lombardia occupa infine il quinto posto nella classifica delle prime 10 regioni per addetti nelle industrie basate sul copyright e nella classifica dei primi 15 centri di produzione software in Europa.

In Lombardia le imprese culturali e creative sono 68.632 con un numero di occupati pari a 204.594.

Le tecnologie abilitanti più rilevanti in questa Area di Specializzazione sono la micro e nano elettronica, la fotonica, i materiali avanzati e le biotecnologie.

Le tematiche prioritarie di sviluppo verteranno principalmente sulla conoscenza del territorio e degli insediamenti in cui si possono sviluppare soluzioni innovative per le indagini ambientali, sistemi intelligenti per l'analisi dei sistemi territoriali e di telerilevamento e sistemi geofisici integrati, tecnologie di acquisizione digitale e virtualizzazione in 3D. Altro importante ambito di sviluppo è la conservazione del patrimonio culturale attraverso lo sviluppo di tecnologie di diagnostica, di conservazione e di monitoraggio.

Altri ambiti di sviluppo nel settore creativo saranno il design, con particolare attenzione all'ambito "eco" e "social" e "mobile", il tessile avanzato, la multimedialità con forti connotazioni anche nell'ambito culturale, soluzioni di realtà aumentata, creatività digitale.

La Lombardia è la regione italiana dove il numero delle imprese culturali e creative è, in

assoluto, il più alto: con 60.157 imprese del settore presenti sul proprio territorio, ospita il 20,9% del totale delle imprese culturali e creative italiane (288.199). Inoltre il valore aggiunto prodotto dalle ICC lombarde è il 5,1% di quello totale, gli occupati in questo ambito sono sempre il 5,1% degli occupati lombardi, la Città Metropolitana di Milano è al 1° posto tra le Province italiane con l'8,4% di ICC sul totale delle imprese provinciali.

2. Evaluation of market gap

La Commissione Europea ha dedicato il 2018 al patrimonio culturale, per favorire lo sviluppo di un settore strategico per l'economia continentale e la sua coesione sociale. L'Europa ha destinando risorse extra a vantaggio di progetti legati alla sua conservazione e promozione (6 miliardi di euro tramite il Fondo di Coesione 2014-2020, 100 milioni di euro nel quadro del programma Horizon 2020 e un aumento delle risorse del bando Support for European Cooperation Projects). Inoltre, la previsione di budget per Europa Creativa (2021-2027) sale a 1 miliardo 850 milioni di euro, con un incremento proposto dalla Commissione del 20% circa.

Nel 2018 la Commissione ha lanciato una serie di consultazioni online per la valutazione di alcuni programmi, tra i quali Europa Creativa, Erasmus+, Europa dei Cittadini, COSME, e alcune misure specifiche, tra cui quella sulla praticabilità di utilizzare il copyright come asset.

Riguardo alla **valutazione di Europa creativa e degli altri programmi con ricadute sui SCC**, il Parlamento ha prodotto un documento di mezzo termine nel quale afferma la necessità e la rilevanza del programma, il vantaggio di proseguire con un programma unico, confermandolo come un riferimento fondamentale e da rafforzare a vantaggio dei settori culturale e creativo.

Nel periodo 2018-2019 saranno disponibili 100 milioni di euro per la ricerca in materia di patrimonio culturale nel quadro del programma Horizon 2020, confermando l'importo del settennio precedente.

Nello scenario attuale, cultura e creatività vengono sempre più identificate come fattori di innovazione, crescita e sviluppo, per imprese e territori. Motivare l'investimento in questi asset – particolarmente significativi per l'Italia – resta però complesso a causa delle sfide concettuali e metodologiche che la misurazione del loro valore e dei loro impatti comporta. Con il riconoscimento della cultura quale settore economico negli anni '90, da allora si è registrata una domanda crescente di metriche e metodologie di valutazione degli impatti socioeconomici dei cosiddetti “settori culturali e creativi”. Tale domanda ha interessato enti governativi a tutti i livelli, che vedono nella cultura e nella creatività degli asset con cui uscire fuori dalla crisi e ripensare le economie moderne, ma anche l'accademia e centri di ricerca, che stanno avanzando approcci innovativi in materia.

Ma è soprattutto a livello locale che si sta manifestando il più grande interesse per questi temi, perché è proprio nelle aree urbane che i settori culturali e creativi tendono a concentrarsi, beneficiando così degli effetti dell'agglomerazione. Di conseguenza, è in prossimità di queste aree che la cultura riesce generare gli impatti più evidenti (anche se non sempre di facile misurazione), come una migliore immagine del territorio, un'accresciuta capacità di attrazione di persone altamente qualificate, lo sviluppo di nuove economie o un maggior orgoglio locale. In linea con gli obiettivi della Strategia Europa 2020 e dinanzi a sempre più veloci evoluzioni dei settori e delle produzioni a più elevato contenuto di conoscenza e tecnologia presenti nel territorio, Regione Lombardia ha avviato negli anni scorsi una strategia declinata in azioni ed interventi puntuali per favorire la concentrazione dei progetti e delle risorse disponibili verso un numero limitato di ambiti e settori riconosciuti come prioritari o per interesse strategico o per potenzialità rispetto al sistema pubblico e privato. In particolare ci si è concentrati sul sostegno a progetti di innovazione nell'ambito manifatturiero.

Per sostenere il settore, nel corso degli ultimi anni Regione Lombardia ha:

- stipulato un Accordo di collaborazione con Fondazione Cariplo, nell'ambito del quale si è pubblicato un bando che offriva un sostegno sia economico che tutoriale a chi voleva

trasformare idee imprenditoriali in vere e proprie attività d'impresa e si sono finanziati stage all'estero per giovani disoccupati o imprese culturali e creative.

- sviluppato diverse azioni nell'ambito dell'Accordo di Programma con Unioncamere Lombardia per lo Sviluppo Economico e la Competitività del Sistema lombardo, pubblicando, in particolare, il bando "InnovaCultura", con cui ha finanziato prodotti o servizi innovativi frutto della progettazione congiunta tra istituti culturali e imprese culturali e creative.

Attualmente la Regione sta sostenendo le imprese culturali e creative attraverso le risorse della programmazione del POR FESR 2014-2020 (Fondo Europeo di Sviluppo Regionale), in particolare attraverso l'azione III.3.b.2.1 che è finalizzata allo sviluppo, da parte delle imprese culturali e creative, di prodotti e servizi complementari alle valorizzazioni dei maggiori attrattori culturali della Lombardia (ad esempio il patrimonio UNESCO e il patrimonio lirico lombardo).

I temi della ricerca, sviluppo e innovazione, nel quadro di riferimento esclusivo della S3, rappresentano l'elemento centrale del Programma Operativo Regionale del Fondo Europeo di Sviluppo Regionale 2014-2020 (POR FESR 2014-2020). In particolare l'Asse I supporta il sistema lombardo della R&I valorizzando ambiti, domini tecnologici ed eccellenze regionali e incentivando i meccanismi di trasferimento tecnologico per creare externalità positive sul sistema imprenditoriale. Le risorse assegnate sono commisurate all'obiettivo del Programma di ridurre, nel periodo 2014-2020, il gap rispetto al target della Strategia Europa 2020 in termini di spesa in R&S sul PIL. La dotazione finanziaria dell'Asse prioritario 1 "Rafforzare la ricerca, lo sviluppo tecnologico e l'innovazione" è pari a 349.355.000 € (pari al 36% rispetto alle risorse totali del POR).

3. Description of financial instrument

I nuovi strumenti finanziari dovrebbero puntare non solo al finanziamento delle ICC ma soprattutto alla valorizzazione del loro operato e a promuovere la diffusione delle stesse.

A questo proposito si dovrebbe procedere con la creazione di una stretta connessione almeno tra le attività del comparto cultura del nostro territorio e le ICC. Si potrebbe creare un bando che metta a disposizione i servizi appartenenti alle ICC, promuovendoli, a vantaggio di aziende che possono beneficiare dall'incontro con queste.

La promozione e lo sviluppo di tale incontro potrebbe essere promosso dalla Regione che attraverso lo stanziamento di alcuni fondi possa supportare entrambe le parti: stanziare fondi per pagare in parte i servizi delle ICC compensando un prezzo ridotto per usufruire di questi servizi che pagherebbero le aziende. Obiettivo dell'iniziativa sarebbe l'innovazione dell'offerta e l'ampliamento del pubblico.

Proprio in un'ottica di promozione e valorizzazione, la priorità nella partecipazione dovrebbe essere data a ICC costituite recentemente e costituite principalmente da giovani soggetti (sotto i 35 anni di età). Possono presentare domanda di contributo:

- tutte le istituzioni che vengono classificate sotto la voce di "imprese creative" e che mettono a disposizione servizi che possono arricchire l'offerta delle aziende;
- le piccole medie imprese che necessitano dei servizi messi a disposizione della CCI e che dimostrino l'effettivo uso di tali servizi.

4. Added value

La culturalizzazione dell'economia richiede una maggiore capacità creativa alle imprese per competere e avere successo nei mercati locali e internazionali, a diversi livelli: sia nei processi finalizzati a realizzare soluzioni di prodotto-servizio innovative, sia nel potenziamento del

quoziente creativo dell'organizzazione in sé per attivare e rendere confidente, sul tema creatività, ogni membro dell'organizzazione. Le imprese che competono, specialmente nei settori che hanno un alto investimento simbolico da parte del pubblico, devono trasformarsi in imprese creative-driven e imparare a nutrirsi delle diverse forme in cui si esprime la creatività. La scelta della specie di creatività più efficace è funzionale agli obiettivi che si vogliono raggiungere: dipende dal settore, dal tempo disponibile, dall'obiettivo di innovazione, dallo stile di leadership, dalla recettività dell'organizzazione e, non da ultimo, dalla dimensione culturale che si vuole amplificare, enfatizzare, promuovere.

Le merci che ci circondano sono (quasi) tutte, irrimediabilmente, indistinte, afone, incapaci di comunicare il "senso" della propria esistenza al mercato. Il significato di un prodotto/servizio, oggi, si gioca ben oltre l'aspetto puramente funzionale, più sul piano della relazione simbolica e culturale con un dato utente di riferimento. Ciò vale, ancor di più, per quei prodotti ad alto investimento emozionale, come quelli tipici del made in Italy. La culturalizzazione del business, funzionale a distinguersi (e avere successo), richiede alle organizzazioni sempre più creatività perché senso, simboli, narrazioni - quali ingredienti della cultura - si nutrono di pensiero creativo. Il quoziente creativo di un'impresa, in altre parole, stimola una distintiva offerta culturale e una buona offerta culturale migliora le performance del business.

Un focus sul processo aiuta più che guardare ai risultati. Può aiutarci, in questo, una metafora biologica - l'evoluzione delle specie - poiché creare è processo evolutivo, dall'intuizione alla concretizzazione di individui "tecnici". In biologia si fa riferimento, prevalentemente, a Darwin e alla sua idea di selezione per prova ed errore (la scoperta della combinazione di geni più resistente nell'ambiente). Ma esiste anche una lettura dell'evoluzione che potremmo chiamare neo-lamarckiana, ispirata appunto a Jean-Baptiste de Lamarck, che ritiene che l'evoluzione si districchi avendo già individuato il percorso evolutivo più produttivo (la giustificazione delle scelte evolutive). Tale analogia può spiegare il tipo di creatività che supporta i processi organizzativi: quella neo-darwiniana per certi versi più affine alla spontaneità artistica, intesa come ricerca soggettiva e scoperta, laddove una persona si attiva con grande libertà nell'esplorare soluzioni innovative all'istante, appena accolto un input, senza esitare, mettendosi in gioco, sperimentando e verificando, attraverso percorsi ampi e mutevoli; quella lamarckiana si confronta più agevolmente con l'approccio del design, e del design thinking nello specifico, per la capacità di giustificare le scelte, i percorsi di ricerca, accettando vincoli di diversa natura. Ciò succede perché, normalmente, un designer, prima ancora di mettere una matita su un foglio, raccoglie ed elabora dati, li interpreta, li riesamina secondo la propria esperienza, intuisce che certe soluzioni siano più funzionali e produttive di altre e, infine, crea. Si sceglie l'una o l'altra delle creatività (e degli attori che la impersonano), in funzione di diversi fattori: gli obiettivi di innovazione, i settori, lo stile della leadership, la recettività dell'organizzazione. Il modello di relazione/integrazione con la creatività è anch'esso articolato e gestito in modo differente. Le imprese si contaminano one-shot o si attrezzano per stabilire una relazione con creativi o consolidare una cultura creativa in modo continuativo.

La creatività neodarwiniana è sempre più diffusa in imprese di successo e si distingue per interessanti buone pratiche. L'incontro creativo con artisti su temi specifici ad esempio, la presenza di un ambiente "attivato" perché animato da artisti e/o opere d'arte, la possibilità di organizzare situazioni dove sia possibile lo scambio, creativo, tra persone con competenze diverse sono solo alcune delle iniziative possibili che questo approccio consente.

Una generazione di questi nuovi strumenti porterebbe a una collaborazione facilitata e più diffusa delle industrie culturali creative, andandone a valorizzare i prodotti e servizi creati. Tale soluzione rappresenterebbe quindi un valore aggiunto in quanto andrebbe ad aumentare il numero dei progetti collaborativi e che riguardano le industrie culturali creative, portando ad una riduzione dei tempi e migliorando la qualità della collaborazione.

5. Implementation of financial instrument and Road Map

L'ideazione di tale strumento ma soprattutto la sua diffusione e lancio, richiede un grande lavoro a monte per ideare al meglio i meccanismi e le fasi che andranno a supportare tale progetto.

Come già avvenuto durante le training session, dovrebbero essere prima di tutto ideati dei momenti simili che sensibilizzino sull'importanza e collaborazione con le industrie culturali creative.

A monte dell'iniziativa, dovrebbero essere previsti una serie di incontri con i cluster manager con lo scopo di istruire su questo argomento. Quanto già realizzato e testato all'interno della prima parte del programma Co-Create e che ha portato a manifestazioni di interesse nei confronti di tale tematica, dovrebbe divenire la base per scalare questo modello.

Una volta sensibilizzato il target, facendo loro comprendere l'importanza di tale incontro si passerebbe quindi alla promozione diretta degli strumenti finanziari.

Nella promozione dello stesso, sarà fondamentale sottolineare come questo nuovo strumento finanziario contribuisce a una collaborazione strategica di cui ne beneficerebbero tutti.

In background, prima di tutto, sarà inoltre fondamentale comprendere quali sono gli step da rispettare dal punto di vista amministrativo in modo da presentare una proposta che possa essere approvata e diffusa a livello regionale.

L'implementazione di tale strumento finanziario potrebbe avvenire secondo quattro diversi metodi, in base alle policy in atto al momento dell'attuazione:

- alle Piccole Medie Imprese verrebbe richiesta l'erogazione della somma per il pieno valore dei servizi prodotti dalle Industrie Culturali Creative. La regione provvederà poi a restituire alla fine dell'anno la parte versata in eccesso e che verrà coperta dai finanziamenti della regione. Nello stesso momento della restituzione di parte del denaro alle PMI, a seguito dei finanziamenti, le Industrie Culturali Creative riceveranno il pagamento per il servizio offerto;

- alle Piccole Medie Imprese verrebbe richiesta l'erogazione della somma già ridotta, grazie all'intervento dei finanziamenti regionali. Tale somma resterà invariata se alla fine dell'anno sarà verificata una reale acquisizione e messa in campo dei servizi proposti dalle Industrie Culturali Creative inserite all'interno di questo programma. Queste ultime, riceveranno al momento del contratto una somma pari al 60% del valore dei loro servizi, mentre alla fine dell'anno, previa verifica della presa in carico ed effettiva realizzazione dei servizi richiesti, verrà accreditata la rimanente parte;

- alle Piccole Medie Imprese verrebbe richiesta l'erogazione della somma per il pieno valore dei servizi prodotti dalle Industrie Culturali Creative. La regione provvederà poi a restituire alla fine dell'anno la parte versata in eccesso e che verrà coperta dai finanziamenti della regione. Nello stesso momento della restituzione di parte del denaro alle PMI, a seguito dei finanziamenti, le Industrie Culturali Creative riceveranno dei voucher da parte della regione da poter utilizzare per lo sviluppo e ampliamento delle loro attività;

- alle Piccole Medie Imprese verrebbe richiesta l'erogazione della somma già ridotta, grazie all'intervento dei finanziamenti regionali. Tale somma resterà invariata se alla fine dell'anno sarà verificata una reale acquisizione e messa in campo dei servizi proposti dalle Industrie Culturali Creative inserite all'interno di questo programma. Queste ultime, riceveranno dei voucher da parte della regione da poter utilizzare per lo sviluppo e ampliamento delle loro attività.

L'implementazione di tale iniziativa sarà subordinata ad una verifica della disponibilità di fondi, ma soprattutto, come descritto precedentemente, a una sensibilizzazione del tema in modo da accrescere la conoscenza di tale tematica. Una maggiore diffusione del tema non è fondamentale solo per una maggiore adozione dello strumento, ma anche in modo da prevedere una destinazione di fondi maggiori per lo sviluppo di tali iniziative. Questo difatti rappresenta uno dei problemi maggiori che potrebbero essere riscontrati nell'implementazione della strategia: l'assenza di un finanziamento proporzionale alla domanda che potrebbe derivare in seguito alle

attività di diffusione e training. Un altro elemento fondamentale per l'implementazione di tale strumento sarà la collaborazione con gli organi preposti in modo da comprendere come poter strutturare una call che sia snella e di semplice applicazione. Deve essere difatti evitata una logica che preveda una grande burocrazia e che quindi possa creare problemi e/o "spaventare" i possibili applicanti a tale strumento.

TIMELINE	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Preparazione all'implementazione della strategia: - Preparare incontri con organi preposti, - Definire contenuti per incontri e sensibilizzazione con PMI e CCI										
2. Incontri con organi preposti per comprendere i vincoli ed elaborare una possibile domanda che sia semplice da comprendere e da completare										
3. Creazione del bando rispettando quanto definito nel punto 2										
4. Invio ed approvazione del bando da parte delle autorità preposte										
5. Creazione del materiale per diffusione del bando e per programmare incontri con PMI e CCI										
6. Campagna di marketing per promozione delle iniziative proposte										
7. Incontro con PMI e CCI per sensibilizzazione sul tema e training dei contenuti										
8. Revisione del bando in accordo a possibili problematiche emerse dagli incontri con il target										
9. Revisione del bando da parte delle autorità preposte in seguito alle modifiche descritte al punto 8										
10. Consegna progetto in Regione per approvazione finale e pubblicazione del bando										

6. Expected results

Il programma rappresenterà una grande opportunità per lo sviluppo delle Imprese Culturali Creative, andando ad agire come motore di sviluppo e diffusione di questo ambito. Lo sviluppo di sinergie tra ICC e PMI rappresenterebbe quindi potrebbe rappresentare una leva competitiva nel panorama delle PMI.

Questo nuovo strumento infatti se da un lato andrebbe ad aumentare il numero dei progetti trasversali tra ICC e PMI, dall'altro andrebbe a rappresentare un valore aggiunto in quello che fanno le imprese. Lo scopo di questo strumento è quello di andare a supportare lo sviluppo delle ICC che spesso non sono abbastanza conosciute e valorizzate, ma allo stesso tempo di andare ad aiutare le PMI nello sviluppo e competizione.

L'azione fondamentale resta quindi quella di sensibilizzare e fare un training su questi argomenti in modo che possa prendere piede questa collaborazione e lo sviluppo di tale strumento.

7. Conclusions and recommendations

Questo studio si pone l'obiettivo di rappresentare una base per avviare la comunicazione tra diversi attori in modo da sviluppare l'importanza dei progetti trasversali in questi ambiti. Data la complessità del sistema di gare in Italia, è fondamentale settare la proposta in un modo accessibile e supportare il tutto con una strategia di comunicazione mirata.

Lo snellimento delle procedure in modo da favorire gli attori coinvolti è una delle azioni

fondamentali e da monitorare.

Di seguito un'analisi sulla proposta:

Strengths	Weaknesses
- Strumento che punta a snellire la burocrazia tradizionale favorendo lo sviluppo di progetti trasversali. - Scalabilità dei risultati in vari settori. I progetti trasversali possono dare vita a diverse soluzioni che sosterranno diversi settori produttivi e di commercio.	- Assenza di una struttura precisa e precedente convalidata che sarà quindi soggetta a revisioni multiple, potendo portare in ritardi temporali. - Complessità nel favorire iniziative di questo tipo anche a causa di idee consolidate e routines che vanno in altra direzione.
Opportunities	Threats
- Sviluppo di progetti che possono anche essere scalati all'estero - Aumento delle domande e dei progetti trasversali - Sviluppo delle ICC - Creazione di nuovi progetti con alto valore competitivo.	- Possibilità che le aziende scelgano altre fonti di finanziamento più incentrate all'immediato sviluppo di materiali e apparecchiature presenti. - Non comprensione di tale strumento se non comunicato e diffuso nel giusto modo. - Resistenza all'innovazione con ICC da parte delle PMI

Il successo di questo strumento sarà legato a una programmazione efficace e precisa che quindi non richieda tempistiche eccessive anche per l'avviso dello strumento. Sarà sicuramente necessario per prima cosa prevedere il contatto con le autorità competenti in modo da sviluppare i dettagli del programma senza intoppi e ottimizzando i tempi di revisione.

Inoltre, sarà necessario considerare una serie di meeting con funzione di training in modo da coinvolgere il maggior pubblico e cercare di sopperire ad eventuali dubbi e perplessità che perverranno nel target.

Feasibility study for proposal of new grant scheme CROATIVA - Croatian creative cross-sectoral grant scheme

This paper is part of an assignment within the task 3.6. Pilot Actions of the project

CO-CREATE

“Setting up a network of COmpetitive MED Clusters with the contribution of CREATive industriEs”

In Zagreb, 29.09.2018

Author: Bruno Grubešić, MSc.

Abbreviations.....	3
Introduction	5
1. Demand Analysis.....	7
1.1 Territorial context.....	7
1.2 Analysis of development plans /regional and/or national priorities.....	8
1.3 Identification of potential demand	13
2. Evaluation of market gap	17
2.1 Public financial resources currently available	17
2.2 Analysis of existing private financial instrument.....	22
2.3 Evaluation of market gap.....	23
3. Description of financial instrument	26
3.1 Characteristics of financial instrument.....	26
3.2 Field and type of investments	35
3.3 Potential beneficiaries	38
4. Added value	39
4.1 Lessons learned and future applications.....	39
4.2 Consistency with other form of European instruments / programmes	40
4.3 Consistency with other form of national/local instruments / programs	40
4.4 Possible state aid implications.....	41
5. Implementation of financial instrument and Road Map	41
5.1 Regulatory framework.....	41
5.2 Implementation options	42
5.3 Key issue of implementation	42
5.4 Roadmap for the implementation.....	44
6. Expected results.....	45
6.1 Establish and quantify expected results from the financial instruments.....	45
6.2 Establish how the financial instrument contributes to the strategic objectives of the regional / local authorities.	46
7. Conclusions and recommendations.....	47
7.1 General conclusion	47
7.2 Costs and benefits of financial instrument.....	48
7.3 Action for a better use and implementation of financial instrument	48
Bibliography and References	50

Abbreviations

BERD	Business Expenditure on Research and Development
BSO	Business Support Organizations
CCE	Croatian Chamber of Economy
CCI	Creative and Cultural Industries
CF	Cohesion Fund
CIRAZ	Centre for Research and Development
COM	Communication by the European Commission
CPR Regulation	Common Provision Regulation - 1303/2013
EC	European Commission
ERDF	European Regional Development Fund
ESF	European Social Fund
ESI Funds	European Structural and Investment Funds
EU	European Union
EUR	EURO Currency
GDP	Gross Domestic Product
GERD	Gross Expenditure on Research and Development
HANFA	Croatian Financial Services Supervisory Agency
HBOR	Croatian Bank for Reconstruction and Development
IB1	Implementing Body Level 1
IB2	Implementing Body Level 2
ICT	Information and Communication Technologies
INI	Innovation Network for Industry
IP	Investment Priority
IPA	Instrument of Pre-accession
IPR	Intellectual Property Rights
ITI	Integrated Territorial Investments
LAU	Local Administrative Units
MA	Managing Authority
MEEC	Ministry of Economy, Entrepreneurship and Crafts
MRDEUF	Ministry of Regional Development and EU Funds
MSE	Ministry of Science and Education
NACE	Classification of economic activities - Nomenclature statistique des activités économiques dans la Communauté européenne
NUTS	Nomenclature of Territorial Units for Statistics
OJ	Official Journal
OP	Operational Program
OPCC	National operational program Competitiveness and Cohesion 2014 – 2020
R&D	Research and Development
R&I	Research and Innovation
S3	Smart Specialization Strategy of Republic of Croatia 2016 - 2020
SME	Small and medium-sized enterprises
SO1	Specific Objective 1
SO3	Specific Objective 3

Abbreviations

STRIP	Science, technology, research and innovation project
TO1	Thematic Objective 1
TO3	Thematic Objective 3
VC	Venture Capital
YEI	Youth Employment Initiative

Introduction

This study is part of the project CO-CREATE whose main purpose is involvement in cross-fertilization processes of project stakeholders within the creative industries and traditional clusters to test cooperation and co-design exercises and creativity application to entrepreneurs and clusters managers. CO-CREATE task 3.6 main outputs will reach the most important policy makers for designing programs and frameworks for enterprise development via IPR and other instruments: The Managing authorities on regional and national levels. This feasibility study is part of the deliverables under WP3, project activity 3.6. whose main purpose is to create 10 (per each project partner) feasibility studies which would serve as a basis for proving the market failures in current policy instruments related to cross-industry clusters, especially SMEs and CCI. The feasibility studies will address certain market failures and/or suboptimal investment opportunities and will propose to policy makers new models of support through financial instruments for their management. This feasibility study will describe current market of financial instruments, especially addressing public sectors instrument: vouchers and grant schemes within the National operational program Competitiveness and Cohesion 2014 – 2020 (OPCC), namely Thematic Objective 1: Strengthening research, technological development and innovation, and Thematic objective 3: Enhancing the competitiveness of small and medium-sized enterprises of the Republic of Croatia. Additionally, the study will show additional related financial instruments within the country (not including the banking system) and will prove that current suboptimal market conditions exist when it comes to the support the development of cluster initiatives, support to collaboration among the traditional and CCI sectors. The market needs or what would be the investment opportunities for collaboration of clusters and CCI will also be presented.

So far, looking at the past 5 years and today's market situation, although there is a significant progress in making more targeted investments of public money into specific market needs (i.e. Production technologies, ICT, S3 R&D investments) there were not so many specifically designed instruments to address the market needs of Croatian clusters and especially almost none or insignificant measures to support the CCI sector. Also, there is a very little evidence that cross-fertilization and collaboration is being supported on a national level and progress at this market failure is very slow. Things are a little bit different when it comes to the traditional sectors and available financial instruments where Croatia spend significant public money to help the economy in many different forms including tax reliefs, cutting red-tape, employment subsidies, grants, loans, micro-credits and infrastructural support.

Taking into consideration the methodology and relevance of the CO-CREATE project, this document will be presented as an ex-ante assessment for the establishment of a **national grant scheme for supporting the cooperation between traditional and CCI sector - CROATIVA**.

The main findings of this study are:

- EU funds per Croatian citizen coming from EU fund (Cohesion instruments) are 2.529 EUR per inhabitant, while until now (mid-term of the 7-year EU financial budget) Croatia used only 330 EUR per inhabitant (13%) and could face a significant financial correction at the end of 2020,
- In the past 5 years, Croatian national authorities invested majority of public money in the traditional Croatian sectors such as shipbuilding, wood and overall manufacturing industry (NACE Section 3), an estimate of 1 billion EUR,
- Current market situation shows the continuation of the policy measures being implemented on a centralized, national level designed before the EU accession with public investments being directed mostly in the manufacturing sector
- Information gathered shows that Croatia is very dependent on the ESI funds contribution to the overall public investments
- There is a clear market gap in financing traditional sectors and overall weak collaboration among the companies since all the financial instruments are designed as being “mono-beneficiary”
- There is a market gap in present financial instruments here we would like to set up CROATIVA – invest in collaboration between traditional sectors and CCI in small scale, shorter in duration projects (opposite of what majority of instruments currently support).
- We would propose several options of implementation and most realistic two scenarios of implementation of CROATIVA: 1. As a grant scheme; 2. As a Voucher Scheme.

1. Demand Analysis

1.1 Territorial context

Public co financing of financial instruments in Croatia is mostly designed and implemented on a national level. The so called “mainstream” instruments related to TO1 and TO3 that are now available do not have a regional or local implementation dimension. If we look at the strategic level, during the process of EU accession and signing the Partnership Agreement for the European Structural and Investment Funds in the EU Financial Period 2014-2020, Croatia signed a treaty and got access to the total of 10,7 billion EUR for Cohesion policy being implemented through 4 national operational programs: OP Competitiveness and Cohesion (ERDF/CF), OP Efficient Human Resources (ESF/YEI), OP Croatia – National Rural Development, and OP Maritime and Fisheries - Croatia. Within the negotiations between European Commission and Croatian authorities, at the time of the EU accession (01.07.2013) Croatia also made a decision and agreed with the EC to change the regional aid map of Croatia on the NUTS II level from 3 NUTS II regions (Northwest Croatia, Panonian Croatia, Adriatic Croatia) to 2 NUTS II regions (Continental Croatia and Adriatic Croatia) in order to allow the whole territory to be eligible for receiving the maximum regional investment aid and so the whole country would be eligible for the Cohesion instruments. There are 21 regional-self-government units (20 counties and the City of Zagreb) at the NUTS 3 level, 14 of them in Continental Croatia and 7 in Adriatic Croatia), while at the local level, municipal and town level there are 555 local administrative units (EUROSTAT LAU level 2, i.e. municipalities and towns).

Having most financial instruments designed and implemented at national territorial level, Croatia paved its journey from the beginning as a fully-fledged member of the EU which is in fact underdeveloped region of the EU and needs access to all the available mainstream aid instrument on the whole territory (Croatia choose to invest in all 11 Thematic objectives available within the Cohesion policy). Specific territorial measures are related to the limited budgets of regional/local authorities which are being leveraged through the ITI mechanism (under article 36. Integrated Territorial Investments, CPR Regulation) but its effects are questionable because of the complexity of implementation.

By looking at the perspective of this assignment within the CO-CREATE project, we also investigated the two previous ex-ante feasibility studies in Croatia. Both studies are publicly available on the web site: www.strukturnifondovi.hr. Here are the summary findings from the territorial context of the studies but also the list of proposed financial instruments:

Table 1. Overview of currently available ex-ante feasibility studies for financial instruments

Name of the study	Targeted users/priorities	Territorial context	Proposed instruments
A study in support of the ex-ante assessment for the deployment of EU resources during the 2014-2020	SO1 – Strengthening research, technological development and innovation; SO4 -	Whole territory of Croatia with specific urban development and EE measures around 4 largest urban areas: Zagreb,	SO1: grant schemes SO4 and SO7: loans, quasi-equity and equity instruments

programming period	Supporting the shift towards a low carbon economy in all sectors; SO7 - Promoting sustainable transport and removing bottlenecks in key network infrastructures	Split, Rijeka Osijek	
Ex-ante Assessment Report Financial Instruments Business Competitiveness, Employment, Social Enterprise	SO3 - Enhancing the competitiveness of SMEs; SO8 -Promoting sustainable and quality employment and supporting labor mobility; SO9 - Promoting social inclusion, combating poverty and any discrimination	Whole territory of Croatia	Preferability of using grant schemes due to the main findings of the study: indebtedness of companies, low levels of lending due to high risk, overleveraged companies, etc.

1.2 Analysis of development plans /regional and/or national priorities

There are more than 22 strategic documents for the period 2014 – 2020 listed on the Croatian one-stop-shop web-site <http://europski-fondovi.eu/strateski-dokumenti-republike-hrvatske-2014-2020> describing the development plans of the economy of Croatia and Croatian national priorities (Croatian S3 Strategy 2016 - 2020, SME Strategy 2013 – 2020, Croatian Cluster development Strategy 2011 – 2020, Industrial Strategy of Croatia, just to name a few). New legislative framework voted in the parliament in December 2017 under the name Act on the System of Strategic Planning and managing of the Development of Republic of Croatia (OJ 123/17) was designed to make some sort of order in the current situation of too many strategic and development documents on the national level and especially at regional and municipal level. Time will show if this act will solve or add another layer of complexity in future national development and strategic planning, especially when the programming and negotiations post 2020 EU Budget will take place (along with new CPR and other regulations, guidelines and relevant post 2020 documents). That being said, it is very difficult to scale-down and describe a clear definitions and strategic planning of Croatia as it is not the focus of this study. Therefore, we will try to describe priorities, strategic guidelines and development plans with the focus on

SO1 and SO3 related investments therefore targeting national authorities dealing with these specific objectives: MRDEUF, MSE and MEEC.

SO1 – Strengthening research, technological development and innovation

The main objective related to the investments in research, technological development and innovation was programmed twofold: approximately half of the allocation was reserved for investments in research and scientific excellence (Investment priority 1a under the implementation by the MSE) and half of the allocation for investments in private sector investments in R&D, innovation and innovation infrastructure (Investment priority 1b under the implementation by the MEEC).

The priorities and planned intervention logic for these two investment priorities are described in the table below:

Table 2. Overview of SO1 development priorities (based on the OPCC Program)

Investment priority	Addressing certain market failure	Justification for the investments	Intervention logic (filling the market gap)
1a - Enhancing research and innovation (R&I) infrastructure and capacities to develop R&I excellence, and promoting centers of competence, in particular those of European interest	Low level of public contribution to the R&D investments, weak capacities of research excellence and unwillingness of scientific community to work with and for the economy.	Lack of modern, state of the art research infrastructure, stagnation of public investments in R&D, low engagement of public scientific institutions in collaborative project with economy and low international presence.	To address the systemic failures of the scientific system it is necessary to invest in R&D infrastructure, capacities of research performance and its relevance to the economy conducted by HEIs/Ros and scientific excellence, contribute to the goal of investing 1,4% of GDP in R&D by 2020.
1b - Promoting business investment in R&I, developing links and synergies between enterprises, research and development centers and the higher education sector, in particular promoting investment in product and service development, technology transfer, social innovation, eco-innovation, public service applications,	Low level of private investments in R&D, low innovation potential of the enterprises, lack of collaboration, no targeted investments in the field of	Government support to business investments in R&D was practically zero, there were no measures to stimulate cooperation between private sector and public scientific organizations and there was	Investments were planned for supporting collaborative projects among companies and business – science collaboration, strategic projects were developed to address the issues of collaboration, innovation

demand stimulation, networking, clusters and open innovation through smart specialization, and supporting technological and applied research, pilot lines, early product validation actions, advanced manufacturing capabilities and first production, in particular in key enabling technologies and diffusion of general purpose technologies	R&D (smart specialization).	inadequate institutional support system to foster innovation.	infrastructure, and setting up the grounds for future investments (strategic segmentation of the Croatian economy, global value chains and S3 monitoring and evaluation).
--	-----------------------------	---	---

The table above shows that national priorities for investments in R&D and science are rather horizontal and nationwide with priority measures trying to fill the market gap on a larger scale (BERD and GERD, IPR applications, number of scientists working for the industry, infrastructure) which requires significant investments mainly through subsidies in the form of grants schemes, major project applications and larger infrastructural investments in science.

National project for Competitiveness cluster initiatives support and National project for development of Innovation Network for Industry (INI) and creation of Thematic Innovation Platforms

As part of an overall initiative by several administrative bodies, mainly MSE and MEEC along with other ministries, within the S3 and OPCC there are two major national initiatives that were supposed to help the development and consolidation of the National innovation system together with determining specific standpoint of Croatian economy in terms of cluster initiatives and global value chains. These two national projects would serve as a supportive activity to all the involved stakeholders of the Innovation system of Croatia, to better design future measures and policies in the field of R&D, science and innovation. The first national project related to cluster initiatives main objective was to help the increase of competitiveness of the Croatian economy through networking of all key stakeholders within the triple-helix, competitiveness clusters, 12 of which were established in 2013. (under jurisdiction of Ministry of MEC). The dynamics of the clusters represent the engine of the economic, industrial and technological specialization of the Republic of Croatia. Competitiveness clusters provides the formal cooperation structure for different actions and projects focused on the stakeholders of the defined industrial sectors of the Croatian economy. Later 13 Croatian competitiveness clusters have been involved in the development and the definition of thematic and sub-thematic priority areas within the entrepreneurial discovery process and served as a basis for the establishment and adoption of the S3 Strategy. Today within this project's colleagues from the ministries and CIRAZ – CCE work together on project activities that involve

S3 segmentation, analyses on global value chains and proposals of reviewing the S3 sub-thematic priority areas.

Second project deals with innovation hard and soft infrastructure that needs to be strengthened and consolidated because it was noted in the OPCC that the innovation and R&D public efforts are scattered, and many times overlap and are designed inadequately to the needs of the stakeholders and potential beneficiaries of public incentives. The main purpose of the Project is to create an efficient and self-sustainable support framework that would encourage private sector investment in research, development and innovation as well as raise awareness of the importance of R D and innovation in the business sector to identify new potential for industrial growth and job creation, improve competitiveness, modernize and diversify the Croatian economy through establishment of an institutional platform for R & D that will enable continuous entrepreneurial discovery and innovation dialogue between the public, business and scientific research sectors, i.e. companies and the scientific and research community, define long-term RDI business sector strategies for identified S3 thematic priorities. The project focuses on development of the Innovation Network for Industry (INI), which will consist of Thematic Innovation Platforms that serve as industrial development stakeholders' network. INI will also serve as a communication platform for development of long-term programs and research and development guidelines for business sector activities in the thematic priority areas of the Croatian Smart Specialization Strategy (S3).

SO3 - Enhancing the competitiveness of SMEs

Out of total economy demographics of Croatia, 99,8% of **158.060** active enterprises are SMEs, of which one third are registered in Zagreb, and 142.000 enterprises employ less than 9 employees. Aside from the investments by Cohesion fund (1,9 billion EUR for low carbon economy and large infrastructural investments) it is the second biggest investment area with 1.1 billion EUR total budget. It is also an objective in which specific allocations are planned for the financial instruments related to the banking system (financial intermediaries) and it also covers the ITI investments. The investment priorities are described in the table below:

Table 3. Overview of SO3 development priorities (based on the OPCC Program)

Investment priority	Addressing certain market failure	Justification for the investments	Intervention logic (filling the market gap)
3a1 - Better access to finance for SMEs	Also, there was a market gap with no financial instrument for start-ups thus the market did not cover all development	Risk and costs of borrowing money was rather high with SMEs being largely in debt and unable to get or reprogram better loan conditions. Early and pre-seed financial instruments were	Setting up financial instruments such as loans, guarantees, venture capital and micro credits (or combination thereof) to help the growth of SMEs.

	stages of enterprises.	non-existent and there was a need to address this market failure. This particularly concerns start-ups, which are negatively affected by economic decline in the country, observed credit crunch and risk aversion manifested by financial institutions.	
3a2 - Enabling favorable environment for business creation and development	Business support organizations lack resources to help SME development on a national, regional and local level.	BSOs are not coordinated and there are serious differences in the type of services and infrastructure for SMEs. The specific measures will target the development of these measures having in mind also the entrepreneurial learning and other soft measures.	Setting up series of public calls for different types of BSOs to increase their capacities. Also, ITI mechanism will address specific regional market failures with specially designed instruments.
3d1 - SMEs' development and growth improved in domestic and foreign markets	Low-tech SMEs dominate the economy, very little added value and lack of globally competitive products and services.	Post-war economy never fully recovered with many good companies devastated or privatized for reasons not related to the core-businesses of companies. Also, Croatian SMEs lack technologies, certificates and knowledge to create high-value products and services.	Specific measures to increase technical and technological capacities of SMEs including investments in green-tech, ICT and company's business performance and presence on international markets with the overall goal to increase sales income and value added per employee upgrading processes, goods and services and skill in the process.

3d2 - SMEs innovativeness enhanced	Lack of systemic support for innovation, very limited public investments in innovation (especially technological innovation).	Croatia in EU terms is considered as a moderate innovator with tendency to decline over the years.	Specific grant schemes to help the development of innovative startups, use of the R&D results for commercialization of innovation, aid for innovation advisory services and use of IPR, etc.
---	---	--	--

1.3 Identification of potential demand

To determine the potential demand for specific market segments or needs is rather difficult. The fact that in Croatia, following the past 5 years of EU membership, there were several system setups of public support in place with having scattered information among relevant public authorities. For example, Croatian authorities had three types of EU and public support programs in 2013: IPA pre-accession instrument, OPs for the period 2007 – 2013, and system setup for ESI Funds 2014 – 2020. After the accession and the process of having ESI funds 2014 - 2020 available from 2014 – there were still separate three systems in place while majority of tasks within these systems were done by the same public servants. Aside from being extra administrative burden, it is very difficult to gather relevant information on the public support and potential demand for new measures.

Still, looking at different reports and project pipelines and publicly available data, it is possible to create a snapshot of the current market size and determine the potential market demand for the new instrument.

SO1 total national allocation (including national contribution) for the period 2014 – 2020 is 811.618.244 EUR (96% related to ERDF and OPCC, 4% to OPRD) which accounts for 6,4% of total allocation. SO3 total national allocation (including national contribution) for the same period is 1.141.176.480 EUR (related to ERDF and including all types of financial instruments) which accounts for 9% of total allocation, coming up to the total available market size (on the supply side) of 1.952.794.724 EUR of 16,4% of the total allocation from the ESI Funds.

Looking at the demand side of the market, we can first take a look at the number of companies involved in the current market and its workforce (table 4), while Table 5 and 6 show our main target group where there are two separate segments of the market: 1. grant recipients; 2. users of other financial instruments (support through the financial instruments in form loans, guarantees, micro-credits, VC, etc.) ¹:

Table 4. Current number of companies and its workforce with specific overview of CCI sector

NACE_R2 for 2016 EUROSTAT data for Croatia	Active	Workforce
--	--------	-----------

¹ The data presented are compiled on the previous ex-ante feasibility studies presented in the Table 1. and Eurostat data (Business demography by size class bd_9bd_sz_cl_r2)

enterprises			
	Business economy except activities of holding companies	147.181	1.033.555
	Business economy Manufacturing sector (NACE Section C)	(19.475)	(264.183)
C C I S e c t o r	Motion picture, video and television programme production, sound recording and music publishing activities	633	1.675
	Programming and broadcasting activities	202	4.883
	Architectural activities	1.270	2.931
	Specialised design activities	934	1.687
	Photographic activities	505	995
	Translation and interpretation activities	548	877
	Renting of video tapes and disks	10	22
	Creative, arts and entertainment activities	523	727
	Libraries, archives, museums and other cultural activities	18	126
	Total CCI by Eurostat classification	(4.643)	(13.923)
Business demography by size class (from 2004 onwards, NACE Rev. 2) [bd_9bd_sz_cl_r2] TOTAL:		151.824	1.047.478

Table 5 Grant recipients:

Current Market segments		Number of companies / Amount of grant received (EUR)	Total requests / project size (EUR)	Average support (EUR)/ Average project size
SO1 recipients	grant	78 / 91.200.000 EUR	187 / 429.805.000 EUR	1.169.230 / 2.298.422
SO3 recipients	grant	1.980 / 441.000.000 EUR	5.000 / 1.161.846.775 EUR	222.727 / 232.369
TOTAL:		2.058 / 532.200.000	5.187. / 1.591.651.775	1.391.957 / 2.530.791

Table 6. Other financial instruments recipients:

Financial intermediaries		Number of companies / Amount of EUR received	Total requests / project size (EUR)	Average support (EUR)/ Average project size
Hamag-Bicro micro credits and loans		1.131 / 38.700.000 EUR	2.290 / 41.500.000 EUR	34.217 / 18.122
HBOR loans		16 / 8.090.000 EUR	-	505.625 / 1.190.000
TOTAL:		1.147 / 46.790.000 EUR	2.290 / 41.500.000 EUR	539.842 / 1.208.122

In our target segment (traditional enterprises, CCI and companies familiar with clusters) we can derive the potential demand using statistical data. Taking into consideration the total number of companies on the market (151.824) with concentrating on traditional manufacturing sector (19.475 enterprises, NACE Section C) that covers around 13,2% of all companies and 23% of total turnover, with CCI sector (taking the Eurostat data from Table 4 and much larger number of enterprises derived from the study of mapping of the enterprises done by Economic Institute Zagreb within the Croatian CCI cluster), we can say that potential market would be **in the range from 24.118 (Table 4. 19.475 + 4.643) to 27.864 enterprises** (19.475 + 5,7% of all enterprises or 8.389 enterprises.). Taking into consideration number of companies receiving public support out of total number of active enterprises, we can say that out of total number of enterprises, for SO1 and SO3 financial instruments, about 10% for grants and 6% (for other form of financial instruments) of companies from traditional sector are receiving public support. We can use the same percentage as an estimate for determining the actual number of potential grant recipients

for the proposed financial instrument using the grant instruments percentage of **10%** (we can conclude that other financial instruments from the Table 6 are related to bankable, not-so-risky projects) and conclude that there is a market gap potential of **2.411 to 2.786 enterprises** for cross-fertilization activities and support.

Clusters in Croatia

As the main objective of this task is to provide evidence to the MA in the form of preliminary feasibility study to propose the support through a national grant scheme for supporting the traditional clusters cooperation with the CCI sector fostering collaboration and cross-fertilization with innovative products and services in focus. Although Croatia states as one of the important strategic documents for the period 2014 – 2020 the Croatian clusters strategy, by looking hindsight at the measures mentioned within the strategy and types of financial instruments so far, it is not an easy to state that clusters received adequate attention or institutional support in their work. In addition, there were different types of clusters definitions and initiatives mainly derived from different system setup and/or EU initiatives, especially in the period 2013-2015, where there were distinctions between business clusters, clusters of competitiveness and innovation clusters. Some of the main differences are in the purpose of the cluster existence and its membership. The business clusters are those found by the companies (bottom up approach) whose main purpose is cooperation, mutual marketing and other business support activities (fairs, promotions etc.), and their main purpose is the promotion of the cluster member core business activities. Clusters of competitiveness are based on a triple-helix model having members from business, scientific and regional and national institutions. The main purpose of the clusters of competitiveness is to address specific structural issues of specific sector and to help national bodies to design better policy measures, to help companies and science community sharing information and talking about possibilities for cooperation. Innovation clusters are consortiums of companies coming together to form an alliance in specific R&D activities with mutual benefits for all the cluster members.

In the table below are information about the number of cluster and cluster types being supported by public instruments in previous years (innovation clusters are being supported through a grant scheme Support to Centers of Competence within the SO 1, IP 1b which is currently under evaluation, total allocation of 100 MEUR):

Table 7. Cluster overview

	Financing period	Number of clusters/ enterprises/employees	Total amount financed/financed per employee in EUR
Clusters of Competitiveness	2012-2013	12/293/108.915	530.000/4,86
	2014-2015	13/372/150.017	530.000/3,53
Business clusters	2005-2010	46/504/25.000	3.553.000/142 EUR per employee
	2011	46/-/-	644.736/-

	2012	10/-/-	514.488/-
	2013	7/3	469.848/-
	Total co-financed		5.182.072 EUR

From the given numbers, we can say that the Clusters of competitiveness² reached significantly larger number of companies but also other relevant institutions for much less public investment. The creation of the Clusters of Competitiveness in Croatia was promoted by the MEEC with the support of AIK (top-down approach) and was scrutinized by the researchers of Economic Institute of Zagreb under the HORIZON 2020 project SMARTEIZ. From the published results of the Survey among the members of Clusters of Competitiveness (Summary of Key Findings, SmartEIZ – H2020-TWINN-2015, AniĆ, Aralica, Bačić). The key findings of the survey showed the disappointment of the member of the cluster with the negligence of public authorities in continuing what seem to be a good initiative. Almost all of the categories being observed within the survey (categories were defined by the statuses and main purposes of the clusters of competitiveness) were perceived negative.

In total we can conclude that over the period of past 8 years public support to any form of clusters and cluster initiatives was rather erratic and does not follow the strategic framework given by the strategy.

Cultural and creative industries (CCI)

Based on the relevant information gathered from research results of the Croatian CCI cluster of competence and the results given by the OMC Working group of Member States' experts (2018) and the Report "The Role of Public Policies in Developing Entrepreneurial and Innovation Potential of the Cultural and Creative Sectors" (published in March 2018) it is clear that in Croatia and in the rest of the EU, this cross-sectoral industry makes a significant part of the economy. The numbers for EU show that around 11,2% of EU enterprises are CCS (Culture and Creative Sectors), having between 4.0% - 6,9% of GDP share and employing between 3.8 – 7.5% of the workforce. On an EU and regional levels, there are around 70 smart specialization strategies in Culture and Creative Industries. Having said that, the numbers for Croatia gathered by the Croatian CCI Cluster of Competitiveness in mapping the sector (Mapping Creative and Cultural Industries in the Republic of Croatia, EIZ Report, June 2015, Bakarić, Bačić, Božić) show that CCS in Croatia account for 5,7% of enterprises (more than 50% less than in EU), 2.3% of GDP (50% less than EU), employ 124.000 people (9% of workforce, again less than EU) and although being mentioned in the S3 strategy of Croatia, there are no financial instruments that specifically targets this cross-sectoral industry.

To summarize the potential demand for the proposed specific financial instrument, there is a potential market for the financial instruments that could address **13 Croatian Clusters of competitiveness**, especially traditional sectors such as wood, automotive, food and health that account for approximately **140 companies employing 105.000** people in the manufacturing sector and a matchmaking of approximately **4.000 to 8.000 CCI companies** in

² There are 13 CCCs in Croatia in the following domains of economic activity: automotive, wood-processing, food-processing industry, defence, chemical, electro and production machinery and technologies, ICT, maritime, construction, textile, health, personalized medicine, creative and cultural industries.

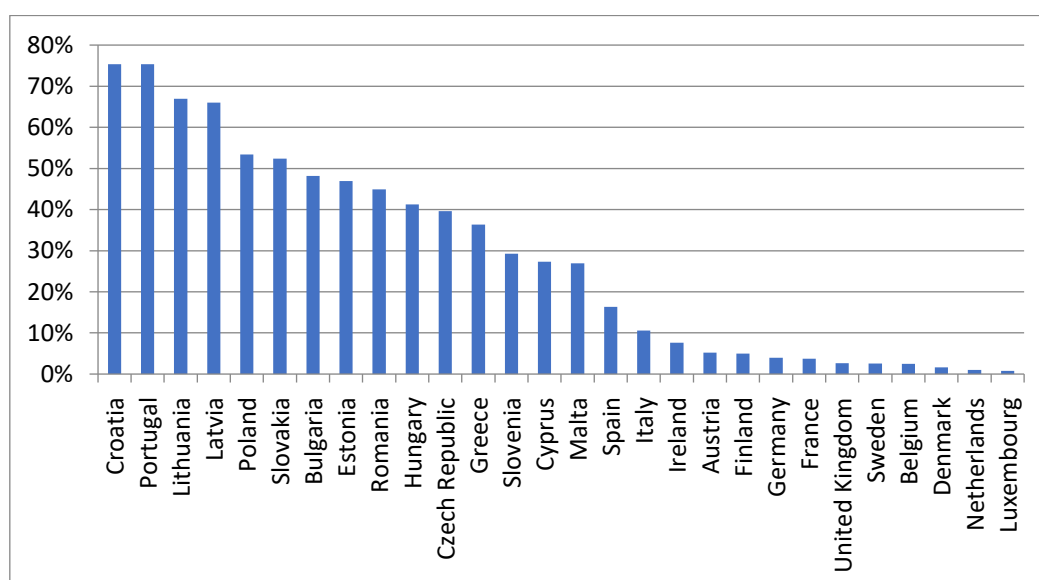
Croatia struggling to get some public support. Aside from Clusters of Competitiveness, the proposed financial instrument could also address the needs for collaboration of business clusters and CCIs in the same manner.

2. Evaluation of market gap

2.1 Public financial resources currently available

In the past two years, when it comes to public investments, Croatia significantly relies on financial resources from ESI Funds. Recent report from EC shows that Croatia has the highest estimate of use of ESI funds in the total public investments with almost 80% of total investments are ESI fund related (see Graph 1. below, from Strategic report 2017 on the implementation of the European Structural and Investment Funds, COM (2017) 755)³.

Chart 1: Share of ESI Funds in public investment 2014–2016⁴

As part of the gap analysis, in this section we will provide the overview of the currently available financial support measures (the supply of finances in Croatia) for enterprises. The described measures are designed under the SO1 and SO3 goals and objectives as being the focus of the project CO-CREATE but also as the main supply of financial instruments from ESI funds to clusters, collaborative projects and targeted investments in R&D and innovation. We will also take into consideration the expected financial resources planned to be available by the end of this year.

³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=COM%3A2017%3A0755%3AFIN>

⁴ ESI funding covers Member States' annual commitments for 2014-2016. Public investment covers gross fixed capital formation of the public sector plus public expenditure in agriculture and fisheries as part of the public investment undertaken by the national Governments.

Below is the table of currently available (September 2018) financial resources within 8 currently opened grant schemes that offer total of 76,2 million EUR. The table is followed by short description of basic grant scheme parameters. For the purpose of this study, the financial allocation is converted from HRK in EUR using an exchange rate of 1 EUR=7,6 HRK. The grant schemes marked as “Temporarily closed” are those where the market demand for this type of instrument is way over the planned financial resources (more than 200% demand) and MA and other bodies are looking for reallocation of additional funding. It is easy to conclude that none of the proposed instruments is targeted toward cross innovation and cross industry cluster activities.

Table 8. Current FI overview

FI Nr.	Name of the FI	Status of the call	Allocation
1	Increased capacities for research, development and innovation (STRIP)	Open (03.05.2018 - 05.10.2018)	23.801.946,00 €
2	Quality branding	Open (12.07.2018.- 29.06.2020.)	986.842,11 €
3	Increase of productive capacities of SMEs	Temporarily closed (22.05.2018 - 28.12.2018)	26.315.789,47 €
4	www vouchers for SMEs	Temporarily closed (06.07.2018.- 29.06.2020.)	2.000.000,00 €
5	Innovation vouchers for SMEs	Open (21.05.2018.- 29.06.2020.)	6.578.947,37 €
6	Product certification	Open (18.05.2018 - 29.06.2020)	3.947.368,42 €
7	Business Internationalization of SMEs Phase II	Open (24.08.2018.- 29.06.2020.)	7.631.578,95 €
8	Acquiring management standards in business processes (ISO and similar norms)	Open (13.04.2018 - 29.06.2020)	5.000.000,00 €
		TOTAL	76.262.472,32 €

SO1 Title 1: Increased capacities for research, development and innovation (STRIP)

Main objective: Targeted investments in research activities related to S3 Strategy through supporting collaborative projects of research institutions in collaboration and from the demand of economy. The support is given to the public research institutions for collaborative projects with business entities.

Allocation and financial restrictions: Total available resources from the SO1 are **23.801.946** -EUR. Maximum aid per project is 894.736 EUR. Aid intensity is up to 85% of eligible expenses of the project. Partners on the project are SMEs and no support will be given to large enterprises but only to research organizations.

Supported activities: Applied research activities, employment of researchers for project implementation, market analyses and feasibility studies, transfer of knowledge and technology, project management, networking and promotional activities, project revision.

Type of financial instrument: grant scheme with open call for proposals, opened from 03.05.2018 until 05.10.2018.

SO3 Title 2: Quality branding

Main objective: Increase of recognition of quality for Croatian products and services provided by SMEs which will serve as a precondition for increase in added value, export and overall turnover. This measure will indirectly increase the EU and global identification of Croatian quality.

Allocation and financial restrictions: Total available resources from the SO3 is **986.842-EUR**. Maximum aid per project is 10.000 EUR. Aid intensity is up to 100% of eligible expenses of the project. Partners on the project are not allowed and no support will be given to large enterprises. The aid is given under deminimis rules.

Supported activities: project applications for getting the Croatian trademarks "Izorno hrvatsko", "Hrvatska kvaliteta", "Tradicijski obrti", Umjetnički obrti.

Type of financial instrument: voucher scheme with open call for proposals, opened from 12.07.2018 until 29.06.2020.

SO3 Title 3: Increase of productive capacities of SMEs

Main objective: Increase of productive capacities and construction of new business units of SMEs through initial capital investments in order to increase regional competitiveness of SMEs and creation of added value through positioning Croatian SMEs in global value chains thus creating new competences, productivity, increase in turnover and employment.

Allocation and financial restrictions: Total available resources from the SO3 is **26.315.789 EUR**. Maximum aid per project is 2.000.000 EUR. Aid intensity is from 25% up to 70% of eligible expenses of the project (depending on the type of investment). Partners on the project are not allowed and no support will be given to large enterprises. The aid is given under GBER rules (regional investment aid rules) and deminimis rules.

Supported activities: investments in tangible and intangible assets, external consultancy services, participation in trade fairs, staff training, preparation of project documentation, marketing and project visibility.

Type of financial instrument: grant scheme with open call for proposals, opened from 22.05.2018 until 28.12.2018 (temporarily closed because of high number of project applications and relevant national rules).

SO3 Title 4: www vouchers for SMEs

Main objective: initial use and improvement of online solutions for the purpose of presenting and sales of SME's products and services which proved to be underdeveloped within Croatian SMEs (e-commerce and m-commerce solutions).

Allocation and financial restrictions: Total available resources from the SO3 is **2.000.000 EUR**. Maximum aid per project is 12.000 EUR. Aid intensity is from 70% up to 85% of eligible expenses of the project (depending on the place of registration of project applicant). The aid is given under deminimis rules.

Supported activities: investments in e-commerce and m-commerce solutions.

Type of financial instrument: voucher scheme with open call for proposals, opened from 06.07.2018 until 29.06.2020 (temporarily closed because of high number of project applications and relevant national rules).

SO3 Title 5: Innovation vouchers for SMEs

Main objective: Provision of services of scientific and research community to the specific request by SMEs (contractual research) for the development and commercialization of innovative products and services through testing, researching, developing and demonstrating activities and using specific technical expertise.

Allocation and financial restrictions: Total available resources from the SO3 is **6.578.947 EUR**. Maximum aid per project is 10.000 EUR. Aid intensity is from 70% up to 85% of eligible expenses of the project (depending on the place of registration of project applicant). The aid is given under deminimis rules.

Expected results: **250 individual enterprises supported, 250 new to the firm/market products developed.**

Supported activities: investments in development of innovative products and services by supporting contractual research.

Type of financial instrument: voucher scheme with open call for proposals, opened from 21.05.2018 until 29.06.2020.

SO3 Title 6: Product certification

Main objective: Acquisition of product certificates, fulfillment of norms, compliance procedures for satisfying EU legislations (CE mark, EU statement of Compliance), confirmation of technological solutions for the purpose of providing safety and security that supported products and services are of good quality thus creating preconditions for export and higher competitiveness of supported SMEs.

Allocation and financial restrictions: Total available resources from the SO3 is **3.947.368 EUR**. Maximum aid per project is 120.000 EUR. Aid intensity is up to 65% for medium-sized SME, and up to 85% of eligible expenses of the project for micro and small-sized SME. The aid is given under deminimis rules.

Supported activities: investments in acquiring CE mark and other norms and certificates for product compliance.

Type of financial instrument: voucher scheme with open call for proposals, opened from 18.05.2018 until 29.06.2020.

SO3 Title 7: Business Internationalization of SMEs Phase II

Main objective: The purpose of this instrument is to increase the capabilities of Croatian economy to compete and participate in global markets and increase SMEs share of export of goods and services by presentation and marketing activities in EU and internationally.

Allocation and financial restrictions: Total available resources from the SO3 is **7.631.578 EUR**. Maximum aid per project is 120.000 EUR. Aid intensity is up to 65% for medium-sized SME, and up to 85% of eligible expenses of the project for micro and small SME. The aid is given under deminimis rules.

Supported activities: trade fair visits, presentations, conferences, seminars and other business events.

Type of financial instrument: voucher scheme with open call for proposals, opened from 24.08.2018 until 29.06.2020.

SO3 Title 8: Acquiring management standards in business processes (ISO and similar norms)

Main objective: The purpose of this instrument is to acquire and implement systems of internal quality controls of business processes as required by internationally recognized norms and market standards that would result in higher quality standards and security in exchange of goods and services.

Allocation and financial restrictions: Total available resources from the SO3 is **5.000.000 EUR**. Maximum aid per project is 50.000 EUR. Aid intensity is up to 65% for medium-sized SME, and up to 85% of eligible expenses of the project for micro and small SME. The aid is given under deminimis rules.

Supported activities: investments in preparation, implementation and certification of internationally recognized management systems such as ISO, FSC/PEFC, BRC, KOSHER, HALAL, etc.

Type of financial instrument: voucher scheme with open call for proposals, opened from 13.04.2018 until 29.06.2020.

There is other financial instrument aside from grants schemes, which are the most popular and below is the table describing other financial instruments available on the market and provided by public institutions (HAMAG-BICRO and HBOR).

Table 9. Private FI

Financial intermediaries	Description of financial instrument/s	Available allocation
Hamag-Bicro	Micro credits are the most dominant instrument offered by HAMAG-	130.000.000

micro credits and loans	BICRO with micro-credits (and loans) covering the range of project including micro-credits in start-up phase of a company, loans for capital investments and also liquidity. Interest rates are lower than on the market (state aid) with range from 0,5% to 3,5% and with lower collateral than by commercial banks.	EUR
Hamag-Bicro Guarantees	HAMAG BICRO's guarantee products are primarily structured to support specific business needs and types of projects. Yet, micro businesses make up the majority of HAMAG BICRO's beneficiaries. The guarantees offered target: 1) new entrepreneurs, 2) business growth, 3) liquidity, 4) agriculture, 5) contract performance and 6) leasing contracts.	
HBOR loans	ESIF Growth and Expansion Loans are long-term investment loans for small and medium-sized enterprises that have been operating for at least two years, and plan their investments in the processing industry, tourism, creative industry and knowledge-based services. Investment loans at low interest rates and without regular fees that are charged on the occasion of loan approval and disbursement are approved via commercial banks	105.000.000 EUR

If we look at the description of the current supply side of financial resources, we can conclude that current and future offer of financial resources are not so adequate to identify and address the cross-fertilization and collaboration of traditional sectors and CCI since the portfolio of financial instruments concentrates on a single enterprise investment project (mono-beneficiary). Also, HBOR is already having a program that (at least declaratory) promotes creative industry (only 16 loans were approved so far) and these are bankable, lower risk projects which again promote single enterprise activities.

The market gap exists and that our newly proposed financial instrument will not distort the market or have any direct negative impact on the current financial instruments.

2.2 Analysis of existing private financial instrument

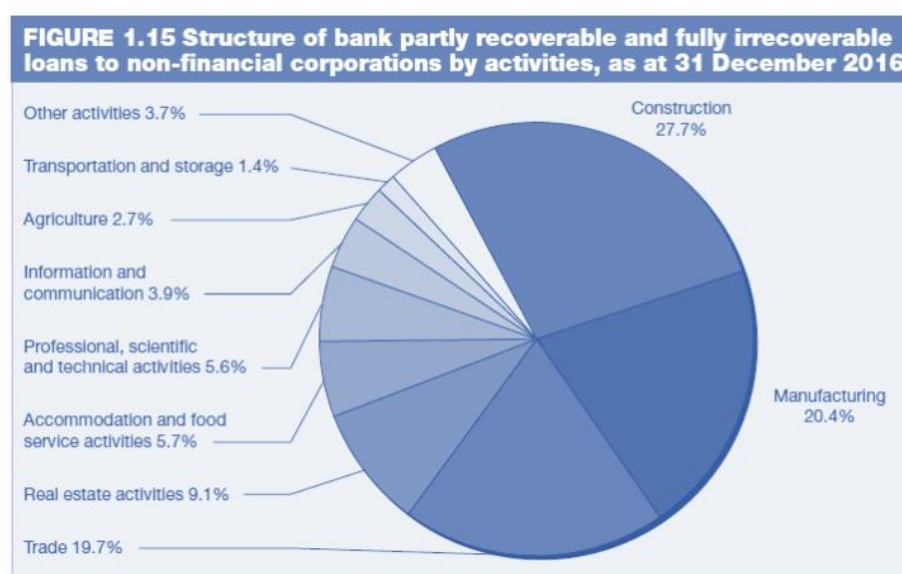
Croatia features all major types of financial institutions: banks (including housing savings banks), insurance companies, leasing companies, factoring enterprises, pension fund management companies and investment fund management firms. While banking institutions are regulated and supervised by the Croatian National Bank, all other financial intermediaries are regulated and supervised by the Croatian Financial Services Supervisory Agency. HANFA is also responsible for the supervision of operations of brokerage companies, investment consulting firms, regulated stock exchanges, underwriting companies, etc. According to the Bank Bulletin of Croatian National Bank (Banks Bulletin Nr.30 ISSN 1334-0123), there are 31 credit institutions operating in the Republic of Croatia at the end of 2017 – 25 banks (10 domestic and 15 international), one savings bank and five housing savings banks. In addition to one branch, more than a hundred credit institutions from the EU (and the EEA) used the benefits of the single passport system, notifying the CNB of direct provision of mutually recognized services in the territory of Croatia.

Existing available financial instruments from private sources⁵

⁵ Source Banks Bulletin Nr.30 and Nr.31 published by the Croatian National Bank

According to the latest data by the Croatian National Bank, the loans market is decreasing for the past 5 years, and at the end of 2017, lending to the manufacturing sector was around 2.5 billion EUR and the overall lending shrank for about 22% or total of 32,3 billion EUR from the previous year. Out of total loans and other financial instruments of the commercial banks, those who are lending to the commercial enterprises are also connected to the HBOR instruments and they work together in financing enterprises. Here is an overview of the current loans structure of Croatian financial institutions for commercial activities of enterprises.

Chart 2.

2.3 Evaluation of market gap

As presented in Section 1.3. Identification of potential demand, potential market for the new financial instrument would be in the range from 24.118 (Table 4. 19.475 + 4.643) to 27.864 enterprises (19.475 + 5,7% of all enterprises or 8.389 enterprises.) that are considered a market segment covering traditional, manufacturing sector and CCI. These companies are already covered by majority on financial instruments (excluding the CCI segment where grants are seldom). However, there are no financial instruments from mainstream ESI funds (SO1 and SO3) that would finance cross-collaboration and multi-beneficiary or collaborative initiatives between traditional sectors of the industry and CCI.

Taking into consideration number of companies receiving public support out of total number of active enterprises, we can say that out of total number of enterprises, for SO1 and SO3 financial instruments, about 10% for grants and 6% (for other form of financial instruments) of companies from traditional sector are receiving public support. We can use the same percentage as an estimate for determining the actual number of potential grant recipients for the proposed financial instrument using the grant instruments percentage of 10% (we can conclude that other financial instruments from the Table 6 are related to bankable, not-so-risky projects) and

conclude that there is a market gap potential of **2.411 to 2.786** enterprises for cross fertilization activities and support. Here we are discussing about those companies that have little previous experience in receiving public support and/or working together either through cluster initiatives of some sort of collaboration or communication with the relevant public authorities. That is why it is essential to bring in the already existing publicly supported cluster initiatives and companies involved within the Croatian clusters of competitiveness, as an important stakeholder in determining the future call for proposal.

Therefore, the concentration of the proposal should refer mainly to the needs and strategic guidelines created within the Croatian clusters of competitiveness relying on the data collected through Strategic projects of the MEEC explained in Section 1.3.

This “grey zone” or a market gap of uncovered market segment of approximately 2.500 potential beneficiaries are involved in public support and are therefore familiar with rules and regulations of ESI funds and state-aid rules. This market segment is also familiar with collaborative projects because some of the companies (also companies participating in various cluster initiatives, either business cluster or clusters of competitiveness) are participating in the calls of SO1 where collaboration in the fields of R&D is supported. However, these projects are financially and time demanding (large investments up to three years, approximation of public support per project between 420.000 EUR for SO3 to cca.1 million EUR for SO1) and their scope is rather concentrated on tangible output-related results (for example number of new products coming from project activities, or number of new researchers working on a project).

If we look at the project parameters in economical terms (project value over time of implementation of the project) here is a short overview of the market of Financial instruments from public funds⁶:

⁶ Author's own calculations based on publicly available data

Chart 3. Financial instruments available 2014-2018 (now closed)

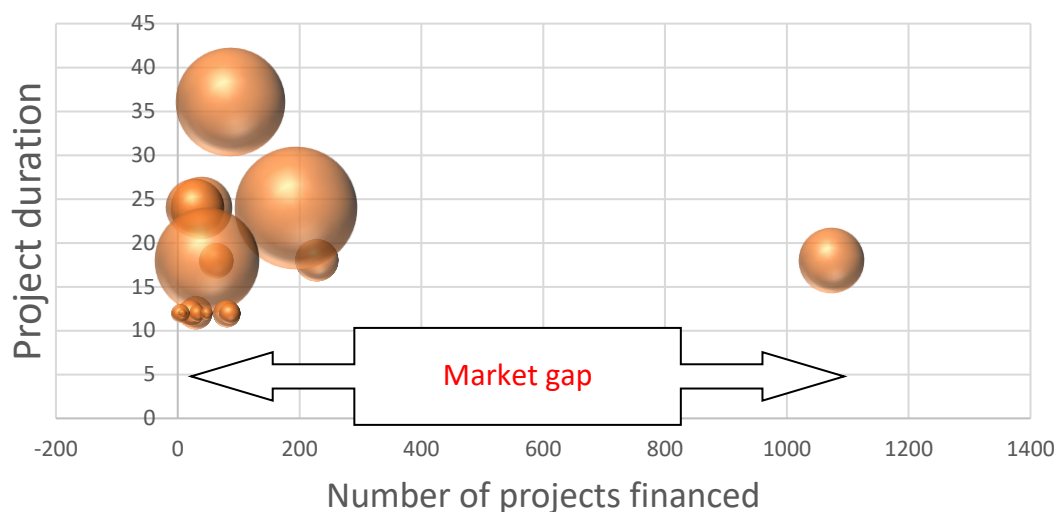
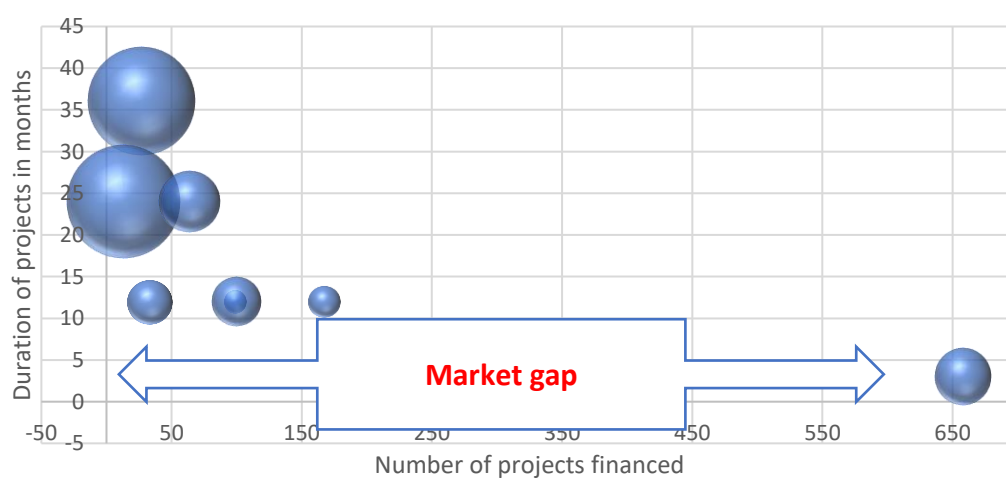

Chart 4. Currently available Financial instruments 09.2018

Both graphs show that majority of public funding is available or was used in the past to finance rather larger projects (in average from 400.000 EUR to 1 million EUR) with an average duration about 12 to 18 months. Two financial instruments that are somewhat specific (presented on far right) on graphs are a bit different types of instruments which are allowing much lower amounts of money for very specific types of activities (first graph: far orange FI is called “e-impuls” and was closed in 2016 with an average grant amount of around 30.000 EUR, second graph of currently available FI shows a blue dot far right representing the FI called “Innovation voucher scheme” opened until 2020 where maximum grant is 10.000 EUR and every SME can get up to 5 vouchers or 50.000 EUR aid). What we would like to propose to the MA would be a Financial instrument where projects would last **from 6 to 12 months with**

an amount ranging from 10.000 EUR to 120.000 EUR (probably the most suitable under deminimis rules).

As required by the regulatory framework of ESI funds, the establishment of monitoring, reporting and evaluation system of an FI needs to be set up. It is not attention of this paper to go into details of the entire set-up of the system, but here is a short overview of the proposal that can be shared and discussed with relevant stakeholder, especially MA:

- Reviewing Ex-ante feasibility study proposed (this document). For the establishment of new financial instrument this paper should be updated and expanded with relevant information about the current users of the financial instruments with all the relevant data (time duration of project, amounts of aid granted, intensities granted, types of activities used, claims, expenses, experiences, spillovers, problems during the implementation, result and output indicators, qualitative and financial indicators related to specific instruments, accomplishment of the OPCC per SO, etc.) all of information which is available to the MA,
- Monitoring and reporting system set-up with relevant indicators, milestones, expected results of the proposed financial instrument, preparation of guidelines and documentation, type of call and call announcement and publication
- Mid-term evaluation starting with public meetings with relevant stakeholders, presentation of work done to relevant cluster initiatives, reviewing of the set-up goals, objectives of the Financial instrument, system check in relevance with indicators, expected results, etc.
- End or ex-post evaluation of the new financial instrument to see how it addressed initially recognized market failures and how it contributed to the relevant objectives of the OPCC.

3.Description of financial instrument

3.1 Characteristics of financial instrument

In order to adequately determine the scope, typology and main characteristics of the new financial instrument, is it necessary to understand what the main scope is, intervention logic and basic characteristics of the OPCC targeted Investment priorities related to CO-CREATE project's main focus (the connection with the SO1 and SO3 and cross-fertilization). This is particularly important as a preparation for possible interviewing and follow-up with the MA of the OPCC.

The table below shows strategic orientation of the investments within the OPCC relevant to this feasibility study.

Table 10. TO overview

Thematic Objective	Investment Priority	Specific Objectives
01 - Strengthening research, technological development and innovation Allocation: 811.618.244 EUR	IP1a. Enhancing research and innovation (R&I) infrastructure and capacities to develop R&I excellence, and promoting centres of competence, those of European interest; MEEC for implementation of the EU Investment priority	SO1a1. Increased R&D capacities of R&D sector to perform excellent Research and to serve the needs of economy
	IP1b. Promoting business investment in R&I, developing links and synergies between enterprises, research and development centres and the higher education sector, in particular promoting investment in product and service development, technology transfer, social innovation, eco-innovation, public service applications, demand stimulation, networking, clusters and open innovation through smart specialization, and supporting technological and applied research, pilot lines, early product validation actions, advanced manufacturing capabilities and first production, in particular in key enabling technologies and diffusion of general purpose technologies	SO1b1. Increased development of new products and services resulted from R&D activities SO1b2. - RDI activities of business sector increased through creation of favourable innovation environment
03 - Enhancing the competitiveness of small and medium-sized enterprises Allocation: 1.141.176.480 EUR	IP3a - Promoting entrepreneurship, by facilitating the economic exploitation of new ideas and fostering the creation of new firms, including through business incubators	SO3a1 - Better access to finance for SMEs SO3a2 - Enabling favourable environment for business creation and development
	IP3d - Supporting the capacity of SMEs to grow in regional, national and international markets, and to engage in innovation processes	SO3d1 - SMEs' development and growth improved in domestic and foreign market SO3d2 - SMEs innovativeness enhanced

Description of the OPCC TO1

Thematic objective 01, Strengthening research, technological development and innovation is under the implementing authority of two ministries: MSE for implementation of EU Investment priority 1a - Enhancing research and innovation (R&I) infrastructure and capacities to develop R&I excellence, and promoting centers of competence, in particular those of European interest; MEEC for implementation of the EU Investment priority 1b - Promoting business investment in R&I, developing

links and synergies between enterprises, research and development centers and the higher education sector, in particular promoting investment in product and service development, technology transfer, social innovation, eco-innovation, public service applications, demand stimulation, networking, clusters and open innovation through smart specialization, and supporting technological and applied research, pilot lines, early product validation actions, advanced manufacturing capabilities and first production, in particular in key enabling technologies and diffusion of general purpose technologies. Both investment priorities have planned allocation for specific objectives under the investment priorities, with IP 1a mainly focusing on the public scientific and educational system and IP 1b focusing on private sector investments in R&D. The financial allocation from ESI funds planned for TO1 is **664.792.165 EUR** (plus the national contribution of 146.826.079 EUR) roughly divided in half between IP1a and IP1b (scientific sector and business sector).

The overview of specific objectives and its possible relation to the scope of CO-CREATE project follows.

IP1a – Intervention logic and main parameters

The objective of IP1a is to foster a research system open to innovation, responsive to the needs of the economy, excellent by performance and attractive to best talents within this Specific objective (SO1a1 – only one objective in this IP). More specifically, IP1a aims at enhancing research organizations' capacities for performing excellent research for further flow of knowledge and skills that can effectively contribute to social development and economic growth, notably in S3 priority areas and cross-cutting themes. In order to achieve the above specified objective, interventions will aim at: (i) strengthening organizational reform and infrastructural capacities of research organizations (ii) supporting Centers of research excellence (CoRE) to conduct research beyond individual scientific results, at the highest level in terms of measurable scientific production and technological innovation and (iii) supporting investments towards applied research projects and linkages between science and business sector through Knowledge Translation and Transfer (KTT) activities. The main focus of investments would be:

- Investments into R&D&I infrastructure (construction of new, renovation and development of existing R&D&I infrastructure, including equipment needed)
- Development of all project documentation needed for the successful application and further implementation of R&D&I infrastructural projects.
- Science and technology foresight with the aim to enable the systematic analysis of science and technology potentials of the Republic of Croatia.
- Support to R&D&I projects of Centers of Research Excellence (CoRE), of national and European importance, in particular research projects undertaken on the frontier of the particular scientific field.
- Grant schemes for R&D&I collaborative projects, where Research organizations work together or with business entity.
- Support to Technology Transfer Offices (TTOs) projects, implementation of complex knowledge and technology transfer services.
- Support to activities of science-technology parks for encouraging collaboration of science-industry with the intent of creating high technology

economic development and advancing knowledge. Beneficiaries: Science-technology parks.

- Major projects notified to the EU.

The main beneficiaries of this priority are members of scientific community (universities, public educational and training facilities, TTOs, science laboratories, etc., and main focus of the investments is non-economic, state-of the art research and response to the societal challenges.

Looking at the intervention logic if this IP it is not directly relevant to the scope of future financial instrument and CO-CREATE project.

IP1b – Intervention logic and main parameters

The objectives of IP1b are enhancing of the innovativeness of the Croatian economy through stimulating business R&D and innovation and improving science – industry cooperation and technology transfer are among Croatian 2014 – 2020 investment priorities. Under the IP 1.b., there are two specific objectives: 1b1. Increased development of new products and services resulted from R&D activities, and 1b2. RDI activities of business sector increased through creation of favorable innovation environment. In both of these SOs, R&D activities of the enterprises will be supported. Planned investments under SO 1b1. And SO 1b2 are focused on:

- In-house, contractual and collaborative R&D projects of enterprises including innovation clusters and with collaboration with scientific community (the demand side),
- Support to development of innovation infrastructure (the supply side) through following instruments:
 - National project for Competitiveness cluster initiatives support
 - National project for development of Innovation Network for Industry (INI) and creation of Thematic Innovation Platforms
 - Support to development of Centers of Competence

The main beneficiaries of this IP are enterprises (regardless of its size) and other stakeholders including science community and also to some extent the MEEC (MEEC is the beneficiary of two national projects).

Looking at the intervention logic if this IP, we can say that planned investments of this priority, especially in relation to the National project for Competitiveness cluster initiatives support is relevant to the CO-CREATE scope, especially because existing Competitiveness clusters cover traditional sector and CCI. However, the beneficiary of this project is MEEC and there are no direct financial benefits to the enterprises including those recognized within the market gap analysis. Also, this IP is relevant to the CO-CREATE project scope because it covers investments in collaborative projects with some spillovers to other sectors and overall benefit to the society. However, the projects financed here are investments who last for three years with investment value of more than 1 million EUR.

Description of the OPCC TO3

Thematic objective 03: Enhancing the competitiveness of small and medium-sized enterprises is being implemented by the MEEC the focus of investment is multi-directional: it focuses on business infrastructure (tangible and intangible), increase in competitiveness of SMEs, and promotion of entrepreneurship, startups and innovation. The financial allocation for IP 3 is **1.141.176.480 EUR**. The main justification for selecting this type of financial support was that Croatian economy needs investments in modernization and competitiveness of enterprises defined within the Croatian SME Development Strategy 2013- 2020 that sets national strategic objectives on the track of relevant EU papers, and Croatian S3 Strategy investments in sectors with the highest growth potential. Within the scope of Europe 2020 Strategy, and flagship initiative An Industrial Policy for the Globalization Era, both stressing the importance of creating innovation conducive ecosystem part of which this TO3 will support.

IP3a – Intervention logic and main parameters

There are two specific objectives of this IP defined within the OPCC: 3a1. that focuses on enhancing access to public financial support for SMEs, corresponding to business needs in all stages of their development, by setting up financing instruments such as for example loans, guarantees, venture capital (or combination thereof), and 3a2. That focuses in improvements of business support services and infrastructure for starting, developing and expanding a business and on enhancing the promotion of entrepreneurship among the society that will enable SMEs facilitated access to information, knowledge on development opportunities and high-quality business services and infrastructure offered by the Business support organizations.

Planned investments under SO 3a1. And SO 3a2 are focused on:

- Better access to finance through:
 - Individual guarantees towards bank loans
 - Micro-loans to start-up, micro businesses for investment in fixed assets in combination with working capital;
 - Loans to SMEs for investments possibly based on risk-sharing with the commercial banking sector
 - Small equity investments based on business angels' concept in seed and early start-up phases technology incubation and acceleration with high growth prospects, especially in the priority areas identified in 3S Strategy - micro businesses;
 - Venture capital-type equity investments in early and growth phases of high-tech companies.
- Enabling favorable environment for business creation and development by:
 - Development of Business Support Organizations (BSOs)
 - Supporting pre-incubation services
 - Developing Business Related Infrastructures (BRI)

- Investing in SEECEL (South East Europe Centre for Entrepreneurial Learning)
- Promoting entrepreneurship among society.

Main beneficiaries of the financial instruments of these two objectives are SMEs, BSOs (i.e. regional development agencies, entrepreneurial associations, accelerators, incubators, entrepreneurship centers, Croatian Chamber of Economy, Croatian Chamber of Crafts, Croatian Association of Cooperatives, SEECEL), self-governing units at local and regional level, national public authorities (including the MEEC, HAMAG-BICRO).

Looking at the intervention logic of this IP, we can say that planned investments of this priority, is not so relevant to the CO-CREATE scope because it serves more general purpose of filling a market gap of inadequate financial instruments for SMEs and business-related infrastructure and services. However, it is important to say that under the development of SO3a1, the detailed ex-ante feasibility study was done, and this document can also help to determine targeted market failure and justification for setting-up of the new instrument.

IP3d – Intervention logic and main parameters

Extract from the OPCC explains how this investment priority is created in order to allow increased performance of the SME sector, especially for a set of factors: creation and the extension of capacities for processes, goods and services development, sustaining and increasing employment, value added, sales on foreign markets and adoption of new solutions, including technologies. The increase of SMEs development potential and growth of labor productivity will be achieved by supporting the upgrading and expanding of technological capacities and business processes, suitable for manufacturing and provision of competitive, high quality products and services with significant added value. As horizontal measure, the SME sector will have the opportunity to implement "green technologies" as added value to their investments. Implementation of modern information and communication technologies (ICT) creates the possibility for optimizing the functioning of enterprises and affects directly the growth of innovativeness and competitiveness of the economy. The aim is to finance SMEs projects to deploy e-business solutions, optimizing business processes associated with the production and/or provision of services and the organization of operations using ICT, which will also enable SMEs to adapt more quickly to the ever-changing business environment. In order to enable the access of SMEs to single and international markets, it is necessary to support them in meeting the applicable requirements of standards, conformity assessment and certification thus improving the quality and conformity of their goods, services or processes. The aim is also to enhance interconnectivity by providing support to the creation and development of **clusters and cooperatives, and other forms of supply and value chains, essential for achieving better cohesion** in the production chain and which can help SMEs benefit more from the market opportunities offered and improve their performance. To summarize, the results expected to be achieved under this SO will contribute to increase of SMEs' sales income, particularly from sales abroad, and increase of value added per employee due to new or upgraded processes, goods and services and skills and **upgrade in value chain**.

There are two specific objectives within this priority: SO3d1 - SMEs' development and growth improved in domestic and foreign markets, and SO3d2 - SMEs innovativeness enhanced. Both of these SOs match the scope and objectives of the CO-CREATE project (involvement of traditional sectors, cluster support, upgrading value chains, support to all types of innovation (meaning also CCI related innovation) **and it is the IP3d where we would propose the new financial instrument to be financed from in order to cover the market gap we tried to explain in this paper.**

Main milestones and output and result indicators related to OPCC IP1 and IP3 are presented in the table below.

Table 11. TO indicators

Investment priority	Result indicators	Output indicators and target values	Specific indicators per IP and targets values
1a - Enhancing research and innovation (R&I) infrastructure and capacities to develop R&I excellence, and promoting centres of competence, those of European interest; MEEC for implementation of the EU Investment priority	Scientific publications published in journals indexed in the platform Web of Science (core collection)	CO25 - Research, Innovation: Number of researchers working in improved research infrastructure facilities, target: 1.215 researchers CO26 - Number of enterprises cooperating with research institutions, target: 30 enterprises	1a1.1 - Number of R&D&I infrastructural projects, target: 6 1a1.2 - Number of Centres of Research Excellences supported projects, target: 6 1a1.3 - Number of R&D projects conducted by research organization, target: 75
1b - Promoting business investment in R&I, developing links and synergies between enterprises, research and development centres and the higher education sector, in particular promoting investment in product and service development, technology transfer, social innovation, eco-innovation, public service applications, demand stimulation, networking, clusters and open innovation through smart specialization, and supporting technological and applied research, pilot lines, early product validation actions, advanced manufacturing capabilities and first production, in particular in key enabling technologies and diffusion of general purpose technologies	SO1b1: - Increase of patent applications, trademarks and industrial design in Croatia - Sales of new-to –market and new- to firm innovation as % of turnover SO1b2: - Business expenditure on research and development (BERD)	CO01 - Number of enterprises receiving support, target: 400 CO02 - Number of enterprises receiving grants, target: 400 CO04 - Number of enterprises receiving non-financial support, target: 100 CO24- Number of new researchers in supported entities, target: 30 CO26-Number of enterprises cooperating with research institutions, target: 100 CO27- Private investment matching public support in innovation or R&D projects, target: 210.000.000 EUR CO28- Number of enterprises supported to introduce new to the market products, target: 100 CO29- Number of enterprises supported to introduce new to the firm products, target: 400	1b11 - Number of R&D projects supported, target:600

Investment priority	Result indicators	Output indicators and target values	Specific indicators per IP and targets values
3 - Enhancing the competitiveness of small and medium-sized enterprises	SO3a1: - Access to public financial support including guarantees (% of respondents indicating deterioration), target: 15% SO3a2: - Opportunity driven entrepreneurship, target: 40% - Newly registered companies per year, target: 15.100 3d1: - Value added per employee in SMEs, target: 25.000 EUR - Share of SME export in total export of goods, target: 47,5% 3d2: Innovative SMEs compared to total number of SMEs, target: 35%	CO01 - Number of enterprises receiving support, target: 3.070 CO02 - Number of enterprises receiving grants, target: 2.870 CO05 - Number of new enterprises supported, target: 140 CO06- Private investment matching public support to enterprises, target: 313.000.000 EUR CO08- Employment increase in supported enterprises, target: 4.540 CO24- Number of new researchers in supported entities, target: 30 CO27- Private investment matching public support in innovation or R&D projects, target: 180.000.000 EUR CO28- Number of enterprises supported to introduce new to the market products, target: 110 CO29- Number of enterprises supported to introduce new to the firm products, target: 250	3d11 - SMEs that received support for internationalization, target: 500

3.2 Field and type of investments

The focus of new financial instrument that we are proposing to the Managing authority of the OPCC would be to focus on a smaller scale projects related to SO3 objectives, specifically to the objectives and indicators related to the SO3d - Supporting the capacity of SMEs to grow in regional, national and international markets, and to engage in innovation processes.

Since majority of financial instruments are closed (about 20 of them in the area of IP01 and IP03) we can look at these instruments and take a look what was the field of investment in the area of innovation, cluster development or traditional sector support. If we would define the current field of investments by referring to the graphs presented in Section 2.3., the investments cover a wide range of activities that are in line with state aid rules set up by the GBER and/or de minimis regulation. Both Graphs (for currently available and closed instruments) show that investments are concentrated on a projects that last more than 18 months and the value of investment is rather big with averagely 1 million EUR for TO1 and 400.000 EUR for SO3 public money + private contribution).

One currently available financial instrument that is rather different in its type is called "Innovation voucher grant scheme". The main purpose of this instrument is to support contractual research and innovation activities of SMEs with the help of scientific community. The project activities last for only three months and the amount of aid is maximum 10.000 EUR per project. By its typology, the innovation voucher is the closest currently available instrument that is similar to our newly proposed financial instrument CROATIVA and can be considered cross-sectoral and CCI related (ex. A traditional SME could ask some architectural university to do some product design for him).

Table 12. Current FI by type and field of investments

Name of FI	Max.allocation	Max. project duration	Field of investment	Type of investment
Increased capacities for research, development and innovation (STRIP)	23.801.946,00 €	36 months	Under TO1, Investment in research and development projects realized by the scientific community in partnership with interested private enterprises in the fields of Croatia S3	Grant, state-aid rules apply, aid intensity from 50% (innovation aid to SMEs), 60% for experimental development, and 80% for industrial research
Increase of productive capacities of SMEs	26.315.789,47 €	24 months	Under TO3, investments in tangible and intangible assets of SMEs for increase of productive capacities and overall competitiveness	Grant: Regional investment aid (35% to 45%), consultancy services for SMEs (50%), training aid (60% to 70%), SME aid for participation on fairs (50%), de minimis aid for implementation of

Name of FI	Max.allocation	Max. project duration	Field of investment	Type of investment
				energy saving HVAC (50%)
Innovation vouchers for SMEs	6.578.947,37 €	3 months	under TO3, Investment in provisioning of services of scientific and research community to SMEs for development of innovative products and services.	Grant in the form of voucher: Provision of testing, sampling, prototyping, demonstration activities, expertise and other services of scientific and research institutions to SMEs (aid intensity from 70% to 85% depending on the regional development map)

We would therefore propose the instrument concentrated on SMEs, cross sectoral soft activities, and innovativeness rather than R&D which is being supported under TO1. This proposed financial instrument would be sort of a “quick win” within an ESI Fund system since targeted projects between traditional sectors and CCI in the field of innovation could be finished in shorter period of time (we propose 6 – 9 months since no instruments cover this time scope including existing innovation voucher scheme).

To be more specific, the new CROATIVA instrument would support the traditional sector cooperation with CCI in the field of innovation thus affecting productivity and value added to traditional sector products and services. Activities should focus on problem solving and added value for existing products and services (incremental product and process innovation) and design and provision of services by CCI (supply) to traditional sector SMEs (demand) to foster innovation, collaboration and productivity. This new instrument can contribute to the following OPCC indicators:

Table 13. CROATIVA's contribution to indicators

Proposed FI	Result indicators	Output indicators
CROATIVA	3d1 -Value added per employee in SMEs 3d2 - Innovative SMEs compared to total number of SMEs	CO02 - Number of enterprises receiving grants, target CO06- Private investment matching public support to enterprises CO27- Private investment matching public support in innovation or R&D projects CO28- Number of enterprises supported to introduce new to the market products,

Intervention logic starts with addressing the relevance to the OPCC TO3 objectives, which in fact promote, to quote the text from the OPCC TO3 description: *The aim is also to enhance interconnectivity by providing support to the creation and development of **clusters and cooperatives, and other forms of supply and value chains, essential for achieving better cohesion in the production chain and which can help SMEs benefit more from the market opportunities offered, and improve their performance.... Initial investments resulting in the setting up of a new or extension of the existing capacity, diversification of the output of a company into products, not previously produced (new goods or services) or a fundamental change in overall production process. Such initial investment covers investment in tangible (land, building and plant, machinery and equipment, also related to energy, natural resources and raw materials efficiency) and intangible assets (assets that do not a physical or financial embodiment such as patents, licensees, know-how or other intellectual property, industrial **design and other 'creative industry' solutions and introduction of non-technological solutions intended for increasing the effectiveness of production and service provision activities)** including those leading to reduction of an adverse impact on the environment;***

It is clear that there is a clear link between the proposal and the objectives of the OPCC. It is also optional to introduce the CROATIVA voucher-type scheme for traditional SMEs collaborating with CCI because voucher instruments are easier to apply for, the evaluation procedure takes much less than in other instruments (up to 30 days) and project proposals take less time to finish.

Here is the short overview of the new CROATIVA instrument in relation to the field and type of investment:

Name: CROATIVA – Croatian creative cross-sectoral grant scheme

Goal: Increase cross-fertilization and cross-collaboration activities between SMEs operating in traditional sectors and CCI industries in the fields of innovation and product development.

Main objectives: support collaborative projects of SMEs looking for improvement of existing or creation of new products and services using CCI sector support. Projects supported will create added value to the particular SMEs, help increase in turnover and market presence. It will also engage SMEs in innovative activities with the CCI sector.

Targeted market segment: the CROATIVA will be proposed under the TO3, IP3d, SO3d1 - SMEs' development and growth improved in domestic and foreign market and SO3d2 – SMEs Innovativeness enhanced. Enterprises that would be potential beneficiaries are mainly those already familiar with the state-aid system and ESI funds and are potentially members of Croatian competitiveness clusters or some other cluster initiative. Based on the information presented in the feasibility study (especially Section 1.3), we assume that there is a potential market gap of **2.411 to 2.786 enterprises, potential beneficiaries** for cross fertilization activities and support within CROATIVA financial instrument.

Field of investment: SME development, increase in sales and value added of the enterprise, engagement in innovative activities and collaboration.

Type of investment: grant, under deminimis rules (maximum per SME: 200.000 support in three years),

Type of project activities: Improvement in design, development and prototyping of existing or new products and services, training, advisory and support consultancy services for innovation and cross-collaboration, marketing and other promotional activities.

Project duration, maximum amounts of aid: 6 to 9 months (in case of voucher scheme), or up to maximum 12 months (for regular grant scheme), proposal to finance projects between 10.000 EUR up to 120.000 EUR.

Proposed allocation: In the annual forecast for publication of calls for proposals, there is an action line related to the SME collaboration (proposal for cluster grant scheme), part of SO3d1, where allocation is planned for 5.200.000 EUR. Scenario1: 1.000.000 Eur for new voucher grant scheme CROATIVA, Scenario2: 5.200.000 EUR regular grant scheme for SME collaboration and cluster initiatives comprising of measures of the proposed CROATIVA instrument.

Aid intensity: Depending on the regional development map, from 70% to 85% of eligible expenses under deminimis rules

3.3 Potential beneficiaries

Potential beneficiaries are mentioned in this paper several times and here we will shortly repeat already mentioned. Potential beneficiaries would probably be from the manufacturing sector which is being familiar and has access to public funding through different types of financial instrument for more than two decades. As presented in Section 1.3. Identification of potential demand, potential market for the new financial instrument would be in the range from 24.118 (Table 4. 19.475 + 4.643) to 27.864 enterprises (19.475 + 5,7% of all enterprises or 8.389 enterprises.) that are considered a market segment covering traditional, manufacturing sector and CCI. These companies are already covered by majority on financial instruments (excluding the CCI segment where grants are seldom). However, there are no financial instruments from mainstream ESI funds (SO1 and SO3) that would finance cross-collaboration and multi-beneficiary or collaborative initiatives between traditional sectors of the industry and CCI. The MEEC is the main beneficiary of the National project for Competitiveness cluster initiatives support that supports triple-helix cluster initiatives and one of the indirect users of this initiative are competitiveness clusters (including CCI competitiveness cluster). They can be serious promoters of this initiative, among their members but also can reach other companies. Potential beneficiaries of this instrument are SMEs (most probably micro and small – those who do not have internal capacities for marketing, design, R&D or innovation) that have traditional, already present products and services (high maturity, long presence on the market) and have a need of willingness to involve in product/service innovation with the external help of the CCI sector. This could be an extra push that could allow these SMEs access to new markets and improve their products market status and also quality.

4.Added value

4.1 Lessons learned and future applications

Added value of an instrument must be looked upon from the overall policy design of an instrument, the management of the structure through which it is deployed, and strategic set-up, timeline and majority of other factors that could alter its purpose. A good example is deployment of national strategic projects described within the TO1 priority. These projects, although being planned adequately, with clear objectives and timeline, were delayed in implementation therefore influencing other financial instruments that were relying on the results of these projects. Another good example is EU wide issues regarding public procurement procedure that often jeopardizes the timeline of project implementation because of unplanned issues during the public procurement process. Additional burden for project implementation is related to the complex projects that last over a long period of time. They tend to change a lot of times during the implementation with many administrative burdens in the process. From all these experiences, Croatian managing authorities and public bodies are constantly working on improving the system. This year's upgrades are operational IT system for online applications for all the ESI funds. As for project speedup and less administrative burden a new type of grant was introduced in the form of voucher schemes: procedures are shorter, evaluation is made by simple Yes/No answers, documentation received within the project is lesser. It is still early to say whether the system and types of financial instruments are adequate for the proposed measures negotiated with the EC. Mid term evaluations are on the way for several instruments and next year will be the year of revision of the operational programs that could also create an opportunity to introduce new measures and instruments previously not being part of operational programs.

One of the biggest added value that this instrument could bring up to the TO3 is current absence of collaborative projects. All of the instruments planned and delivered within the TO3 measures are mono-beneficiary, with no added value in the meaning of mutual collaboration, communication among different stakeholders, share of knowledge and experiences. If done properly, this instrument could show to the MA that this approach could be beneficial to the whole system especially end users. Another qualitative added value would be experimenting with the CCI. So far policy making bodies were concentrating to mainstream, larger project initiatives, which is fine because of the development needs of Croatia. However, by adding these disruptive, small scale experimental instruments, could be beneficial in allowing more enterprises working together and using public money more effectively.

Added value in quantitative sense could be the number of collaborative projects, number of new products and services to the market/enterprise, that would result from much less money and in much shorter time than in the majority of existing instruments. Here it is necessary to understand that this instrument is somewhat different from the "usual suspects" where FIs are related to improvement and purchase of tangible assets, new ICT technologies, etc. and therefore the needs and services CCI can deliver needs to be taken into consideration during the designing of

the instrument along with careful design of the impact and related indicators for these types of projects.

4.2 Consistency with other form of European instruments / programmes

We could say two very different but yet profound facts: 1. traditional sectors, innovation and SMEs make most of the EU economy that keep the Europe competitive globally; 2. CCIs are the most versatile, most dynamic sector in EU with enormous potential for growth and cross-sectoral spillover. It is needless to say that both of these facts are more than well embroidered into the EU policies and several reports have been made that show how to proceed and continue this path. One of the good examples of EU policies and an overview of existing European instruments when it comes to CCI in particular (support to SMEs and innovation are well known instruments on EU level programs and nationally) Is the report published in 2016 by DG EAC called “Towards more efficient financial ecosystems - Innovative instruments to facilitate access to finance for the cultural and creative sectors (CCS) : good practice report”⁷. The report states some innovative instruments for supporting the CCS/CCI and their development (crowdfunding, business angels, guarantee, creative incubators, early and pre-seed funding, creative industries fund, etc.) along with presentation of certain bottlenecks (e.g. Flow of information about potential financial instruments, reluctance of financial institutions to finance intangible, IP related enterprises, problems with evaluation and benchmarking, etc.) when it comes to supporting CCI.

Many of the EU related instruments can be used as an example of the recognition of this type instrument – several grant schemes and innovation voucher schemes throughout EU, not only in EU but also worldwide. Also, in the next financial perspective 2021-2027 there will be majority of opportunities for development of specific instruments within the areas of collaborative innovative projects, smart specialization, clusterization, etc.

4.3 Consistency with other form of national/local instruments / programs

When it comes to the support to research, development and innovation along with cluster support and S3 instruments within TO3, all of these financial instruments are planned to be published within the next 3 to 6 months. It shows that these measures were somewhat delayed for various reasons, but also it is a tremendous opportunity to present our CROATIVA instrument. Why? Because more than 200 million EUR is planned to be published within next 3 to 6 months all related to innovation, collaboration, S3 and R&D, all within the existing frameworks of relatively long implementation of projects with higher grant amounts, complex evaluation system. As being very attractive, it would be a perfect time to present a sort of financial instrument that would be different in scope, time and activities but would still contribute to the overall objectives set up in the OPCC. Also, we should have in mind the fact that the revision of the OPCC is on its way and Croatia is among the last four countries of the EU when it comes to the absorption of ESI funds. Our

⁷ <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f433d9df-deaf-11e5-8fea-01aa75ed71a1/language-en>

instrument could contribute in a quick manner in getting better absorption numbers in relatively short time. As one of the mentioned scenarios of having the voucher scheme, it would be only fourth instrument in this form and the administrative system is welcoming the simplicity of vouchers- so the more the better.

4.4 Possible state aid implications

State aid when it comes to proposed CROATIVA is not questionable. The companies will receive public money for developing innovative products and services, and therefore could distort the market. State aid rules would apply, and we would propose to use the de minimis state aid rules. There are several reasons to use the de minimis aid. First of all, within the national state aid system, any public body giving any type of state aid needs to have a state aid program which needs to be approved by the Ministry of finance EXCEPT for de minimis individual aid or de minimis grant schemes given according to the de minimis program. So, any public body could give individual de minimis aid or make a de minimis program and publish a call. They are obliged to inform the Ministry of finance, but it is their responsibility and right to do it without the approval from the Ministry (of course all bodies must comply with the Act on State aid and all state aid rules).

5. Implementation of financial instrument and Road Map

5.1 Regulatory framework

In order to set up CROATIVA, several preconditions need to be fulfilled. Those related to the regulatory framework involve the communication and explanation on how this instrument contributes to the realization of the relevant national strategic documents, OPCC objectives, state aid programs (if in place), and which body would be responsible for setting up, publishing, and administering the instrument. So far the Management and control system of ESI fund recognizes three levels of the implementation of the OPCC: Managing authority (approves, delegates its tasks and is fully responsible to the EC for the OP implementation and financial system), Implementing body 1 level (ministries in charge of specific sectors, mainly designing the grant schemes and other instruments, usually publishing the calls, sometimes evaluating and making grant decision), Implementing body level 2 (dealing with project implementation, on-the-spot check, administrative work on project documentation, etc.). All of the bodies have bilateral agreements in which MA is delegating certain MA functions regarding specific tasks, objectives, etc. which also needs to be checked upon if creating a new instrument.

When it comes to strategic framework, it would be beneficial to recognize CROATIVA instrument within any relevant strategies such as SME Strategy, Croatian cluster strategy, of S3 strategy, all of which would be an extra argument to the MA. Additionally, although not regulatory framework, the Croatian CCI cluster developed a strategic roadmap of the CCI in Croatia along with the mapping of the CCI, all of which would be beneficial in designing and justifying this instrument to the relevant authorities.

5.2 Implementation options

Based on the relevant information and currently available financial instruments, we can foresee four different implementation options or scenarios of which all three would have a good chance of being developed further. Currently MEEC is responsible for developing financial instrument within all three options.

Option 1. Implementation options for CROATIVA instrument through a grant scheme within the TO3, IP3d. SO3d1. SME collaboration. The planned allocation for 2018 is around 5,2 million EUR and is targeted to the activities of clusters, cluster initiatives and operational support to innovation clusters. Within this implementation option, the grant would be directed toward cross-cluster collaboration and investments in tangible and intangible assets and operational expenses. The aid intensity of this grant scheme is foreseen to be maximally 50% of eligible expenses. It is safe to say that the grant scheme would be for larger project investments, probably under GBER rules and for a longer duration.

Option 2. Implementation options for CROATIVA instrument through a voucher scheme within the TO3, IP3d. SO3d1. SME collaboration. If this would be an option agreed by the MA, a part of the 5,2 million Eur would be taken for the development of this instrument (we would propose 1 million EUR). It would probably be necessary to develop a specific deminimis program that would be a legal basis for giving a state-aid grant. After that, bodies would agree on the roles and the instrument could be up and running. The aid intensity under deminimis rules could be up to 100% but we would propose a spread between 70% to 85%.

Option 3. Implementing CROATIVA within TO3, IP3, SO3d2. SME innovativeness enhanced, where there is a budget for financial instrument for supporting innovation activities of SMEs within the fields of S3. Within this scheme we can propose specific measures related to cross-sectoral cooperation between traditional industry and CCI. The grant scheme is foreseen to be implemented within the GBER rules, provisions related to regional aid and innovation aid for SMEs.

Option 4. Implementing CROATIVA within the TO1, IP1b, SO1b2 - RDI activities of business sector increased through creation of favorable innovation environment as a pilot grant scheme action within the National project for Competitiveness cluster initiatives support, or within the SO1b1 – Future R&D call planned for the end of 2018 which supports collaborative R&D projects within the Croatian S3.

All four options could be proposed to the MA but given the fact that currently opened financial instruments are being delayed for majority of reasons, we would propose and prefer the Option 2.

5.3 Key issue of implementation

Key issues for implementing this pilot instrument would be hard to predict if the MA would be unwilling to proceed with this experiment. Therefore, it is necessary to rely and start with this study, expand and collect more relevant information about the future calls and current state of affair within the relevant authorities but also interested parties such are Competitiveness clusters, chambers of commerce and crafts, and well prepare for the first meeting with the MA. After getting a green light

form the MA, for the success of the implementation it would be very important to make big public awareness of this instrument for which we would probably have little time and resources. In parallel, the initial Guidelines for applicants need to be published on the web-site e-savjetovanje.hr for public consultations. Also, it would be good to use and attract currently existing business cluster and competitiveness cluster to participate in marketing of this instrument and share information and project ideas. It would also be very beneficial to involve Ministry of culture to help us spread the word mainly to the CCI. Another key issue would be the coordination among the relevant bodies (MA, IB1 and IB2) for publishing the call (procedure that includes public consultations, workshops, filing program complement to the MA, full project documentation and also creating new state-aid program, for which at least two to three months' time is necessary. As an alternative, this proposal could be also offered to the local authorities mainly to the City of Zagreb either through ITI mechanism or national/city money.

5.4 Roadmap for the implementation

TIMELINE	Weeks for implementation											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.1 Implementation strategy set up: - preparation for a meeting with MA, - collecting more information within relevant authorities and stakeholders (competitiveness clusters, ministries etc.												
1.2 Meeting with the MA - Getting a consent from the MA												
1.3 Preparation of Guidelines for applicants												
1.4 Approval by the MA for public consultations												
2.1 Public consultations of the CROATIVA instrument												
2.2 Marketing and awareness campaign (Min.of culture, CCE, clusters, etc.												
2.3 Updating the Guidelines for applicants based on the stakeholder comments, preparation of the rest of the documentation, publication of Q&A												
2.4 Submission of the programme complement and initial documentation to the MA through the IT system e--fondovi												
2.5 Revision and finalisation of the CROATIVA documentation - final submission to the MA												
3.1 Publication of the CROATIVA Call for proposals												
3.2 Q&A sessions on full documentation prior to the first project submissions												
3.3 Project submissions												

6. Expected results

6.1 Establish and quantify expected results from the financial instruments

CROATIVA will have a great potential on the market and planned results would contribute to improvement in business competitiveness of SMEs and will address one of the failures of the system (some studies of within the National project for Competitiveness cluster initiatives support show significant market failure in collaboration) which is reflected in small number of cross-sectoral and collaborative projects, especially within the TO3.

We can say that CROATIVA would have a twofold multiplying effect: 1. Increase the number of cross-sectoral innovative projects and collaboration, 2. increase of added value to enterprises. First multiplying effect is the introduction of cross-collaborative projects within the TO3. If we look at the objectives of the Innovation voucher grant scheme and expected outputs⁸ this instrument is designed to help individual companies (planned assistance to 250 SMEs with total of 6.578.947 EUR) get some service from universities (a mono-beneficiary approach). If we take the total allocation of innovation voucher, divide with the number of planned SMEs and divide with maximum duration of the project per month, the calculation is as follows:

$$6.578.947 \text{ EUR} / 250 \text{ SMEs} / 3 \text{ months} = 8.771 \text{ EUR of monthly public support per SME}$$

In CROATIVA instrument, we would support collaborative project meaning at least two enterprises would receive an aid within the project: SME of traditional sector/cluster and CCI SME, therefore the multiplying effect on the number of enterprises receiving aid is X2. If the MA agrees to allocate currently planned 5.2 million EUR for SME collaboration to CROATIVA instrument, the calculation would be as follows:

$$5.200.000 \text{ EUR} / 50.000 \text{ EUR aid amount (estimated average)} = 104 \text{ projects}$$
$$104 \text{ projects} \times 2 \text{ SMEs} = 208 \text{ cross sectoral grant users}$$

$$5.200.000 \text{ EUR} / 208 \text{ SMEs} / 9 \text{ months} = 2.777 \text{ EUR of monthly public support per SME}$$

If we look at the current market size, the gap analysis showed that approximately 2.500 enterprises could benefit from the new financial instrument (see Section 1.3) and therefore with public support from CROATIVA instrument, we could finance about 208 SMEs or 8% of the market. This shows that the market gap would not be entirely covered by the proposed instrument and this information should be taken into consideration in the future.

The added value of the instrument can be presented in qualitative conclusions:

⁸ <https://efondovi.mrrfeu.hr/MISCms/Pozivi/Poziv?id=cfc4e79b-68c5-4ce8-a481-04ee5d76dda2>

- There is no financial instrument on a national level that covers cross-sectoral collaboration
- There are no financial instruments

Total market size of financial instrument is calculated in the following way:

- Total amount of currently available public financial instruments within TO1 and TO3 is 76.262.472,32 €
 - No instrument focuses on the cross-sectoral collaboration with CCI
 - Innovation vouchers within SO3d2 stimulate cross-sectoral collaboration between SMEs and public institutions with 6,5 million EUR to single enterprise projects
- Private sector lending to traditional sectors (manufacturing) in 2018 would be around 2.2 billion EUR (based on the data on lending from 2016 Banks bulletin, 20,4% share of manufacturing sector in total of 10,9 billion EUR is 2.22 billion EUR),
- Looking at the market size (traditional sector and CCI) they approximately count for 15% of all active enterprises (9,3% traditional and 5,7% CCI)

This information shows that if CROATIVA would be established, it would not overlap with the existing market of financial instruments neither publicly of privately financed sources.

6.2 Establish how the financial instrument contributes to the strategic objectives of the regional / local authorities.

First of all, it is essential to state the obvious and make the policy makers more aware about the cross-sectoral spillover effects of the CCI which is often neglected in creation of policy instruments (especially mainstream financial instruments within TO1 and TO3). We would propose two possible scenarios in developing CREATIVA instrument to the MA:

1. Scenario would be to have a grant scheme under the GBER rules (articles of GBER related to SME support and innovation) with 5,2 million EUR for collaborative cross-sectoral projects between traditional sector and CCI sector SMEs
2. Scenario would be a proposal to have a voucher scheme (similar to innovation voucher) with multiple beneficiaries of the voucher, at least 1 million EUR and again for cross sectoral projects between traditional and CCI SMEs.

Both scenarios have their ups and downs, and it is necessary to communicate and elaborate on this study with relevant stakeholders, especially MA.

Regardless of the scenario, it is necessary to present to the MA and other stakeholders, a clear link between CROATIVA instrument and relevant national strategic and program objectives and the benefits it could bring to the overall financial instruments and state aid system. The table below shows the links between CROATIVA and some of the relevant national or program strategic objectives⁹:

⁹ <http://europski-fondovi.eu/strateski-dokumenti-republike-hrvatske-2014-2020> link with all Strategic documents of Croatia

Table 14. National strategic objectives

Document	Relevant objective	Link with indicators/ KPIs
SME strategy of Croatia	Increase of GVA per employee Increase in GDP share of SMEs	GVA per employee 40% increase on the baseline 2016 (16.363 EUR) GDP share of 57,76%
Cluster Development Strategy of Croatia	Increased number of collaboration and cluster initiatives Strengthening skills and knowledge transfer	Number of cluster initiatives supported
Innovation Strategy of Croatia	Increase of business investments in research, development and innovation	Increased investments in research, technological development and innovation for creating new products and services
OPCC	3 - Enhancing the competitiveness of small and medium-sized enterprises	CO01 - Number of enterprises receiving support CO27- Private investment matching public support in innovation or R&D projects, CO28- Number of enterprises supported to introduce new to the market products, CO29- Number of enterprises supported to introduce new to the firm products, 3d1: Value added per employee in SMEs, Share of SME export in total export of goods, 3d2: innovative SMEs compared to total number of SMEs, target: 35%

7. Conclusions and recommendations

7.1 General conclusion

This feasibility study can serve as an initial, baseline document for the establishment of dialogue with relevant stakeholders in order to emphasize the importance of cross-sectoral support in innovation and project development. Given the fact the Croatian system of Management and Control of the ESI funds is rather complex, it is necessary to clearly communicate the intention of this instrument to all relevant stakeholder and especially possible beneficiaries. Time is also important factor given the fact that establishment of a new instrument could be burdensome in the mid-term of the implementation of OPCC measures but can also be very beneficial if used properly and timely (quick wins discussed in Section 3.2 for example).

We believe that this paper shows the market gap we are trying to address through the CROATIVA instrument, and clearly all the stakeholders (project holders, MA and other implementing bodies, general public) could benefit from it. In addition, this feasibility study, in author's personal opinion, shows some deficiencies in the programming of ESI funds and

their implementation and can serve as an input for future programming for the Financial period 2021 – 2027.

7.2 Costs and benefits of financial instrument

Here is an overview in the form of SWOT analysis that could best describe potential benefits but also some setbacks of the CROATIVA instrument:

Strengths	Weaknesses
- Quick win instrument that could in shorter than usual grant schemes, bring some results - Spillover effect – the results of the instrument could be used in many sectors - Obvious market gap could identify more opportunities for business development	- Ex ante assessment lacks updated and more relevant information on the market - Lack of clear and prepared project pipeline - Supply driven project – no FI = no projects
Opportunities	Threats
- New project possibilities - Easier SME/Project internationalization - The FI could create more demand and awareness of business opportunities between traditional sector and CCI	- Unwillingness of SMEs to collaborate and experiment with collaborative projects - Companies could be more interested in alternative, more concrete sources of funding (e.g. Purchasing machinery, raw materials, IT equipment, building, etc.) - Novelty of the instrument might require additional promotion and time

7.3 Action for a better use and implementation of financial instrument

In order for CROATIVA to be put in place, several steps need to be taken. When it comes to formal adoption of the instrument, concrete timeline and specific actions related to several key steps are in Gantt chart in Section 5.1. Key milestone is the consent of the implementation strategy of the instrument by the MA represented with the arrow sign in step 1.2. It will probably take more than just one meeting to persuade the MA with the new proposal regardless of how effective it is because several layers and units within the MA need to take a look and check the instrument. Aside from the steps presented in Gantt chart in Section 5.1, as an alternate action plan for the implementation of the CROATIVA could be the approaching the local authorities, e.g. City of Zagreb. This scenario could be used in parallels (not to waste time) but also it can be proposed to the city in case the instrument gets negative opinion by the MA. Here are some basic steps in case we would propose this instrument to other bodies on a regional level:

- Fine tuning the feasibility study and the investment strategy to the needs of regional community
- Presentation of the CROATIVA to the relevant authorities
- Design, approval and publication of the state-aid program
- Refurbishment of the Guidelines for applicant and other documentation
- Public/regional consultation on the instrument
- Fine tuning the instrument after public consultations
- Publication of the call.

By now regional authorities have some very relevant experience in implementing individual projects but also certain deminimis calls for SMEs and this approach could also be acceptable.

Bibliography and References

The following sources of information have been consulted in the execution of this assignment (literature review online and in paper):

Banks Bulletin Nr.30, August 2017, Croatian National Bank

Banks Bulletin Nr.31, September 2018, Croatian National Bank

Ex-ante Assessment Report – Financial Instrument Business Competitiveness, Employment, Social Enterprise, September 2017, EU

I.D. Anić, Z. Aralica, K. Bačić, *Survey on Clusters of Competitiveness in Croatia*, Smart EIZ project, 2017

S. Amann, K. Kaunisharju, The role of public policies in developing entrepreneurial and innovation potential of the cultural and creative sectors, Report of the OMC (open method of coordination) working group of Member State's experts, November 2017

Report of the OMC Group: Good practice report towards more efficient financial ecosystems: innovative instruments to facilitate for the cultural and creative sectors (ccs) access to finance, November 2015

Partnership Agreement between Republic of Croatia and European Commission 2014HR16M8PA001 - 1.2, October 2014, Zagreb

I. Rašić Bakarić, K. Bačić, Lj. Božić, *Mapiranje kreativnih i kulturnih industrija u Republici Hrvatskoj*, June 2015, Zagreb

EIB, *Assessing the potential future use of financial instruments in Croatia - A study in support of the ex-ante assessment for the deployment of EU resources during the 2014-2020 programming period*, September 2015

Croatian Bureau of Statistics, Statistical Yearbook of the Republic of Croatia, 2017, Zagreb

D3.6.1 – ΜΕΛΕΤΗ ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑΣ

Σεπτέμβριος 2018

Περιεχόμενα

1	Περίληψεις	3
1.1	Περίληψη	3
1.2	Summary	5
2	Ανάλυση της ζήτησης	8
2.1	Εδαφικό πλαίσιο	8
2.2	Αναπτυξιακά σχέδια της Περιφέρειας	9
2.3	Προσδιορισμός της δυνητικής ζήτησης.....	11
3	Εκτίμηση του κενού της αγοράς	13
3.1	Διαθέσιμοι δημόσιοι οικονομικοί πόροι	13
3.2	Ανάλυση του υφιστάμενου ιδιωτικού χρηματοπιστωτικού εργαλείου	13
3.3	Εκτίμηση του κενού της αγοράς.....	14
4	Περιγραφή του χρηματοδοτικού εργαλείου	15
4.1	Χαρακτηριστικά του χρηματοδοτικού εργαλείου	15
4.2	Πεδίο και είδος επενδύσεων	15
4.3	Δυνητικοί δικαιούχοι	16
5	Προστιθέμενη αξία	19
5.1	Διδάγματα και μελλοντικές εφαρμογές.....	19
5.2	Συνοχή με άλλα Ευρωπαϊκά προγράμματα.....	19
5.2.1	Cosme	19
5.2.2	Horizon 2020.....	19
5.3	Συνοχή με άλλα εθνικά/τοπικά εργαλεία-προγράμματα	19
5.3.1	Αναπτυξιακά προγράμματα – Δράσεις ΕΠΑΝΕΚ	19
5.3.2	Τοπικά Αναπτυξιακά προγράμματα LEADER	21
5.3.3	Δανειοδότηση	21
6	Εφαρμογή του χρηματοδοτικού εργαλείου και Οδικός Χάρτης.....	22
6.1	Κανονιστικό πλαίσιο	22
6.2	Εφαρμογή – Υλοποίηση	23

6.2.1	Δάνειο	23
6.2.2	Προκαταβολή (δυνητική)	24
6.2.3	Ενδιάμεση/σες καταβολή/λες	24
6.2.4	Χρήση του Ανοιχτού Καταπιστευτικού Λογαριασμού (ESCROW ACCOUNT).....	25
6.2.5	Αποπληρωμή	25
6.3	Βασική προϋπόθεση	26
6.4	Οδικός χάρτης για την υλοποίηση του προγράμματος	26
7	Αναμενόμενα αποτελέσματα	28
7.1	Ποσοτικά αναμενόμενα αποτελέσματα	28
7.2	Συμβολή χρηματοδοτικού εργαλείου στους στρατηγικούς στόχους της Περιφέρειας ..	29
8	Συμπεράσματα και συστάσεις	30
8.1	Γενικό συμπέρασμα	30
8.2	SWOT ανάλυση για την εφαρμογή του χρηματοδοτικού εργαλείου	30
8.3	Δράσεις για την επιτυχή εφαρμογή του χρηματοδοτικού εργαλείου	31

1 Περιλήψεις

1.1 Περίληψη

Το παρόν παραδοτέο αποτελεί τη μελέτη σκοπιμότητας για την υλοποίηση χρηματοδοτικών εργαλείων που υλοποιήθηκε για λογαριασμό της ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ στο πλαίσιο του έργου CO-CREATE, προκειμένου να υποστηριχθούν διατομεακοί συνεργατικοί σχηματισμοί και καινοτόμες δράσεις που θα απευθύνονται σε ΜμΕ της πολιτιστικής και δημιουργικής βιομηχανίας.

Σύμφωνα με το άρθρο 37 παρ. 2 του Κανονισμού (ΕΕ) αριθμ. 1303/2013 η στήριξη των μέσων χρηματοοικονομικής τεχνικής βασίζεται στην εκ των προτέρων αξιολόγηση η οποία θα καταδείξει, βάσει στοιχείων, την αποτυχία της αγοράς και τις καταστάσεις ανεπάρκειας επενδύσεων καθώς και το εκτιμώμενο επίπεδο και το πεδίο των δημόσιων επενδυτικών αναγκών, συμπεριλαμβανομένων των τύπων των μέσων χρηματοοικονομικής τεχνικής που πρόκειται να χρηματοδοτηθούν.

Ήδη η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει ανακοινώσει πως θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στις βασικές επενδυτικές προτεραιότητες, διαθέτοντας το μεγαλύτερο μέρος του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης και του Ταμείου Συνοχής για επενδύσεις για την καινοτομία, τη στήριξη των μικρών επιχειρήσεων, τις ψηφιακές τεχνολογίες και τον βιομηχανικό εκσυγχρονισμό. (Δελτίο Τύπου Ευρωπαϊκής Επιτροπής 29/05/2018).

Η παρούσα μελέτη επιχειρεί, στο σύντομο χρονικό περιθώριο που υπήρχε στο πλαίσιο του έργου CO-CREATE, να τεκμηριώσει την αναγκαιότητα για την ύπαρξη ενός προτεινόμενου χρηματοδοτικού εργαλείου, με το οποίο θα επιτυγχάνονται οι προσδιορισμένοι θεματικοί στόχοι και επενδυτικές προτεραιότητες των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων που πρόκειται να χρηματοδοτηθούν από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία (ΕΔΕΤ), καθώς και των στόχων των ίδιων των ΕΔΕΤ.

Στη μελέτη αναλύεται η στρατηγική της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου για την ενίσχυση των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στους παραδοσιακούς κλάδους και τον κλάδο της πολιτιστικής και δημιουργικής βιομηχανίας και περιγράφονται τα χαρακτηριστικά ενός νέου χρηματοδοτικού πλαισίου, το οποίο να ενθαρρύνει τις νέες τεχνολογίες και την καινοτομία.

Λόγω του ότι, κυρίως στο εξωτερικό, παρατηρείται η δημιουργία συνεργατικών σχηματισμών (clusters) ή δικτύων, ως μέσο ανταπόκρισης στον ανταγωνισμό, επισημαίνεται η απαίτηση για την

ανάπτυξη καινοτόμων υπηρεσιών και προϊόντων ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας των εν λόγω επιχειρήσεων στις εγχώριες και διεθνείς αγορές.

Ειδική αναφορά γίνεται στο υφιστάμενο καθεστώς του χρηματοπιστωτικού συστήματος και στις δυνατότητες χρηματοδότησης των επιχειρήσεων σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης.

Στη συνέχεια δίνεται αναλυτική περιγραφή του προτεινόμενου χρηματοδοτικού εργαλείου για την εξυπηρέτηση της ανάγκης που αναδείχθηκε και στο πλαίσιο του έργου CO-CREATE, που σκοπό θα έχει την «Ενίσχυση των συμπράξεων επιχειρήσεων των παραδοσιακών κλάδων με τη Δημιουργική Βιομηχανία». Το χρηματοδοτικό εργαλείο έχει προταθεί να χρηματοδοτηθεί στο πλαίσιο του ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου της επόμενης προγραμματικής περιόδου (2021-2027), κάτω από τον άξονα προτεραιότητας 1: Ενίσχυση της Ανταγωνιστικότητας και της Καινοτομίας και Επενδυτική Προτεραιότητα 3δ: Στήριξη της ικανότητας των ΜΜΕ να αναπτύσσονται σε περιφερειακές, εθνικές και διεθνείς αγορές, και να συμμετέχουν σε διαδικασίες καινοτομίας. Απαραίτητη προϋπόθεση για την επιλεξιμότητα των δικαιούχων είναι η συνεργασία μεταξύ τουλάχιστον μίας επιχείρησης/φορέα των παραδοσιακών κλάδων (πχ. επιπλοποιίας, παραδοσιακών – οικοδομικών υλικών, παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, τεχνίτες ή μηχανικοί-μηχανουργοί) και μίας τουλάχιστον επιχείρησης/φορέα της Πολιτιστικής – Δημιουργικής Βιομηχανίας (πχ. σχεδιαστές προϊόντων, μακετίστες, μάρκετινγκ, διαφημιστές) ή ερευνητικό/ακαδημαϊκό φορέα.

Για την αξιολόγηση της έγκρισης μιας πρότασης στο χρηματοδοτικό εργαλείο, αλλά και την πιστοποίηση της προόδου υλοποίησης του έργου προτείνεται να χρησιμοποιηθούν ως δείκτες:

- Αριθμός νέων συμπλεγμάτων / δικτύων / ΜΜΕ που δημιουργήθηκαν
- Αριθμός επιχειρήσεων που συμμετέχουν στο σύμπλεγμα / δίκτυο
- Αριθμός υποστηριζόμενων επιχειρήσεων
- Αριθμός νέων καινοτόμων υπηρεσιών ή προϊόντων
- Αριθμός αιτήσεων για διπλώματα ευρεσιτεχνίας σε εθνικό επίπεδο στο πλαίσιο της δράσης
- Αριθμός αιτήσεων για διπλώματα ευρεσιτεχνίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο στο πλαίσιο της δράσης
- Αριθμός δημιουργούμενων θέσεων εργασίας
- Η συνολική χρηματοδότηση που θα διατεθεί
- Αύξηση του κύκλου εργασιών των επιχειρήσεων που συμμετέχουν στο σύμπλεγμα / δίκτυο
- Αύξηση πωλήσεων ή εξαγωγών των προϊόντων/ υπηρεσιών

- Αύξηση της εξωστρέφειας των συμμετεχουσών επιχειρήσεων

Στο πλαίσιο της εφαρμογής του χρηματοδοτικού εργαλείου, αναλύονται οι δυνατότητες για την επιτυχή υλοποίηση των ενταγμένων δικαιούχων, όπως είναι η δυνατότητα χορήγησης προκαταβολής, οι ενδιάμεσες πληρωμές και η χρήση του ανοιχτού καταπιστευτικού λογαριασμού, αλλά και η βασική προϋπόθεση, που δεν είναι άλλη από την παραγωγή ενός καινοτόμου προϊόντος ή υπηρεσίας από τη συνέργεια μεταξύ τουλάχιστον δύο επιχειρήσεων των εμπλεκόμενων κλάδων.

Λόγω του ότι η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου έχει στις προτεραιότητές της την ενίσχυση των ΜμΕ του παραδοσιακού κλάδου και αυτών της δημιουργικής και πολιτιστικής βιομηχανίας, η εφαρμογή του προτεινόμενου χρηματοδοτικού εργαλείου δύναται να συμβάλει στην ανάπτυξη των καινοτομικών ικανοτήτων των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται εντός της γεωγραφικής περιοχής της, στοχεύοντας στην ανάπτυξη των συμπράξεων μεταξύ των επιχειρήσεων και την υποστήριξή τους για την παραγωγή νέων καινοτόμων προϊόντων ή υπηρεσιών.

1.2 Summary

The present deliverable is the Feasibility Study for the implementation of financial instrument, elaborated on behalf of the Development Agency of South Aegean Region - Energeiaki S.A. under CO-CREATE project, in order to support cross-industry clusters or cross-innovation actions addressed to SMEs and CCIs.

According to article 37 (2) of the CPR, support of financial instruments shall be based on an ex ante assessment which shall establish evidence of market failures or suboptimal investment situations, and the estimated level and scope of public investment needs, including types of financial instruments to be supported. Such ex ante assessment shall include.

The European Commission has already announced that particular emphasis will be given on key investment priorities by allocating most of the European Regional Development Fund and the Cohesion Fund to investments for innovation, support to small businesses, digital technologies and industrial modernisation. (European Commission Press Release 29/05/2018).

This study attempts, within the short timeframe of the CO-CREATE project, to document the necessity of a proposed financial instrument in order to achieve the identified thematic objectives and investment priorities of the Operational Programs that will be funded from the European Structural and Investment Funds (ESIF), as well as the objectives of ESIF.

In the study, the Strategy of South Aegean Region for the strengthening of the enterprises working on traditional and CCI sectors and the characteristics of a new financial instrument, which will promote new technologies and innovation.

In order to meet competition, cross-industry clusters or networks are being created mainly abroad, highlighting the need for developing innovative services and products and enhancing competitiveness of the enterprises in domestic and international markets.

Special reference is made on the current financial system regime and the opportunities for financing companies in cooperation with the European Investment Bank, the European Investment Fund and the European Bank for Reconstruction and Development.

Analytical description is given also of the proposed financial instrument, targeting to meet the need that emerged in the framework of CO-CREATE project, which scope is the "Strengthening business partnerships of traditional sector with the Creative Industry". The financial instrument is proposed to be funded under the framework of ROP of South Aegean Region of the next programming period (2021-2027), under axis 1: "Promoting Research and Innovation" and Investment priority 3d: "Supporting the capacity of small and medium sized enterprises to grow in regional, national and international markets and to engage in innovation processes".

Necessary condition for the eligibility of the beneficiaries is the establishing of the cooperation between at least one enterprise/body of the traditional sector (eg. furniture, traditional-building materials, traditional architecture, craftsmen or mechanicals) and at least one enterprise/body of the Cultural - Creative Industry (eg. product designers, marketers, advertisers) or research / academic institution.

In order to evaluate the approval of a proposal in the financial instrument, as well as the certification of the project progress, it is proposed using the following indicators:

- Number of new clusters/ networks/ SMEs created
- Number of enterprises who participate in the cluster/ network
- Number of enterprises supported
- Number of new innovative services of products
- Number of patent applications at national level under the action
- Number of patent applications at European level under the action
- Number of jobs created
- The total funding to be available

- Increase in the turnover of the enterprises participate in the cluster/ network
- Increase sales or exports of products/ services of products
- Increase in extroversion of participating businesses

In the framework of financial instrument's implementation, the potentials for the successful implementation of the eligible beneficiaries are analysed. These are consisted of the possibility of an advance payment, the interim payments and the use of the escrow account, as well as the basic requirement, which is the production of an innovative product or service through the synergy between at least two companies in the sectors concerned.

Since South Aegean Region has on its priorities the strengthening of the SMEs of the traditional sector and the CCIs, the implementation of the financial instrument proposed can help developing the innovative capabilities of enterprises operating within the geographical area, aiming at developing partnerships between companies and supporting them in the production of new innovative products or services.

2 Ανάλυση της ζήτησης

2.1 Εδαφικό πλαίσιο

Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου είναι μία από τις δεκατρείς διοικητικές περιφέρειες της Ελλάδας. Διοικητικά περιλαμβάνει τα νησιωτικά συμπλέγματα των Κυκλάδων και της Δωδεκανήσου, βρίσκεται στο νοτιοανατολικό άκρο της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με έδρα την Ερμούπολη της νήσου Σύρου. Η Περιφέρεια έχει συνολική έκταση 5,286 τετραγωνικών χιλιομέτρων και καλύπτει το 4% της συνολικής έκτασης της χώρας.

Σύμφωνα με το Πρόγραμμα Καλλικράτης, χωρίζεται σε 13 Περιφερειακές Ενότητες (ΠΕ) αποτελούμενες από 34 Δήμους που είναι τα αυτοδιοικούμενα κατά τόπο νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και αποτελούν τον πρώτο βαθμό τοπικής αυτοδιοίκησης. Συγκεκριμένα οι τα Δωδεκάνησα αποτελούνται από 4 ΠΕ και 15 Δήμους, ενώ οι Κυκλάδες αποτελούνται από 9 ΠΕ και 19 Δήμους.

Σύμφωνα με την τελευταία επίσημη απογραφή πληθυσμού (ΕΛΣΤΑΤ, 2011) ο πληθυσμός της Περιφέρειας ανέρχεται σε 308.610 άτομα και αποτελεί περίπου το 2,9% του συνολικού πληθυσμού της χώρας.

Ο μόνιμος πληθυσμός της ΠΝΑΙ, σύμφωνα με την Απογραφή του 2011 (ΦΕΚ 698/Β/2014), ανέρχεται σε 309.015 άτομα. Πιο συγκεκριμένα 190.988 κατοικούν στα Δωδεκάνησα και 118.027 στις Κυκλάδες. Μεταξύ των ετών 2001–2011 ο μόνιμος πληθυσμός της ΠΝΑΙ παρουσίασε αύξηση της τάξης του 3%. Στις Κυκλάδες η αύξηση αυτή ήταν της τάξης του 7% και στα Δωδεκάνησα του 1%.

Στο Νομό Δωδεκανήσου κατοικεί το 61,81% του μόνιμου συνολικού πληθυσμού της Περιφέρειας. Επίσης, η ΠΕ της Ρόδου είναι εκείνη με τη μεγαλύτερη συμμετοχή στον συνολικό πληθυσμό της Περιφέρειας, γεγονός αναμενόμενο αφού η Ρόδος σε νησί κατέχει σχεδόν το 40% του συνολικού πληθυσμού της Περιφέρειας. Όσον αφορά τον Νομό Κυκλάδων, οι ΠΕ με τη μεγαλύτερη συμμετοχή στο συνολικό πληθυσμό της Περιφέρειας είναι αυτές της Νάξου και της Σύρου, που καταλαμβάνουν την τέταρτη και την πέμπτη θέση στη κατάταξη συμμετοχής στον συνολικό πληθυσμό της Περιφέρειας.

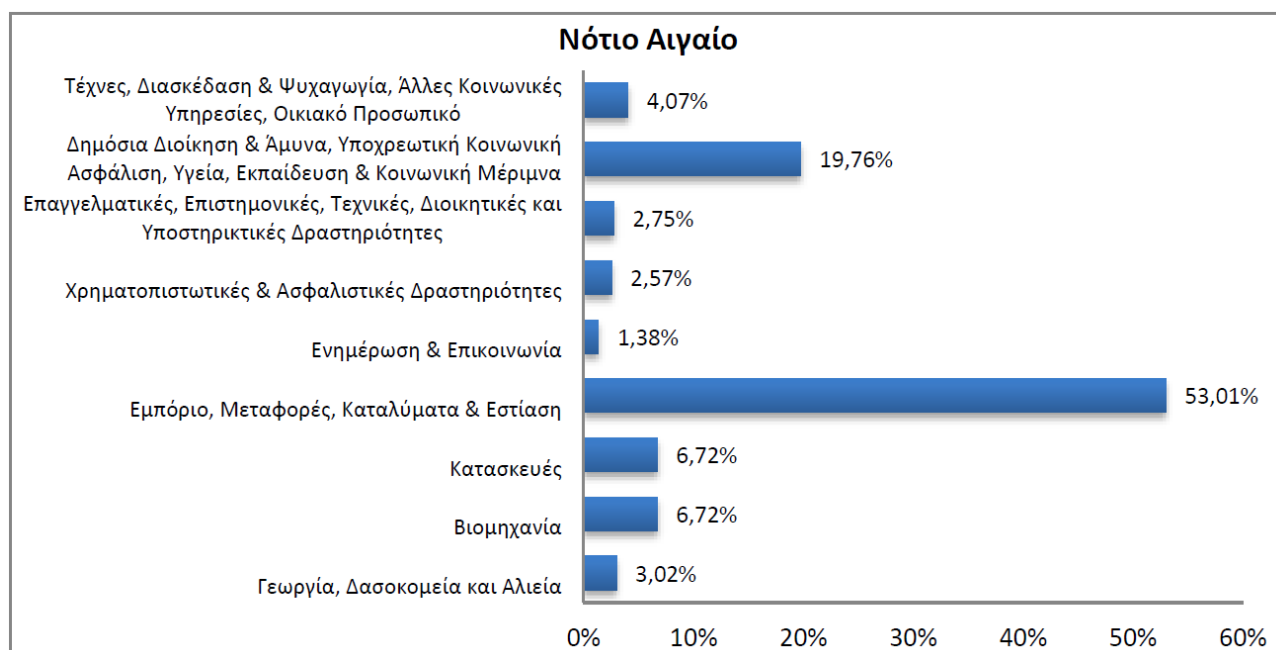
Σε γενικές γραμμές η φυσιογνωμία του νησιωτικού αυτού χώρου είναι ενιαία, με κύριο χαρακτηριστικό τον κατακερματισμό και την μεγάλη ποικιλία νησιών διαφορετικού μεγέθους και χαρακτηριστικών, παρατηρούνται και ορισμένες διαφορές μεταξύ των δύο συστατικών χωρικών ενοτήτων- Νομών (Δωδεκανήσου και Κυκλάδων). Η βασική διαφορά είναι η ανισότητα στην

έκταση και στον πληθυσμό του Νομού Δωδεκανήσου, με βασικό χαρακτηριστικό την κυριαρχία της Ρόδου. Ωστόσο, μεγαλύτερο κατακερματισμό παρουσιάζουν οι Κυκλάδες, γεγονός που αντανakλάται και στον αντίστοιχο διοικητικό διαμερισμό σε Περιφερειακές Ενότητες. Ειδικότερα, οι Κυκλάδες αποτελούνται από 9 ΠΕ και 19 Δήμους, ενώ τα Δωδεκάνησα αποτελούνται από μόλις 4 ΠΕ, με 15 Δήμους.

Η γεωμορφολογία των νησιών της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου (ΠΝΑΙ) επιδρά από τη μία πλευρά θετικά στην ανάπτυξη των τουριστικών δραστηριοτήτων, από την άλλη δρα αποτρεπτικά στην ανάπτυξη εναλλακτικών οικονομικών δραστηριοτήτων, όπως η γεωργία, η μεταποίηση και η ενέργεια. Εύκολα συμπεραίνεται πως οι φυσικοί παράγοντες, όπως οι περιορισμένες βροχοπτώσεις, που παρατηρούνται κατά κύριο λόγο στον νομό Κυκλάδων, η περιορισμένη έκταση και ο ορεινός χαρακτήρας των νησιών που την αποτελούν, δρουν αντίθετα στην ανταγωνιστικότητα αυτών των δραστηριοτήτων, καθώς δυσχεραίνουν τη δημιουργία οικονομιών κλίμακας. Στα παραπάνω εμπόδια που δρουν αποθαρρυντικά και έχουν να αντιμετωπίζουν καθημερινά τόσο οι κάτοικοι, όσο και οι επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στα νησιά της ΠΝΑΙ, πρέπει να προστεθούν τόσο η δυσκολία και το επιπλέον κόστος στη μετακίνηση και στη μεταφορά των εμπορευμάτων, όσο και η περιορισμένη εσωτερική αγορά.

2.2 Αναπτυξιακά σχέδια της Περιφέρειας

Στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, η κατανομή των οικονομικών δραστηριοτήτων στους βασικούς τομείς δεν είναι ισορροπημένη όπως παρουσιάζεται στην Εικόνα 1. Στον τομέα «Εμπόριο, Μεταφορές, Καταλύματα και Εστίαση» δραστηριοποιείται το 53,01%, γεγονός που αναδεικνύει την εξάρτηση της οικονομίας της ΠΝΑΙ από τον Τουρισμό, όταν το αντίστοιχο ποσοστό για την υπόλοιπη Ελλάδα είναι περίπου 27,82%.

Εικόνα 1 Κατανομή των οικονομικών δραστηριοτήτων σε βασικούς τομείς στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου (Πηγή: Έρευνα – Μελέτη για την επανένταξη της Π.Ν. Αιγαίου από το στόχο Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης στο Στόχο Σύγκλισης, Οικονομικό Επιμελητήριο Ελλάδας-Τμήμα Δωδεκανήσου 2016 - Eurostat)

Πάγια στρατηγική της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου είναι η ενίσχυση των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον δευτερογενή τομέα (π.χ. μεταποίηση) για την υπερπήδηση των εμποδίων που παρουσιάζονται λόγω της νησιωτικότητας, καθώς αυτές οι επιχειρήσεις (ατομικές, αλλά και ΜμΕ) συμβάλλουν στην ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας των νησιών, αλλά και στηρίζουν άλλους βασικούς τομείς, όπως του τουρισμού και των κατασκευών.

Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός πως το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τη Βιομηχανία προέβλεπε δράσεις για την προώθηση της Έρευνας της Τεχνολογίας και της Καινοτομίας, αλλά και τη δημιουργία Οργανωμένων Χώρων Υποδοχής βιοτεχνικών και βιομηχανικών δραστηριοτήτων. Στο Στρατηγικό Σχεδιασμό της ΠΝΑΙ το 2012 περιλαμβάνονταν προτάσεις σε αυτό το πλαίσιο, μέσα στις οποίες περιλαμβανόταν συγκεκριμένη πρόταση για τη δημιουργία ειδικού Cluster για την Έρευνα-Τεχνολογία-Καινοτομία, αλλά και η λειτουργία Επιστημονικού Πάρκου, δράσεις οι οποίες εμπίπτουν στο περιβάλλον του έργου CO-CREATE.

Επιπρόσθετα, η ΠΝΑΙ στο πλαίσιο της στήριξης των ΜμΕ έχει στις προτεραιότητές της την ενίσχυση των ΜμΕ που δραστηριοποιούνται στα νησιά, αλλά και ειδικά εκείνων «που αξιοποιούν τα πλεονεκτήματα και τις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής, τους παραδοσιακούς τομείς, τους πολιτιστικούς πόρους, τα τοπικά προϊόντα κ.λ.π.» (Στρατηγικός Σχεδιασμός ΠΝΑΙ, 2012).

Επιπλέον, έχει προτείνει κατ' επανάληψη τη θέσπιση ενός νέου χρηματοδοτικού πλαισίου, το οποίο να ενθαρρύνει τις νέες τεχνολογίες και την καινοτομία.

2.3 Προσδιορισμός της δυνητικής ζήτησης

Το 2017 θεωρείται η χρονιά που σηματοδότησε την επιστροφή στην ανάπτυξη ύστερα από την οριακή πτώση του ΑΕΠ το 2016. Η Ελληνική οικονομία βασίζεται κατά κύριο λόγο στη βιομηχανική δραστηριότητα, την εξαγωγή των αγαθών και υπηρεσιών. Η ανάπτυξη της οικονομίας έχει επέλθει από τη δυναμική της βιομηχανίας, σε συνδυασμό με την αύξηση των εξαγωγών και την αύξηση των υπηρεσιών (κατά κύριο λόγο του τουρισμού και της ναυτιλίας), αλλά και τη βελτίωση της αγοράς εργασίας μέσω της αύξησης της απασχόλησης (Τράπεζα της Ελλάδος 2018).

Η αγορά εργασίας σε εθνικό επίπεδο σημειώνει βελτίωση με σταθερούς ρυθμούς και η ανεργία υποχωρεί σταθερά, αν και παραμένει η υψηλότερη στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος (2018), οι πιο δυναμικοί κλάδοι, του τουρισμού, της μεταποίησης και του εμπορίου, είναι εκείνοι που παρουσιάζουν τα υψηλότερα ποσοστά αύξησης της απασχόλησης και κατ' επέκταση συμπεραίνεται πως έχουν και τις μεγαλύτερες προοπτικές ανάπτυξης.

Οι εξαγωγές των αγαθών το 2017 εξακολούθησαν την ανοδική τους πορεία, η οποία αποτυπώθηκε στο αυξημένο μερίδιο στο ΑΕΠ. Η αύξηση αυτή των εξαγωγών αγαθών, αλλά και των υπηρεσιών, αποδίδεται στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής οικονομίας, της ανάκαμψης του εμπορίου και των διεθνών ναυτιλιακών μεταφορών, στην άμβλυση των επιπτώσεων από τους κεφαλαιακούς περιορισμούς και της υλοποίησης διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων της κεντρικής κυβέρνησης.

Σε εθνικό επίπεδο, οι προβλέψεις δείχνουν ενίσχυση της ανάκαμψης της οικονομικής δραστηριότητας για την ελληνική οικονομία τα επόμενα έτη. Συγκεκριμένα, αναμένεται ο ρυθμός ανάπτυξης για το 2018 να αυξηθεί στο 2,4% και στο 2,5% το 2019. Επίσης, αναμένεται οι επενδύσεις να αυξηθούν ως αποτέλεσμα της ενίσχυσης της ρευστότητας και της αποκατάστασης της εμπιστοσύνης της χώρας, ενώ λόγω της παγκόσμιας ζήτησης αγαθών και υπηρεσιών και της αύξησης της εσωτερικής ζήτησης, οι εξαγωγές, αλλά και οι εισαγωγές, αναμένεται να συνεχίσουν να αναπτύσσονται. Κατ' επέκταση αναμένεται η αύξηση της απασχόλησης παράλληλα με την πορεία της οικονομικής δραστηριότητας (Τράπεζα της Ελλάδος 2018).

Οι ΜμΕ επιχειρήσεις που παράγουν υπηρεσίες και προϊόντα, ενώ παράλληλα απασχολούν εργατικό δυναμικό, είναι γεγονός πως παίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας. Οι κλάδοι της μηχανικής, των κατασκευών και των επίπλων που αποτελούν παραδοσιακούς τομείς

τόσο για την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, όσο και για την ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου, έχουν σημαντικό αντίκτυπο στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ), αλλά και της απασχόλησης.

Για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των εν λόγω επιχειρήσεων στις εγχώριες και διεθνείς αγορές απαιτείται η ανάπτυξη καινοτόμων υπηρεσιών και προϊόντων. Παράλληλα, συχνά κυρίως στο εξωτερικό παρατηρείται η δημιουργία συνεργατικών σχηματισμών (clusters) ή δικτύων, ως μέσο ανταπόκρισης στον ανταγωνισμό, καθώς η παραγωγή ιδεών για νέα προϊόντα και υπηρεσίες σύμφωνα με τις κοινωνικές και τεχνολογικές τάσεις, αποτελεί μία από τις σημαντικότερες προκλήσεις αυτών των συνεργατικών σχηματισμών.

Μέσα από τις δραστηριότητες του έργου CO-CREATE αναδείχθηκε η δυνητική ζήτηση για την ύπαρξη χρηματοδοτικών εργαλείων που θα συμβάλουν στην υποστήριξη τέτοιων δια-τομεακών συνεργατικών σχηματισμών για την υλοποίηση καινοτόμων δράσεων που θα απευθύνονται σε αυτοαπασχολούμενους ή ΜμΕ των παραδοσιακών κλάδων (μαραγκοί, κατασκευαστές, μηχανουργοί κλπ) και της πολιτιστικής και δημιουργικής βιομηχανίας (αρχιτέκτονες, σχεδιαστές κλπ).

Πληθώρα εν δυνάμει ενδιαφερόμενων είναι οι απόφοιτοι της Πολυτεχνικής Σχολής του Τμήματος Μηχανικών Σχεδίασης Προϊόντων και Υπηρεσιών του Πανεπιστημίου Αιγαίου που εδρεύει στη Σύρο, που το αντικείμενό τους είναι η ολοκληρωμένη σχεδίαση σύγχρονων και αναδυόμενων προϊόντων, συστημάτων και υπηρεσιών, αλλά κι ενδεχομένως το ίδιο το Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

3 Εκτίμηση του κενού της αγοράς

3.1 Διαθέσιμοι δημόσιοι οικονομικοί πόροι

Οι διαθέσιμοι πόροι για την ανάπτυξη των Περιφερειών της Ευρώπης προέρχονται από τρία διαφορετικά ταμεία, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) και το Ταμείο Συνοχής (ΤΣ). Το ύψος των επιχορηγήσεων για τα έργα που εντάσσονται στο ΕΤΠΑ και το ΕΚΤ καθορίζεται από το επίπεδο ανάπτυξης κάθε Περιφέρειας.

Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου κατά τις δύο τελευταίες Προγραμματικές περιόδους 2007–2013 και 2014–2020 κατατασσόταν στην κατηγορία των **περισσότερο ανεπτυγμένων** Περιφερειών (Περιφέρειες που έχουν κατά κεφαλήν ΑΕΠ που υπερβαίνει το 90% του μέσου όρου της ΕΕ), γεγονός που κόστισε στα νησιά απώλεια πόρων. Μετά από ενέργειες και της ΠΝΑΙ (δες Έρευνα – Μελέτη για την επανένταξη της Π.Ν. Αιγαίου από το στόχο Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης στο Στόχο Σύγκλισης του Οικονομικού Επιμελητηρίου Ελλάδας–Τμήμα Δωδεκανήσου), στην επόμενη Προγραμματική Περίοδο 2021–2027 η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου θα ανήκει στην κατηγορία των **υπό μετάβαση** (Περιφέρειες που έχουν κατά κεφαλήν ΑΕΠ 75% έως και 90% του μέσου όρου της ΕΕ), όπως ανακοινώθηκε από στελέχη της DG REGIO και της DG EMPL της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Σύμφωνα με πρόχειρες εκτιμήσεις, αυτή η αλλαγή μπορεί να επιφέρει έως και διπλασιασμό των κοινοτικών πόρων για την ΠΝΑΙ.

3.2 Ανάλυση του υφιστάμενου ιδιωτικού χρηματοπιστωτικού εργαλείου

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος (2018), το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα έχει σημειώσει σταδιακή πορεία ανάκαμψης τα τελευταία χρόνια, ωστόσο δηλώνεται ρητά πως η διατήρηση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας προϋποθέτει την αντιμετώπιση σημαντικών προκλήσεων του τραπεζικού συστήματος. Όσον αφορά την επενδυτική δαπάνη της οικονομίας, αυτή αναμένεται να ενισχυθεί μεσοπρόθεσμα ως αποτέλεσμα της βελτίωσης του οικονομικού κλίματος.

Η βελτίωση των μακροοικονομικών συνθηκών έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην σταθεροποίηση της ζήτησης για πιστοδοτήσεις εκ μέρους των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων, κατά μέσο όρο το β' και γ' τρίμηνο του 2017, ενώ αναμένεται να παρατηρηθεί αύξηση της ζήτησης κατά τη διάρκεια του 2018–2019. Συγκεκριμένοι κλάδοι έχουν εκδηλώσει ενδιαφέρον για περισσότερες πιστοδοτήσεις, όπως ο τομέας των νεοφυών μικρομεσαίων επιχειρήσεων και επιχειρήσεων που προάγουν την απασχόληση των νέων.

Από την πλευρά τους, οι τράπεζες στοχεύουν στη χορήγηση δανείων σε επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε κλάδους με υψηλή προστιθέμενη αξία (τουρισμός, υποδομές κ.λπ.). Συγκεκριμένα, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ), έχουν επεκτείνει τις χορηγήσεις δανείων για επενδυτικούς σκοπούς ή και δάνεια κεφαλαίου κίνησης (Alpha bank, Eurobank) σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις και επιχειρήσεις μεσαίας κεφαλαιοποίησης που δραστηριοποιούνται στους κλάδους της γεωργίας, του τουρισμού, της μεταποίησης, των υπηρεσιών και άλλων τομέων. Επίσης, η Τράπεζα Πειραιώς έχει προχωρήσει σε συνεργασία με την ΕΤΕπ, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων (ΕΤαΕ) και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD) για την έκδοση καλυμμένων ομολογιών με στόχο τη χρηματοδότηση επενδύσεων μικρομεσαίων επιχειρήσεων 700 εκατ. ευρώ (Τράπεζα της Ελλάδος 2018).

3.3 Εκτίμηση του κενού της αγοράς

«Χρηματοδοτικό κενό» υφίσταται όπου η ζήτηση για χρηματοδοτικούς πόρους δεν είναι δυνατό να καλυφθεί μέσα από την υπάρχουσα προσφορά. Το χρηματοδοτικό κενό δηλαδή φανερώνει τις χρηματοδοτικές ανάγκες που υπάρχουν στους τομείς επιχειρηματικότητας, οι οποίες αδυνατούν να καλυφθούν από την αγορά. Το χρηματοδοτικό κενό δημιουργεί αντίστοιχα ένα επενδυτικό κενό, ένα έλλειμμα επενδύσεων, το οποίο δεν θα υφίσταντο αν ήταν διαθέσιμη μια ανάλογη πρόσβαση σε πηγές χρηματοδότησης. Η σχετική ανάλυση δημιουργεί τη βάση επί της οποίας θα υπολογιστεί και θα ποσοτικοποιηθεί το χρηματοδοτικό κενό για την επιχειρηματικότητα. Για τη διόρθωση των κενών της αγοράς απαιτείται κρατική παρέμβαση και δημιουργία κατάλληλων θεσμικών, εποπτικών και λειτουργικών μηχανισμών.

Το έλλειμμα χρηματοδότησης που παρατηρούνταν στον τραπεζικό κλάδο τα τελευταία χρόνια δημιούργησε αντίστοιχα χρηματοδοτικό κενό στη χρηματοδότηση ΜμΕ για την κάλυψη των λειτουργικών και επενδυτικών αναγκών τους σε κεφάλαια κίνησης.

Η εκτίμηση του χρηματοδοτικού κενού των ΜΜΕ για το σύνολο της χώρας κυμαίνεται κατά μέσο όρο στα επίπεδα των € 3,5 με € 4,0 δισ. σύμφωνα με τη μελέτη που εκπονήθηκε το 2016 από την Grant Thornton για λογαριασμό του Υπουργείου Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού. Στην ίδια μελέτη αναλύεται το χρηματοδοτικό κενό ανά Περιφέρεια λαμβάνοντας υπόψη την ποσοστιαία κατανομή των ΜΜΕ και της προστιθέμενης αξίας. Η εκτίμηση που αφορά το χρηματοδοτικό κενό για την ΠΝΑΙ ανέρχεται στα € 140,02 εκατομμύρια.

4 Περιγραφή του χρηματοδοτικού εργαλείου

4.1 Χαρακτηριστικά του χρηματοδοτικού εργαλείου

Το χρηματοδοτικό εργαλείο αφορά την «Ενίσχυση των συμπράξεων επιχειρήσεων των παραδοσιακών κλάδων με τη Δημιουργική Βιομηχανία» και, στο πλαίσιο του έργου CO-CREATE, έχει προταθεί να χρηματοδοτηθεί στο πλαίσιο του ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 2021-2027, κάτω από τον άξονα προτεραιότητας 1: Ενίσχυση της Ανταγωνιστικότητας και της Καινοτομίας και Επενδυτική Προτεραιότητα 3δ: Στήριξη της ικανότητας των ΜΜΕ να αναπτύσσονται σε περιφερειακές, εθνικές και διεθνείς αγορές, και να συμμετέχουν σε διαδικασίες καινοτομίας.

Ενδεικτικές δράσεις για χρηματοδότηση προτείνονται να είναι σχέδια υποστήριξης start-up, εγκατάστασης και ανάπτυξης νέων πολιτιστικών, δημιουργικών και ψυχαγωγικών επιχειρηματικών πρωτοβουλιών.

Βασικοί στόχοι του χρηματοδοτικού εργαλείου αποτελούν:

- Η προώθηση των διαδικασιών σύμπραξης, συνέργειας και συμπληρωματικότητας μεταξύ δημιουργικών βιομηχανιών και παραδοσιακών τομέων.
- Η τόνωση της διατομεακής συνεργασίας μεταξύ των δημιουργικών βιομηχανιών και άλλων οικονομικών τομέων.
- Η οικονομική ανάπτυξη της δημιουργικής βιομηχανίας βασισμένη στη γνώση και τη βιώσιμη εξειδίκευση.
- Η ενσωμάτωση της νέας γνώσης και της καινοτομίας στα υπάρχοντα αλλά και σε νέα προϊόντα, υπηρεσίες, παραγωγικά συστήματα της δημιουργικής οικονομίας.
- Η ενίσχυση του κλάδου της δημιουργικής βιομηχανίας.

Η χρηματοδότηση θα καλύπτει μέρος των επιλέξιμων δαπανών και θα μπορεί να προσαυξάνεται στην περίπτωση πρόσληψης νέου προσωπικού, τουλάχιστον κατά 1 Ετήσια Μονάδα Εργασίας (ΕΜΕ).

4.2 Πεδίο και είδος επενδύσεων

Τα επιλέξιμα κόστη που θα γίνουν στο πλαίσιο του χρηματοδοτικού εργαλείου προτείνεται να είναι:

- Λειτουργικά, τα οποία θα περιλαμβάνουν ενδεικτικά: ενοίκια επαγγελματικού χώρου, δαπάνες ηλεκτρισμού, σταθερής και κινητής επαγγελματικής τηλεφωνίας, ύδρευσης, θέρμανσης, λοιπές κοινόχρηστες δαπάνες, δαπάνες φιλοξενίας σε θερμοκοιτίδες, κα.

- Προμήθεια αναλωσίμων
- Ασφαλιστικές εισφορές δικαιούχου (επιχειρηματία / εταίρων)
- Δαπάνες για αμοιβές τρίτων (νομικής, συμβουλευτικής, λογιστικής υποστήριξης, υπηρεσίες θερμοκοιτίδας, σύνταξης και παρακολούθησης επιχειρηματικού σχεδίου και επαγγελματικής κατάρτισης, κ.α.)
- Αποσβέσεις παγίων / Χρηματοδοτική μίσθωση εξοπλισμού
- Αγορά / Χρηματοδοτική μίσθωση εξοπλισμού / Διαμόρφωση εσωτερικών και εξωτερικών κτηριακών εγκαταστάσεων
- Δαπάνες προβολής, δικτύωσης και συμμετοχής σε εκθέσεις
- Μισθολογικό κόστος για νέα/ες θέση/εις (ΝΘΕ)
- Δαπάνες προετοιμασίας, υποβολής, κατοχύρωσης ή ανανέωσης για αναγνωρισμένο τίτλο βιομηχανικής ή διανοητικής ιδιοκτησίας.

Όλες οι επιλέξιμες δαπάνες θα πρέπει να αφορούν αποκλειστικά στην περίοδο υλοποίησης του επιχειρηματικού σχεδίου.

4.3 Δυνητικοί δικαιούχοι

Απαραίτητη προϋπόθεση για την επιλεξιμότητα των δικαιούχων είναι η συνεργασία μεταξύ τουλάχιστον μίας επιχείρησης/φορέα των παραδοσιακών κλάδων (πχ. επιπλοποιίας, παραδοσιακών – οικοδομικών υλικών, παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, τεχνίτες ή μηχανικοί-μηχανουργοί) και μίας τουλάχιστον επιχείρησης/φορέα της Πολιτιστικής – Δημιουργικής Βιομηχανίας (πχ. σχεδιαστές προϊόντων, μακετίστες, μάρκετινγκ, διαφημιστές) ή ερευνητικό/ακαδημαϊκό φορέα για την ενίσχυση της καινοτομίας και την ενδυνάμωση της ανταγωνιστικότητάς τους στις εγχώριες, αλλά και στις διεθνείς αγορές.

Ενδεικτικά αναφέρονται:

- ΜμΕ
- Συμπράξεις ΜμΕ
- Μη Κερδοσκοπικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου
- Συνεταιρισμοί
- Επιμελητήρια
- Ακαδημαϊκά και Ερευνητικά Ιδρύματα

Στο πλαίσιο της παρούσας δράσης προτείνεται να είναι επιλέξιμες οι υφιστάμενες και οι υπό σύσταση μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜμΕ), οι οποίες διαθέτουν μέχρι την ημερομηνία υποβολής

της πρότασης ή το αργότερο μέχρι την έναρξη υλοποίησης της επένδυσης, μια τουλάχιστον επιλέξιμη δραστηριότητα.

Για την υποβολή πρότασης από επιχείρηση/φορέα, θα πρέπει:

- ✓ να έχει τις κατά περίπτωση απαιτούμενες εν ισχύ άδειες λειτουργίας ή τις υποβληθείσες στους αρμόδιους φορείς αιτήσεις έκδοσης ή ανανεώσεις αυτών (για τις υφιστάμενες επιχειρήσεις), για τη/ις δραστηριότητα/ες στην/ις οποία/ες δραστηριοποιείται.
- ✓ να δραστηριοποιείται στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου.
- ✓ να μην αποτελεί προβληματική επιχείρηση κατά την έννοια που δίδεται στο δίκαιο περί κρατικών ενισχύσεων
- ✓ να μην είναι υπό πτώχευση, εκκαθάριση ή αναγκαστική διαχείριση.
- ✓ να μην εκκρεμεί σε βάρος τους ανάκτηση ενίσχυσης. Το κράτος υποχρεούται να αναστείλει την χορήγηση νέας ενίσχυσης σε δικαιούχο, εις βάρος του οποίου εκκρεμεί εκτέλεση προηγούμενης απόφασης ανάκτησης. Επομένως, αφενός η χορηγούσα αρχή κάθε φορά που πρόκειται να χορηγήσει νέα ενίσχυση σε μια επιχείρηση πρέπει να ελέγχει εάν εκκρεμεί εις βάρος της ανάκτηση προηγούμενης ενίσχυσης, αφετέρου η αιτούμενη την ενίσχυση επιχείρηση υποχρεούται να δηλώνει, μέσω υπεύθυνης δήλωσης, εάν εκκρεμεί σε βάρος της διαδικασία ανάκτησης.
- ✓ το επενδυτικό σχέδιο (φυσικό και οικονομικό αντικείμενο) να μην έχει ολοκληρωθεί, πριν την ημερομηνία υποβολής της πρότασης.
- ✓ να υποβάλει στο επενδυτικό σχέδιό της δαπάνες που δεν έχουν χρηματοδοτηθεί και δεν έχουν ενταχθεί σε άλλο πρόγραμμα που χρηματοδοτείται από εθνικούς ή κοινοτικούς πόρους.
- ✓ να δεσμευτεί ότι το επενδυτικό του σχέδιο δεν έχει υποβληθεί για ένταξη και δεν θα υποβληθεί σε άλλο πρόγραμμα που χρηματοδοτείται από εθνικούς ή κοινοτικούς πόρους.
- ✓ το συνολικό ποσό των ενισχύσεων ήσσονος σημασίας που έχει λάβει στο παρελθόν η ενιαία επιχείρηση, συμπεριλαμβανομένης της ενίσχυσης από αυτή τη Δράση, να μην υπερβαίνει το ποσό των 200.000 ευρώ (ή 100.000 ευρώ για τον τομέα των μεταφορών) μέσα σε μία τριετία (τρέχον ημερολογιακό έτος και τα δύο (2) προηγούμενα ημερολογιακά έτη) πριν από τον χρόνο χορήγησης του εννόμου δικαιώματος της ενίσχυσης.

Προτείνεται να μην έχουν δικαίωμα συμμετοχής στο χρηματοδοτικό εργαλείο οι επιχειρήσεις που εντάσσονται σε ήδη οργανωμένο ομοιόμορφο δίκτυο διανομής προϊόντων ή παροχής υπηρεσιών και οι οποίες εκμεταλλεύονται-κατόπιν σχετικών συμβάσεων- άδειες εκμετάλλευσης δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας, που αφορούν συνήθως σε εμπορικά σήματα ή διακριτικούς τίτλους και

τεχνογνωσία για την χρήση και τη διανομή αγαθών ή υπηρεσιών (π.χ. franchising. Shop in shop, δίκτυο πρακτόρευσης, κλπ).

Βασική προϋπόθεση θα αποτελεί η δημιουργία και παραγωγή τουλάχιστον ενός καινοτόμου προϊόντος από την σύμπραξη των επιχειρήσεων του παραδοσιακού και δημιουργικού κλάδου.

5 Προστιθέμενη αξία

5.1 Διδάγματα και μελλοντικές εφαρμογές

Τα πρώτα χρηματοδοτικά εργαλεία που σχεδιάστηκαν στο πλαίσιο του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης αφορούσαν κυρίως εγγυήσεις για μικρές επιχειρήσεις μέσω του Ταμείου Εγγυοδοσίας Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων (ΤΕΜΠΜΕ). Παρά το ότι ωστόσο, η αύξηση των διαθέσιμων χρηματοδοτικών εργαλείων υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική, καθώς δεσμεύτηκαν σχεδόν 1,8 δις €, η επιτυχία στην απορρόφηση και την υλοποίηση δεν ήταν ανάλογη των προσδοκιών (PwC 2014).

5.2 Συνοχή με άλλα Ευρωπαϊκά προγράμματα

5.2.1 Cosme

Το COSME είναι Ευρωπαϊκό πρόγραμμα για την ενίσχυση της Ανταγωνιστικότητας των Επιχειρήσεων και των Μικρών και Μεσαίων Επιχειρήσεων (ΜμΕ) που λειτουργεί από το 2014, που συμβάλλει: α) στην πρόσβαση χρηματοδότησης, β) στην πρόσβαση σε νέες αγορές, γ) στην επιχειρηματικότητα και δ) δημιουργεί ευνοϊκότερες συνθήκες για τη δημιουργία και την ανάπτυξη των επιχειρήσεων.

5.2.2 Horizon 2020

Το πρόγραμμα Horizon 2020 (Ορίζοντας 2020) είναι το Πρόγραμμα-Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Έρευνα και την Καινοτομία. Ο προϋπολογισμός του προγράμματος ανέρχεται στα 77 δις. € για περίοδο 7 ετών, αποτελώντας το μεγαλύτερο πρόγραμμα για την έρευνα και την καινοτομία. Το πρόγραμμα είχε θέσει ως στόχο το 20% να αφορά τη χρηματοδότηση προς ΜμΕ, ο οποίος και υπερέβη μόλις μέσα σε 3 χρόνια από την εφαρμογή του.

5.3 Συνοχή με άλλα εθνικά/τοπικά εργαλεία-προγράμματα

5.3.1 Αναπτυξιακά προγράμματα – Δράσεις ΕΠΑΝΕΚ

Στο πλαίσιο της Προγραμματικής Περιόδου ΕΣΠΑ 2014 – 2020, μέσω των δράσεων του ΕΠΑΝΕΚ εξασφαλίζεται η αποτελεσματικότητα και η διαχείριση του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία». Ενδεικτικές συναφείς δράσεις του ΕΠΑΝΕΚ αναφέρονται παρακάτω.

5.3.1.1 Ερευνώ – Δημιουργώ – Καινοτομώ

Βασικός στόχος του «Ερευνώ – Δημιουργώ – Καινοτομώ» είναι η σύνδεση της έρευνας και της καινοτομίας με την επιχειρηματικότητα και η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, της παραγωγικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων προς διεθνείς αγορές, με σκοπό τη μετάβαση στην ποιοτική καινοτόμα επιχειρηματικότητα και την αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας.

Στο πλαίσιο της δράσης χρηματοδοτούνται παρεμβάσεις στους τομείς:

- α. Έρευνα και Ανάπτυξη από Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις
Βασικός στόχος είναι η υποστήριξη της έρευνας, η προώθηση της καινοτομίας και η ενίσχυση της δικτύωσης σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις.
- β. Συμπράξεις Επιχειρήσεων με Ερευνητικούς Οργανισμούς
Βασικός στόχος είναι η συνεργασία μεταξύ των επιχειρήσεων και των ερευνητικών οργανισμών.
- γ. Αξιοποίηση Ερευνητικών Αποτελεσμάτων
Βασικός στόχος είναι η προώθηση της έρευνας σε επόμενο επίπεδο τεχνολογικής ετοιμότητας, έχοντας ως βάση αποτελέσματα που έχουν παραχθεί σε προηγούμενα ερευνητικά έργα.

5.3.1.2 Ψηφιακό Βήμα – Ψηφιακό Άλμα

Η Κοινοτική αξιολόγηση αποδίδει στον ευρωπαϊκό Βορρά και τις Σκανδιναβικές χώρες ειδικότερα, το ρόλο του ψηφιακού πρωταθλητή της Ευρώπης, ενώ στην άλλη άκρη της κατάταξης κινούνται κράτη του Νότου, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα. Οι δράσεις «Ψηφιακό Βήμα» και «Ψηφιακό Άλμα» στοχεύουν στην ψηφιακή αναβάθμιση των πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, με έμφαση στον ψηφιακό μετασχηματισμό τους.

5.3.1.3 Νεοφυής Επιχειρηματικότητα

Το πρόγραμμα της Νεοφυούς Επιχειρηματικότητας αφορούσε στην ίδρυση νέων μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων από νέους και από ασκούντες επαγγελματική δραστηριότητα που δεν είχαν σχέση μισθωτής εργασίας με στόχο τη δημιουργία πολύ μικρών και μικρών, βιώσιμων επιχειρήσεων με έμφαση σε καινοτόμα επιχειρηματικά σχέδια και στην ενίσχυση της απασχόλησης με τη δημιουργία βιώσιμων νέων θέσεων απασχόλησης. Στη δράση μπορούσαν να συμμετάσχουν φορείς οι οποίοι δραστηριοποιούνταν και στους τομείς της Πολιτιστικής - Δημιουργικής Βιομηχανίας και των Υλικών-Κατασκευών.

5.3.1.4 Αναβάθμιση πολύ μικρών & μικρών επιχειρήσεων για την ανάπτυξη των ικανοτήτων τους στις νέες αγορές

Το πρόγραμμα στόχευε στην βελτίωση της ποιότητας των προσφερόμενων προϊόντων και υπηρεσιών από επιχειρήσεις ή στη δημιουργία νέων προϊόντων/υπηρεσιών τα οποία θα καλύπτουν συγκεκριμένες ανάγκες της αγοράς.

5.3.2 Τοπικά Αναπτυξιακά προγράμματα LEADER

Τα αναπτυξιακά προγράμματα LEADER έχουν ειδικούς στόχους που εξειδικεύουν και προσαρμόζουν τις θεματικές κατευθύνσεις που επελέγησαν για το τοπικό πρόγραμμα CLLD/LEADER. Η πρόταση του τοπικού προγράμματος CLLD/LEADER οικοδομείται στη βάση ειδικών στόχων, μεταξύ των οποίων είναι η «Βελτίωση της ελκυστικότητας της περιοχής παρέμβασης και ενίσχυση του τουριστικού προϊόντος», «Βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και ποιότητας ζωής του τοπικού πληθυσμού» και «Διατήρηση – βελτίωση των πολιτιστικών στοιχείων της περιοχής». Ενδεικτικές δράσεις αποτελούν οι:

- Ενίσχυση επενδύσεων στους τομείς της βιοτεχνίας, χειροτεχνίας, παραγωγής ειδών μετά την 1^η μεταποίηση, και του εμπορίου με σκοπό την εξυπηρέτηση ειδικών στόχων της τοπικής στρατηγικής.
- Οριζόντια εφαρμογή ενίσχυσης επενδύσεων στους τομείς της βιοτεχνίας, χειροτεχνίας, παραγωγής ειδών μετά την 1^η μεταποίηση, και του εμπορίου με σκοπό την εξυπηρέτηση των στόχων της τοπικής στρατηγικής
- Ανάπτυξη Συνεργατισμού

5.3.3 Δανειοδότηση

Για την κάλυψη ιδιωτικής συμμετοχής, ο δυνητικός δικαιούχος μπορεί να χρησιμοποιήσει ιδίους πόρους (ίδια συμμετοχή) ή/και δάνειο. Το δάνειο που θα χρησιμοποιηθεί δύναται να υποστηρίξεται και από χρηματοδοτικά εργαλεία του ΕΣΠΑ, πχ ΕΤΕΑΝ.

6 Εφαρμογή του χρηματοδοτικού εργαλείου και Οδικός Χάρτης

6.1 Κανονιστικό πλαίσιο

Παρατίθενται τα σχετικά έγγραφα όπως ισχύουν για το ΠΕΠ 2014-2020, τα οποία θα πρέπει να ληφθούν υπόψη στο πλαίσιο του ΠΕΠ 2021-2027:

- Άρθρο 90 του «Κώδικα Νομοθεσίας για την Κυβέρνηση και Κυβερνητικά Όργανα» που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του Π.Δ. 63/2005 (ΦΕΚ 98/Α/22.04.2005)
- Ν. 4314/2014 για τη διαχείριση, τον έλεγχο και εφαρμογή αναπτυξιακών παρεμβάσεων για την προγραμματική περίοδο 2014-2020» (ΦΕΚ 265/Α/23.12.2014)
- Υπουργική Απόφαση με αριθ. 32666/ΕΥΘΥ 324/23.03.2015 (ΦΕΚ 717/Β/24.04.2015) με την οποία αναδιαρθρώθηκε η Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης του Ε.Π. Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου
- Απόφαση της Επιτροπής των ΕΚ με αριθμό C (2014) 10179/18.12.2014 που αφορά την έγκριση του Ε.Π. «Νοτίου Αιγαίου»
- Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1303/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Δεκεμβρίου 2013
- Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1301/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Δεκεμβρίου 2013 «για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και την κατάργηση του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1080/2006 του Συμβουλίου»
- Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης (Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης) 2014-2020
- Η με αρ. πρωτ. 110427/ΕΥΘΥ 1020/20.10.2016 (ΦΕΚ 3521/Β/01.11.2016) Υπουργική Απόφαση με θέμα «Τροποποίηση και αντικατάσταση της υπ' αριθ. 81986/ΕΥΘΥ 712/31.07.2015 (ΦΕΚ Β'1822) Υπουργικής Απόφασης «Εθνικοί κανόνες επιλεξιμότητας δαπανών για τα προγράμματα του ΕΣΠΑ 2014 – 2020 - Έλεγχοι νομιμότητας δημοσίων συμβάσεων συγχρηματοδοτούμενων πράξεων ΕΣΠΑ 2014-2020 από Αρχές Διαχείρισης και Ενδιάμεσους Φορείς – Διαδικασία ενστάσεων επί των αποτελεσμάτων αξιολόγησης πράξεων»
- Απόφαση της Επιτροπής Παρακολούθησης του Ε.Π. «Νοτίου Αιγαίου», με την οποία εγκρίνεται η μεθοδολογία, η διαδικασία και το περιεχόμενο της εξειδίκευσης του Ε.Π., ο προγραμματισμός των προσκλήσεων και των εντάξεων και οι τεθέντες κατ' έτος στόχοι καθώς και τα κριτήρια επιλογής των πράξεων των Αξόνων Προτεραιότητας

6.2 Εφαρμογή – Υλοποίηση

Η δημόσια χρηματοδότηση προτείνεται να καταβάλλεται απευθείας στον φορέα του επενδυτικού σχεδίου. Κατ' εξαίρεση μπορεί να είναι δυνατή η εκχώρηση της δημόσιας χρηματοδότησης (εκτός της προκαταβολής) σε χρηματοπιστωτικό ίδρυμα για την παροχή δανείου που θα αντιστοιχεί σε μέρος ή στο σύνολο της δημόσιας χρηματοδότησης που χρησιμοποιείται για την υλοποίηση της επένδυσης. Σε αυτές τις περιπτώσεις η καταβολή της δημόσιας χρηματοδότησης μπορεί να γίνεται απευθείας στο χρηματοπιστωτικό ίδρυμα με το οποίο έχει υπογραφεί η σύμβαση εκχώρησης, για το ισόποσο τμήμα του βραχυπρόθεσμου αυτού δανείου. Στις περιπτώσεις εκχώρησης, ο επενδυτής θα είναι υποχρεωμένος να προσκομίσει τη σύμβαση εκχώρησης με το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα στην διαχειριστική αρχή του προγράμματος, την ΕΥΔ Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου.

6.2.1 Δάνειο

Για την κάλυψη της ιδιωτικής συμμετοχής, ο δυνητικός δικαιούχος της ενίσχυσης μπορεί να χρησιμοποιήσει ιδίους πόρους (ίδια συμμετοχή) ή/και δάνειο. Το δάνειο που θα χρησιμοποιηθεί είναι δυνατόν να υποστηρίζεται από τα χρηματοδοτικά εργαλεία του ΕΣΠΑ.

Σε περίπτωση που χρηματοδοτικά εργαλεία του ΕΣΠΑ συνδυάζονται με επιχορηγήσεις:

- ✓ οι διατάξεις που ισχύουν για τα χρηματοδοτικά εργαλεία του ΕΣΠΑ εφαρμόζονται σε όλες τις μορφές στήριξης για τις εν λόγω πράξεις.
- ✓ πρέπει να τηρούνται οι ισχύοντες κανόνες της Ένωσης περί κρατικών ενισχύσεων και συνδυασμού επιχορηγήσεων με χρηματοδοτικά εργαλεία του ΕΣΠΑ.
- ✓ πρέπει να διενεργούνται χωριστές λογιστικές εγγραφές για την κάθε μορφή στήριξης.
- ✓ μπορεί ο συνδυασμός τους να καλύπτει την ίδια δαπάνη υπό τον όρο ότι το άθροισμα όλων των συνδυασμένων μορφών στήριξης δεν υπερβαίνει το συνολικό ποσό της συγκεκριμένης δαπάνης (το τμήμα χρηματοδοτικού εργαλείου υποστηριζόμενο από το ΕΣΠΑ μαζί με την Επιχορήγηση να είναι μικρότερο ή ίσο του επιχορηγούμενου π/υ του επενδυτικού σχεδίου).
- ✓ οι επιχορηγήσεις δεν χρησιμοποιούνται για την αποπληρωμή στήριξης που ελήφθη από χρηματοδοτικά εργαλεία του ΕΣΠΑ.
- ✓ τα χρηματοδοτικά εργαλεία του ΕΣΠΑ δεν χρησιμοποιούνται για τη προχρηματοδότηση επιχειρήσεων.
- ✓ αν το τραπεζικό δάνειο υποστηρίζεται από τα χρηματοδοτικά εργαλεία του ΕΣΠΑ και χορηγείται με τον Κανονισμό ΕΕ 1407/2013, εμπεριέχει ενίσχυση οπότε το Ακαθάριστο Ισοδύναμο Επιχορήγησης (ΑΙΕ) αυτής σωρεύει με την επιχορήγηση κατά τον υπολογισμό του ορίου που θέτει ο Κανονισμός ΕΕ 1407/2013.

6.2.2 Προκαταβολή (δυνητική)

Μετά την υπογραφή της απόφασης ένταξης, θα είναι δυνατή η χορήγηση προκαταβολής, ενδεικτικά μέχρι το 40,0% της δημόσιας χρηματοδότησης, εφόσον ο δικαιούχος προσκομίσει ισόποση εγγυητική επιστολή προκαταβολής από αναγνωρισμένο προς τούτο ίδρυμα, η οποία εκδίδεται υπέρ του ΕΦ, με διάρκεια ισχύος είτε αορίστου χρόνου, είτε ορισμένου χρόνου με λήξη μετά την καταληκτική ημερομηνία ολοκλήρωσης της επένδυσης. Στη δεύτερη περίπτωση και εφόσον συμβεί κατά τη διάρκεια υλοποίησης της επένδυσης, η εγγυητική επιστολή ορισμένου χρόνου να λήγει πριν την ολοκλήρωση της επένδυσης, ο δικαιούχος υποχρεούται, άμεσα να την αντικαταστήσει με άλλη ώστε να ικανοποιείται εκ νέου η ανωτέρω απαίτηση. Αποτελεί ευθύνη του ΕΦ να παρακολουθεί και να εξασφαλίζει ότι η κατά τα ανωτέρω προσκομισθείσα από δικαιούχο εγγυητική επιστολή είναι έγκυρη και παραμένει σε ισχύ καθ' όλη τη διάρκεια υλοποίησης της επένδυσής του.

Η εγγυητική επιστολή προκαταβολής δύναται, έπειτα από αίτημα του δικαιούχου, να απομειώνεται σταδιακά με βάση ισόποσο συμψηφισμό της με αναλογούσα σε πραγματοποιηθείσες και πιστοποιηθείσες δαπάνες του έργου δημόσια χρηματοδότηση και επιστρέφεται στο δικαιούχο μετά τον πλήρη συμψηφισμό της ως ανωτέρω.

Παρέχεται η δυνατότητα/επιλογή σε δικαιούχο που έλαβε προκαταβολή έναντι Εγγυητικής Επιστολής, όταν ελεγχθούν και πιστοποιηθούν δαπάνες του έργου του, να ζητήσει εκ νέου προκαταβολή πρόσθετης δημόσιας επιχορήγησης. Εφόσον ο δικαιούχος επιλέξει αυτό να γίνει με διατήρηση της υπάρχουσας εγγυητικής επιστολής, απαιτείται η επιστολή να έχει κατάλληλα διατυπωμένο περιεχόμενο και να επαρκεί ως προς το ποσό/ύψος της.

Σε κάθε περίπτωση, η συνολική προκαταβολικά ληφθείσα δημόσια χρηματοδότηση δεν μπορεί να υπερβαίνει το 40% της εγκεκριμένης.

Χωρίς να παραβιάζονται οι λοιποί όροι χορήγησης της προκαταβολής επιχορήγησης, δύναται ο Δικαιούχος να κάνει χρήση των ειδικών τραπεζικών λογαριασμών με τη μορφή «Ανοιχτών Καταπιστευτικών Λογαριασμών (Escrow Accounts)» ή άλλων χρηματοδοτικών μέσων, υπό την προϋπόθεση να υπάρχει θεσμοθετημένο πλαίσιο ως προς τη λειτουργία τους.

6.2.3 Ενδιάμεση/σες καταβολή/λες

Η παρακολούθηση των επιχειρηματικών σχεδίων των δικαιούχων θα γίνεται μέσω επαληθεύσεων (διοικητικών ή/και επιτόπιων) σε περιπτώσεις προκαταβολών, ενδιάμεσων και τελικών αιτήσεων επαλήθευσης δαπανών, από ειδικά για το σκοπό αυτό όργανα επαλήθευσης της ΕΥΔ Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου.

- ✓ Η Πρώτη Αίτηση Ενδιάμεσης Επαλήθευσης δαπανών θα είναι δυνατόν να υποβληθεί μετά την εκτέλεση τουλάχιστον του 15% και έως του 80% του συνολικού οικονομικού και αντίστοιχου φυσικού αντικειμένου.
- ✓ Η Δεύτερη Αίτηση Ενδιάμεσης Επαλήθευσης δαπανών θα είναι δυνατόν να υποβληθεί μετά την εκτέλεση τουλάχιστον του 50% και έως του 80% του συνολικού οικονομικού και αντίστοιχου φυσικού αντικειμένου.

Ο δικαιούχος θα έχει δικαίωμα υποβολής Αίτησης Τελικής Επαλήθευσης δαπανών του επιχειρηματικού του σχεδίου (δηλαδή στο 100% του συνολικού οικονομικού και αντίστοιχου φυσικού αντικειμένου), χωρίς την υποβολή Αίτησης Ενδιάμεσης Επαλήθευσης δαπανών.

- ✓ Ο δικαιούχος θα υποχρεούται να υποβάλλει τουλάχιστον μια εκ των δύο Αιτήσεων Ενδιάμεσης Επαλήθευσης δαπανών όπως αυτές περιγράφονται παραπάνω, για την πιστοποίηση της εκτέλεσης έως του 80% του συνολικού οικονομικού και αντίστοιχου φυσικού αντικειμένου.
- ✓ Ο δικαιούχος δεν θα έχει δικαίωμα υποβολής Αίτησης Τελικής Επαλήθευσης δαπανών του επιχειρηματικού σχεδίου του, μέσω του καταπιστευτικού λογαριασμού.

6.2.4 Χρήση του Ανοιχτού Καταπιστευτικού Λογαριασμού (ESCROW ACCOUNT)

Μετά την υπογραφή της απόφασης ένταξης, ο δικαιούχος προτείνεται να έχει τη δυνατότητα να κάνει χρήση του ειδικού τραπεζικού λογαριασμού με τη μορφή «Ανοιχτού Καταπιστευτικού Λογαριασμού», εφεξής Escrow Account, προκειμένου να καταβληθεί η αναλογούσα επιχορήγηση σε ήδη υλοποιηθείσες, τιμολογηθείσες και πιστοποιημένες σε ενδιάμεση επαλήθευση – πιστοποίηση από τον ΕΦΕΠΑΕ δαπάνες, απευθείας στους παρόχους/προμηθευτές του δικαιούχου.

Το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας του εν λόγω λογαριασμού καθορίζεται σύμφωνα με την με Α.Π. 62550/10.6.2016 Υπουργική Απόφαση με θέμα «Σύσταση Ανοιχτού Καταπιστευτικού (Δεσμευμένου) Λογαριασμού (Escrow Account)» (ΦΕΚ' Β 1738) και εξειδικεύεται περαιτέρω με την υπογραφή Σύμβασης μεταξύ του Υπουργείου Οικονομίας και Ανάπτυξης, της ΕΥΔ ΕΠΑΝΕΚ, του Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων και του ΕΦΕΠΑΕ.

6.2.5 Αποπληρωμή

Η αποπληρωμή θα καταβάλλεται μετά την επιτόπια επαλήθευση της ολοκλήρωσης του έργου και την οριστική παραλαβή του. Στο στάδιο αυτό θα οριστικοποιείται το τελικό επιλέξιμο προς χρηματοδότηση κόστος του έργου καθώς και η αναλογούσα αυτού δημόσια χρηματοδότηση σε συνδυασμό με την ικανοποίηση ή όχι των απαιτήσεων περί νεοπροσλαμβανόμενου Προσωπικού,

εφόσον αυτό έχει εφαρμογή στο προς ολοκλήρωση και παραλαβή έργο και εκδίδεται η Βεβαίωση Ολοκλήρωσης Πράξης.

6.3 Βασική προϋπόθεση

Βασική προϋπόθεση για την ένταξη, υλοποίηση και ολοκλήρωση μίας πρότασης στο χρηματοδοτικό εργαλείο θα αποτελεί η απαίτηση για δημιουργία και παραγωγή τουλάχιστον ενός καινοτόμου προϊόντος από την σύμπραξη των επιχειρήσεων του παραδοσιακού και δημιουργικού κλάδου.

6.4 Οδικός χάρτης για την υλοποίηση του προγράμματος

Αρμόδιος Φορέας για το Σχεδιασμό και τη Διαχείριση του προγράμματος θα είναι η Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου.

Η υλοποίηση του προγράμματος περιλαμβάνει τα ακόλουθα διαδοχικά στάδια:

- ✓ **Προκήρυξη:** Η Προκήρυξη της προγράμματος θα πραγματοποιείται με σχετική Απόφαση του Περιφερειάρχη Νοτίου Αιγαίου, στην οποία θα επισυνάπτεται και ο Οδηγός για την εφαρμογή του. Στον Οδηγό θα αναφέρονται οι δικαιούχοι που θα καλούνται να συμμετάσχουν στη δράση, τους τομείς προτεραιότητας, τις δραστηριότητες που θα ενισχύονται, τις επιλέξιμες δαπάνες, τη διαδικασία και τα κριτήρια αξιολόγησης. Επιπλέον θα αναφέρεται η διαδικασία ένταξης των πράξεων στο πρόγραμμα, τον τρόπο καταβολής των ενισχύσεων, την ελεγκτική διαδικασία και την παρακολούθηση. Η προκήρυξη θα αναρτηθεί στην ιστοσελίδα της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου και θα ακολουθήσει όλους τους κανόνες δημοσιότητας που απαιτούνται. Πιθανά σημεία για την εφαρμογή του χρηματοδοτικού εργαλείου δίνονται στην ενότητα 6.2.
- ✓ **Υποδοχή προτάσεων:** Η υποδοχή και ο προκαταρκτικός έλεγχος των υποβληθεισών προτάσεων θα πραγματοποιούνται από την ΕΥΔ και σύμφωνα με τις οδηγίες που θα καθοριστούν στον Οδηγό.
- ✓ **Αξιολόγηση προτάσεων:** Η αξιολόγηση των προτάσεων θα πραγματοποιείται από την ΕΥΔ, σύμφωνα με τα κριτήρια, τους όρους και τις διαδικασίες που θα προβλέπονται στον Οδηγό.
- ✓ **Αποφάσεις Χρηματοδότησης / ένταξης πράξεων:** Οι τελικοί δικαιούχοι φορείς των οποίων η πρόταση θα εγκριθεί θα κληθούν να προσκομίσουν στην ΕΥΔ τα απαραίτητα δικαιολογητικά, που θα επιβεβαιώνουν την επιλεξιμότητά τους και τη συμμόρφωσή τους, με τους κανόνες του χρηματοδοτικού εργαλείου.

- ✓ **Παρακολούθηση Υλοποίησης – Έλεγχοι/Πιστοποιήσεις - Πληρωμές:** Κατά την παρακολούθηση των ενταγμένων προτάσεων για χρηματοδότηση, απαιτούνται έλεγχοι και πιστοποιήσεις-επαληθεύσεις της υλοποίησης. Αυτά περιλαμβάνουν ελέγχους των υλοποιηθεισών δαπανών, των πιθανών τροποποιήσεων που θα ζητήσουν οι δικαιούχοι, την παραλαβή των αποτελεσμάτων-παραδοτέων στο πλαίσιο της πρότασης, την αξιολόγηση των μετρήσιμων δεικτών και την τελική πιστοποίηση των δαπανών και αποτελεσμάτων προκειμένου να ολοκληρωθεί η αποπληρωμή της. Το σύνολο των ενεργειών για την παρακολούθηση της υλοποίησης πρέπει να γίνονται σύμφωνα με τους όρους, τις προϋποθέσεις και τις διαδικασίες που θα περιγράφονται αναλυτικά στον Οδηγό.

7 Αναμενόμενα αποτελέσματα

Τα αναμενόμενα αποτελέσματα από την εφαρμογή της δράσης του χρηματοδοτικού εργαλείου θα είναι:

- Η τόνωση των συνεργασιών μεταξύ των ΜμΕ και των παρόχων δημιουργικών υπηρεσιών, μέσω της αύξησης του αριθμού των έργων που θα οδηγούν σε βιώσιμη συνεργασία μεταξύ ΜμΕ και παρόχων δημιουργικών υπηρεσιών μετά τη χρήση των παρεχόμενων πόρων και
- Η ανάπτυξη καινοτόμων δραστηριοτήτων από τις ΜμΕ που θα συμμετέχουν στην σύμπραξη.

Για την εκτίμηση της αποτελεσματικότητας του εργαλείου απαιτείται ο καθορισμός δεικτών σε επίπεδο άμεσα μετρήσιμων ποσοτικών και οικονομικών στοιχείων, αλλά και έμμεσων ποιοτικών στοιχείων.

7.1 Ποσοτικά αναμενόμενα αποτελέσματα

Οι ποσοτικοί δείκτες εΐθισται να αποτελούν κριτήριο αξιολόγησης τόσο για την έγκριση και την ένταξη μιας πρότασης σε ένα χρηματοδοτικό μέσο, αλλά και για την πιστοποίηση της προόδου της υλοποίησης και της ολοκλήρωσης του έργου.

Οι ποσοτικοί δείκτες, και κατ' επέκταση αναμενόμενα αποτελέσματα, της χρήσης του χρηματοδοτικού εργαλείου προτείνεται να είναι:

- ο Αριθμός νέων συμπλεγμάτων / δικτύων / ΜΜΕ που δημιουργήθηκαν
- ο Αριθμός επιχειρήσεων που συμμετέχουν στο σύμπλεγμα / δίκτυο
- ο Αριθμός υποστηριζόμενων επιχειρήσεων
- ο Αριθμός νέων καινοτόμων υπηρεσιών ή προϊόντων
- ο Αριθμός αιτήσεων για διπλώματα ευρεσιτεχνίας σε εθνικό επίπεδο στο πλαίσιο της δράσης
- ο Αριθμός αιτήσεων για διπλώματα ευρεσιτεχνίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο στο πλαίσιο της δράσης
- ο Αριθμός δημιουργούμενων θέσεων εργασίας
- ο Η συνολική χρηματοδότηση που θα διατεθεί
- ο Αύξηση του κύκλου εργασιών των επιχειρήσεων που συμμετέχουν στο σύμπλεγμα / δίκτυο
- ο Αύξηση πωλήσεων ή εξαγωγών των προϊόντων/ υπηρεσιών
- ο Αύξηση της εξωστρέφειας των συμμετεχουσών επιχειρήσεων

Βασικός στόχος επιπλέον είναι το σχήμα να καθίσταται βιώσιμο και να είναι σε θέση να συνεχίσει τη λειτουργία του και μετά την λήξη της περιόδου συγχρηματοδότησης.

7.2 Συμβολή χρηματοδοτικού εργαλείου στους στρατηγικούς στόχους της Περιφέρειας

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου έχει στους στρατηγικούς της στόχους την ενίσχυση των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον δευτερογενή τομέα και ιδίως αυτών που απασχολούνται με τη μεταποίηση. Επίσης, στη Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου έχουν αναγνωριστεί τα διαρθρωτικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις γενικά της Περιφέρειας, όπως η γραφειοκρατία και η νησιωτικότητα, αλλά και η έλλειψη αυτοπεποίθησης από την πλευρά τους για την ανάπτυξη σε νέες αγορές.

Στην κατεύθυνση αυτή, η ΠΝΑΙ επιθυμεί και επιδιώκει να ενισχύσει τις επιχειρήσεις, αναγνωρίζοντας την καθοριστική συμβολή της ανάπτυξης των ΜμΕ που δραστηριοποιούνται τόσο στους παραδοσιακούς και πολιτιστικούς τομείς, όσο και στα τοπικά προϊόντα, κλάδοι οι οποίοι αποτελούν κύριο μοχλό ανάπτυξης των τοπικών οικονομιών των νησιών. Επιπλέον αναφέρεται πως στον στρατηγικό σχεδιασμό της ΠΝΑΙ περιλαμβάνεται η πρόταση για τη θέσπιση ενός νέου χρηματοδοτικού πλαισίου, το οποίο να ενθαρρύνει τις νέες τεχνολογίες και την καινοτομία.

8 Συμπεράσματα και συστάσεις

8.1 Γενικό συμπέρασμα

Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου έχει στις προτεραιότητές της την ενίσχυση των ΜμΕ του παραδοσιακού κλάδου και αυτών της δημιουργικής και πολιτιστικής βιομηχανίας, γεγονός που υποδεικνύεται από την συμμετοχή της Αναπτυξιακής Εταιρείας Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου "Ενεργειακή ΑΕ" στο πρόγραμμα CO-CREATE που συγχρηματοδοτείται στο πλαίσιο του διακρατικού ευρωπαϊκού προγράμματος INTERREG MED.

Η λειτουργία του προτεινόμενου χρηματοδοτικού εργαλείου δύναται να συμβάλει στην ανάπτυξη των καινοτομικών ικανοτήτων των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην Περιφέρεια, στοχεύοντας στην ανάπτυξη των συμπράξεων μεταξύ των επιχειρήσεων και την υποστήριξή τους για την παραγωγή νέων καινοτόμων προϊόντων ή υπηρεσιών.

8.2 SWOT ανάλυση για την εφαρμογή του χρηματοδοτικού εργαλείου

Strengths Δυνατά σημεία	Weaknesses Αδύνατα σημεία	Opportunities Ευκαιρίες	Threats Απειλές
Θα δώσει κίνητρα για τη δημιουργία ανταγωνιστικών καινοτόμων προϊόντων/υπηρεσιών	Ενδεχόμενη αδυναμία επιχειρήσεων στην κάλυψη της ίδιας χρηματοδότησης	Είσοδος νέων προϊόντων/υπηρεσιών και κατ' επέκταση των δραστηριοποιούμενων επιχειρήσεων σε νέες αγορές	Μικρό ενδιαφέρον από τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις
Θα συμβάλει στην ενίσχυση ΜμΕ παραδοσιακού και δημιουργικού κλάδου	Ενδεχόμενη ύπαρξη δυσκολιών στη μετακίνηση-διανομή προϊόντων ή πρώτων υλών λόγω της γεωγραφικής ιδιομορφίας της ΠΝΑΙ	Αναζωογόνηση της επιχειρηματικής ζωής των νησιών	Μεγάλο ενδιαφέρον για το χρηματοδοτικό εργαλείο που θα οδηγήσει σε μικρό μερίδιο των ενισχυόμενων επιχειρήσεων
Θα συμβάλει στη δημιουργία πατέντων	Η δυσμενής οικονομική κατάσταση της χώρας	Συμβολή στην πρόοδο των επιχειρήσεων που θα δώσουν	Καλπάζουσα εξέλιξη της τεχνολογίας που μπορεί να ξεπεράσει

ή πνευματικών δικαιωμάτων	μπορεί να δημιουργήσει καχυποψία στις ενδεχόμενες αγορές για την ποιότητα του προϊόντος/υπηρεσίας	προβάδισμα σε σύγκριση με τους ανταγωνιστές (πχ. νέες μέθοδοι παραγωγής, έξυπνα συστήματα)	την καινοτομία του προϊόντος/υπηρεσίας
Θα δώσει ώθηση στο συνδυασμό γνώσεων διαφορετικών κλάδων		Απαιτήση για βελτίωση της προσβασιμότητας στις νησιωτικές περιοχές της ΠΝΑΙ	Υπαρξη πολλών επιχειρήσεων στο ίδιο αντικείμενο
Θα δώσει κίνητρα στην δραστηριοποίηση επιχειρήσεων στην ΠΝΑΙ		Εκμετάλλευση νέων τρόπων προώθησης προϊόντων στους καταναλωτές (πχ. Ηλεκτρονικά καταστήματα – ebay, e-shop, amazon, gearbest κλπ)	Αλλαγές στη νομοθεσία και στο φορολογικό πλαίσιο
Διατήρηση και εξέλιξη των γνώσεων και των δυνατοτήτων παραδοσιακών κλάδων		Εκμετάλλευση νέων τρόπων διαφήμισης και πώλησης προϊόντων μέσω των νέων μέσων κοινωνικής δικτύωσης (πχ. Facebook, Instagram κλπ.)	Αλλαγές στις προδιαγραφές για τα προϊόντα ή υπηρεσίες

8.3 Δράσεις για την επιτυχή εφαρμογή του χρηματοδοτικού εργαλείου

- ✓ **Υλοποίηση δράσεων ευαισθητοποίησης και κινητοποίησης των επιχειρήσεων.**
Τέτοιου είδους δράσεις που ωφελούν τις συνέργειες μεταξύ των επιχειρήσεων έχουν

υλοποιηθεί ήδη, μέσα από το δημιουργικό εργαστήριο, τα σεμινάρια και τις κατ' ιδίαν συναντήσεις με επιχειρήσεις για την ενδυνάμωσή τους σε ζητήματα διανοητικής ιδιοκτησίας, που υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο του έργου CO-CREATE.

- ✓ **Έρευνα για τα είδη των νέων προϊόντων ή υπηρεσιών που θα έχουν επιπλέον προστιθέμενη αξία.**
- ✓ **Προσχέδιο του νέου καινοτόμου προϊόντος/υπηρεσίας.**
- ✓ **Προσδιορισμός των νέων αγορών και ανάπτυξη των στρατηγικών διείσδυσης.**
- ✓ **Υποβολή πρότασης χρηματοδότησης στο πλαίσιο του χρηματοδοτικού εργαλείου.**

Βιβλιογραφία

1. Δελτίο Τύπου Ευρωπαϊκής Επιτροπής – 29/05/2018 - http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-3885_el.htm
2. PricewaterhouseCoopers Business Solutions A.E., «Χρηματοδότηση μέσω καινοτόμων χρηματοδοτικών εργαλείων στη νέα προγραμματική περίοδο 2014-2020», Σεπτέμβριος 2014.
3. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΕΛΛΑΔΑΣ ΤΜΗΜΑ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ, «Έρευνα – Μελέτη για την επανένταξη της Π.Ν.Αιγαίου από το στόχο Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης στο Στόχο Σύγκλισης», Ιούνιος 2016.
4. Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, «ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ, ΤΕΥΧΟΣ Χ (ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΟ), Ιούνιος 2012.
5. Τράπεζα της Ελλάδος, «ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ», Ιανουάριος 2018.
6. GrantThorton, «Επικαιροποίηση της εκ των προτέρων αξιολόγησης (ex ante assessment) για τον εκ νέου σχεδιασμό και εφαρμογή των χρηματοδοτικών εργαλείων της ΠΠ 2014-2020 βάσει των νέων δεδομένων της ελληνικής οικονομίας», Νοέμβριος 2016.
7. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ 2014 – 2020, Ιούνιος 2015.
8. Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου - Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης, «Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης για την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου - Τελική Έκθεση», Μάρτιος 2015.